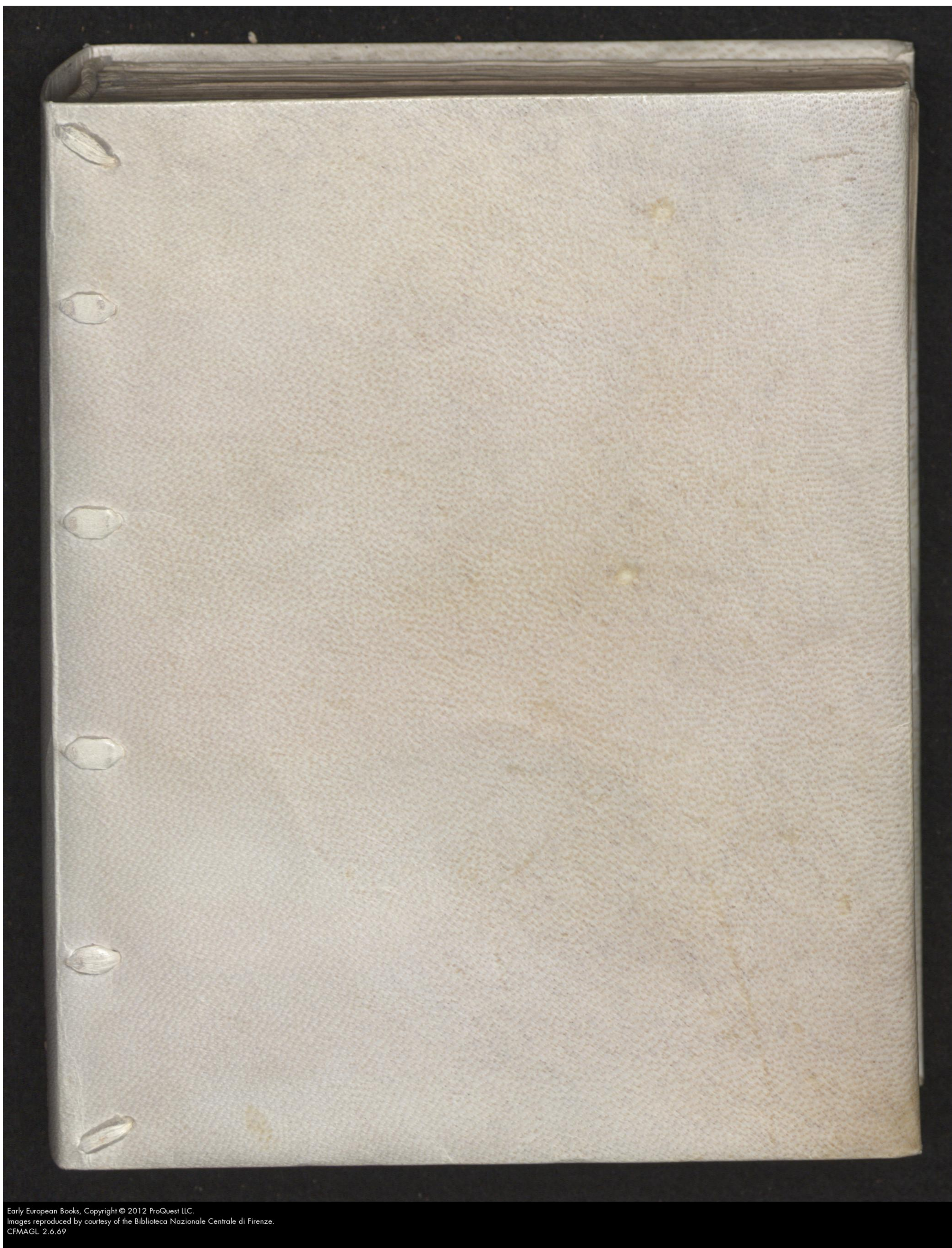
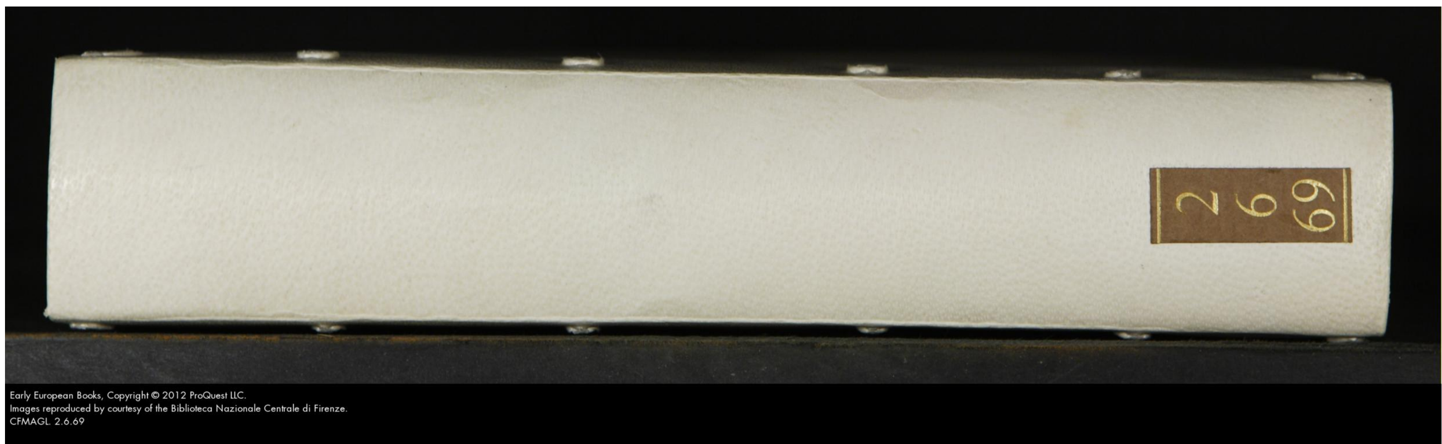
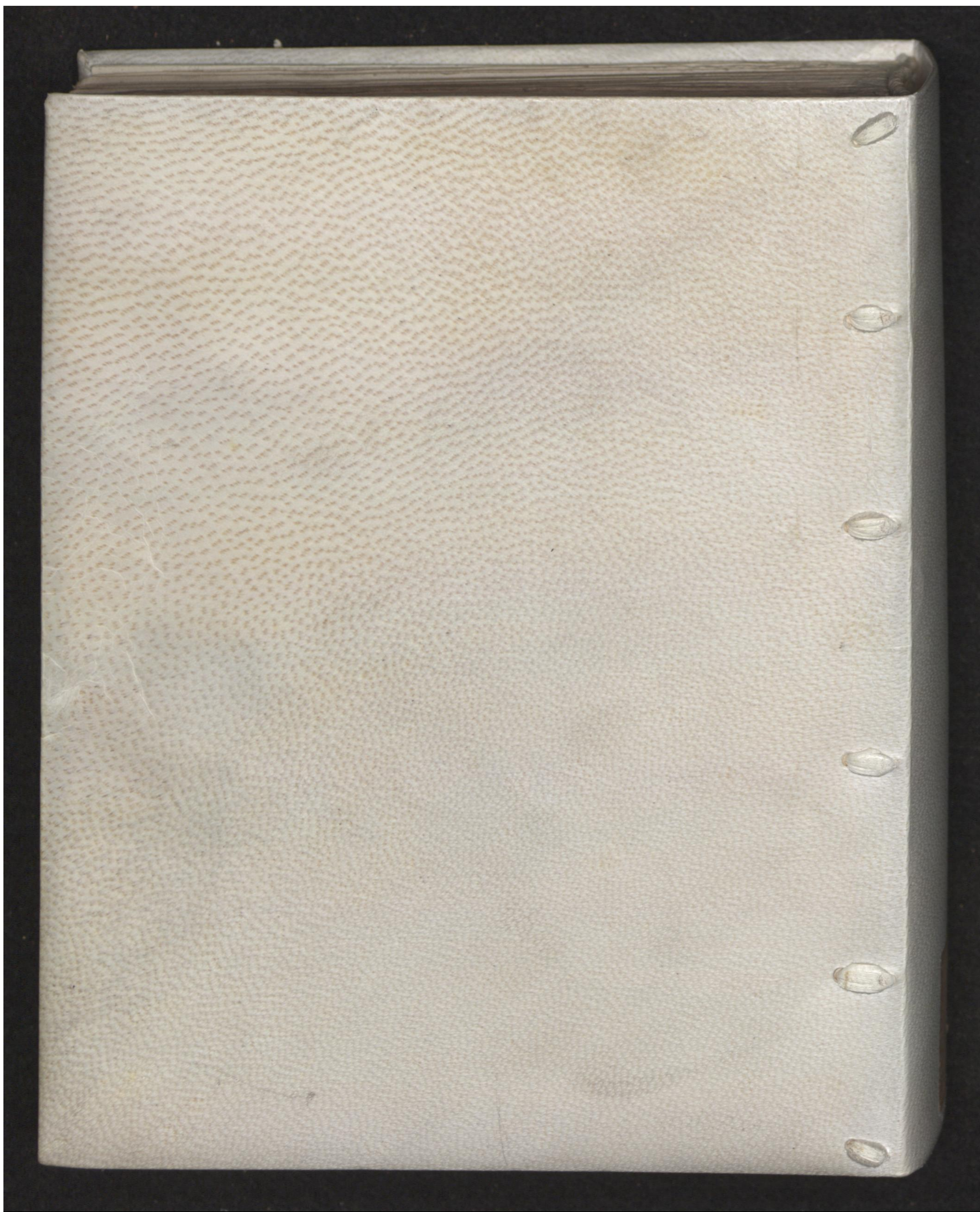

2
6
69

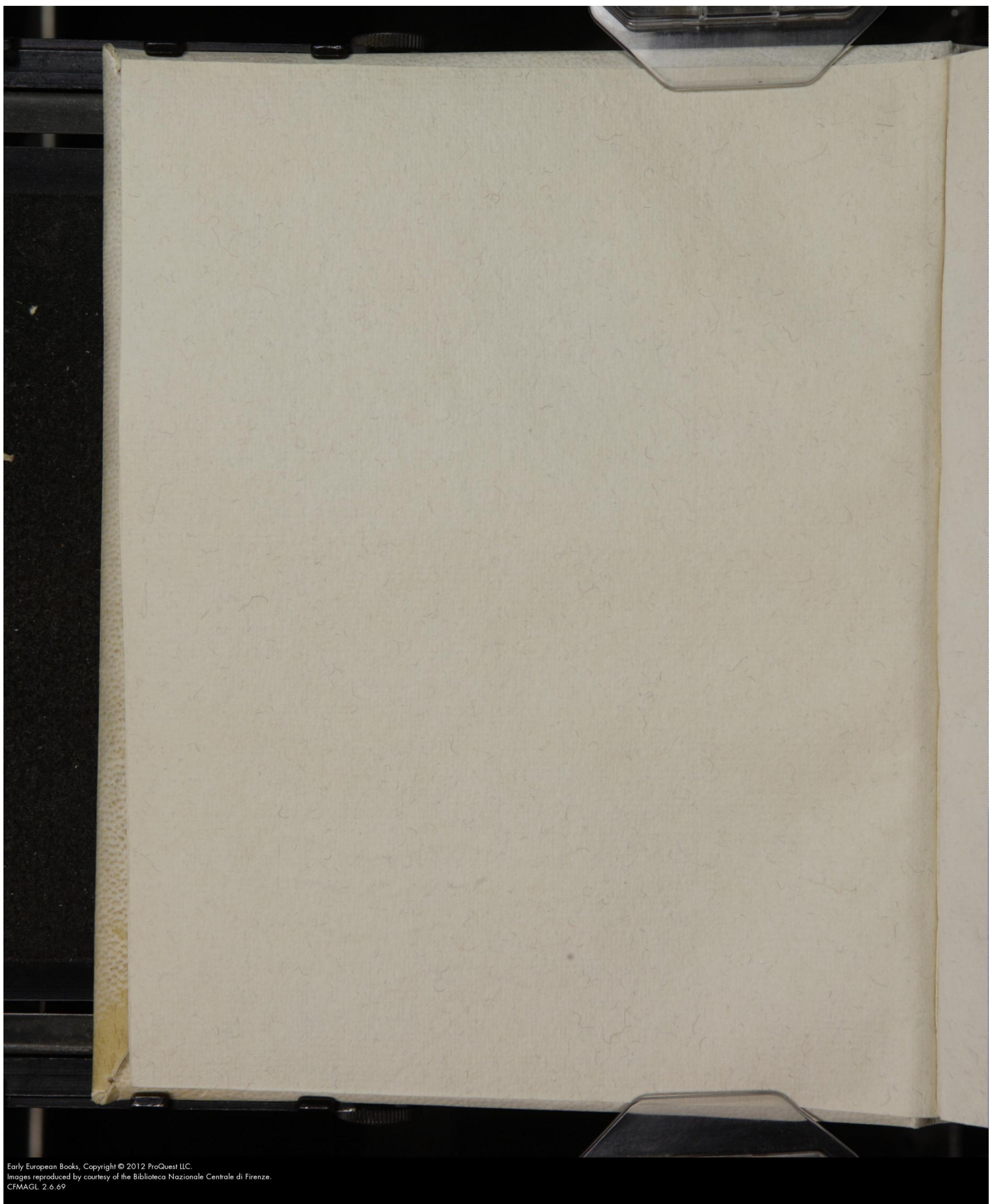

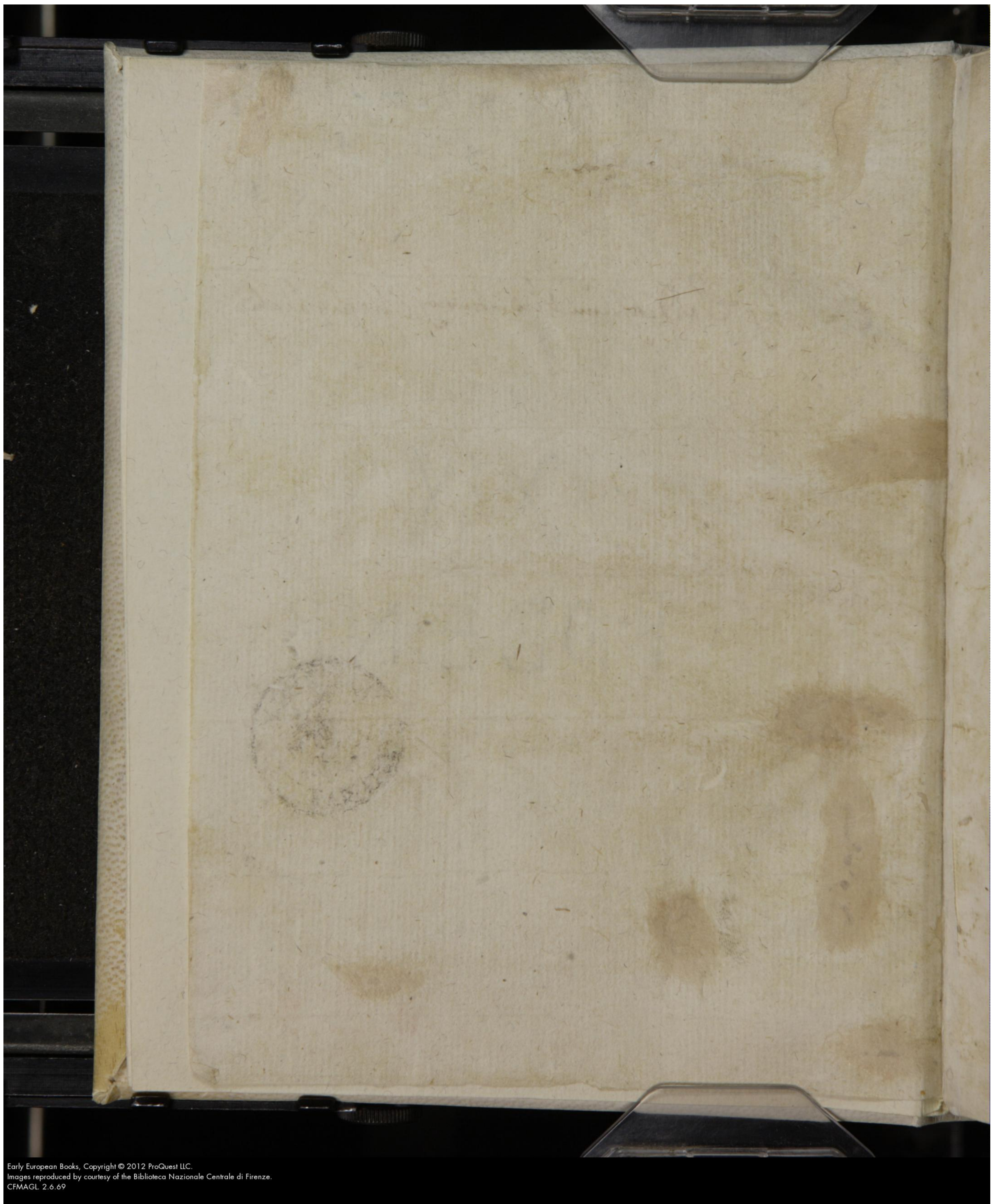

2.6.69

Ex libris Eruditissimi Viri Antonij Magliabechij

XXIX

RODENB

CHRISTIANI RODENBURGII,

In Suprema Trajectinorum Curia Senatoris,

TRACTATUS

DE JURE CONJUGUM.

In quo de viri in uxorem potestate, eorumque obligationibus, judiciis, mutuis gratificationibus, bonorum communione, pactisque dotalibus, illustriores controversiæ, ad usum fori patrii, vicinarumque regionum expenduntur,

CUM TRACTATIONE PRÆLIMINARI

DE JURE, QUOD ORITUR

ex statutorum, vel consuetudinum discrepantium conflictu.

TRAJECTI AD RHENUM
Apud *Gisbertum Zylium*, & *Theodorum ab Ackersdijck*,
M. DC. LIII.

Nobilißimis, Amplißimis, Consultißimis

VIRIS,

D. JOANNI STRATENO p.t. Præsidi,

D. CASPARO SCHADE,

D. GERARDO DE REEDE DE RENSWOUDE
Domino de *Bornewal*, &c.

D. CORNELIO BOOTH,

D. GERARDO NYPORTIO,

D. GOTHOFREDO VAN DAELL,

D. GUILIELMO PLOOS AB AMSTEL,
Domino de *Langesteyn, Willescop*, &c.

D. JOANNI HEURNIO,

D. HENRICO MOREELSE,

Supremæ Trajectinorum Curiæ Senatoribus,
Collegis conjunctissimis,

S. P. D.

CHRISTIANUS RODENBURGIUS.

CUm mecum ipse reputo, quam negotiosum, quam difficile sit munus, quod sustinemus, COLLEGÆ CONJUNCTISSIMI, nulla nobis extimescenda censura vide-

tur, quod Curiæ finibus ſtetiſſe contenti, ſcribendo foras prominere non ſtuduerimus, Quotuſquiſque enim erit, qui non æquo animo laturus ſit, nos ad ejuſmodi ſpartam exornandam, curas ac cogitationes omnes conſecraſſe, cujus bona malave faciunt ad ſummam Reipublicæ. Vnde tam gravem, tam momentoſam provinciam qui ſuſceperit, quis eum non laudem potius, quam veniam meruiſſe pronuntiet, qui ſe totum illius adminiſtrationi devoverit? Verum enimvero quoties oculis obverſantur tot præſtantiſſimorum Senatorum exempla, qui Curiæ negotiis defuncti, ſubſecivarum horarum operis plauſum ſeculi elicuerunt, haud facile dixerim, in quantas eorum laudes animus geſtit aſſurgere. Sane poſterius illud ſtudium tanto pluris æſtimare fas eſt, quo plures juvat, nec urbi duntaxat alicui, ſed orbi, nec ſui duntaxat ſeculi hominibus, ſed toti poſteritati impenditur. Et quidem cum

decora

decora Senatorum noſtratium ingenia ad memoriam cito, quot ac quanta ſiſtunt ſe mihi publico nota, & nata nomina! Longius foret per laudes ſingulorum ire. Quid enim memorem HENRICUM AGILEUM, PAULUM MONTANUM, GULIELMUM DYEMENUM, THEODORUM CANTERUM, GULIELMUM RADELANTIUM, TIMANNUM CUYCKIUM, GEORGIUM RATALLERUM, primo loco jure merito nominandum? At qui viri! quæ Senatus inſignia! Et quidem jam ſeculum fere effluxit, ex quo novellas Iuſtiniani conſtitutiones Latina toga *Agileus* donavit, quam ab elegantiore ſtylo tranſlationem celebrat Petrus Gudelinus, non levis earum interpres; cujus ergo & Conrado Rittershuſio ad eaſdem novellas non indictus abiit. De *Paulo* autem *Montano* fruſtra videor multa dicere, cujus locupletiſſimus tractatus, quem de tutelis conſcripſit, omnium manibus teritur; quem utinam

nam expolire, ac publico donare, mors auctori non præpediisset! haud dubie eo limatior exstaret tractatio, quo solent ab ipsis scriptoribus edita posthumis operis accuratiora prodire. *Guilielmus* vero *Dyemenus* tum tractatu de formulis, tum notis ad regulas juris, non ineleganti dictione concinnatis, juris ac litterarum scientiam testatam fecit. *Theodori* autem *Canteri*, Græce latineque impense docti, scripta ad Arnobium, variæque lectiones famam viri ab interitu vindicarunt. Ad *Guilielmum Radelantium*, Senatus nostri quondam Principem, ut deveniam, non est, ut vobis dotes ejus deprædicem; quippe satis edoctis, quantum ille vir ingenio, doctrina, ac usu præcelluerit; qui litterarum cognitione primum pertinctus, quotidianis post in foro experimentis subactus, in tritura ejusdem tantum non consenuit. Vnde, quid non præstare valuisset, si animum applicasset ad scribendum, cuivis in proclivi est conjicere. Vt

non ſit de nihilo, quod à Neoſtadio laudato viro laudari meruerit, qui feudales obſervationes in lucem emittens, in earundem dedicatione, hunc noſtrum celebrat earum rerum peritiſſimum. Illud duntaxat monuiſſe exteros viri juxta ac Curiæ noſtræ intereſſe videtur, ne ex deciſionibus quibuſdam, quas nomine Radelantii, neſcio cujus inconſulta cura in publicum protruſit, tanti viri dotes æſtimentur; quippe ex illis ipſis notatis licet animadvertere, raptim ea ab auctore, ſi quidem genuina ſunt, ut à litis cujuſque deciſione recens veniſſet, in adverſaria conjecta, aut potius effuſa fuiſſe, quo materiam in numerato haberet, unde poſſet aliquando, condecenti forma, aliquid operis exſtruere. Ad *Cuyckium* accedo, quem conſtans fama juris conſultiſſimum virum prædicavit, cui utinam in mentem non veniſſet ad alterius, Cravettæ puto, labores notas adſpergere! cum de ſuo nobili monumento contexendo non impar
eſſet

esset. De *Georgio* autem *Ratallero*, qui jam ante *Radelantium* Curiæ nostræ Princeps cluit, quomodo satis digne loquar? qui ob summam eruditionem apud summos viros ornamentum seculi sui audivit, quem splendidum solem Belgii, litterarum ac eruditionis jubar Lipsius appellavit, quem commentariis cedro dignissimis complexum fuisse rerum, se Senatore, se Præside, judicatarum observationes locuples testis est, consummatissimæ eruditionis vir, G. I. Vossius; quorum jacturam non minus Curia nostra, quam viri summi posteritas deplorandam habet; cujus nepos Georgius Ratallerus Doubletius, avi cognominis, hodie apud Hollandos, omnium cum applausu, supremi Senatus honore præfulget. Ne dicam de *Ottone Scrassero*, qui, nobilis primum advocatus, post meritissimus Curiæ Senator exstitit, quem multa affecta habuisse ferunt, quorum limam ac lucem mors ei intercîdit. Tot itaque consultissimorum ingeniorum ferax cum vel ab ipsis natalibus Curia nostra fuerit, mirum alicui videatur neminem exinde surrexisse, qui collectam

1. Cent. Epist. 25.

In dedicatione disputat. de Baptismo.

collectam jam ab aliis Senatui existimationem, suis ipse scriptis propagare ulterius, aut retinere saltem antiquam ejus possessionem laboraverit. An ego igitur instructissimus omnium, qui me Curiæ honori litaturum præsumam? minime: quippe id agens, quo feliciora aliorum ingenia ad scribendum exstimulem, animosque eorum opella mea, ad instar tibicinis cujusdam, accenderem; gnarus magnos animos vel parvis incitari modulis, sicut in acie non tubæ tantum, sed etiam tibiæ aliquid incentiui habent. Nobilissimum de jure conjugum argumentum produxi in publicum, quo monstrarem aliis dignum proscenium, partes ubi suas exerceant. Has autem meditationum mearum primitias, Collegæ conjunctissimi, cur sub vestri nominis auspiciis in lucem emittam, multis mihi causa dicenda non videtur. Vos namque eorum judices, ac censores appellare convenit, quorum censura subeunda est, si quæ de hoc argumento controversiæ

apud nos exſurrexerint. Qui in ea ſedetis Curia, cujus Senatores Imperatoria primum auctoritate, mox Regia; poſt excuſſo Hiſpanorum jugo, unanimi trium Ordinum decreto, Civitati, Oppidis, Agroque Trajectenſibus præfecti, toti Provinciæ, vice ſacra, jus reddunt; ad quos vel primum, vel deinde litigantibus eundem eſt, aliis judicata, vobis arreſta pronuntiantibus. Adhæc, vel intereſſe mea videtur, vos potiſſimum cenſores ac judices ſortiri: quod non intelligentes duntaxat, ſed & benignos rerum æſtimatores exoptent, quicunq; famam ſcriptis laceſſere inſtituunt. Litium quidem terminandarum ea ratio, vel potius religio eſt, ut ab odio, ac amicitia prorſus vacui judices, rigido judicio, ęquum ab iniquo ſecernant: in æſtimandis vero aliorum lucubrationibus non centum-virale aliquod judicium, ſed amicum, non rigidus, ſed benignus, non exactus, ſed candidus cenſor laudatur; quod gloriæ cujuſcunque palpo erigenda ingenia,

genia, non ſeveriore judicio deprimenda videantur. Tale autem haud dubie veſtrum mihi judicium paratum video: Collegii quippe neceſſitudine cum mecum ſitis devincti, non poteritis non in æſtimanda hac mea commentatione dare aliquid affectui; non quod à vobis expectandum habeam, ut ſolo amore ducti, falſa laude operam ingloriam decoretis, ſed quod judicii ſeveritatem nonnihil temperatura ſit Collegii conjunctio, & ſingularis veſter omnium erga me favor. Accedit, quod quicquid forſan huic operi gratiæ contigerit, id omne res à vobis judicatas ei conciliaturas eſſe videam; utpote quæ complures, tanquam floſculi, huic telæ intextæ comparent. Ecquid autem æquius? quam ut eos partui meo tutores, ac patres advocem, quibus animam ille debet ac lucem? ecquid rectius? quam ut eo redeant judicata, unde profecta ſunt? Hoc igitur, quicquid eſt meditamenti, ad vos Collegæ amiciſſimi,

 dela-

delatum eo. Veſtrum non tam patrocinium, quam judicium imploro, certus primum non defuturum, ſi alterum pro me abſtulero. Penes uos erit ſtatuere, exorſam hanc à me telam pertexendam, an abrumpendam habeam. Quare illud à vobis poſtulandum reſtat, ut in libelli mei, velut litis alicujus decidendæ, cognitionem eatis, ſingulas in eo tractatas controuerſias, velut totidem cauſæ alicujus quæſtiones, audiatis, argumenta, quibus eas ſuſtentem, expendatis, judicetis denique. Ego judicata faciam. Valete Vltrajecti 30. Decemb. cIↃ. IↃ. C. LII.

LECTORI S.

DAmus tibi lector tractatus nostri primum librum, ut eo fruaris interim, dum alterum absolvo. Reipsa comperi veritatem ejus, quod antiquis in proverbio fuit, sponsionis comitem noxam esse. Ex quo enim amicis quibusdam fidem utcunque dederam, de patrio me jure chartis aliquid illiturum, hortari illi primum, ut auspicarer opus, tum monere, ut promoverem, post quasi ex syngrapha mecum agere, ut in lucem emitterem. Ego nequicquam causari paupertatem ingenii, negotiorum, quibus distineor, molem; nec proinde bene casuras otii adeo interpellati cogitationes. Illi contra instare, urgere, usque adeo, donec, ut vides, perpulerunt. Quos inter jure præcipui amicissimus collega D. Henricus Moreelse gnaviter partes suas egit; qui tamen cum de suo præstare potuisset vir doctus, quod de meo exigebat, diu dissuasit exemplo, quod persuaserat eloquio. Adduci itaque me passus sum, ut cruda adhuc, nec satis percocta meditamenta in publicum propellerem, ne sera foret ac ingrata, velut à moratore debitore, repræsentatio, neve creditorum benevolentiam tarditas editoris decoqueret. Et quidem ut ad patrium jus elucidandum animum appulerim, illud me potissimum movit, quod viderem Romani Iuris interpretationem jam pridem tot illustria exercuisse ingenia, ut omnis opera in eo impleta,

omnis laudis materia exhausta videatur; patrii vero juris partem qui vel tantillam expoliverit, habuisse nos neminem: adeo ut primariæ Provinciæ nostræ civitatis ordinatio, cujus natales jam seculo vetustiores sunt, omni adhuc interpretatione careat: cum pleræque aliæ nationes suos, & quidem complures, scriptores celebrent, qui patriis moribus enodandis lucem ingenii porrexerint. Unde ego, ut feliciora aliorum ingenia prolicerem, cepi impetum properato labore commentandi aliquid super duabus Ordinationis nostræ rubricis illustrioribus: quarum una de pactis antenuptialibus ac usufructu inscribitur, ac præterea de bonorum communione, virique & uxoris sese invicem obligandi tractat potestate: altera de jure conjugis agit superstitis, ac eum inter & prædefuncti hæredes erciscunda familia, adeoque simul jura complectuntur conjugalia: non tamen ut Ordinationis contextui adstrictus, ad singulos ejus articulos annotatione defungerer, sed ut justo commentario, certove ordine materiam in universum excuterem. In quo dum sum, cepi animadvertere nostratia jura conjugalia non usque quaque convenire cum aliarum Regionum, ne quidem vicinarum, moribus. Unde dubitari subiit, quod jus in conflictu statutorum esset spectandum, contractus nimirum, domicilii, an rei sitæ, quorsum pertinentes quæstiones forum quotidie deproperat edere. Esset quidem vehementer optandum, ut saltem ii, qui uni subsunt imperio, uno quoque communi jure regerentur: unde & Ludovico primum undecimo, post

Comineus l. 6. c. 6.

Henrico

Henrico tertio hanc curam insedisse legimus, ut toti Galliarum Regno communes quasdam consuetudines constituerent, & hunc quidem ejus rei perficiendæ provinciam Brissonio Iurisconsulto litteratissimo demandasse. Quemadmodum & Carolum quintum, nec non filium ejus Philippum secundum, in Belgico-Germania nostra, idem molitos fuisse nonnulli narrant. Verum cum recte ab aliis sit observatum, quæ gentes sua sibi jura constituerunt, salva Republica, vix, imo ne vix quidem, posse moveri, rebus quantumlibet ad unum deductis: illud saltem in votis nostris sit oportet, ut, quas controversias Principis alicujus auctoritas, non æque ac olim Alexandri gladius nodum Gordium, dissolvere valuit, juris atque æqui intelligentes prudenti explicatione dirimerent. Ut sit demirandum, neminem hactenus, quod sciam, surrexisse, qui materiam illam in universum tractare fuerit aggressus: quæstiones enim nonnullas eo spectantes ab eruditissimis viris subinde non inutiliter explicatas esse constat. Et certe hujus loci tractatio eo difficilior est, quo minus præsidii à jure nostro Romanorum tibi possis asscirscere; quippe cum Imperator Iustinianus toti orbi Romano commune quoddam jus civile, auctoritate sua, composuerit, nulla fuit ei necessitas sollicitudinem suam extendendi ad eas quæstionse, quæ statutorum diversitate excitarentur. Suas itaque, ac sibi peculiares inspectiones hoc argumentum habet, præter Romanum ac patrium cujusque

Charond. in Pandect. lib. 1 cap. final.

Vide culmen illud eruditionis Grotium *in Apologetico c. 1.*

jus,

jus, tertiam quodammodo juris speciem constituens, tracta sua ex legum conflictu origine. Hunc itaque locum discutere, & ad certa quædam capita, & communes regulas revocare institui: ratus, id quod res erat, minori cum famæ detrimento vires ingenii in eo periclitari, cujus tractatio, si non bonitate sua, saltem novitate quantulumcunque gratiæ conciliatura videatur; ac errare eos excusatius, qui à via necdum trita deflectunt, quam qui jam calcatam ab aliis non tenuerint. Non me præteriebat expediendis hujusmodi controversiis neminem parem fore, nisi qui litibus contritus è foro judicium aluerit; adhæc satis mihi conscius eram, quam parum usu valerem: cæterum tamen cum jam anni sint complures, quod forensia tractem, non videbor alicui jus nostrum, in quo versor hactenus, omnino ignorare. Nec parum quoq; me juvisse confiteor ea, quæ ab aliis, usu ac ætate provectioribus, acceperam. Ingratus sim, si avunculum quondam meum D. Petrum Borrium, *judicio civitatis patriæ primum à à Secretis, post ejusdem Senatorem ac Scabinum meritissimum, silentio præteriero; Thaletem meum, à cujus manu, ac institutione me profectum esse glorior. Quod non eo dictum esto, quasi mea amplius æquo mihi probarentur, sed ne quis me nullum omnino usum forensem ad scribendum attulisse existimet; quod tamen si facere sustinuissem, non adeo, ut nunc sunt mores, foret mirandum. Quotus enim quisque hodie non cornicatur practicè. Sunt qui perpetuo praxin & mores crepant, cum nunquam forum, nunquam judicium adspexerint;*

æquè

æque deridiculi, atque ille Peripateticus Phormio, qui de Imperatoris officio, & omni re militari disserere non erubuit; cum nunquam hostem, nunquam castra vidisset: de quo Hannibal sententiam rogatus, libere non minus, quam festive respondit, multos se deliros senes sæpe vidisse: sed qui magis, quam Phormio deliraret, vidisse neminem. Quod tamen non esset, ut illis adeo succenseremus, si, citra fraudem alterius, sibi solis Saperdæ cluerent; cæterum ita fere comparatum est, ut qui in hujusmodi inexpertos experientiæ magistros inciderint, post alia omnia in usu haberi videntes, deterioris se conditionis esse comperiant, quam qui de bella scilicet illa praxi nihil omnino didicerint; eo quod hi protinus se dedere possint addiscendis forensibus; illis autem præcidaneus sit labor dediscere, quæ perperam ante didicerant; quibus erudiendis musici illius legem jure merito dicturi videmur, quem duplicem mercedem exegisse ferunt ab his, quos male institutos acciperet, à rudibus vero & ignaris simplicem: quod illi, geminato labore, dedocendi prius, mox docendi essent. Illud clam me non est nonnullos fore, quibus hæc commentatio mea vel eo nomine non probabitur, quod vulgatorum scriptorum morem adspernatus, id operam potius dedi, quo dilucide, ac singulatim controversias excuterem, nec per limitationum, sublimitationum, ampliationum, declarationum, & similium congeriem lectores, ac memet ipsum involverem: cujusmodi tamen gregariis auctoribus pragmatellos istos videas applaudere, qui ultra formulas, ac doctorum lexica nihil sapiunt, adeo

ut si deferatur ad eos quæstio minus quotidiana, continuo in alium terrarum orbem se delatos putent: qui tamen sua illa causidicina, tam egregie scilicet, de re pragmatica merentur, ut ex una lite, tanquam matrice, numerosam liticularum fæturam procudant; veri tricones, complicare negotia, non evolvere nati. Candidioribus, ac proinde doctioribus hæc scripta sunto; gnarus, quo quis intelligentior est, eo candidiorem alieni laboris æstimatorem fore. Nec est, ut invidos illos morer, qui simulatque, vel tralatitie, scriptorem aliquem laudari viderint, protinus obstrigillant, arrodunt, obtrectant; suæ existimationis interesse ducentes, si alterius cujuscumque cursum quam citissime sistant. Qui sicubi aliud ab illorum opinationibus senserit, protinus sententiam ejus exsibulant, suam tanquam ex oraculo pronuntiant, ac mox futiles esse chartas conclamant, nec legendas, nisi ab, eo qui intemperanter otio suo abutatur; in summa ita se componunt, ac si misereret ipsos chartarum, quas author tam crudeliter scilicet perdiderit: quorum latratibus tantum abest, ut vel tantillum commovear, ut tum potius de scriptis meis male augurari desinam, ubi invidis illis ac blateronibus displicere cepero. Præclare denique mecum actum iri existimabo, si modo apud unum, atque item alterum intelligentem, si non laudem, saltem veniam meruero. Quod si ne hoc quidem adipiscar, res meas imposterum mihi habebo, mihique intus canam, ac musis meis, minori cum temporis, ac chartarum dispendio. Vale.

IN TRACTATUM
DE JURE CONJUGUM,

AMPLISSIMI, DOCTISSIMIQUE
VIRI,

D. CHRISTIANI à RODENBURCH,

In Curiâ Ultrajectina Senatoris, antehac Collegæ
Dilectissimi.

ROma Modestinos sibi jactet, Sparta Lycurgos,
  Et quicquid magni nominis Orbis habet.
Ingenio clarere sui Antonina superbit
  Christiadis, cujus non periturus honos:
Qui Patriæ civis non dispar, tramite recto
  Romanam Batavæ consociat Themidem.
Plaude, marite, Viri vos cingite tempora nuptæ,
  Qui thalami leges, vestraque jura docet.
Incassum laudes sterilis mea vena referre
  Conatur, Palmam Pagina docta dabit.

GERARTUS DE REEDE DE DRAECKESTEYN.

AD AMPLISSIMUM VIRUM

D. CHRISTIANUM à RODENBURCH,

Curiæ Ultrajectinæ Senatorem, Collegam Amantissimum,

Cum Doctissimum

DE JURE CONJUGUM

Tractatum ederet.

TRajectina refers magni decreta Senatus,
Et quæ jura thoros Cæsar habere jubet.
Quid doceant mores, & quid Romana vetustas
Discit ab arbitrio vir mulierque tuo.
Tuta fides thalamis: residet concordia lectis:
Cedunt Doctrinæ jurgia cuncta tuæ.
Non uxor queritur crudelia jussa mariti:
Nec nimium gravis est conjugis ira viro.
Non Dominum, servamve facis: moderaris habenas:
Et distincta tuus munia lectus habet.
Quam facies veneranda thori sub judice tanto!
Et quam conjugii regula justa sui!
Cedite Cecropiis quotquot docuistis Athenis,
Et Lacedæmonii pallia docta fori.
Romulidûm tibi dicta placent, Digesta, Novellæ,
Et quicquid dubii Tribonianus habet.
Legibus associans usum, nostratia priscis,
Christiades, *Batavis das pia jura thoris.*
Disseris: obsequimur; facibus succenditur orbis:
Nubitur: & duce te, nos juvat esse viros.
Quæ tua cum patriis exponas dogmata rostris,
Fas tantum Patriâ teste triumphet opus.

G. DE REEDE DE RENSWOUDE.

GERARDI NYPORTII
AD
CHRISTIANUM RODENBURGIUM,
Curiæ Trajectinæ Senatorem, Collegam conjunctissimum,
Adlocutio.

VIr docte, cum me sæpius compelleres,
Procul ut repostis Curiæ negotiis,
Vrbe & relicta, in Villula te viserem,
Quam pura leni Vechta lambit flumine;
Vbi solebas fallere æstivos dies,
Salesque, ludosque, & dulces jocos,
Interque amicos suaviter convivere,
Frugesque promere, quas tibi pomarium
Hortusque amœnus ubere ferunt copia,
Ibi stationem rebar, ac aptissimum
Locum quieti, fas ubi fuerat tibi
Esse otioso: sicut is mos est meus,
Paterna rura cum reviso, & pascua.
Hic pabulantum tunc recenseo greges,
Campos peragro, flava quæ Ceres colit,
Immitto plantas, arbores istic sero,
Quæ sint nepotum profituræ seculo.
Hæc nostra ruri studia, rebus seriis
Jam tum relictis, rusticarier in loco.
Ast tu receptam opinionem infringere,

Solusque nunquam, & nullibi quiescere,
Diversa nostris cogitans, edisserens
Urbana ruri, res viduus uxorias;
Juris volumina advocas in prædium,
Vis Curiarum judicata evolvere,
Queis argumento veritatem hic asseras,
Incerta tollere, compotesque consilî
Dimittere, ut ne temere tractent lubrica,
Queis conjugalis sæpe turbatur thorus.
Hæc scripta chartis exarata, sic placet,
Prælo dedisti; nota fiant posteris,
Liberque prodi, ac publicam lucem aspice.
Lætamur omnes, queis Themis cordi; favet
Patronus æqui, plaudit huic operi cliens,
Innupta, nupta, sponsa cum sponso, simul
Maritus, uxor: gaudiis respondeo,
Ac, inter omnes gratulantium choros,
Monumentum ut ære sit perennius precor.
Id restat unum, paucioribus loquar,
Collega, rebus dum studes communibus
Prodesse nimium, propriis ut consulas,
Noctesque cum jam sat diu viduas trahas,
Secunda vota, si libet, curæ sient,
Vovens doloris hoc tui solatium,
Atque operis acti nunc tibi sint præmia,
Amica conjunx, lauta dos, & sanitas.

A D

AD

D. CHRISTIANUM à RODENBURCH,

J. U. D. Curiæ Trajectinæ Consiliarium gravissimum.

JUnonis Themidisque simul, vir magne, sacerdos,
Dum nos conjugii mystica sacra doces.
Romanum Batavo misces, hodierna vetustis,
Et sic legitimi stant sua fulcra thori.
Vt scriptis sit digna fides, Iunone secundâ,
Fac ut scriptorem dogmata scripta ligent.
Tum Themis & Iuno, tibi, ô! Cælestis alumne,
Præsidio noctes hæc reget, illa dies.

B. v. PANHUYS.

AMPLISSIMO, CONSVLTISSIMO VIRO,

D. CHRISTIANO RODENBURGIO,

J. C. & Supr. Cur. Traject. Senatori.

DUm ſedet, & cauſas norma RODEBURGIUS æqui
Ponderat, & trepidis dat ſua jura reis:
Multa viro praxis confert, meditatio multa;
Vnde brevi clarum momine ſurgit opus.
Nec premit hoc, tanquam numos poſſeſſor avarus;
Sed populi labor eſt, qui modo privus erat.
Qui ſint municipum fines, quæ jura mariti,
Et quantum charo conjuge nupta minor,
Exponit docta conſultus voce Senator,
Et patriis præfert moribus ipſe facem.
Detrahat inventis vulgus, juretque beatos,
Non qui rem populi, ſed ſua rura gerunt:
Hoc opus inſani condemnat vota tribulis,
Et docet argento præpoſuiſſe fidem.
Ah cerdo! cerdo! quantum vis, congere! non eſt,
Non eſt vita, ſibi vivere, ſed patriæ!

ANTON. MATTHAEUS.

AMPLISSIMO CLARISSIMOQUE VIRO

D. CHRISTIANO RODENBURGIO,

J. U. D. & in Curiâ Ultrajectinâ Senatori dignissimo,

Cum tersissimum

DE JURE CONJUGUM

Tractatum ederet.

Sola notent alii priscorum jura Quiritum
Queis sedet in tacitâ turba docenda scholâ.
Te decet ad nostros animum reflectere mores ,
Cui loquitur patrii turba diserta fori.
Et sic Romulidum in causis admittere leges,
Ne fleat externâ pulsa Batava Themis.
Et sic in patriis versari moribus, ut sit
Romanæ Themidi, qua vacat , usque locus.
Quæ nitet ut puro radians smaragdus in auro,
Et tenebras clarâ pellit ubique face.
Hoc facis, O! Trajectini lux magna Senatus,
Et tibi dat partes utraque Nympha suas.
Quas bene commisces : Seu te rapit impetus , instar
Nostratis Groti, Romulideque Cai
Perplexa ambiguæ penetrare volumina litis,
Cum malus insigni vindice nodus eget.
Scrinia seu reserans fœcundi pectoris, inde
Eruis æternâ scripta linenda cedro.
Nunc tamen imprimis cum conjugialia jura
Das Batavis, Batavâ jura relata fide.
Non vilem ex rebus nihili venatus honorem,
Verum usus summi dogmata summa ferens.
Unde suum poßit proles monstrare parentem,
Discat & officium vir mulierque suum.
Ne scißâ turbet socios discordia pallâ.
Neu bona ad astutum simplicioris eant.
Fœdereque ut ratio consistat rite soluto ,
Nec nisi rumpatur cum ratione thorus.

**** Omnia

Omnia ſic limata, ſtiloque exculta Latino,
Se putet ut veterum volvere lector opus.
Et ſic ad mores caſuſque accommoda noſtros
Vt videat patrio dogmata nata foro.
Perge Rodenburgi : *tibi plaudit uterque Senatus*
Quoque forum regitur, quo regiturque ſchola.

Tui obſervantiſſimus
A. MOL. J.U.L.

Admonitio de mendis.

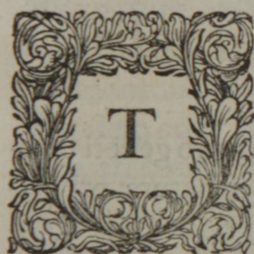
SIſte pauliſper gradum lector. Viſum te monere hic in veſtibulo, quod aliorum mos eſt notare in calce. Errata ſunt Typographi, quorum ſyllabum mox exhibeo. Imo vero mea. Hodie fere ita comparatum videas, ut erratorum culpam ſuſtineant illi. Ego ingenue agam. Mea unius hic culpa eſt: nam cum corrigendi partes meas eſſe ſiverim, experimento edoctus ſum, de quo aliis fidem non habebam, quam parum ſit idoneus ſui quiſque ſcripti corrector : videntur namque tibi ſatis impreſſa chartis, quæ dudum impreſſa ſunt animo. Unde fit, ut multa prætervęharis, quæ alterius emendatricem manum non effugerent. Mihi itaque, ut ignoſcas, rogo, poſthac non amplius commiſſuro, quin aliis mandem, ſi quid ejuſmodi recte curatum velim.

IN *præfat pag.* 2. *lin.* 1. tam *leg.* jam. *lin.* 6. duobus *leg.* duabus. *fol.* 6. *lin.* 22. *poſt verba*, ſua vice. *adde*, in reviſione. *fol.* 10. *lin.* 5. 1617, *lege* 1651. *& lin.* 18. *poſt* probationis, *adde*, vel. *fol.* 27. *lin.* 2. duxerit *lege* duxerint. *fol.* 30. *lin.* 5. ſic *leg.* hic. *fol* 37. *lin.* 16. *poſt* eademque, *adde*, fere. *fol.* 39. *lin.* 14. *poſt verba* Trajectino more *ponenda*, hi reditus paucioribus diſtrahantur præconiis, quam ſoli res; quod irrogatam alienationibus quadrageſimam tolerent, quod. *fol.* 45. *lin.* 22. *dele verbum* ea. *pag.* 54. *lin.* 6. eadem *leg.* eandem. *pag.* 64. *lin.* 13. *&* 14. immunitionem *leg.* imminutionem. *pag.* 68. *lin.* 6. qualitas *leg.* qualitatis. *pag* 81. *lin.* 8. pacta *leg.* pactam. *pag.* 114 *in ſummario primo* hæredes *leg.* hæreditatem. *pag.* 117. *lin.* 13. fiinguntur *leg.* fungantur. *pag.* 131. *in marginali primo lin.* 5. qua *leg.* quo. *pag.* 142. *lin.* 4. *dele verbum* relatum *pag.* 165. *lin.* 4. admittuntur *leg.* admittantur *pag.* 165. *& nonnullis ſequentibus inepte repetuntur in prima linea* cap. 4. tit. 4. pars altera, *cum illa omnia ſint delenda. pag.* 171. *lin. ultima & pag.* 172. *lin.* 1. *dele geminata* & ſequioris ſexus. *pag.* 208. *lin.* 4. privignæ *leg.* novercæ, *&* in filiam *leg.* privignam, *& lin.* 8. filio, *leg.* filia. *pag.* 209. *lin.* 23. excenſiſſe, *leg.* excluſiſſe. *pag.* 25. *lin.* 158. magiſtratus *leg.* magiſtratu. *pag.* 258. *lin.* 4. adjudicabit, *leg.* adjudicavit. *pag.* 260. *pag. ult.* Lucius, *leg.* Lucio. *pag.* 261. *lin.* 2. Wameſius *leg.* Wameſio. *fol.* 274. *lin.* 16. *poſt* fac, *ſubjunge*, in. *pag.* 310, *lin. ultima*, *verbum* eo *poſitum ante* ære *transfer poſt* uxor : *pag.* 327. *lin. ultima ibi* à *leg.* ac. Cætera, ut candidus lector vel corrigat, vel boni conſulat, rogo.

CHRISTIANI RODENBURGII TRACTATUS DE JURE CONJUGUM,

PRÆLIMINARIA.

De Operis argumento.

TRactationem ſuſcepturus de jure quod virum inter & uxorem intercedit, recte atque ordine facturus mihi videor, ſi nulla circuitione uſus protinus rem ipſam, de qua agere inſtitui, aperuero. Jus conjugum intelligo, quo conjuges de rebus utuntur ſuis, aliud ab eo quod alteri in alterius perſonam propriè competit. Quid enim juris ſit marito in corrigenda uxore, aut in eandem in adulterio deprehenſam licentiæ, & ſi quæ de hoc genere ſunt plura hodiè non tracto: ut planè idem mihi valeat operis hujus argumentum, quod Gallis Rubrica *des droicts & appartenances à gens mariez*, quę in compluribus eorum perſcriptis conſuetudinibus totidem verbis comparet. Diſpeſcam autem commentarium in duas claſſes ſeu locos primarios totidemque libros, eoſque in ſuos deinceps titulos ac capita: altero de poteſtate acturus,

qua in uxorem præfulget maritus, altero de rerum ſeu bonorum inter conjuges communione : quarum illa cùm perſonæ ſtatum diſcutiat ac conditionem , hæc rerum reſpiciat ſocietatem , primùm de prima agam: præeunte mihi in hoc JUSTINIANO noſtro, cui prius de perſonarum jure quàm de rebus agere conveniens viſum fuit. Sed cùm cujuſque rei originem ſpectandam eſſe moneat Pomponius *in l. 1. ff. de origine juris*, operę pretium facturus ſum, ſi natales primum maritalis imperii, quod juris noſtri pars dominatrix ac princeps ſit, generatim, dein juris conjugalis apud noſtrates ſpeciatim originem ac progreſſum ediſſeruero.

De origine juris maritalis in genere.

VIri in uxorem imperium humano generi coævum eſt. Habet id juris vir & naturæ privilegio, & Dei decreto. Utrumque ſacra commonſtrat pagina. Et illud quidem rationibus ſeu argumentis adſtructum tribus : primo ducto à creationis ordine. Vir primò creatus eſt, deinde mulier, eminentioris in viro dignitatis ſignum indubium : altero
1 Timoth. 2. v. 13. 14. à ſexûs muliebris infirmitate : mulier enim (inquit Apoſtolus) decepta eſt, non vir ; accipe à ſerpente qui prætterito viro adortus eſt mulierem : poſtremo tracto à fine argumento, in quem mulierem finxit Deus , ut viro cederet in opem laborumque adjutorium. Æquum autem eſt ut imbecillius pareat valentiori , minus illuſtre eminentiori, pars adjutrix ei cui operam præſtare addicta eſt.

eſt. Ne dicam quod natura major viri ſit ad res gerendas aptitudo, utpote humoris habentis minus, caloris plus. *An non cernimus* (inquit Cicero *de repub.* 3.) *optimo cuique dominatum à natura cum ſumma utilitate infirmorum datum.* De ſexu in univerſum loquor, de ſingulis mulierum non loquor; non paucas quippe repereris, in æquoreis, præcipuè Batavorum locis, quę, altum ſtertentibus maritis, ſumma cum ſagacitate quæſtuoſa tractant negotia, quin & apud nos conſpicua mulier eſt (quanquam ejuſmodi raræ ſit incurſionis) quæ vel invidenda viris enthymemata torqueat felicius ingenio, quàm ſtamina pollice. Habet itaque maritalis poteſtas à natura ortum adeoque authorem naturæ opificem Deum. Sed & expreſſo Dei enunciato conſtabilitur hæc poteſtas, quod alterum ejus firmamentum eſt: mulier enim ſerpentis illecebris capta fraudem cum feciſſet conditoris ſanctioni, pertracto in peccati conſortium viro, dedit & hanc admiſſi pœnam, ut viri in ſe imperium inſtar jugi cujuſdam humeris impoſiti ferre damnas fuerit, vibrato in eam decretorio hoc telo: Penes virum erit deſiderium tuum, & ipſe dominabitur tibi. Non quod lapſu anterior non fuerit hæc poteſtas, obtinuiſſe enim jam ante in ipſo primævo, ſeu innocentiæ, ut loquuntur, ſtatu adductæ ab Apoſtolo rationes evincunt: ſed quod ea, quę ab initio naturalis fuit, adeoque ipſi mulieri ſuavis, irrepta peccati labe effecta fuerit pœnalis ac proinde gravis nonnihil & perpeſſu aſpera: ut recte dici poſſit tam natam quàm datam legem eſſe, ut vir imperet, vel, ut hoc Dei voce elatum eſt, dominetur uxori. Verùm meſſis hęc propriè Theologorum eſt, quorum commentationibus hæc relinquimus.

Nobilis virgo Anna Maria à Schurman

De origine ac progreſſu juris conjugalis apud noſtrates.

SUMMARIUM.

I. *Quod maritorum jus ex jure Gentium, quod ex jure civili.*

II. *Traject. olim Friſiacis legibus uſos.*

III. *Communio bonorum conjugalis quæ apud nos Hollandoſque frequentatur an à veterum Germanorum moribus duxerit originem.*

IV. *Apud noſtrates Germanoſque juxta ſero demum repreſentationis jus innotuit.*

V. *Olim per provocationem cauſæ apud nos terminatæ Spiras deferebantur in Germaniam.*

VI. *Geldriam noſtramque Provinciam apud nõnullos feuda Imperii audiiſſe.*

VII. *De maritorum poteſtate Gallis Germanis Romaniſque priſcis ſemet inter ſe fere examuſſim conveniſſe.*

VIII. *A Germanorum potius quam à Gallorum moribus profluxiſſe videri apud nos jus conjugale.*

IX. *Apud Germanos non apud Gallos in perpetua poteſtate innuptæ fuerũt.*

X. *Quid apud Geldros.*

XI. *Quid apud Hollandos ac Ultrajectinos.*

XII. *Burgundicum jus quis, quando apud Ultrajectinos invexerit.*

XIII. *A judicio civitatis patriæ nõ receptas olim appellationes narrat* Heda.

XIV. *Ad patriæ civitatis normam tanquam diœceſeos metropolis componenda Provinciæ oppida, agerque deficiente loci lege aut cõſuetudine.*

XV. *Carolus V. tracta in ſe reipub. ordinatione hodiernum patriarum legum corpus compoſuit multis è Mechlinienſium jure depromptis articulis.*

XVI. *Idem hodiernam Provinciæ Curiam erexit.*

XVII. *Quæ unamini poſtmodum Ordinum decreto, Philippo 2°. abjurato, comprobata ac inſtructione egregia donata eſt.*

XVIII. *Immenſa maritorum poteſtas ut apud Romanos ita apud nos progreſſu temporis magnam paſſa eſt diminutionem.*

XIX. *Quæ Romano jure de tutela ac adminiſtratoris officio prodita ſũt, ad hodiernam maritorũ poteſtatem non tuto trahi in argumentum.*

I. *Maritale jus num in totum ex jure naturali.*

Aritorum in uxoria capita imperium à Deo ac naturali jure, quod apud alios jus gentium primævum audit, profectum eſſe ſatis demonſtraſſe videor, ut appareat ab hominibus id excogitatum non eſſe, cujus Deus inventor, diſceptator, lator eſt,

eſt,ut alibi Tullius loquitur. Eò tamen hæc dicta non ſunto,ut quæcunque apud quaſcunque gentes marito tribuatur poteſtas, juris protinus naturalis ſit: ſpectat enim ea iſtoc jure ad conjugii ſtatum, & familiæ ordinationem. Cæterum ultra familiæ & conjugii res ſicubi quid juris marito concedatur, non à natura ſed ab inſtituto hominum eſt. Ut apud Hebręos jus reſcindendi uxoris vota, apud Hollandos vendendi bona; quę tractatio Grotii eſt *de jure belli & pacis. lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 8. Quare priuſquam hodierna conjugum jura expediam, haud abs re erit,quomodo olim apud Belgarum veteres ſe habuerit hęc poteſtas conjugumque ſtatus paulò altius repetere, quoad cognoſcendum ea quę de hodierno eorum jure atque conditione dicentur, illoque ex fonte promanarunt illuſtria magis magiſque in aperto ſint.

II. *Trajectini Friſiacis olim legibus uſi.*

Belgium Germanię Gallięque conterminum alio quoque atque alio jure uſum fuiſſe demonſtratu facile eſt. De Belgis jam olim ſcripſit Cęſar (*lib.* 1. *& lib.* 6.) inſtitutis ac legibus eos inter ſe diſtuliſſe, ut planè veriſimile ſit quo populorum alterutri vicini magis ac contermini eſſent,eo proprius ad horum illorumve jura acceſſiſſe,adeoque in ſeptentrionem ſpectantibus Belgis jus fuiſſe Saxonum juri perquam conveniens. Hinc author eſt Heda in vitâ Davidis Trajectenſis Epiſcopi quinti & quinquageſimi, *fol. mihi* 292. *in fine.* Populum olim Trajectinum Friſiacis legibus (quę ferè Saxonicę erant, demonſtrante Siccama ad leges antiquas Friſię) uti conſueviſſe; quemadmodum & nuperrimè ſcripſit jus litteraſque ſummè doctus D. Antonius Matthæus *in tractatu de crimini-*

minibus tit. de Sicar. venefic. & incend. cap. 7. in fin. libenter se de Ultrajectino tractantem jure Saxonicum in partes vocare, quod utriusque juris magnam inter sese cognationem esse à peritioribus accepisset. Apud Germanos

III. *Communio bonorum an à Germanis.* veteres ipsis incipientis matrimonii auspiciis monebatur mulier, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram ausuramque. Hinc Batavis in hunc diem pro lege servata bonorum omnium communio. Observatio est Grotii *de antiquitat. reip. Ba-*

IV. *Apud nos & apud Germanos sero inducta representatio.* *tav. cap.2.* Apud Germanos serò demum repræsentationis jus innotuit, videatur idem Grotius *cum laudatis ab eodem in annotat. ad lib. 2. de jure belli & pacis. cap. 7. §. 30.* Inde & apud nostrates ad Caroli quinti usque tempora in bonis avitis paternum gradum non expresſêre nepotes, quos ille tandem inducta in locum subitione unà cum filiis ad hæreditatem admisit. *Rub. 23. §. 24. Patriæ ordinationis.* Possem per plura ire, ne ea res nos longius ab incepto traheret, ut nec necesse sit pertrahere huc in argumentum terminatas apud nos causas, quæ Carolo quinto imperante Mechliniam transmitterentur, Spiras ante in

V. *Quæ olim apud nos provocatio.* Germaniam avectas fuisse, juxta ea quæ præfantur apud nos Ordines in instructione data iis qui sua vice judicant: nec lubeat disquirere rectène in lite Radelantio nostro

VI. *Geldriam ac Vltrajectum audiisse feuda Imperii.* memorata *decis. 13.* Ditio Ultrajectina feudum sacri imperii audiverit, ut propterea apud nos consimiles illius imperii consuetudines vigerent, haud secus atque Geldriam tanquam membrum olim ac feudum Romani imperii etiamnum ejusdem legibus, deficientibus civicis, non illibenter uti scribit Goris *in adversar. tract. 3. c. 12.*

n. 17.

n. 17. Illud operę pretium eſt inveſtigaſſe à Germanis,an à Gallis jus noſtrum conjugale profluxerit. Si in anteceſſum obſervavero Gallis hicGermaniſque priſcis cum veteribus Romanis fere ex amuſſim conveniſſe, iiſdem de illo jure utrinque memoratis. Antiquo Latiali jure fœminas in perpetua tutela fuiſſe ex Livio, Cicerone aliiſque jam multi notarunt. Conſimili tutelæ & apud Germanos veteres ſubditas fuiſſe probat Siccama in libro modò laudato, & poſt eum nullo tamen allato teſtimonio tradit Sand. *deciſ. Friſic. lib.*2. *tit.* 4. *defin.* 1. Antiquo Romanorum jure tutela iſta liberabantur mulieres, ubi in manum viri conveniſſent, cujus poteſtati deinceps vivebant ſuppoſitę, tractat Cujac. *obſ. lib.* 7. *cap.* 11. Virorum poteſtas itidem antiquo Germanorum jure tutelę nexum diſſolvebat, eamque tanquam profuſior abſorbebat, ut à morte demum viri alterius tutelę daretur locus. Colligere licet ex allatis ab eodem Siccama. Poſtremò apud priſcosRomanos virilis in uxorem poteſtatis & hic acerbior effectus erat, ut de capite conjugis cognoſcendi, in eamque animadvertendi jus maritis eſſet, idque ex priſco inſtituto fluxiſſe ac in Pomponia quadam Gręcina exercitum fuiſſe comprobat Tacitus Annalium ſecundo: videat, cui vacat, quæ plura in hanc rem ex Livio, Dionyſio, Valerio ſtudioſè,ut ſolet omnia, collegit Tiraquellus *ad Leges connub. gl.* 1. *part.* 1. *n.* 13. cujus ſingula tacito auctoris nomine recenſuit Lipſius *ad d. lib.* 2. Eandem hanc vitæ neciſque poteſtatem maritos, & apud Germanos veteres habuiſſe argumento ſunt tradita apud Tacitum, & quę ibidem annotavit Lipſius. Atqui & veteri Gallorum more

VII. *Qualis apud Gallos olim, Germanos ac Romanos maritalis poteſtas.*

re

re uxores reſque earum virorum poteſtati ſubjectas fuiſſe, ac idem vitæ neciſque jus maritis competiiſſe in illas, author eſt Cæſar: unde non immeritò addubitaverit quiſpiam, rectiuſne à Germanis quàm à Gallis virile apud

VIII. *Ius conjugale à Germanis.* noſtrates arceſſatur imperium. Verùm accuratiùs paulò ſtatum ac conditionem mulierum in univerſum ad mores utrorumque exigens facilè labetur in eam ſententiam, ut Germanis potius quàm Gallis jus noſtrum acceptum

IX. *Apud quos & innuptæ in poteſtate.* tulerit. Nam omiſſo à locorum vicinitate aliundeque ducto jam ante argumento, illud mihi inprimis fidem facere videtur quod apud Germanorum veteres fœminæ in perpetua conſtitutæ eſſent tutela, qua eaſdem apud Gallos adſtrictas fuiſſe nullibi proditum memini, quin contra innuptas ſui juris ætatem exegiſſe teſtis eſt Duarenus

X. *Quid apud Gldros.* *de nupt. cap.* 1. Apud Geldros autem hodieque obtinet, ut nullos maximè judiciales actus celebret mulier ſoluta abſque interventu tutoris ad hoc ſpecialiter electi. Teſtatur doctum par fratrum Frederic. *ad conſuetud. Feudal. Geldr. tract.* 1. *tit.* 1. *cap.* 1. *n.* 3. & Joannes à Sand. *deciſ. Friſicar lib.* 2. *tit.* 4. *defin.* 1. *&* 3. qui & in Transiſulania

XI. *Quid apud Hollandos ac Vltrajectinos.* idem in uſu eſſe aſſerit, ut & Siccama *d. loco.* Sanè apud Hollandos, noſtroſque Ultrajectinos non ita pridem id juris ab aula receſſit, ut amplius jam neceſſitatis eſſe negetur, quamvis etiamnum formularii in conſcribendis inſtrumentis fœminis curatores aſſcribere conſueverint. De Hollandis atteſtatur Grotius *in ſuâ manuduct. lib.* 1. *part.* 4. *verſic.* (*Staet te letten.*) Et apud nos id palam eſt, ut & Montani noſtri ævo eadem adhuc neceſſitas ſubfuerit. *In tract. de tutel. cap.* 7. *n.* 53. Unde cum mulie-

rum

rum ſtatus in univerſum ſpectatus cum Germanis, non cum Gallis, nobis conſentiens ſit, vero proprius eſt, & id juris quod ſpeciatim circa maritatas obtinet, partem eſſe Germanici illius juris ſuperſtitem, adeoque à Germanis potius profluxiſſe quàm à Gallis, apud quos non eadem jura in univerſum circa ſtatum mulierum obtinuerint. Atque in hanc ſententiam & proclivior viſus eſt Grot. *lib.* 1. *part.* 5. *verſic.* (*Over des Vrouws goederen.*) Verùm ut ad patriæ civitatis jura proprius accedam, non imperturbata ſemper ſtetêre veterum Germanorum, majorumque noſtrorum jura, ut integra ad nos tranſmiſſa fuerint: poſtquam enim in Davidis Burgundi manus Epiſcopalis conceſſit mitra, multum Burgundici juris, deleto populi avito, invectum fuit; nec jura duntaxat immutata, ſed & ipſa enervata judicia. Erectus novus judicum conſeſſus (non leve oppreſſæ civitatis argumentum) qui ab inviΒtiſſimo civitatis magiſtratu, omnis tum provocationis immuni, deinceps appellaretur. Heda *in vita Davidis fol. mihi.* 294. *lit. ll. & ibi Buchel.* Sed mox, ab obitu Davidis, ſua populo reſtituta jura, quęque mutari, aut noviter figi ex re eſſet, per comitia condi, ut in civiratate ingenua, quæ tum quaſi togata Romana (cum Hortenſio loquor) uſa libertate ſuis legibus vixerat. Authores ſunt Heda & in primis Hortenſius ſeceſſionum Ultrajectinarum (mallem indigitâſſet rerum) ſcriptor nobilis. Quam dulcem mihi patriam caput omnium Provinciæ oppidorum jure meritò prædicaverim. Ad cujus civitatis leges ac normam, non tantum ut univerſus Provinciæ ager, pauculis duntaxat aliter conſtitutis, ſe componat,

XII. *Burgundici juris inductio.*

XIII. *An à judicio civitatis olim appellatum.*

XIV. *Civitatis leges ſequuntur oppida ac ager.*

jam pridem expreſsò Ordinum decretò ſancitum, ſed & ipſa exigantur oppida, ſi de alia loci lege non conſtet aliquoties à Curia judicatum eſt, & nuperrimè adhuc in lite agitatâ inter *Niclaes ende Iohan vander Meer cum ſociis contra Gerrit Beerntſz Meyer den* 22. *Martij* 1617. Illa autem

XV. *Carolus V. lator patriæ ordinationis*

populi libertas cuſtodita religiosè uſque ad Caroli quinti tempora, qui verſo civitatis ſtatu. A°. 1550. legum tum politicarum, tum civilium corpus quoddam compoſitum auctoritate ſua roboravit. Politicis quidem illis prima aſſignata rubrica, quibus magiſtratuum munia totam denique reipublicæ ordinationem in ſe traxit. Hiſce autem reliqua codicis tributa parte: quarum etſi pleræque ex vetuſtioribus urbis ſtatutis redactę fuerint, non parum tamen Gallo-Belgici juris iiſdem admixtum comparet, depromptis ex Mechlinienſium legibus articulis compluſculis, uſque adeo ut nonnunquam verbum de verbo expreſſerit.

XVI. *Erector Curiæ Provincialis.*

Cui quoque Carolo haud multò ante litigantium utilitas proferendæ adhuc probationis allegationis in prima inſtantia prętermiſſæ facultatem efflagitans, hodiernam noſtram Curiam expreſſit, ut illa toti Provinciæ in commune provocandi auxilium cederet, prudenter exiſtimanti non tam diſtrictè agendum eſſe in foro atque in acie, ubi commiſſus error inemendabilis eſſe ſolet. Quæ deinde curia excuſſo Hiſpanorum jugo, unanimi

XVII. *Ordinum decreto poſtmodum comprobatæ.*

Ordinum decreto, robur ac leges accepit. Verùm hæc urbis noſtrę vetera fusè ſe enarraturum ſpem fecit Ampliſſimus D. Collega CORNELIUS BOOTHIUS patrię antiquitatis callentiſſimus, ac veterum originum vindex. Ut autem exorſa pertexam: Hæc tam immenſa ac

quo-

quodammodo despotica maritorum potestas apud Romanos, labascentibus imperii moribus; fœmineæ impudentię in totum succubuit; apud nos verò laxato vetustę potestatis rigore benigniori subsequentis ętatis observatione, multum quidem ei detritum est, verum ita tamen, ut etiamnum conspicua adhuc vestigia, tanquam ultima ejusdem lineamenta, in eo exhibeantur, quod longè illa tutoris aut alterius cujusdam administratoris potestatem supergressa, nec legibus ejusdem dijudicetur, nec circumscribatur regulis. Quæ in initio hic animadversa in progressu usui futura sunt, eoque imprimis facient, ut nec à tutela, nec ab administratoris officio, ad hodiernam maritorum potestatem facilè trahatur argumentum, moribusque nostris, quoties per se obscuri sunt, aut hiantes, non aliunde lucum rectius fœneremur, quam ex illis Gallo-Belgicis legibus adscitis præsidiis, ac consequenter appareat, quam inconcinnè nonnulli Romanorum jura, super tutoribus, aut rerum administratoribus constituta, transferant ad hanc maritorum potestatem, alio prorsus principio, alia origine subnixam. Unde eos quoque abripi videas in sententias à moribus nostris quam alienissimas.

XVIII. *Antiqua maritorum potestas valde diminuta.*

XIX. *A tutore aut administratore vix argumentandum ad maritorum potestatem.*

TRACTATUS
De Jure quod oritur ex diversitate Statutorum.

In quo agitur

- Primum de Statutorum differentia —— —— —— TIT. I.
  ubi considerandæ veniunt
  - I. *Veterum de Statutis opinio.* —— —— —— *cap.* 1.
  - II. *Statutorum divisio in realia & personalia* — — *cap.* 2.
  - III. *Natura Statutorum in certos actus conceptorum* — *cap.* 3.
- Dein de Jure ipso quod oritur ex diversitate statutorum TIT. II.
  Et quidem vel
  - *immoto personarum domicilio,* —— —— —— part. I.
    - *circa personalia,* —— —— —— *cap.* 1.
    - *circa mere realia.* —— —— —— *cap.* 2.
    - *circa actus à personâ peragendos, tum*
      - *circa formam.* —— *cap.* 3. & 4.
      - *circa materiam.* —— *cap.* 5.
  - *mutato domicilio* —— —— —— —— part. II.
    - *circa personalia,* —— —— —— *cap.* 1.
    - *circa mere realia.* —— —— —— *cap.* 2.
    - *circa actus à personâ peragendos, tum*
      - *circa formam.* —— *cap.* 3.
      - *circa materiam.* —— *cap.* 4.
- Postremo de pactis, quibus isti Juris diversitati obviâ itur TIT. III.
  Et quidem vel
  - *immoto personarum domicilio,* —— —— —— part. I.
    - *circa personalia,* —— —— —— *cap.* 1.
    - *circa mere realia.* —— —— —— *cap.* 2.
    - *circa actus à personâ peragendos, tum*
      - *circa formam.* —— *cap.* 3.
      - *circa materiam.* —— *cap.* 4.
  - *mutato domicilio,* —— —— —— —— part. II.
    - *circa personalia.* —— —— —— *cap.* 1.
    - *circa mere realia.* —— —— —— *cap.* 2.
    - *circa actus à personâ peragendos, tum*
      - *circa formam.* —— *cap.* 3.
      - *circa materiam.* —— *cap.* 4.

De

De jure quod oritur ex Statutorum vel Consuetudinum diversitate.

SEU

Quod jus, cujusque loci, conjuges inter sit spectandum.

TITULUS PRIMUS
De Statutis personalibus ac realibus.
CAPUT PRIMUM.
Veterum scriptorum de Statutis excutitur opinio.

QUoniam apud nos civitates ferè singulæ, nedum Provinciȩ, suas easdemq; inter se diversas leges ac instituta tulêre, fit ut hujus loci quæstiones occurrant multiplices, per totum hunc tractatum se diffundentes. Proinde recte atque ordine facturum me puto, si in ipso statim limine, ne sequentium series sȩpius interrumpatur, continenti scriptione materiam in universum excussero. Cȩterum cum perpaucæ exstent regiones, quæ jure scripto regantur, quo per matrimonium in viri potestatem non transit uxor, de maritali in universum potestate usus hȩc tractatio rarioris est; crebrioris illa, quæ super effectibus ejusdem instituitur, prout per cujusque regionis mores laxior ea viget, aut restrictior. Alibi enim, ut apud Hollandos, potestate præfulget maritus longè amplissima, quorumlibet propriorum, uxoriorum-

riorumque bonorum liberrima dispositione gaudens, ad-
empta uxori, utrorumque administrandorum potestate.
Alibi (ut apud nos civica lege cautum est) in immobili-
bus alienandis uxorio consensui alligata potestas est, si
communem ex ea prolem non sustulerit maritus, quod
apud Amersfurtienses indistinctè obtinet, liberis ad hoc
nihil proficientibus. Est, ubi conjuges ea lege tenentur, ut
ne vel tantillum sibi invicem queant gratificari citra mu-
tui usufructus causam, quod & lege civitatis nostrę ex-
pressum est. Apud Hollandos contra liberrimam sibi in-
vicem gratificandi potestatem conjuges habent. Sua
porro cuique regioni peculiaria jura multa sunt, longissi-
me inter se dissidentia. Proinde summopere scire attinet,
ad quod jus cujusque loci, super conjugum jure, oporteat
respicere. Quod haud rectè expediveris, nisi in univer-
sum illa explicueris jura, quæ à statutorum vel consuetu-
dinum excitantur diversitate. Tractandus itaque locus
venit in foro nobilitatus, ut qui maximè: quo dignior
quoque materia est, in qua studiosè à nobis ponatur o-
pera, pręsertim quod in universum, ac certo ordine, quod
sciam, qui tractaverit hoc argumentum, habeamus nemi-
nem. Controversias tamen quasdam huc spectantes om-
nium copiosissimè, & quod caput rei est, felicissimè per-
secuti sunt, duo præstantissima JC^torum. ingenia Argen-
treus in opere illo erudito quod scripsit ad consuetudi-
nes Britanniæ, & Burgundus in perpolito illo libello,
quem concinnavit ad consuetudines Flandrię, cujus no-
tę utinam publico edolâsset plura. Fecere id ita, ut huic
cum illo conveniat in multis, plura tamen sint in quibus
discre-

diſcrepent. Et quidem ut ipſam rem aggrediar, alia veterum, alia recentiorum hujus materiæ tractatio fuit. Bartholus *ad l.* 1. *Cunctos populos. C. de Sacroſ. Trinit.* penes quem fere ſuperiori ęvo fori regnum fuiſſe videtur, in ea opinione eſt, ut exiſtimet intereſſe qua orationis ſtructura ſtatuta concinnentur, ex verborum inverſione aliud atque aliud de eorundem conditione judicans; ut ſi ſic habeat ſtatutum: Primogenitus capiat beſſem, ſtatutum tanquam à perſona orationem incipiens perſonale ſit: Ita autem conceptum: Bes capiatur à primogenito, à rebus ſumpto orationis initio ſtatutum reale evadat, haud aliter; ac ſi verba potius, quàm mentem Legiſlatoris oporteat inſpicere, quaſique referat quo ordine ſcribatur ſtatutum, cum mens ſtatuentis ſit in aperto. Quare rectè jam pridem exploſa eſt illa Bartholi ſententia, aliorumque qui eundem velut anteſignanum ex veterum cohorte ſequi amant, quorumque ſeriem exhibet Teſſaurus *quæſt. Forenſium lib.* 2. *quæſt.* 4. *n.* 4. Igitur & nos valere juſſo tam futuli verborum aucupio ad recentiorum deſcendamus placita, quę eò ferè conſonanter vergunt, ut inſpici velint, utrum ſtatuta realia an perſonalia, aut etiam (quę adjectio Argentrei eſt) an mixta ſint, verùm quæ pro perſonalibus, quę pro realibus habenda ſint, in eo eſt ut videas ipſis hęrere aquam, in eoque explicando tantopere deſudant Argentreus, Burgundusque, ut hoc ſibi argumentum tanquam in theatrum elegiſſe videantur, in quo vires ingenii oſtentarent. Ego rem omnem hoc ordine conabor evolvere, ut primò ſtatutorum inſtituturus ſim diviſionem, tum quæ eorum perſonalia, quæ realia di-

cenda

cenda ſint; deinde quæ juris diverſitas utraque inter obtineat, quaque ea nitatur ratione, ac poſtremò agitatas in foro quęſtiones, eo ſervato ordine, quem ſtatutorum illa diviſione induxero, ſingulatim excuſſurus ſim.

Caput II.

De diviſione Statutorum, ac præterea quæ perſonalia, quæ realia ſint, & num dentur mixta.

ENimverò ad varias mihi ſtatutorum ac conſuetudinum diſpoſitiones diligentius adſpicienti, commodiſſimè quęlibet eorundem genera ad tria capita vel claſſes redigiſſe videor.

Aut enim ſtatutum ſimpliciter diſponit de perſonis;
Aut ſolummodo de rebus;
Aut conjunctim de utriſque.

Quæ ita conſtrictim dicta ſic habentor explicatius:

Aut univerſus perſonæ ſtatus, aut conditio in diſpoſitione ſtatuti vertitur, citra ullam rerum adjectionem, adeoque de perſonis agitur in abſtracto, abſque ulla conſideratione rerum, ut, verbi gratia, quoto quis ætatis anno ſui juris ſit, quando exeat parentum poteſtate, de quibus & conſimilibus exemplis mox fuſius.

Aut in ſolas nudaſque res ſtatuti diſpoſitio dirigitur, ut nullum intervenire neceſſe ſit actum hominis, aut aliquam concurrere perſonæ operam; cujuſmodi ſunt, quibus rerum ſucceſſionibus ab inteſtato jus ponitur, ut bona ma-

na materna cedant maternis,paterna paternis. Nothi ſuccedant matribus, non ſuccedant patribus. Quando ſuccedatur in ſtirpes, quando in capita, quæ jura ſucceſſionum ab inteſtato appellaveris.

Aut permittit denique, vetat, aut ordinat actum à perſonis circa res peragendum, ex utriuſque complexu conſtructum Statutum, contra quod, ut queat committi quippiam, perſonæ actum intervenire neceſſe eſt. Quo pertinent. Sine indulto principis de rebus ſuis nemo teſtator. Conjuges ſibi invicem non leganto. Vir citra conſenſum uxorium res ſoli non alienato.

Facta Statutorum diviſione, illud inquiri conſequens eſt,unde dignoſci oporteat,reale dicendum Statutum ſit, an perſonale: à qua nota diſcriminis quæſtionum fere ſingularum pendet definitio. Et quidem, ſi bene calculum pono, ſpectanda mihi videtur ſubjecta Statuti materia, adeoque non cui quid vetatur, aut permittitur, aut qua ratione cujuſve perſonæ intuitu id fiat: Verum illud ipſum duntaxat, quid qualeve ſit, quod in prohibitionem, permiſſionem, aut diſpoſitionem Statuti ceciderit; ut ſi perſonæ ſtatus, qualitas, aut conditio, cui lex in univerſum ponitur, ſola ſit in Statuti diſpoſitione, citra ullius actûs à perſona exercendi mentionem, Statutum haud dubiè perſonale ſit habendum, ejuſque notæ ſunt illa, quę in primo diviſionum membro collocavimus. In rerum verò ſucceſſiones ſcripta Statuta merè realia ſint. Certo denique actui, à perſona gerendo, ſi præfigatur lex, interſit utrum ad perſonarum pertineat ſtatum, aut turbet earum conditionem, an non: ut illo

caſu ad perſonalia ſtatuta ſpectet lex, de qua capite ſequenti: hoc vero caſu, natura actus, ac qualitas veniat in conſiderationem, ut ſi realis ſit actus, quales ſunt rerum alienationes, realium numero: ſin perſonalis, qualis eſt contrahendi poteſtas, perſonalium claſſe ſtatuta veniant; adeoque tum non ſpectandam perſonam, de cujus actu ſtatuto diſponitur, aut rationem, quę à qualitate perſonali forſan ducta ſtatuto cauſam dederit, ſed denominationem deſumendam eſſe ab objecto vel actu, ad quem applicatur perſonę vel inhibita vel permiſſa agendi facultas. Argumentum prębente Imperatore *in §. final. Inſt. de jur. nat. gent. & civ.* Ubi cùm omne jus pertinere tradidiſſet ad perſonas, res & actiones, perſonalia jura vocat, quæ perſonale, realia, quæ reale ſubjectum vel materiam, circa quæ verſantur, habent, realium numero ac claſſe reponens ea, quæ circa rerum acquiſitiones, tum inter vivos, tum ex teſtamento, & ab inteſtato occupata ſunt. Quibus nec abludit actionum perſonalium & realium appellandarum ratio, prout namque objectum earundem eſt, vel perſonę obligatio vel jus in rem ſortiuntur nomen, ac pręterea rationis eſſe videtur, ut potius à re, quam vetant, aut prohibent, aut perſonæ ſtatu quem afficiunt, æſtimenmentur ſtatuta, quàm ab eo quod non perinde, aut æquè principaliter, in diſpoſitione fuit. Quare ubi ſecundum hanc notam de ſingulis ſpeciebus ferre libuerit judicium, licebit animadvertere (ſi quid hoc quoque ad rem facit) ut omnium prope definitio crebrioribus Doctorum calculis ſit evaſura conſentiens. Verum antequam excutiatur à nobis, quid juris, cujuſve loci in utroque ſtatuti genere

nere ſpectari conveniat, tertium, quod Argentreus, acerrimi vir judicii, duobus ſuperaddit, mixtum nempe, primum expendamus. Et ille quidem mixtum ſtatutum eſſe exiſtimat, cum perſonarum qualitas aut conditio, jus aut ſtatuti conditionem alterat; ut ſi paganos ex æquo feuda dividere, nobiles ad primogenitum tranſmittere conſtitutum ſit. Verùm rectè eo nomine reprehenſus à Burgundo, *d. tract.* 1. *n.* 1. quod illud demum mixtum dici queat, quod tam de perſonali, quàm de reali participet, adeoque ex complexu utriuſque conſtructum ſit. In perſonæ autem ſtatum, aut perſonales actiones, ſtatutum hujuſmodi diſpoſitionem non dirigit, circa rerum ſucceſſionem vim conſumit omnem: quę quamvis aliter atque aliter pro perſonarum qualitate aut conditione dividantur, jura tamen de his lata ſucceſſiones dirigere non deſinunt reales; cum non à ratione vel cauſa, quæ rerum ſucceſſiones ordinat, ſed ab ipſo objecto, ipſaque re in diſpoſitionem deducta, ſtatuta perſonalium aut realium nomen induere ante oſtenſum ſit. Sed haud felicius illo aliud mixti genus Burgundus ſubſtituiſſe videtur, dum mixtum rectius haberi putat ſtatutum, quo minori vetatur bona ne alienet, eique orationi hoc ſubeſſe perſonale, quod & ſcripta ſit in mobilia, quę conſtat ex perſonę domicilio legem accipere, ut tum perſonę rebuſque juxta poſitum jus eſſe dixeris, *d. tract. n.* 2. verum contra reale ejuſmodi ſtatutum eſſe, non eſt quod dubitemus: res mobiles enim ęquè atque immobiles rerum appellatione venire quis negaverit, ac perſonalium quidem ſtatutorum munus in eo poſitum eſſe, ut de ſtatu perſonę tra-

ctent, aut actus dirigant perſonales, ipſemet paulò ante tradidit Burgundus, quorum tamen neutrum in allatum à ſe exemplum cadit. Nec aliud Statuti genus comminiſci nos illud cogit, quod mobilia extra territorium exiſtentia Statuti diſpoſitione contineantur, realia autem Statuta non ſoleant excurrere ulterius, quàm ſeſe territorii limites protendant, quæ dubitandi ratio tranſverſum egit Burgundum. Mobilia quippe illa non ideo ſubjacent Statuto, quod perſonale illud ſit, ſed quod mobilia certo ac fixo ſitu carentia, ibi quemque ſitum velle habere, ac exiſtere intelligimus, ubi larem ac fortunarum fixit ſummam. Quare quodcunque domicilii judex de mobilibus ſtatuerit, non ideo in alibi exiſtentibus obtinere dixeris, quod vires extra territorium porrigat Statutum, nedum quod perſonale ſit, ſed quod in domicilii loco mobilia intelligantur exiſtere. Unde nec ſatis demirari queo Argentreum Statutum mobilibus indictum vocantem perſonale, haud bene memorem datæ à ſe paulò ante deſcriptionis, qua perſonalia ea eſſe docuit Statuta, quibus de perſonarum univerſali jure, ac conditione, ab omni materia reali ſeparata diſponitur. Quæ utique definitio Statuto, de mobilibus concepto, neutiquam congruit. Ut evidenter appareat ſummam Statutorum diviſionem in duo genera deduci, ut alia perſonalia, alia realia, nulla mixta ſint.

CAPUT

CAPUT III.

De effectu Statuti personalis & realis, ac ratione ejusdem, ac præterea quid juris iis in legibus, quæ non in abstracto de personarum conditione latæ, sed in actus certos conceptæ statum tamen personarum turbant.

SUMMARIUM.

I. *Nullum Statutum alterius territorii prædia afficere.*
II. *Prohiberi potest subditus, ne quid faciat extra locum statuentis.*
III. *Speciatim, ne potet prope territorii limites.*
IV. *Quare Statuta personalia vim exerant extra territorium.*
V. *Indirectè lex ponitur rebus constitutis alibi.*
VI. *Statutum, quod vetat contrahere, personam comitatur ubique.*
VII. *Statutum, quo viduæ minorenni alienare vetitum est sine curatore, pertinet ad statum personæ.*
VIII. *Statutum Trajectinum, quo mares, qui octodecim, necdum tamen viginti annos habent, contrahunt, non alienant, personale est, ac territorium egreditur.*
IX. *Venia ætatis, in loco domicilii plenißime impetrata, se porrigit ad contractus, ac alienationes, ubicunque locorum peragendas.*
X. *Qui potest alienare, potest & contrahere, non contra.*

STatuta realia inter & personalia hoc interest, quod illa in res scripta territorii sui concludantur metis, hæc extra eas vim & effectum protendant. Quod posterius, quoniam in tractatu illo sæpe jam laudato, sæpe laudando de effectibus duntaxat personalibus exau-

diat Burgundus, oſtendemus, ubi ad ſingulas pervenerimus queſtiones, quam parum rectè à communi ſcribentium placito, in eo diverſus abierit. Nunc illud videtur aperiendum, qua ratione innitatur juris hęc diverſitas; ne ſi illam prętermiſerimus reddere, ut contigit plęriſque aliis, ſubtilitate magis quadam, quàm ſolida veritate, diſputaſſe arguamur. Conſtat igitur extra territorium legem dicere licere nemini, idque ſi fecerit quis, impunè ei non pareri: quippe ubi ceſſet Statutorum fundamentum, robur ac juriſdictio, *l. final. ff. de juriſdict.* Nullum igitur Statutum, nullam loci conſuetudinem directo res alieno ſolo inhęrentes afficere, quin nec perſonas ſibi ſubditas aliò loci contrahentes ſuis poſſe legibus adſtringere, uti nimirum ea res fraudi ſit alii, qui ad loci mores, ubi ſecum contractùm eſt, reſpexerit, judexve alterius loci domeſticas contrahentium leges ſequi habeat neceſſe, aut pati ut ſuo territorio leges ponantur aliunde. Illud quidem placitum eſt, poſſe judicem ſubditis vetare, ne quid faciant alieno in territorio, ob plenam forſan, quàm in eos habet puniendi poteſtatem, vel ex tacito ſubditorum conſenſu, qui eo ipſo, quod ibi domicilium foveant, ſtatuentium juriſdictionem quodammodo videantur prorogaſſe, ut vult Peck. *de teſtament. conjug. lib. 4. cap. 28. num. 8. in med.* & in eam ſententiam & nos aliquando reſpondimus. Amersfurtii puta, Rectoribus licuiſſe prohibere ſubditis, ne prope territorii limites eant potatum, eóve pacto vectigalia oppidi imminuant: cujuſmodi ſpeciei meminit Burgundus *tract. 5. n. 8.* Cæterum ſolas ſubditorum perſonas, ne potent eò loci, illa concernit prohi-

I. Extra territorium quãdo jus dicatur.

II. Subdito prohibetur, ne quid faciat alterius in territorio

III. Item ne potet prope limites.

prohibitio, ad contractus alibi ineundos, extraneorum adſpectu, non pertinet, nec legibus circumſcribit actum extra territorium geſtum, ut iiſdem judicentur & exteri. Proinde ſit hæc regula, perdere omnino officium in alterius juriſdictione alterius legiſlatoris ſtatutum. Quid igitur rei in cauſa eſt, quod perſonalia ſtatuta territorium egrediantur? unicum hoc ipſa rei natura ac neceſſitas invexit, ut, cum de ſtatu ac conditione hominum quęritur, uni ſolummodo judici, & quidem domicilii, univerſum in illa jus ſit attributum: cum enim ab uno certoque loco ſtatum hominis legem accipere neceſſe eſſet, quod abſurdum earumque rerum naturaliter inter ſe pugna foret, ut in quot loca quis iter faciens, aut navigans delatus fuerit, totidem ille ſtatum mutaret aut conditionem; ut uno eodemque tempore hic ſui juris, illic alieni futurus ſit, uxor ſimul in poteſtate viri, & extra eandem ſit, alio loco habeatur quis prodigus, alio frugi; ac præterea quod perſona certo loco non affigeretur, cum res ſoli loco fixæ citra incommodum ejuſdem legibus ſubjaceant, ſumma providentia conſtitutum eſt, ut à loco domicilii, cui quis larem fovendo ſe ſubdiderit, ſtatum ac conditionem induat: illis legiſlatoribus, pro ſoli ſui genio, optime omnium compertum habentibus, qua judicii maturitate polleant ſubditi, ut poſſint conſtituere, qui eorum ac quando ad ſua tuenda negotia indigeant auctoritate. Hęc igitur perſonarum qualitas ac conditio ubi venerit applicanda ad res aut actus alterius territorii, jam indirectè ac per conſequentiam vis illius perſonalis ſtatuti extra ſtatuentis pertinget locum: cum & alias non inſoli-

IV. *Quare perſonalia Statuta ubique vim exerũt.*

V. *Indirecte ad res alterius loci Statutum pertingit.*

insolitum sit multa indirectè permitti & per consequentiam, quæ directe & expressim non valerent. Nec est quod quemquam turbet, quod & illa Statuta extra territorii limites diximus excurrere, quibus nominatim status hominum in universum non discutitur, quæ sed in certos personales actus à persona exercendos, prohibendo eos aut permittendo, concepta sunt. Quippe rem penitius introspicienti palam fiet & ea Statuta pertinere ad hominum statum, eundemque plane discutere: quoties enim ad actus personales dirigitur Statutum, ut cum contrahere vetamur (quæ enim contractuum materiam aut formam, non contrahentium habilitatem concernunt, huc non pertinent, de quo perpulchra sunt quæ habet Burgundus *tract*: 4.) nulla dubitatio est personæ statum ac conditionem affligi, quod interdicto per hoc rerum commercio persona alterius tutelæ supponatur, alio rebus suis interveniente, ac consequenter nullibi non hujusmodi obtineat Statutum. Nec statuendum aliud de casu converso, quo per Statutum non vetatur alicui sed permittur contrahere, ut cum viduę minorenni contrahere licitum est, alienare sine curatore non est, vel cum annos supra octodecim infra tamen viginti habentibus maribus contrahendi facultas conceditur, alienandi sine curatore non conceditur, ut patria lege expressum est. Quantum enim ad alienationis prohibitionem attinet, eam ubique personam secum circumferre putaverim, quod & hęc res pertineat ad personæ statum, eundemque omnino turbet, cum eo ipso quod quis curatorem habeat, sine quo non alienet, sui necdum juris necdumque perfectæ

VI. *Statutum, quod prohibet alicui contrahere, cujusmodi?*

VII. *Quod alienare?*

perfectæ ætatis dicendus ſit, ſed plane in eadem conſtitutus cauſa, qua minores apud Romanos erant, qui non alienabant: & utcunque contrahendi facultatem haberent, lęſi tamen ætatis auxilio juvabantur, quo perfectæ ætatis apud illos gaudet nemo. Idem de contrahendi illa licentia juris eſto, qua apud nos appropinquanti legitimę ætati paulo ante præluditur, ut ſecundum ſpecimina, quæ de ſua minores ediderint induſtria, videatur poſtmodum num rerum adminiſtratio tuto ipſis ſit committenda, ejuſque opinionis eſt Burgund. *d. tract*. 1. Quare & data à domicilii Majeſtate ętatis venia ubique vim exerit, non tantum ſi ad contrahendum impetrata ſit ut Burgundus putat *d. tract*. 1. *n*. 12. *& ſeqq*. verum etſi eo amplius alienandi fuerit obtenta facultas; ejuſque rei rationem habemus hanc manifeſtam, quod pleniore hac venię datione perſona tutela omnino exeat, adeoque ejus perficiatur ſtatus, cujus perfectionis virtute ubivis locorum & contrahit & alienat efficaciter, ob poteſtatem plenam, quam judici domicilii in perſonarum ſtatum indultam eſſe ex communi ſcribentium placito ſupra adſtruximus. Tandem his addatur & illud: mancipare qui poſſit, eundem & contrahere poſſe: cui enim plus licet, ei utiq; licere debet quid minus eſt: ut maxime mirandum foret, quod mirum videri non debere putat Burg. *d. tract*. 1. *n*. 2. perſonas mancipare quidem poſſe, contrahere non poſſe, nec mores Aloſtenſium, quos advocat in probationem, hunc adſtruunt caſum, ſed è diametro converſum, viduam nimirum minorennem contrahere quidem poſſe, alienare vero aliter quam adjuncto ſibi tutore non poſſe: cum contra ipſi probandum

VIII. *Quale Vltrajectinum*

IX. *Venia ætatis ubique locorum effectum producit.*

X. *Qui alienat, contrahit, non è contra.*

bandum foret alienandi facultatem habere, qui non habeat contrahendi His intellectis expeditas putaverim difficultates, quæ multos interpretes implicitos habuerunt.

TITULUS SECUNDUS

De Jure quod oritur ex Statutorum diversitate immoto manente personarum domicilio.

CAPUT PRIMUM.

De Iuris illa diversitate circa Statuta personalia.

SUMMARIUM.

I. *Minor apud Hollandos utrum valide contrahat Ultrajecti, si ea sit ætate quæibidem perfecta est?*

II. *Idem num alienet bona Trajectino in solo posita, aut Ultrajectinus domi major, infra verò legitimam Hollandorum ætatem, bona apud hos sita? excussa latè Burgundi opinione.*

III. *Utrum mulieri, quæ per leges domicilii clam virum non contrahit aut alienat, fas sit idem peragere in territorio contrariis legibus obnoxio?*

IV. *Num prodigus, cui bonis apud nostrates interdictum est, rectè contrahat aut alienet alibi?*

Statuta duum generum esse diximus, alia personalia, alia realia. Nunc, ad utrum eorum controversię referendæ sint ut excussum eamus, ordinis ratio postulare videtur. Personalium Statutorum classe (nam de iis dicendum est primò) reponimus ea jura, quæ personarum statum aut conditionem afficiunt: cujusmodi sunt:

Major

Major esto qui vigesimum impleverit annum.

Patria potestate exeunto, qui uxorem duxerit.

Vxores sub potestate virorum sunto.

Prodigi, quibus propalam bonorum administratione interdictum est, semet obligandi, aut cum alio contrahendi, potestatem non habento.

De quibus & consimilibus id juris est, ut quocunque se transtulerit persona, statuto loci domicilii ita affecta, habilitatem aut inhabilitatem adeptam domi, circumferat ubique, ut in universa territoria suum statutum exerceat effectum. Apertius rem intuebimur in exemplis. Ultrajecti sui juris efficiuntur qui vigesimum ætatis annum impleverint, apud Hollandos contra, ante vigesimum quintum rebus suis nemo intervenit. Apud utrumque populorum nupta citra viri consensum à rebus gerendis arcetur. In Regionibus, quæ jure Romanorum hic utuntur, commerciis gaudet uxor liberrimè, potestati virili non I.
supposita. Fac autem Ultrajectinum, qui vigesimum quintum ętatis annum necdum habuerit, contrahere in Hollandia: aut è contra Hollandiæ incolam vigesimum jam annum egressum, Ultrajecti: aut nuptam nostratem contrahere in regione juris scripti, aut è contra. Quocunque modo se casus habuerit, contrahentium erit respicere ad suum cujusque domicilii locum, impressamque ibidem personę qualitatem, aut adeptam domi conditionem, cujus ignarus non sit oportet, qui cum alio volet contrahere. Quare Hollandię incola major Ultrajecti, minor apud suos, contrahit apud nostrates invalidè.

Minor apud Hollandos num contrahit efficaciter apud alios ubi major est?

Contra Ultrajectinus lege domicilii major, contrahit in Hollandia efficaciter, ut maxime ex more regionis istius rerum suarum necdum haberetur compos. Uxores domi sub maritorum potestate ita constitutæ, ut sine iis nec alienent nec contrahant, nullibi locorum hanc incapacitatem exuunt. Cum mulieris contra juri scripto obnoxiæ contractus, apud nos celebratus, consistat omnimodo. Et quidem si ad personales actus, contractus puta, personæ applicetur habilitas Argentrei, Burgundique, (quos jure præcipui hic semper nomino,) cęterorumque scribentium placita sat consentiunt. Cæterum si realis à persona peragendus sit actus, ut si de rei quęratur alienatione aut mancipatione, aliud à reliquis traditum ivit Burgundus, negans ad immobilium alibi sitorum mancipationes statuta personalia vim suam exerere, ut ubicunque suffecerit ipsi, si mancipans in ea fuerit conditione, quam bonorum situs requisiverit, allatisque in eam rem exemplis intrepide affirmat civem Gandavensem ætate minorem, vigesimum tamen egressum annum feuda Hannonica recte mancipare, quando hæc ætas legitima sit & competens, quæ in Hannonicorum feudorum alienatione requiritur *d. Tract. n. 7. & seqq.* Mulierem itidem quæ sine auctoritate mariti domi obligari nequit, foris tamen alienare posse bona contrariis legibus obnoxia, adeoque contendit mixta hujusmodi esse statuta ex realibus & personalibus conflata: personalia, qua ad contractus; realia, qua ad alienationes personę status & conditio, quę in dispositione statuti est, sit applicanda. Verum enimvero, operose quamquam & eleganter disputet in istam sen-

ſententiam vir apprime doctus, vereor tamen, ut nequicquam vires ingenii intenderit. Perſonæ enim ſtatus aut conditio, cum tota ſit in manu judicis, cui ratione domicilii perſona ſubjicitur, ut ille de ejuſdem ad actus civiles ſtatuat habilitate, fruſtra erit qui ad perſonales duntaxat actus id reſtrictum iverit, adeoque potiſſima ſui parte ſuſtulerit, quod ante poſuiſſet: reales quippe habilitatis effectus cęteris longè ſint illuſtriores. Quid? Minor Hollandus in Trajectinarum rerum alienatione major, in Hollandarum habebitur minor, eodem tempore ejuſdemq; rei adſpectu & ſui juris, & nec ſui juris futurus, ut vel invitiſſimo curatore in vicinam ſe transferat Provinciam, quò ſe bonis ibidem ſitis evertat. Quid? de rebus Ultrajecti poſitis ſubſiſtet alienatio, de iiſdem irritabitur contractus? Cum jure noſtro contra ſe res habeat, ut de quo conceſſa eſt alienatio, de eo utique & liceat contrahere, cui vero contrahendi denegata facultas eſt, ei ut alienandi permiſſa ſit poteſtas, nec juris, nec rationis eſt. Quęſo quis rationis eſſe dixerit ut uxor mea (altero utar exemplo) cujus in perſonam patrio more nulla cadit obligatio, alibi ubi jure ſcripto vivitur, conſtituta bona alienet: Atqui ſatis eſt (inquit Burgundus) ad rerum ſitum ſe componere quicunque alienare intendit, quod alienę rei legem impoſuerit nemo. Recte id quidem ſi de alienationis agamus ſolennibus, aut rebus ſpeciatim impreſſis legibus. Cęterum perſonę habilitas, quam à ſtatu ejus metimur, quęq; imprimis ad actus cujuſcunque deſideratur validitatem, perſonale negotium eſt; ſuper quo, ut domicilii judici ſtatuendi jus ſit neceſſe eſt. Unde cum aliud hic ab Ultrajectin. legibus

II. *Minor Hollandus an valide alienet bona nostratia. Major Trajectinus alienat res sitas apud Hollandos, per quorum mores esset minor.*

III. *Vxor Trajectina non alienat bona sita alibi*

Hollandorum constituant statuta, palam est suas cujusque domicilii leges inspici oportere. Quare nec prodigo, cui à judice domicilii bonis interdictum est, integrum erit in vicinam se transferre Hollandiam & bonis ibidem sitis semet exuere. Vulgatum sic à tutore desumptum argumentum, cujus datio se protendit ad bona ubicunque sita, frustra Burgundus hoc pacto conatur eludere, quasi permultum interesset administrationem inter & ipsa bona, quod administratio munus sit personale, quę bonorum conditioni non miscetur, sed ad fructus duntaxat pertinet, quę mobilium reponuntur loco. Nę enim ille intra fines nimis angustos tutoris coërcuerit officium, cum & ipsam rerum pupillarium distractionem constet spectare ad tutorem, nec tradere aut alienare pupilli, sed tutoris sit, qui alienandi partes omnes nomine ejus expleat, caussa duntaxat ante judici probata. Quare cum tutelæ administratio complectatur & ipsas bonorum alibi sitorum alienationes, & illud sequi necesse est etiam ad easdem porrigi leges personę statui aut conditioni indictas. Tandem ne nimius sim eo ipso quod adimat Burgundus minori ubicunque locorum contrahendi aut semet obligandi potestatem, evincitur & nullibi alienationes ejusdem consistere, quod constet nudam simplicemque rei alienationem operari omnino nihil, nisi contracta quoque causa ad alienationem aut traditionem habili *l. nunquam 31. in princip. ff. de acquirend. dominio.* Proinde cum contrahendi potentię lex resistat, nec titulus tribui poterit aut causa contrahi ad alienationem idonea, non hactenus tantum quod personaliter non afficiat alienatio, ut

IV. *Prodigus Traject. declaratus num contrahat aut bona alienet apud Hollandos?*

ut evictione facta ad id quod intereſt nulla teneat obligatio ut Burgundus putat, ſed quod ex nuda illa mancipatione deſtituta cauſa, quam minor non poterit contrahere, nec ipſum abdicetur dominium. Quin & illud addatur ex Burgundi effici ſententia, Hollandum, ſi ſe contulerit Ultrajectum, recte ſua bona alienare, procuratori vero ſi mandaverit (en diverſitatem juris in re non diverſa) ut ſuo nomine mancipet, alienationem eſſe inutilem : eo quod perſonalis ſit obligatio, quæ ex mandato contrahitur, ex invalido autem mandato non ſubſiſtat alienatio: adeoque ſequeretur ab ipſo minore recte peractam iri alienationem, quæ per alium ejus nomine nequiret expediri. Sit igitur horum omnium ſumma concluſio, mulielierem, minorem, prodigum in loco domicilii in poteſtate aut cura conſtitutos caput eidem nullibi poſſe ſubducere, ne quidem in fundorum alibi ſitorum mancipatione. Atque huic ſententię calculum videtur adjicere Argentreus *ad art.* 218. *gl.* 6. *n.* 46. *verſic. ſequitur conſideratio.* accurate quanquam reales habilitatis effectus, à perſonalibus haud diſcriminet, & poſt viſus *Louet en ſes arreſts lit. C. num.* 42. prolato in ſententię confirmationem arreſto, & quoad prodigum noſtras Montan. *de tutel cap.* 28. *n.* 40. Ac conſequenter dicendum eſt Hollandorum, noſtratium & aliorum quorumcunque alieno in territorio, tam mancipantium , quam contrahentium conditionem metiendam eſſe à loco domicilii, legem inde capientium quocunque locorum id egerint.

CAPUT

CAPUT SECUNDUM.

De Iuris diversitate circa Statuta mere realia.

SUMMARIUM.

I. *Bona dividuntur ex lege loci ubi vel sita sunt vel existere intelliguntur, & quid si pluribus quis locis habeat domicilium.*

II. *Reditus Hypothecæ innixi perpetui temporalesque juxta immobilibus annumerantur.*

III. *Annumerantur iisdem & reditus qui debentur à provinciis civitatibus aut municipiis hactenus, ut in successionibus dijudicentur à lege loci ubi debentur.*

IV. *Exterus uxori relinquens reditus à Provincia nostra debitos frustra est.*

V. *Eosdem reditus constringi constitutione Carolina, qua vetatur minor immobilia relinquere curatori.*

VI. *Singulare jus Hollandiæ refertur.*

VEnio ad secundam statutorum classem, quæ de ejus notæ statutis est, quibus jus ponitur rebus citra illum actus à persona peragendi interventum, quæ quidem jure pręcipui ac mere realia sunt: cujusmodi appellamus ea, quæ de modo dividendarum ab intestato hereditatum tractant, territorium non egredientia: conspirant enim eò vota fere omnium bona ut dijudicentur sua lege loci, in quo sita sunt, vel esse intelliguntur: videantur Joannes à Sand. *decis. Frisic. lib.*4. *defin.*7. *tit.* 8. Freder. à Sand. *ad consuet. feudales Gelriæ.* §. 4. *de veris hæreditar. ac non hæreditar. success. differ. n.* 9. *& multis seqq.* Burgund. *d. tract.* 1. *n.* 35. aliique quos in unum congerere labos foret inutilis. Nec alia hac

I. *Bona dividantur de lege loci ubi sita vel existere intelliguntur.*

hac in parte mobilium rerum causa, alia immobilium est: quod enim mobilia dividantur ex more loci, ubi dominus fovet domicilium, fit ideo, quod ibidem sita esse existimētur, non quod statutum evadat personale, ut fusius disserui mus supra. Itaque ut exemplis illustrioribus apud nos rem adstruam. Bona Ultrajecti sita ex lege loci parentibus, in Hollandię locis compluribus constituta, fratribus & sororibus, ascendentibus exclusis, obvenient; bona emphiteutica, tam ecclesiastica, quam secularia in agro Trajectensi sita, ex consuetudine quę ibidem tenet, jure feudorum transmittuntur, nec linea abeunt, quod ipsum nuperrime in revisione judicato comprobatum est, *inder sake van Portengen*, *contra Floris Vtteneng Schoudt van Oostveen, nomine uxoris.* Diximus mobilia situm habere intelligi, ubi dominus instruxerit domicilium, nec aliter mutare eundem, quam una cum domicilio. Et subest ratio: mobilia quippe, cum perpetuum ac fixum, ut res soli, locum non habeant, totum illud dependeat necesse est à destinatione ejus, cujus ea res est, ut ibi habeantur mobilia existere, ubi esse ea voluerit dominus: haud aliter ac ipsamet persona, ibi esse vel, domicilium habere accipitur, ubi semet esse voluerit. Igitur ibi mobilia sua quemq; velle ut existant credimus, ubi degit ipse, laremque fovet ac fortunarum habet summam. Quo jure & nomina non immerito censueris, ut ea in successionibus & similibus mobilium rerum sortiantur naturam. Quę definitio cum sit expedita, ac apud scriptores recentiores satis obvia, non est ut à me confirmetur ulterius, si unum hoc addidero, pluribus locis si quis instruxerit domicilium, sua cujusque lege loci tractari mobilia ubi

ex deſtinatione domini reperiuntur. Choppin. *ad leges Pariſienſ. lib.* 1. *tit.* 1 *n.* 11. *in fin.* Burgund. *tract.* 2. *n.*22.

II. *Reditus temporales an immobilia?*

De reditibus peculiaris eſto conſideratio. Et illi quidem, qui à re prçſtantur, vel cujus nomine conſtituta Hypotheca eſt, collocantur à Doctoribus in immobilium numero, ita tamen, ſi perpetui ſunt, ſecus ſi temporales, qua diſtinctione & Burgundus utitur *d. loc. n.* 30. *&* 32. Sed vix eſt ut non utrobique idem ſit dicendum: cum enim ob id ipſum annumerentur immobilibus, quod rei immobili per hypothecç conſtitutionem innitantur, ponendi alioquin, vel ſi perpetui ſint, in mobilium claſſe; nec hypothecç immutetur natura temporis aliqua ad redimendum prçſtitutione, nihilque ad ſummam rei interſit, certum an incertum luitionis ſit tempus, conſequens eſt dicere conſtitutos ad tempus reditus, çque atque perpetuos immobilium nomine venire, maxime cum per hypothecç conſtitutionem res ad ſummam debiti habeatur quaſi alienata *arg. l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* quæ per ſolutionem redimitur.

III. *Reditus legitime profeſſi ab Ordinibus dividuntur ex more loci ubi debentur.*

De illis autem reditibus ex facto quæſitum eſt, qui debentur à provinciis, civitatibus, aut municipiis. Non quæro an per omnia ad inſtar rerum ſoli cenſeantur: Illud quæro, ubi ſitum habere, aut exiſtere exiſtimandi ſunt, à quove territorio in ſucceſſionibus accipiant leges. Communis DD. regula moribus conſentanea eſt reditus ſuper mobilibus rebus conſtitutos, mobilium numero, ſuper immobilibus immobilium venire. Provinciæ autem corpora mobilia non ſunt, ſed ſtabilia & perpetua, qua ratione reditus ab iiſdem legitime conſtitutos pro immobilibus

bilibus habendos esse moribus civitatis suæ merito cautum esse tradit Burgund. *d. Tract.* 2. *n.* 31. Quinimo reditus ejusmodi utplurimum hodie nullam personalem obligationem annexam habent, directi solummodo in vectigalia, tributa, aut Reipublicæ patrimonium, ut non debeantur à personis quæ Reipublicæ præsint. Unde apparet ex obligationis instrumento, quo reditus fere hodie constituunt apud nos Provinciæ Ordines, bona & vectigalia Reipublicæ obligari, personas Ordinum non obligari: atqui quando pensitandis reditibus certa vectigalia domania aut Reipublicæ bona attribuuntur à Principe, ut fit apud nos (*in renten op de Domeynen of comptoiren vande generale middelen beleyt*) censeri eundem pignoris nexu bona illa devinxisse traditum est apud Christin. *vol.* 1. *decis.* 127. *n.* 13. & recte. Princeps quippe coram Magistratu loci profiteri aut constituere hypothecam necesse non habet, tanquam solennitatum fere omnium solutus. Arg. *l. Princeps, ff. de legib. l.* 1. *ff. de constit. Principum.* Mascard. *de statutor. interpretat. concl.* 9. *n.* 66. Tessaur. *decis.* 15. *n.* 6. *& decis.* 87. *n.* 7. Chopin. *ad consuet. Andegav. l.* 1. *tit.* 1. *n.* 6. *Mornac. ad. d. l.* 1. Christin. *in præludiis ad consuetudines Mechlin. n.* 8. Proinde aliam in eo privatorum debitorum rationem, aliam provinciæ esse apparet: quod illi locum subinde mutent, ac successores eorum varia etiam in loca districtos sequi necesse habeant ii, qui in illos agere voluerint: cum provinciæ corpora, certo, suoque circumscripta loco, plane ad instar rerum soli perpetuo ibidem sint. Quare, si verum amamus, plus rationis esse vide-

tur reditus hujusmodi aggregari immobilibus, quam eos, quorum nomine data est à privatis hypotheca, utpote quæ tanquam accessorium accedat actioni personali, vel saltem eandem habeat adjunctam, cum reditus super provinciis, civitatibus, aut earundem vectigalibus hodie constituti, vernacule *obligatien*, personali actione omnino careant; & hanc privatos inter & corpora provinciæ distinctionem & Doctores tuentur vid. Gratian. *discept. forens. Cap.* 885. *numer.* 4. Kinschot. *Respons.* 47. *numer.* 15. & in eandem sententiam judicatum profert Louet *en son receuil des arrests lit. R. numer.* 31. *circa finem.* adde Chopin. *de morib. Paris. Lib.* 1. *Tit.* 1. *num.* 23. qui eruditus morum Gallicorum interpres complusculа recenset arresta, quibus decisum est annuos reditus, quos de plebejis nummorum indictionibus solvendum assignasset Rex debitor, vel quibus pensitandis attributus esset Principis canon Dominicus, vel qui de Principe empti essent, dividi ea lege, quæ obtinet ubi fiscales isti nummi, de quibus reditus præstari convenerat, à Regiis coactoribus exiguntur. Eaque sententia & a-

IV. *An vir eos leget uxori?*

pud nos duplici judicio probata fuit. Primo à revisoribus in causa satis momentosa, *van Carel Constant, als ghetrouwt hebbende de Weduwe vanden Ghenerael van Diemen, ende Peter de Gruyter cum sociis Anno* 1649. intellectumque, professos à provinciæ nostræ Ordinibus reditus, quoad succedendi causam, dijudicandos esse à more nostrate. Dein altero Curiæ nostræ nuperrimo judicato, *hujus anni* 1651. *die*

22. *Martii*

22. *Martii in causa van Ian Iacobsz van Ienvelt appellant, ende Beernt Hendricksz Munster geappelleerde*, quo placitum est rerum immobilium nomine, de quibus in commodum curatorum minoribus inter dicta esset testatio, venire & nomina provincialia: (*obligatien op de Generale middelen.*) Eo magis existimante Curia hac rerum tempestate sententiam illam sequendam esse, quod plurimorum hominum summæ divitiæ in his reditibus consistant, qui eosdem in Provincia debitrice perinde esse voluisse videntur, atque si res soli ibidem comparassent. Cum contra mobilium jure, si per omnia nomina illa censerentur, multa salubriter pro utilitate hominum lata statuta contingerent prorsus iri illusa. Mari apud nos minori vigesimo, majori decimo octavo anno prohibita immobilium alienatio est, eademque & virum, qui ex uxore prolem non sustulerit, prohibitio tenet. Minori in curatorem testatione ultima transcribendorum immobilium jus non est. Quid igitur? num minori, mari, fas erit ejusmodi provincialia nomina, in quibus apud nos vicinasque regiones fortunarum fere summa consistit, salva prohibitoriæ Legis oratione, alienare, legare, & minori quidem legitimos hæredes luculentissimis illis facultatibus intervertere? Operæ pretium est quæstionem persequi paulo fusius. Prodiit nuperrime novissima editio adversariorum Lamberti Goris, qui in annotationibus suis, quibus ea paulo ante obitum locupletavit *tract.* 2. *cap.* 3. *n.* 7. hanc ipsam tractans speciem, duas super ea profert sibi invicem

V. *An minor curatori?*

adverſantes ſententias: quas tamen ita componi poſſe arbitratur, ut altera de reditu accipiatur conſtituto ſuper domanio civitatis, altera ſuper communibus Provinciæ vectigalibus aut impoſitionibus, ut loquitur; ut prior reditus immobilium nomine, poſterior mobilium veniret: addita diſtinctionis ratione, quod domania vectigalibus ſint ſtabiliora. Verum, prçterquam quod rebus apud nos judıcatis adeo non adverſetur hçc diſtinctio, ut eaſdem potius confirmet: quippe cautionibus iſtis Provincialibus apud nos pariter atque apud Hollandos obligantur non tantum vectigalia ſed & bona Provinciæ omnia. Vernacule (*alle des Lands incomſten ende goederen.*) Non eſt prçterea, ut traditis ejus conſentiam. Ipſa namque Provinciæ corpora, quæ debent reditus, utrobique ſtabilia ac perpetua ſunt, uno eodemque in loco ſemper exiſtentia, nihilque adeo hic ad ſummam rei intereſſe videtur, ex vectigalibus, an è domanio reditus quotannis pendi voluerint Provinciæ Ordines, ut propterea ab eadem Provincia debitrice leges vel acciperent vel non acciperent. Adhæc in cauſa ſuccedendi non tam diſtricte attenditur an res ſua natura ſit mobilis, ſed potius domini deſtinatio; quod vel hoc exemplo adſtruitur, ut ſi rem ſua natura mobilem in alio quam domicili loco perpetuo manere voluerit dominus, ex deſtinatione illa ibidem quoque res intelligatur exiſtere. Burgund. *tract.* 2. *n.* 15. *in fin. & n* 26. Argentr. *ad arl.* 48. *gl.* 2. *n.* 5. & legibus loci ejuſdem regatur. *vid. laudatos à Mev. ad jus Lubecenſ. quæſtione ſexta præliminar. n.* 20. *& ſeqq.* Unde & dixerit aliquis reditus à Provinciis ſibi comparantes

parantes utique illos ibidem ad inſtar rerum ſoli perpetuo eſſe voluiſſe exiſtimandi ſunt, donec vel repoſcant ſortem vel recipiant. Nec in eo audiendus Goris, quod alios ad immobilia reditus pertinere non putet, quam quorum ſortem nunquam liceat exigere, quodque eos reditus, quorum nomine conſtituta eſt hypotheca generalis, expungat è claſſe immobilium, ductus auctoritate Charondę. Quippe vel expreſſim ſtipulato apud nos ad certum diem ſortis repoſcendæ jure, reditus tamen hypothecę innixus non deſinit ſortiri naturam rerum immobilium: quemadmodum quoque apud noſtrates æque atque Romano jure generalis ſpecialiſque hypotheca bona juxta afficiunt, ut pro immobilibus utræque habeantur. Nec turbet quemquam quod Trajectino more, illorum redituum nomine, trigeſima hæreditariis bonis immobilibus à latere obvenientibus indicta, non pendatur. Quippe nec infrequens nec abſonum eſt immobilium jure cenſeri aliquid in cauſa ſuccedendi, quod pari tamem cum immobilibus ſolennitate non diſtrahatur, ut eleganter explicat Loiſeau *des offices venaux lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 34. *& ſeqq.* & vel inde videre eſt, quod mobilia deſtinata à domino ut certo in loco perpetuo ſint, leges ab eodem accipiant loco, quæ tamen à domino eadem qua res mobiles ſolennitate transferuntur. Quin & Britannorum conſuetudines expreſſim tenent in ſucceſſionum diviſionibus, mobilium donationibus reditus hujuſmodi aggregari immobilibus, cętera mobilium jure cenſeri. *Art.* 425. *des Conſtumes reformees quæ poſt commentaria* Argentrei *ſeparato libro*

compa-

comparent. Nec procedit quoque argumentatio, eo quod Princeps reditus, à ſemet ipſo præſtandos, à tributo voluit eſſe immunes, illos & individenda inter privatos hæreditate pro mobilibus habendos eſſe, cum diverſa utriuſque ratio, diverſus reſpectus ſit. Sane cum Reipublicæ neceſſitas horum nominum contractionem exegerit, quid mirum de reditibus illis nihil abradi hominibus, quo magis ii ad credendum ac ſubveniendum Reipublicæ allicerentur? Accedit odium fiſci, unde haud tuto argumentum alio traxeris. Quamvis (nam & hoc fateri fas eſt) minime grave aut odioſum hoc tributum appellaveris, quod cum gaudio fructuque ſemper ſit conjunctum, pręſertim ubi ex inopinato amplæ facultates obvenerint. Quin & ea ſeculi perverſitas eſt, ut nec domeſtici deſint hęredes, qui à parentum hæreditate, cui jam dudum inhiant, diſtringi aliquid à fiſco neutiquam ęgre laturi eſſent. Eos appello, quibus inviſa eſt paternæ ætatis longinquitas, quique hæreditatem, tanquam vultures cadaver exſpectantes, mortem exoptant eorum, qui ſibi vitæ authores exſtiterint. Sed non eſt nobis hic declamandum.

VI. *Ius ſingulare Hollandiæ circa ſucceſſiones mobilium.*

Mantiſſę loco attexam ſingulare eſſe, quod notat Grotius ex articulo 9. juris Aſdomici, mobilium ſucceſſiones exigi ad jura loci, ubi defunctus diem obierit, non ubi habuerit domicilium; adeoque ſi in juri ſcabinico obnoxiam regionem ſe luſum contulerit puer, ibique repentina morte tollatur, bonis ejus ſucceſſum iri ex jure Scabinico vid. Grot. *in ſijn Inleydinge lib. 2. parte 26. in fin. & ibi Groenevvege.*

CAPUT

Caput III.

De Statutis quibus certo actui à persona peragendo lex imponitur & quidem circa solennitatem.

SUMMARIUM.

I. *In testamenti solennitatibus spectari jus loci ubi ordinatur, quove jure aut ratione id innitatur, contra Burgundum.*
II. *De eo qui extra territorium rei sitæ testetur juxta formam ejusdem.*
III. *An jure Romano coram septem testibus testari liceat eo loci, ubi coram Notario & duobus testibus testamenta conduntur, & speciatim de Hollandorum moribus?*
IV. *An apud nos citra licentiæ literas coram septem testibus testemur rite?*

EXplicatis duobus statutorum generibus, & eorum quæ statum turbant personarum citra rerum mentionem, & quæ sunt imposita rebus, ut nullus personæ actus veniat in partem, cumque hæc in realium, illa personalium statutorum causam venire, allatis de utroque genere exemplis demonstraverimus, subsequitur tertium & ultimum genus eorum nimirum statutorum, quibus lex prędigitur actui, qui à persona sit peragendus, eundem actum vel vetando vel certo etiam modo circumscribendo, adeo ut nihil queat committi contra illa statuta, nisi actus intervenerit personę, & quidem ea statuta intelligo, quibus status aut conditio hominum non turbatur. Locus hic quo per plures se protendit species, quas forum

F quoti-

quotidie deproperat edere, eo plus quoque habet confragosi, compluraque illuſtria exercuit ingenia. Ejuſque duplex poteſt eſſe inſpectio; aut quæritur de actus forma ſeu ſolennitate: aut de materia ipſa, ſeu rei ſubſtantia quæ in diſpoſitionem venit deducenda. De teſtamentariis diſpoſitionibus loquor, de contractibus inter vivos non loquor. Quod apud nos inter conjuges (de quorum jure inſtituta hæc tractatio) inutilis quęvis fere ſit ſtipulatio, ac noſtris vicinarumque regionum moribus

I. *In teſtamenti ſolennitatibus ſpectari jus loci ubi ordinatur.*

juxta prohibita inter vivos donatio. Si de ſolennibus quęratur, ea jampridem in foro ac pulpito pręvaluit opinio, ut ſpectandę ſint loci cujuſque leges, ubi actus conficitur. Quare ſicubi ex more loci ſolenniter ordinatum fuerit teſtamentum, valiturum illud, ubicunque oportuerit exequi. Unde & ſolenni Lutetianæ Curiæ arreſto pronuntiatum fuit ſecundum teſtamentum, quod viator ac præteriens aliquis confeciſſet ſuo more pagi, in quo decubuerat, ut maxime longe alia teſtamenti ſolennia lex domicilii ſituſque bonorum poſtulaſſent, teſte Choppin. *lib.* 2. *tit.* 4. *n.* 2. *de morib. Pariſ.* Conſentiunt & aliorum judicatæ res Expyll. *en ſes arreſts cap.* 78. Minſing. *cent.* 5. *obſerv.* 20. Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 123. Guid. Pap. *quæſt.* 262. Mainard. *lib.* 5. *arreſt. deciſ.* 92. *&* *lib.* 8. *cap.* 51. noviſſime J. à Sand. *diciſ. Friſic. lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 14. nec aliud dicendum tradunt, ut maxime major in loco domicilii, quam ubi actus confectus eſſet, deſideraretur ſolennitas Expyll. *d. arr.* 78. Minſing. Guid. Pap. *dd. ll.* & noviſſime Barry *de ſucceſſ. lib.* 1. *it.* 1. *n.* 46. Atque hæc opinio diu ſcholas in tranquillitate tenuit,

nuit, donec tandem perpaucis ire libuit in alia omnia. Fecere id Cujac. *obſerv. lib.* 14. *c.* 12. & Burgundus *tract.* 6. qui ſuę opinionis animoſior cęteris aſſertor teſtatores aſtringit ad formam locorum ſingulorum, ubi bona ſita ſunt. Verum tanti rationes eorum non ſunt, ut à ſententia communi, tot rerum judicatarum & calculorum autoritate ſuffulta, cogamur facere divortium. Quamquam, ut verum fatear, nihil juris eſt ſtatuenti in bona contariis legibus ſubjecta, ut tranſcribendis illis in alium certam ſuamque formam ſuſtineat legiſlator pręfigere. Idque ſi contingat fieri, quis negaverit vires hoc pacto explicari, adeoque jus dici extra territorium? Nec puto effugium eorum tutum fore, qui ipſum actum diſpoſitionis, de cujus forma agitur, pertinere dicant ad juriſdictionem loci, in quo celebratur: contractibus quippe hoc quadrat, negotiiſque ejuſmodi, quibus id agitur, ut obligetur perſona, cujus oſſibus ubique inhęret ſemel ex forma loci contractę obligationis nexus. De re vero alibi conſtituta diſponendi, aut ejus in alium tranſcribendę formam hęc non concernunt. Realium namque jurium eorumve actuum, quibus fit mancipatio, aut dominium transfertur, aliam eſſe rationem vel quotidiana praxis edocet, recteque diſputat Burgundus *Tract.* 6. *n.* 3. male eo nomine reprehenſus à Joanne à Sande loco ſupra citato, jus in re ut naſcatur, quod hic ex cauſa teſtamenti contingit, non poſſe id pręſtare alterius regionis conſuetudinem, ut forma illa ac ſolennibus circumdaret alienorum fundorum alterationes, adeoque omnino jus diceret extra territorium. Quid

igitur rei in causa est, cur Doctores æque atque tribunalia ordinatum secundum formam loci, ubi conditur testamentum, effectum sortiri ubique voluerit? quod absurdum visum fuerit de singularum regionum possessionibus singula exaranda esse testamenta, vel unum idemque testamentum alio atque alio solennitatum jure instruere, planeque repugnans liberæ ad extremum vitæ spiritum voluntati, ut qui alio loci negotiorum causa delatus, subitoque morbo correptus fuerit, ei vel invitissimmo necesse esset decedere intestato, vel ordinata ante suprema mutare eum non posse jam fato propinquum, nec hęredes habere, quos optaverit, non suppetente tum ad territorii cujusque solennia testandi facultate. Quare ut subsistat ordinatum secundum regionis leges, in quam testator delatus fuerit, ultimum elogium, omnium quoruncunque locorum hominum, qui diversis in locis prędia possident, ex æquo interest: adeoque secundum eos dicendum est, qui necessitate quadam, hominumque communi utilitate sententiam hanc sustentant. Quo pertinere videntur tradita Peckii *de testament. conjug. lib. 4. cap. 28. in fine.* Mæv. *ad jus Lubecens. part. 2. tit. 1. art. 16. n. 10.* Alii vero qui jure ordinario tutari eandem sustinent, an non frustra sint, ipsi viderint. Hæc de eo qui solennitates observat loci, ubi actus celebratur. Verum num idem juris sit in casu converso, ut si quis juxta formam requisitam in loco rei sitę, non sui domicilii, de qua specie posteriori est, quod tractant Minsing. *cent. 5. decis. 20. n. 5.* & Męvius *ad jus Lubecens. part. 2. tit. 1. art. 16. n. 8.*) testetur

II. *De eo qui testatur secundum solennitates rei sitæ.*

ſtetur alibi, ubi diverſa deſideratur ſolennitas, non æque expeditum eſt. Sunt qui aſſerant valere teſtamentum ejus, qui ſubditus ſit territorii, in quo bona conſtituta ſunt, peregrini vero negent. Ita Berry. *de ſucceſſ. lib.* 1. *tit.* 1. *num.* 46. *adducto* Joannis Philippi *reſponſo.* 13. & in eandem ſententiam ſcribit Mævius *quæſt.* 6. *præliminar. num.* 8. Ego potius utrobique pro teſtamento reſpondendum duxerim: quippe perſonę qualitas ad ſummam rei non facit, tum factura, ſi statuta illa in ſolennitates ſcripta perſonalia forent, ut ſubditus iis gauderet, non gauderet exterus: ſed contra conſtat ea merè realia eſſe. Quicunque enim fuerit ſive incola ſive exterus, qui rem alienare intendit, neceſſe habet reſpicere ad ſolennitatem territorii, cui bona ſunt obnoxia. Quare dicendum eſt decidendæ quæſtionis rationem in modo prolatis poſitam eſſe: neceſſitatis nimirum rationem, ſummumque favorem qui pro teſtamentis facit, impetraſſe, ut, quamvis illa mancipent æque atque alienationes inter vivos, ideoque conſimiliter componenda forent ad normam loci ubi res ſitę ſunt, ſuffecerit tamen ordinaſſe, ſecundum leges loci ea ubi actus conficitur. Proinde ſi quis eo, quod ad teſtandum expeditius ſua cauſa comparatum eſt, noluerit uti, quod ei forte promptius ſit componere ſuprema ad loci leges cui bona ſubjaceant, quo minus teſtamentum ejus valiturum ſit, non video: nulla enim juris ratio aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ ſalubriter pro utilitate hominum introducuntur ea nos

duriore interpretatione contra ipſorum commodum producamus ad ſeveritatem *l.* 25. *ff. de legib.* nec cum ſuper addatur alia teſtandi forma, adimitur prior, quod novæ ſolennitatis adjectionem potius dediſſe DD. quam priorem ac ordinariam permutaſſe videantur *arg. l.* 11. *ff. de Senatorib.* Unde conſequens eſt dicere, ne diſputem ſine ſpeciei appoſitione, Amersfurti, ubi coram trinis teſtibus una cum Notario ultima conduntur elogia, viribus ſubſiſtere celebrata coram binis teſtibus ſupra Notarium, de bonis in Hollandia aut in alia Provinciæ noſtræ parte ſitis.

III. *De eo qui coram ſeptem teſtibus teſtatur.*

Quid autem ſi quis ſecundum formam juris Romani coram ſeptem teſtibus teſtatus fuerit eo in loco, ubi coram Notario binoque teſte teſtamenta condi conſueverint, ut apud Hollandos alioſque obtinet, dicemusne teſtamentum valere? affirmat Grot. (*in ſijn inleydinge*) *lib.* 2. *part.* 17. *verſ. by ons is niet verboden.* Et innuere videtur Radelant. *deciſ.* 125. *n.* 13. *juncta. n.*4. Ut & Fuld. *ad tit. inſtit. lib.* 2. *tit.* 10. *cap.* 11. Et expreſſius Baldo probatur teſtamentum, quod more Romano ſepteno teſte pręſente factum fuiſſet, cum ex more civico foret faciendum auctore ſacerdote gemino cum teſte *vol.* 5. *juris reſponſor.* 355. Quem citat Chopin. *ad ll. Pariſ. lib.* 2. *tit.* 4. *n.* 3. Quæ ſententia vix eſt, ut deflectat à vero. Patriam quippe teſtandi formam non contra, ſed pręter jus commune introductam dixeris, cum non abrogato Romanorum teſtandi more eidem adhuc locus eſſe videatur. *arg. l. ſancimus* 27. *C. de Teſtament.* Ut recte dici poſſe videatur per hodiernam teſtandi formam, utpote planiorem, remiſſam eſſe operoſam illam

ac onerosam septem testium adhibendorum necessitatem, cui tamen si quis etiamnum alligare se voluerit, nihil ei sit impedimento. Hinc cum aliquando in foro Lubecensi, ubi alia suaque testandi forma prescripta usu invaluerat, in litem venisset, utrum secundum juris Romani solennia ordinatum testamentum subsisteret, pro eo pronunciatum est Teste Mævio *ad jus Lubecens. lib.* 1. *quæst.* 9. *prælimin. n.* 44. *juncta part.* 2. *tit.* 1. *art.* 2. *n.* 162. *& seqq.*

Verum apud nostrates illud injecerit hæsitationem, quod inibi testari fas non sit citra impetratas in hoc licentię literas, quibus conceditur testari de rebus omnibus in ditione Ultrajectina sitis, allodialibus juxta ac feudalibus, iis nimirum feudis, quæ ab Ordinibus eorumque vasallis & subditis recognoscuntur, idque coram Notario ac testibus duobus, aut apud judicem loci cui prædia obnoxia sunt, vel coram paribus curiæ feudalis, si ejus naturæ bona fuerint, hac comprehensa literis istis clausula, valitura coram Notario ac testibus ita condita testamenta, perinde atque si coram Curia feudali aut judice loci rei sitæ, celebrata fuissent. Harum igitur litterarum defectus aut pretermissio vitiatne voluntatem ex more Romano ordinatam. Quæstio, quod petat ipsam licentię naturam, digna est quæ in gratiam nostratium excutiatur paulo fusius. Judicatio in eo vertitur, pertineatne ad solennitatem dispositionis consensus illius impetratio, ut præbeatur eo licentia quædam, prætermissâ vetere testandi forma, disponendi secundum faciliorem illam litteris comprehensam, an vero spectet ad habilitatem vel legiti- IV. *Citra literas licentiæ.*

legitimationem perſonę, quaſi apud nos omnino teſtamenti factionem haberet nemo, qui ejuſmodi licentiam non obtinuerit. Et quidem ad ſolennitatem duntaxat actus conſenſum reſpicere hæc argumento ſunt, quod hodieque apud nos integrum ſit abſque ulla licentia teſtari apud civitatis cujuſque judicem, in cujus latifundio bona ſita ſunt: cujuſmodi teſtationum exempla complura exhibent re geſta civitatis Ultrajectinæ. Unde dicendum videtur conceſſionis beneficio nos ſolvi, qua Romani, qua municipalis juris ſolennitatibus, ut tum nec apud judicem rei ſitę, quę patrii juris ſolennitas eſt, nec coram ſeptem teſtibus, quę Romani, teſtandi amplius ſit neceſſitas. Itaque quod citra ullius conceſſionis opem licet in Hollandia, apud nos impetrata demum agitur licentia; quę cum citra notionem ullam nulli non detur, fere tributi aut vectigalis cujuſdam vicem ſuſtinet. Ad hęc ipſa ante allata harum litterarum clauſula, qua dicitur valiturum teſtamentum, haud aliter ac ſi apud judicem rei ſitę confectum eſſet, evincitur induci remiſſionem quandam ſolennitatis, non habilitatem perſonę: quemadmodum & ex eadem clauſula idem adſtruxit Wameſ. *centur. civil. cent.* 6. *conſil.* 2. *nu.* 4. *verſic. præterea & nu.* 5. Maxime omnium fidem faciunt tradita Radelantii idem plane aſſerentis *deciſ.* 125. *numer.* 13. qui, cum quinquaginta circiter abhinc annis Conſiliarii, poſt prędidis munere in Curia noſtra ſit functus, quin probe perſpectam habuerit licentiæ naturam, nullus dubitaverim: cujus viri poſthumas deciſiones, vel potius
pri-

privatum in uſum effuſas annotatiunculas, vernaculè forſan ab ipſo chartis illitas, in publicum qui emiſerit, næ ille quam peſſime conſuluit viri juxta ac Curiæ noſtræ dignationi, cui quidem Curiæ ita cum laude vir ille præfuit, ut & à Neoſtadio laudato viro laudari meruerit. *in præfatione ante obſervationes feudales.* Juvat & illud ſententiam, quod apud eundem Radelantium deciſum extet in teſtamento inter liberos, aut ad pias cauſas non deſiderari Principis licentiam, deſiderandam omnino, ſi citra illam prorſus incapax aut inhabilis ad teſtandum perſona foret. Quomodo enim favore liberorum ſuſtineretur teſtamentum ejus, qui omnino teſtamenti factionem non habuerit.

De eo qui teſtatur in piæ cauſæ favorẽ aut inter liberos.

Hæc autem quanquam à vero remota non videantur, ſcrupulo tamen nequaquam carent. Facit licentię tenor, quo teſtamentum coram Notario binoque teſte ordinatum perinde valere conſtituitur, atque ſi apud loci judicem celebratum fuiſſet, nulla facta Latialis ſolennitatis mentione, ut extra duas priores teſtamenti condendi formas, aliam licentiæ litteræ non videantur agnoſcere. Facit & patriæ civitatis ordinatio, qua cavetur in rebus relinquendis aut legandis, vernaculè *maecken*, adeundum eſſe civitatis judicem: ut per hoc dici poſſet, abolitam eſſe teſtandi more Romano facultatem. Facit denique quod apud nos tabellionis munus capeſſat nemo, niſi qui prȩvio examime fuerit approbatus, ac prȩterea juramento ante aſſeveraverit ſe leges ſervaturum latas, obviandis fraudibus, quibus teſtamenta ſubjacent, ut coram

promiſcuo prorſus ac injurato vulgo id negotii tranſigi legiſlatores noſtrates videantur noluiſſe. Verum hęc ut non moverunt Radelantium, ita forſan plures non moverint, qui cogitaturi ſint operoſæ Romanorum formæ vel ideo licentiam non potuiſſe meminiſſe, quod cum planior teſtandi forma in medio eſſet, qui adhiberet ſcrupuloſiorem illam, putaverit legiſlator fore neminem; ut non viſus ſit veterem teſtandi formam ſuſtuliſſe, ſed novam potius illi ſuperaddidiſſe, priori longe faciliorem. Ad hæc, ſi res dubia habeatur, non deerunt forſan, qui pro teſtamentis reſpondere tutius arbitrarentur, quorum conſervatio publicam utilitatem concernit *l. 5. ff. teſtament. quemadmod. aperian.*

CAPUT

CAPUT IV.

De licentia teſtandi frequentata Trajectinis.

SUMMARIUM.

I. *Quouſque ſe porrigat teſtatio facta apud judicem civitatis aut pagi ſine vel cum licentiæ literis? & an teſtari liceat coram Curia Provinciali.*

II. *An qui in agro Trajectino apud judicem ſui pagi ſibi invicem reliquerunt uſumfructum, jure teſtati ſint conjuges quoad bona ſita extra diſtrictum pagi?*

III. *Quo jure hac in parte utatur patria civitas?*

IV. *De bonis extra Provinciam ſitis, citra conſenſum teſtatur apud nos rectè ſive exterus, ſive indigena.*

V. *An citra teſtandi licentiam apud nos valide teſtemur in judicio de bonis ſitis extra provinciã?*

VI. *Valeatne teſtamentum oppidani, qui cum æger eſſet, domi teſtatus fuit coram Prætore ac duobus Scabinis?*

VII. *An qui in agro?*

VIII. *An de bonis in noſtra Provincia ſitis citra licentiam rectè teſtetur alibi Vltrajectinus?*

IX. *An de agro emphiteuticario ſine licentiæ litteris teſtari ſit liberum, & quando ſit opus conſenſu dominico?*

X. *An in piæ cauſæ favorem ſubſiſtat ſine conſenſu facta teſtatio?*

XI. *An teſtamentum inter liberos?*

XII. *An ſine conſenſu domini vel Curiæ teſtetur Emphiteuta?*

XIII. *An vaſſallus, & quid inter liberos.*

XIV. *De feudo citra conſenſũ Curiæ teſtatur nemo, ſi dominus alterutrum, vel vaſallus vel ſubditus, Ordinum Provinciæ fuerit.*

VErum naturam noſtratis licentiæ, necdum quod ſciam ab aliis explicatam, cum præcedenti capite eruere occeperimus, age, diſputemus de iis paulo uberius. Primo illud quæri contingit. Utrum teſtari volens apud judicem civitatis aut pagi hujus Provinciç, licentiç litteris indigeam ego I. *De eo qui teſtatur apud judicẽ civitatis aut pagi.*

ego Ultrajectinus? Illud hic monendi sumus, apud nos judicia sui finibus territorii, ac imperii ita esse constricta, ut in illis judiciis condita testamenta se ad bona iisdem non subjecta non porrigant: idque palam sit ipsis licentiæ litteris, quibus apud judicem testandi facultas ulterius non conceditur, quam de bonis in ejusdem districtu constitutis; ut frustra citra licentiæ opem valere intendas, quod vel adjutus concessionis litteris (si tenorem earundem respicias) ratum non effeceris: Idemque statuto Amersfurtensi nominatim comprehensum est. Itaque ut ad quęstionem responso defungar. Dicendum videtur valituram dispositionem de bonis in istius judicii territorio sitis, de sitis alibi in nostra Provincia non item, ut hoc casu nec licentię litteris testamentum sustentari videatur, cum iis non alia coram judicio testandi concedatur facultas, quam de bonis sub eodem judicio constitutis, adeoque quoad testationes judiciales novi nihil conferant litterę consensus, testationum earum propterea duntaxat memores, ne per noviter introductam coram Notario ac testibus testandi formam, veterem illam judicialem viderentur sustulisse, quod & nuperrime in Curia tractatum memini: Ut hęc documento sint laxiorem hac in parte potestatem esse tabellionum, qui ab Ordinibus nostratibus citra certæ stationis asignationem, toti Provinciæ creantur, quam judiciorum, quorum Ordines suam cuique separatam jurisdictionem, intraque oleas suas (quod ajunt) coercitam esse voluerunt, nec alterius territorii res alienari, aut dominia mancipari coram alterius judicio.

Quam-

Quamvis eo jure, ut mihi quidem videtur, in agris, ob infrequentiam Notariorum, non tam districte sit utendum, obtenta nimirum testandi venia..

I. *Quid si testetur quis coram Curia.*

Cum licentiæ litteræ duas duntaxat testandi formas indulgeant, vel in judicio de bonis eidem subjectis, vel coram Notario binoque teste, quęsitum est, an non subsistat testatio facta coram hac ipsa nostra Curia, quę litteras impertitur? Quod negandum esse vel illud argumento est, quod immobilia nunquam transferre vel alienare licuerit coram Curia Provinciali, sed suo duntaxat judicio, in quo sunt constituta, teste Radelant. *decis.* 88. *n.* 3. De mobilibus major forsan sit dubitatio, quod alienari ea etiam coram Curia consueverint, juxta eundem Radelant. *d. loc.* verum nec illud affirmandum videtur: cum licentię litterę in mobilia ac immobilia juxta sint scriptę, nec ab alienatione inter vivos ad ultimas voluntates affirmativè rectè deduxeris argumentum. Quemadmodum & jure Romano, facillima quamvis inter vivos mobilium transferendorum esset ratio, testari tamen de iisdem minori cum solennitate, quam de immobilibus, non licuit.

II. *Aut conjugi reliquit usumfructū.*

De eo accepi aliquando acriter in Curia nostra disceptatum fuisse: valeatne conjugum dispositio, qua sibi invicem apud pagi sui judicem usumfructum reliquissent, quoad bona extra judicis illius districtum sita? Affirmativa sententia an perinde vera sit, ac tum pluritate votorum prævaluit, equidem addubito. Impugnatur enim sæpe adductis licentię verbis, quibus ususfructus constituendi in judicio licentia datur de bonis eidem subjectis, ac consequenter non concernant litteræ bona aliis municipiis

 obnoxia:

obnoxia: Nec movet me, quod movit tum alios, noſtratem mutui uſusfructus ſpeciem, quod ab alterutro nequeat revocari, naturam ſortiri contractus. Primo enim, cum licentiæ literæ in hujus uſusfructus conſtitutionem expreſſim ſint ſcriptæ, argumento eſt ultimę potius voluntatis jure eaſdem cenſeri. Quod è patria ordinatione clarius eluceſcit *art. ult. Rub. de pact. ant.* quo prohibentur quidem conjuges ſibi invicem bona donare, vel legare, Vernaculè *geven noch maecken*, citra mutui uſusfructus cauſam, ſed eo adjecto, ut eundem ſibi invicem legent, in verbis, *Welcke lijftocht ſy malkanderen ſullen maecken.* Quibus verbis *geven* pro donare, *maecken* pro legare, ordinatio noſtra paſſim uti conſuevit. *vid. Rub.*28. *art.*1. *& art.*4. Ut exceptio ſubjiciatur prohibitæ illi legandi, non donandi facultati: propterea forſan, quòd nonnulli putent maritum inter & uxorem, utpote in poteſtate ſua conſtitutam, inter vivos contractum non poſſe ſubſiſtere. Ex eo autem quod non ſubjaceat hęc voluntas alterutrius revocationi, ne alioquin ſe invicem circumveniendi præberetur facultas, non tranſit protinus in nomen contractus, de quo videbimus alias. Deinde ut maxime detur per contractum inter vivos conſtitui conjugalem uſumfructum, propterea tamen non evincitur voluntatem ſubſiſtere reſpectu bonorum alibi ſitorum: conſtat quippe, nec inter vivos hodie alienari immobilia, vel tranſcribi in alium, niſi coram ſuo quæque Magiſtratu: Uſusfructus autem connumeratur adeo immobilibus, ut nonnunquam pars habeatur proprietatis *l.* 4. *ff. de uſusfr.*

Utique

Utique quoad alienandi causam; ut rei alienatione prohibita, & usufructus dationem, tanquam speciem alienationis vel partem, prohibitam esse expressim sit definitum *l. ult. C. de reb. alien. non alienand.* Unde & passim reponitur à doctoribus inter immobilia. Burgund. *tract.* 1. *num.* 51. Argentr. *ad art.* 433. *gl.* 3. *num.* 3. *&* 4. Choppin. *de moribus Paris. lib.* 2. *tit.* 5. *num.* 22. Castillo *de usufr. cap.* 52. *num.* 10. Barbos. *in C. tit. de usufr. ad l.* 16. *num.* 16. *& plures ibidem alleg.* Quemadmodum & Ordinibus nostratibus placuit quadragesimum nummum, rerum immobilium alienationibus indictum, persolvi & usufructus earundem constituti nomine, *het placcaet op den xl. penninck.* Unde conductorem inter & usumfructuarium hoc interest, quod usufructus res ita afficiat ut mutatione dominii non amittatur *l. neque ff. quibus mod. usufr. amittitur*, cum re conducta alterius facta, novus dominus locationi non teneatur stare *l.* 9. *C. locat.* Sententia Curię, cujus supra memini, lata est *den* 19. *December* 1648. *tusschen Gijsbert Aertsz cum sociis, ende Willem Cornelisz Ruyter.* In manuscriptis tamen annotatiunculis ad leges patrias, quę teruntur manibus omnium fere eorum, qui apud nos jurisprudentię sacris in foro operantur, ac authorem habere putantur Everardum vander Schuer, patronum quondam in causis apud nos multum versatum, notatum reperi, sententia Curię nostrę, lata mense Junio Anno 1566. ac in suprema Mechliniensium Curia confirmata, intellectum fuisse usumfructum omnium bonorum, quem conjuges apud acta civitatis publica sibi invicem erant elargiti, porrigi etiam ad bona aliunde extra civitatis territo-

III. *Quo jure hac in parte utatur patria civitas.*

territorium ſita, ſcholiiſque iſtis expreſſum eſt ſpeciali civitatis conſuetudine judicatum niti, non communi Provinciæ lege aut more; idque & mihi veriſimile fit, quod ex ſententia, qua perſcripta ſunt acta proceſſus; id ipſum controverſiæ compererim inter partes fuiſſe agitatum, ac præterea interlocutione, diffinitivam illam antecedente, edixiſſe judicem in nonnulla eſſe inquirendum: haud dubie quo ſibi de ſpeciali illa civitatis prærogativa ac conſuetudine plenior fieret fides. Eoque magis adducor, ut hoc credam, quod indiſtincte patria ordinatione *art.ult.Rubr.de pactis antenuptialibus* ſcriptum exſtet, licere conjugibus coram civitatis judicio legare ſibi invicem bonorum ſuorum uſumfructum: ut hæc ordinatio, quæ Carolum V. auctorem habet, tanquam poſterior & ad ſpeciem directa, dicenda ſit obrogaſſe anterioribus ac generalibus licentię litteris, jam tum ante per totam Provinciam frequentatis, ut apparet ex traditis Radelantii *d. deciſ.*125.*fol.*249. Conſimiliter in iiſdem annotatiunculis legere eſt, pronuntiaſſe Curiam in bonis ubicunque conſtitutis, vires obtinere teſtamentum apud judicem pagi de Hageſteyn conditum: verum ambigere ſe ſcribit annotator, utrum ſpeciali loci conſuetudine innixa ſit ſententia, an eo ductus fuerit judex, quod petitione legati teſtamentum approbaſſet adverſarius. Ut vel hinc liqueat, quam non ſit ſtandum gregariis iſtis arreſtographis, qui res nobis enarrant judicatas à Senatu, cui non interfuerunt, quoſque ſępenumero in proferenda decidendi ratione non parum videas hallucinari. Qua nota utinam apud Belgas non laboraret Chriſtinæus deciſionum ſcriptor Mechli-

Mechlinienſium,apud Gallos Papon,ambo alioquin non indiligentes practicarum obſervationum corrogatores, plurimæque lectionis.

Atque hæc de bonis in ditione noſtra ſitis. Idemne dicendum erit, ſi quis vel indigena, vel exterus teſtetur hic de bonis ſitis alibi? Diſpar bonorum,par perſonarum ratio eſt. De bonis namque alterius regionis qui apud nos teſtetur, quicunque is tandem fuerit, à conſenſus impetratione immunis eſt: quod licentiæ litteræ intra bona in diœceſi noſtra conſtituta, expreſſis verbis concluſę ſint: quare cum de bonis alterius juriſdictionis nihil tribuatur licentiæ, nec forſan fas eſſet, ut tribueretur, palam eſt eorundem bonorum adſpectu nullas litteris iſtis partes eſſe, nihilque licentiæ impetrationem operari. IV. *De bonis extra Provinciam ſitis citra cōſenſum an fiat teſtatio?*

Diximus ad bona alibi ſita teſtandi licentiam non pertinere. Quid igitur, de iiſdem bonis, ſi apud nos in judicio teſtatio fiat,eritne ea valida? Valere eam ſi dixerimus, vero erit proprius, inſuper habita quoq; ſubditum inter & exterum diſtinctione, ut oſtendimus ſupra: ac licet Provinciæ noſtræ peculiare ſit, ut apud alterius judicis acta celebratum teſtamentum ad alterius judicis territorium aut bona eidem ſubjecta non pertingat, de bonis tamen ejuſdem noſtræ Provinciæ id exaudiendum eſt, alioquin ante diximus ſufficere, ſi teſtamentū ſolennitates habeat, quas locus rei ſitæ exegerit. Unde & ad bona in ſoloHollandorum ſita haud dubie vires teſtamentum explicabit, quod & ibi mos ſit teſtandi in judicio, teſte Grotio *in ſijn Inleyd.lib.2.part.17.verſ.op twe wijſen.* Quæ teſtandi forma jure quoq; Romanorum comprobata eſt. *l.19.C.de teſtam.* V. *Quid in judicio?*

VI. *Domi nostræ an testemur coram prætore ac duobus Scabinis?*

His annectere lubet, quod nuperrime in Curia nostra in disceptationem cecidit: Valeatne testamentum Montfortiensis, qui illud æger impetrata testandi licentia coram Prætore binisque Scabinis domi ordinasset? & in negativam sententiam consonantibus votis itum est *hoc Anno* 1651. *sub festum Paschatis, in causa van Nicolaes vander Meer ende Gerrit Beerntsz.* Quod Trajectina civica lege, quam deficiente patria, sequi amant Provinciæ oppida, cautum sit domi cuique suæ non aliter testari apud judicem fas esse quam convocatis supra Prætorem quatuor Scabinis, duobus pluribus, quam si in jure vel in loco juri dicundo destinato suprema conderentur: nimirum quod extra judicii locum major occasio & suspicio fraudis sit, ut propterea etiam major desideretur cautio, ex doctrina eorum quos citat Mævius *ad jus Lubecens. Part.* 2. *tit.* 1 *art.* 2. *n.* 128. Quemadmodum & alias septem requiri testes in testamento ejus, qui illud extra acta judicialia, vel in alio quam judicii loco, licet coram judice ordinaverit, doctorib. probatum est. Vid. Barry *de success. lib.* 1. *tit.* 2. *n.* 4. quam in jure testandi viam cum elegerit hic testator, & solennitatibus ejusdem sit adstrictus necesse est: præsertim cum licentiæ litteræ formam testandi in judicio non immutent, ut propterea aptari huc possit vulgata scriptorum regula, concessam testandi facultatem datam intelligi secundum solitam loci consuetudinem, ubi testamentum conficitur. Vid. Mascard. *de statutor. interpretat. concl.* 7. *num.* 27. *alleg. Afflict. & alios.*

VII. *An in agro?*

Idem quod diximus de Provinciæ oppidis num obtinebit

nebit, & in agro? Variatum Sententiis eſt, affirmativa modo Curiæ probata, modo negativa, vid. Radelant. *deciſ.* 117. Noviſſima pro negativa deciſio, ut tempore poſterior, ita & jure mihi potior eſt: ob infrequentiam namque hominum remitti aliquid de numeroſo illo Scabinorum numero à ratione alienum non videtur. Ne, cum quinque forſan de judicio haberi nequeant, quod in pagis Scabinorum numerus minor, quam in oppidis eſſe ſoleat, nec ſit copia adhibendi Notarii, ultimo ſolatio priventur miſelli homines. Quemadmodum & Romano jure agreſtrium ſuprema ſolennitatis laxamenti aliquid ſuper hoc ipſo teſtium numero promeruerunt. Judicatum habes inter *Ian Rutgerſſz contra d'Weduvve van Adriaen Rutgerſz*, Menſe Octobri 1617. quo plurali, id eſt duorum Scabinorum numero Curia contenta fuit.

VIII. *An alibi citra licentiam teſtetur Vltrajectinus de bonis hic ſitis?*

Illud nos ſiſtat forſan, an Ultrajectini teſtatio abſque licentiæ litteris alibi facta, viribus ſubſiſtat ratione bonorum quæ intra Provinciæ noſtræ fines ſunt? ſubſiſtere dixeris ex eo, quod ad ſolennitatem pertineat hæc licentia, ac conſequenter non producenda ad teſtamenta alio in loco ordinata. Verum contra forſan ſe res habeat, quod licentiæ hujus impetrandæ neceſſitas non concernat actum teſtandi in genere, nec quoſvis teneat teſtantes Ultrajecti, quæ natura eſt ſolennitatis actui generatim præſtitutæ: ſed ad ſpeciem directa eas duntaxat reſpiciat teſtationes, quæ de bonis interponuntur ſitis in hac Provincia, adeoque inſtar ſtatuti realis certā afficiat bona. Unde & Chriſtinæus *ad leg. Mechlin. tit.* 17. *artic.* 3. *in addit. in princip.* tradit forma bonis Mechli-

 nienſi-

nienſibus ad teſtandum præſcripta etiam opus eſſe ei, qui alio in loco teſtamentum condiderit, aſſerens ſecundum eam ſententiam ſępius eſſe judicatum, quam & confirmat Wameſ. *cent.* 6. *conſ.* 7. *n.* 2. *& ſeqq.* Ex quibus & illud efficitur nec ab Hollando ſuo in domicilio jure condi teſtamentum de bonis hic ſitis citra licentiæ opem: quippe cum illa expreſſim reſtricta ſit ad bona Trajectino in ſolo poſita, ſatis conſtat non reſpicere licentiam ſubditos ſolummodo aut noſtrates, ſed in rem ſcriptam mere realem eſſe, ac proinde ratione bonorum hic ſitorum forenſes ſubditoſque ligare ex æquo, ut pluribus explicat Wameſius *d. loc. num.* 4. Hanc tamen ſententiam ſi diligentius excuſſeris, erit quod de veritate ejus addubites. Ante oſtendimus licentiæ vim apud nos in eo eſſe, ut beneficio ejus liberemur ab eo jure, quo apud judicem cujuſque loci, ubi bona ſita ſunt, teſtari adſtringimur: ac pręterea id favoris datum eſſe ultimis voluntatibus ex communi Doctorum placito adſtruximus, ut non neceſſe ſit adhibere loci cujuſque ſolennitates, ubi res ſoli habueris; ſed ſufficere, ut teſteris pro more regionis, ubi tibi ſuprema contigerit ordinare. Unde & quondam Curia noſtra intellexit valere teſtamentum Trajectini, conditum in Hollandia, citra licentiæ illius literas, de rebus quæ noſtræ ditioni inhærerent, *tuſſchen Cornelis Elbertſz cum ſociis, appellanten van die vanden Gerechte van Mijdrecht, contra Gebbeken Albers geappelleerde den* 8. *Iannuarii* 1593. Quod ſi quis ſequi maluerit, ita demum ſequatur, cum non apparet, aut evidens conjectura eſt teſtatorem eo ſe animo alio loci teſtatum contuliſſe,

tulisse, quo statutum domicilii fraudaret, aut illud æris, quod impetrandæ licentiæ nomine apud nos penditur, subterfugeret, quo casu fraudem committi Doctores ajunt de loco ad locum, de qua Peck. *de testam. conjug. lib.* 4. *cap.* 29. *n.* 3. Mascard. *de statut. concl.* 6. *n.* 134. *& sequentib.* quæ fraus si abfuerit, dici possit nec ex eo infirmatum iri testamentum, quod testator postea non impetratis licentiæ litteris moriatur domi, argumento eorum, quæ luculenter tradita sunt apud eundem Peck. *lib.* 3. *cap.* 19. Quamvis pro contraria opinione quædam adducat Mæv. *ad jus Lubecens. part.* 2. *tit.* 1. *art.* 16. *circa finem.*

Licentię litteris comprehensum est ad bona emphiteuticaria eas non pertinere. Unde mirum possit videri, cum illa apud nos pari cum feudis succedendi jure utantur, licet in reliquis fere discrepent, cur non & hic sibi idē juris in utraq; legislatores esse voluerint. Apparet sane majorem apud illos emphiteuseos quam feudi aut aliarū rerum favorem fuisse, quod de his citra consensum testetur nemo, cum super illa inspici velint verba scripturæ, quibus res in emphiteusin data est, ut, quidquid ea comprehensum sit, custodiatur *instr. Curiæ Rub.* 1. *art.* 32. adeoque si scriptura cōtineatur citra consensum domini de emphiteusi non iri testatum, jus domino salvum mansurum esse atq; illibatū. Sin vero de eo nil sit conventū, loco consensus dominici adhiberi licentiam Curiæ, ut in rebus fit cæteris; quamvis hodieq; passim consensum domini implorari nō ignorem. Quod argumento est ob frequentiam terrarum sterilium, quarum etiamnum apud nos magna copia est, emphiteuses potius, quam feuda, majores nostros voluisse multi- IX. *De agro emphiteuticario quomodo testemur?*

 plicare,

plicare, adeoque excitare dominos, ut darent terras in emphiteusin, quo diuturnioris usus ac fructus invitamento ad impensiorem earum culturam emphiteutas obligarent.

X. *Quomodo in piæ causæ favorẽ?* Tractatum nuper est in Curia, utrum in causam pauperum subsistat sine licentia facta testatio? lite super agro hæredem inter & legatarium orta, qui utrimque fiduciariam postulaverant adjudicationem, Curia vindicias secundum pauperes dedit, Anno 1650. circa festum Nativitatis Domini. In quam sententiam & olim video consuluisse Sarcerium. Exstat famosi apud nos, dum viveret, patroni consilium *in het derde deel vande consultatien cons.* 125. *fol.* 391. eoque faciunt Radelantii *decis.* 125. *num.* 34. quod hanc habet rationem, cum licentiæ in hoc sint comparatæ, ut earundem beneficio condita testamenta perinde valeant, atque si juris municipalis solennitates fuissent observatæ, consequens esse privilegiata testamenta, quæ solennitatibus istis relaxata sunt, ad causam litterarum licentiæ non pertinere: quorum in numero reponi constat, Romana lege,

XI. *An testamentum inter liberos.* testamentum inter liberos, ob id ipsum licentię illis litteris non obnoxium, ex Curiæ nostrę placito apud Radelant. *decis.* 44. Pontificia lege testationes in usum pauperum factas *cap. relatum de testam.* Vid. Joan. à Sand. *decis. Fris. lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 13. Cujus piæ causæ nomine venire relictum famulis aut similibus personis, qui ægre vitam tolerant, etiamsi expresse non sit adjectum, ad pias causas, Curiam nostram censuisse accepi *op den* 19. *Decemb.* 1648. *in causa van Cornelia*

lia Porſes requirante, *contra Cornelis van Rÿnevelt qualitate qua*, *gerequireerde*. Firmatur ſententia traditis Corenii. *deciſion*. 31. *n*. 28. Rebuff. *de ſentent. proviſ. art*. 3. *gl. ult. verſic. ult. legata. &c.* Quamvis, ſi verum amamus, juris civilis rectior auctoritas, quo communi juris ratione muniendum eſſe ejuſmodi teſtamentum ſatis apparet *ex l*. 13. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* tanti apud nos eſſe debuerat, ut negaremus eam antiquari poſſe ullo flaminis decreto, paupertatem profitentibus ſæpe plus ſatis amico, cum & videam Senatum Pariſienſem dubitaſſe, an pro teſtamento oporteat obſervare, quod morientem locutum eſſe teſtes aſſeruiſſent, propterea quod hodie planior teſtandi formâ ſucceſſerit in locum Romanorum rituum, ac proinde ea ſaltem ſervanda veniat ſolennitas, cui municipalis cujuſque lex teſtamenta ſubdiderit. Habent Chopin. *de privilegiis ruſticor. lib*. 3. *cap*. 7. *num*. 9. Charond *lib*. 11. *reſp*. 47. *circa finem*. Chriſtinæus *ad leg. Mechlin. tit*. 17. *art*. 1. *n*. 42. de viribus diſpoſitionis addubitat Grot. *in manuduct. lib*. 2. *part*. 17. *in fine*. Sane pietati Euangelicæ haud conſentaneum eſſe, civiles bonorum acquiſitiones, legum nexibus, pię cauſæ favore, eximi purior religio jam pridem animadvertit. idque ipſum nuperrime *diſput. de teſtam. privileg. theſ*. 10. non in concinne complexus eſt lectiſſimi ingenii, ac ſingularis facundiæ juris anteceſſor, Henricus Moreelſe, qui mihi præ cæteris auctor fuit, ut animum ad ſcribendum appellerem, nec inſtare, monere, ut incepta peragerem, unquam deſtitit: uſque adeo donec perpulit.

XII. *Quomodo teſtetur emphiteuta?*

Eadem in cauſa & hoc dubii motum fuit. Utrum ſi-

ne

ne domini directi consensu de agro vectigali testandi ad pias causas facultatem habeat emphiteuta, si expressim pactis sit cautum, ne sine illo consensu testari sit liberum. Nihil mihi periturum veritati videtur, si habere negaverim. Remissio quippe solennitatum nihil operatur in prejudicium dominici consensus, cujus impetratio non solennitatis est, sed juris, domino in agro ex stipulatione competentis.

XIII. *Quomodo vasallus, & quid inter liberos?*

Quare & de feudis, ad pias causas, testans sine domini consensu testamentum labefactat, cum & hic consensus impetrandi necessitas causam trahat à jure domini, cui inconsulto vasallus non obtruditur: privilegiata autem causa nunquam trahitur in alieni juris immunitionem. In quam sententiam propendere videtur. Christin. *Vol.* 1. *decis.* 304. *n.* 26. hinc & recte traditum est apud Fred. à Sand. *ad consuet. feudales Geldriæ tit.* 2. *cap.* 1. eo consensu illi quoque opus esse, qui inter liberos condat testamentum, quamvis & hoc privilegiati species sit.

XIV. *Quid si dominus subditus, nō vasallus Ordinum fuerit?*

Tandem & illud monendi sumus, cum *art.* 32. *Rub.* 1. *instructionis nostræ* scriptum sit dari licentiam testandi de feudis quibuscunque, quorum domini directi vasalli sunt, & subditi Ordinum Trajectensium, judicasse Curiam *die ultima Iulii* 1596. sufficere alterutrum, ut vel vasallus sit dominus, vel subditus, atque ita substitisse testamentum vi concessionis Provincialis conditum, citra consensum Præpositi Ecclesiæ Trajectensis majoris, unde recognoscebatur feudum. Idem à Curia intellectum contra Abbatem Sancti Pauli: quorum

quorum dominorum uterque ſubditi erant Ordinum Trajectenſium, vaſalli non erant, quod ſuam ſibi peculiaremque Curiam feudalem haberent. De utroque teſtatur & Radelantius *deciſ.* 115.

CAPUT V.

De Statutis realibus quæ circa actus ſeu diſpoſitionis verſantur ſubſtantiam.

SUMMARIUM.

I. *Statutum ne conjux conjugi donet, leget, reale eſſe, adeoque non licere conjugibus Hollandis ſibi invicem relinquere bona ſita Vltrajecti*

II. *Contra Vltrajectinos ſibi invicem efficaciter relicturos bona conſtituta in Hollandia.*

III. *In Geldria ſita bona, teſtationem de allodialibus inhibente, non item.*

IV. *Geldrorum contra de bonis apud nos ſitis teſtationes tenere.*

V. *Statutum, in res ubicunque ſitas ſcriptum expreßim, forenſibus bonis legem non ponere, ſed actionem generare perſonalem, qua conſequatur rei æſtimationem is cujus intereſt eam legatam non eſſe.*

VI. *Quid tamen ſi ſtatutum loci rei ſitæ reſiſtat diſpoſitioni conjugali?*

VII. *Si quis apud nos decimo quarto ætatis anno teſtetur, fruſtrane is erit quo ad bona ſita Mechliniæ vel alibi, ubi ætas ad teſtandum deſideratur major?*

VIII. *Num locus ubi teſtatio peragitur inducat juris diverſitatem, ut ſi noſtras de ſui territorii rebus teſtetur in Geldria, de Geldricis contra apud nos Geldrus. Vel noſtras rerum Vltrajectinarum liberalitatem in conjugem conferat in Hollandia, vel contra?*

IX. *Vltrajectinus ex uxore prolem non habens, vel Amersfurtenſis, cui liberi ſunt communes, an jus habeant alienandi res ſitas in Hollandia, ubi citra conſenſum uxorium alienatio licita eſt.*

SEd de ſolennitate tantum eſt, imo plus nimio forſan quam patiebatur commentarioli noſtri ratio. Verum quæ de noſtrate teſtandi licentia, indicta aliis, in gratiam popularium diſſerui paulo uberius, condonent exteri. Tandem ergo eæ percunctandæ ſunt queſtiones, quæ ipſam actus ſubſtantiam concernunt, vel res de quibus diſpoſitum fuit. Exempla ſunto.

Conjux conjugi nil donato, nil relinquito, ut apud nos Vltrajectinos.

De rebus ſoli allodialibus nemo teſtator: ut apud Geldros.

Vir illiberis immobilia ſine uxorio conſenſu non alienato, ut noſtrorun civica lege comprehenſum eſt.

Vir idem ne vel exiſtentibus liberis facito, ut apud Amerſfurtios municipalis lex tenet.

Vir decimo octavo anno major, ante vigeſimum tamen, immobilia non alienato, ut patria habet ordinatio.

Perſe-

Perſequar ſingula: & quidem de primo quęſito multa apud multos ſcriptio eſt, affirmantibus aliis reale eſſe nec territorium egredi statutum, quo conjugibus inhibetur ſibi invicem gratificandi facultas, aliis perſonale eſſe contendentibus. Quæſtionis diligentius excutiendæ cauſam mihi præbuit nuperrima litis illuſtris apud nos terminatio. Diemenus, Indiæ Orientalis, quæ Belgis unitis paret, præfectus, cum in arce Batavia diem obiiſſet, ſcripta uxore ex aſſe hærede, ac conſequenter etiam eorum bonorum, quæ in ditione Trajectina ſita eſſent. Quæſitum eſt, cum per loci noſtri leges inhibita ſit omnis inter conjuges gratificatio, citra mutui uſusfructus cauſam, noſtratia bona propinquis cederent ab inteſtato, an ſcriptæ hæredi? Cauſa ad Ordines per modum reviſionis, ut loquimur, perducta, ac compluribus in ſententiæ diſquiſitionem vice ſacra venire juſſis, affatim ſuper eo diſceptatum fuit: perſonale nimirum, an reale habendum ſit noſtrum statutum. Videamus quid in utramque partem poſſit afferri. Sui cuique ſententiæ non deſunt aſſertores. En complures eorum, qui perſonale eſſe statutum, adeoque exteros non conſtringere propugnant. Teſſaur. *quæſt. forenſ. lib.* 2. *quæſt.* 4. *num.* 5. Merlin. *de legitim. lib.* 3. *tit.* 1. *quæſt.* 19. *n.* 14. *verſic. Iaſon tamen.* Coraſ. *de art. juris parte* 3. *cap.* 13. *circa.* Noſtras Radelant. *deciſ.* 126. *n.* 12. Carpan. *ad statut. Mediolanenſ. cap.* 295. *n.* 16. 17. 18. Piſ. *var. reſolut. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 17. Pingizer. *quæſt.* 29. *n.* 49. 51. 52. 55. Et ii quidem hiſce argumentis juvari videntur. Quod statutum vel con-

I. Statutum ne conjux conjugi leget reale.

ſuetudo normam præſcribens certo actui à perſona peragendo, ſine cujus actus interventu contra statutum nil queat committi, in perſonam, non in rem ſcripta eſſe videatur. Quod lex certo poſita perſonarum generi, fundataque in ratione status conjugalis adeoque qualitas perſonalis, perſonis non rebus data eſſe videatur. Quod statuti ratio eadem apud nos ſit, quæ apud Romanos prohibendæ donationis inter vivos fuit, ne conjugalis amor pretio ſit venalis, adeo ut ea ſubditorum duntaxat commodo ac tranquillitati proſpectum dixeris. Quid autem ad Ultrajectinos Hollandorum conjugum diſcordiæ? Atque hæc quidem in propoſito statutum perſonale eſſe, adeoque ad exteros non pertinere arguunt. Contraria tamen ſententia rationibus ſuſtentatur fortioribus, ac longe plurimorum, & quidem nobiliſſimorum ſcriptorum tulit ſuffragia.

Hollandis conjugibus integrum nõ eſſe legare ſibi invicem bona apud nos ſita.

Argentrei *ad conſuet. Britan. ad art.* 218. *gl.* 6. *num.* 29. Burgund. *ad conſuet. Flandriæ tract.* 1. *numer.* 36. *&* 41. Molin. *ad l.* 1. *C. de ſumma Trinitat.* Daſſel. *ad conſuet. Luneburgenſ. cap.* 8. *numer.* 20. 21. *&* 22. Peck. *de teſtament. conjug. lib.*4. *cap.* 28. *numer.* 6. *&* 7. Cuyck *ad conſil. Cravettæ* 844. Cheval. *quæſt.* 724. Bouvot *quæſt. notabil. in verſic. inſtitution. d' hæreditier quæſt.* 3. Chriſtin. *ad leg. Mechlinienſ. tit.* 17. *art.* 3. *numer.* 4. *Conſilium Flandriæ apud diſſentientem* Chaſſan. *ad conſuet. Burgund. Rub.* 4. §. 7. *verb. per teſtament. numer.* 12. Eamque ſententiam hoc argumentum tuetur, quod, ut perſonale dicatur statutum, non oporteat inſpicere rationem, quæ moverit forſan legiſlatores, nec non quibus

perſonis

personis aut quorum intuitu jus ejusmodi sit comparatum, verum quid qualeve illud ipsum sit quod prohibeatur: ut si reale sit prohibitum, qualis est rerum inter conjuges alienatio, reale audiat statutum, adeoque denominatio statuti desumenda sit ab objecto, seu re ad quam applicatur personæ vel inhibita vel permissa agendi facultas. Unde certissima usu ac observatione regula est, cum de rebus soli agitur, & diversa sunt diversarum possessionum loca & situs, spectari semper cujusque loci leges ac jura ubi bona sita esse proponuntur, sic ut de talibus nulla cujusquam potestas sit, præter territorii leges. Exornat hunc locum Argentr. *ad d. art.* 218. *gl.* 6. *num.* 2. probant Frederic. à Sand. *tract.* 1. *tit.* 3. *c.* 2. §. 4. *n.* 9. *fol. mihi* 245. Goris. *in adversar. tract.* 1, *cap.* 6 *n.* 12. Personæ autem viri & uxoris sit mentio, non ut personale evadat statutum, sed ut appareat de quo hominum genere loquatur. Arg. *l.* 7. 5. 8. *ff. de pactis.* Porro quod jus hoc inductum diximus ne turbentur matrimonia, turbaverit hoc neminem. Fac enim conjugalem qualitatem causam dedisse legi, ne dixeris tamen inde legem ipsam personalem esse: separanda quippe ratio dispositionis ab ipsa dispositione est: ea namque in rem scripta realis esse non desinit personæ licet lata intuitu. Verum nec tam personalis illa qualitas in consideratione nostri statuti est, quam favor legitimorum hæredum, ne iis profusa conjugum erga se invicem liberalitate hæreditas intervertatur, idque ipsum probant Chassan. *d.* §. 7. *verb. donationis. numer.* 3.

Peck. *de testament. conjug. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 5. Argent. *ad consuet. Britann. d. loc. n.* 29. Burgund. *d. Tract.* §. 44. *& in proloquio n.* 8. Idque ipsum si nostratem legem adspicias indubium est: tenet enim apud nos reciproca usufructus donatio, etiam eorum conjugum, qui fortunis, ętate dispares sunt, valetque collata in valentem ab altero qui fato propinquus sit, ut tum mera omnino compendii sit captatio: cum Romanæ prohibitionis ratio donationibus inhærens inter vivos omnem inęqualem inter conjuges gratificandi materiam excludat. Atqui & omnia jura succedendi ab intestato scripta sunt in favorem hæredum legitimorum, quæ tamen propterea nemo dixerit esse personalia. Adhæc summa ratio est quæ pro hac sententia facit. Quid? Ultrajectinarum rerum in conjuges transcribendarum jus subditus non habebit, habebit exterus? eorundem bonorum ratione melioris conditionis futurus quam indigena. Atque hæc sententia in causa modo memorata omnium calculos tulit.

II. *Contra Vltrajectinos efficaciter relicturos bona constituta in Hollãdia.*

Ex superioribus & illa definita quæstio est quę per contrarium movetur. Ultrajectinum res soli Hollandicas efficaciter relicturum conjugi. In rem quippe scripta prohibitio fines territorii non egredietur, adeoque nec legem ponet bonis sitis in Hollandia. Illud summa providentia receptum esse ante docuimus, status aut conditio personæ si afficiatur, per consequentiam res quaslibet adstringi, ut ab ejusmodi conditionis persona eæ nequeant alienari, cęterum directe res afficere, aut in ea causa constituere fundum sibi non obnoxium ne in cer-

in certas perſonas alienetur, omnino jus eſſet dicere extra territorium, quæ nullius statuti directò vis eſt atque efficacia. Et certe cum ad noſtri territorii fundos, qui ad Hollandos pertinent, effectum porrigant statuta noſtratia, ut judicatum ſupra: nonne viciſſim ſua lege loci teneri æquum eſt Hollandici ſoli res ad Ultrajectinos pertinentes? Et in hanc ſententiam ſuper bonis noſtratibus reſpondiſſe video *R. van Amſterdam*, apud Hollandos, ut accepi, patronum quondam celeberrimum. Legitur conſilium *in het tweede deel vande conſultatien conſil.* 37. Conſentiunt Brodeau *ſur Louet tit. C. n.* 42. *circa finem.* Burgundus *ad ll. Flandriæ tract.* 1: *n* 40. 41. Charond. *lib.* 3. *reſp.* 26. *idem aux conſtumes de Paris tit des donat. & dons mutuels art.* 281. *in fin. folio mihi* 203. Barry *de ſucceſſ. lib.* 1. *tit.* 1. *n.* 46. *in fine.* Peck. *de teſtament. conjug. lib.* 4. *cap.* 28. Chopin *ad ll. Pariſ. lib.* 2. *tit.* 4. *n.* 15. *& de privileg. ruſticor. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 4. Wameſ. *cent. civil.* 6. *conſ.* 6. *n.* 1. *verſic. cæterum.* Quæ ſententia juvatur & *art.* 32. patriarum conſuetudinum juſſu Ducis Albani collectarum, quo bona noſtratium extra ditionem conſtituta, in donationibus, legatis, uſusfructus dationibus & ſucceſſionibus dijudicanda eſſe memorantur ex loci cujuſque lege ubi ſita ſunt.

III. *In Geldria ſita bona teſtationem de allodialibus inhibĕte non item.*

Eodem ex fonte promanat alterius controverſiæ decidendæ ratio, qua quæritur, an quæ apud Geldros tenet conſuetudo, ne cui de rebus allodialibus teſtari liceat, conſtringat & forenſes de bonis in Geldria ſitis etiam alio loci teſtantes. Cujus quoque affirmativam adſtruxit optimus patrii ſui juris interpres Frederic. à Sanden

ad

ad consuet. feud. Geldriæ Tract. 1. *tit.* 3. *cap.* 2. §. 4. *num.* 9. *fol. mihi.* 245. vel eo veriorem, quod hæc alienandi prohibitio nec rerum quarumcunque sit, sed allodialium, nec quocunque teneat modo, sed per ultimam duntaxat voluntatem, adeoque non omnis generis omniumque rerum vetita sit alienatio: nedum ut ageretur de personæ statu, quando demum personale dici statutum ante demonstratum est. Unde recte traditum est apud pręsid. Everard. *consil.* 71. *n.* 9. reale esse statutum de uno genere bonorum testari prohibens, de altero permittens.

IV. *Gelrorum contra de bonis apud nos sitis testationes tenere.* Casui, qui è converso est, idem jus, eademque quæ superioribus constat ratio: nimirum integrum esse Geldro de bonis extra Geldriæ limites constitutis testamentum condere: eoque magis quod testamenti factio Geldris in universum non sit adempta, nec ita quasi persona ipsa testamenti faciendi foret incapax: allodialium namque ac immobilium finibus inclusa prohibitio, alterius generis aut loci prædia non afficit.

V. *De statuto scripto in res ubicunq; sitas.* Diximus rerum alienationibus imposita statuta ad alibi sita non produci, neque ea quoque in dubio capienda pręsumptio est, ut alieno territorio leges imponere voluisse censeantur legislatores, ut recte observat Burgund. *d. tract.* 1. *n.* 45. *circa finem.* Quid autem, si in bona ubicunque sita expressim concepta sit consuetudo, ut ne vel ea legare aut mortis causa donare sibi invicem fas sit conjugibus? Dicendum est donationem propterea non labefactari: non enim potuerunt jurisdictionem, ut maxime voluerint statuentes, ad alibi sita bona directe porrigere: cæterum tamen jus in re licet non tribuat statutum, personas

perſonas tamen conjugum aſtringere nulla dubitatio eſt, adeoque actionem gignere perſonalem, ut qui citra statuti prohibitionem rem nactus fuerit, alterius hæredibus perſonali actione teneatur ad id quod eorum interſit donationem celebratam non eſſe. Huc faciunt tradita à Burgund. *nu.* 45. *&* 46. non tamen ut ex eo, quod ſciverit prohibitionem statuti, irritari dixeris ex doli clauſula donationem: cui tamen ſimile quiddam ratiocinatur Burgund. *d. tract.* 1. *num.* 31. *circa finem*, cum enim ipſa donatio ſeu mancipatio teneat, nequicquam repugnante domicilii prohibitione; utique pœnam aliquam non meretur, quod lege ſitus permittente me vel ſcientiſſimo factum eſt: in tantum vero prohibitorium statutum poterit imperare, ut perſona ei ſubdita obtemperare habeat neceſſe, aut quod alteri eo nomine abfuerit reſarcire: commune enim D D. effatum eſt, statutum afficere poſſe perſonam ſubditi etiam quod bona extra territorium ſita, quando nominatim statuentes hoc edixerint. Vid. laudatos à Grivell. *deciſ.* 104. *num.* 44. *&* 45.

Hoc ita ſi statuta locorum ubi bona ſita ſunt non repugnent, aut reſiſtant iſti, quod eſt in loco domicilii, qui caſus à præcedenti converſus eſt, ut obſervatum eſt ab Argentreo *ad* 218. *gl.* 6. *n.* 38. Fac enim Hollando Patriam legem expreſſim dediſſe facultatem conjugi gratificandi de bonis ubicunque ſitis. Reſpectu rerum noſtræ Provinciæ fruſtra erit legiſlator Hollandus, & ne quidem perſonalis naſcetur actio, qua petatur æſtimatio. Quia statutum loci, cui fundi obnoxii VI. *Quid ſi repugnet ei ſtatutum loci rei ſitæ.*

 ſunt,

ſunt repugnat diſpoſitione prohibitiva aut annullativa: Aliter enim ſi dixerimus, perluſorium redderetur statutum Trajectinum, & nulla poteſtas statuenti foret in prædia ſibi obnoxia, quæ ad Hollandos aut exteros pertinerent, reſque effectu eodem recideret, ac ſi rei contra prohibitionem statuti legatæ deberetur æſtimatio, contra quam communiter traditum eſt vid. Sand. *lib.4. tit.4. defin.4.*

VII. *Ætatem teſtandi metimur à loco ubi bona conſtituta ſint.*

Valde affine erit diſquirere, utrum ætatis qua teſtari liceat definitiva lex, vim ſuam proferat in externa alterius regionis prædia. Utar exemplo. Ultrajectina in Provincia, cum nullum ſit tempus teſtamenti factioni præſtitutum, frequentatur jus commune, quo uti mares quatuordecim, fœminæ duodecim annorum de rebus ſuis legaverint, ita jus eſt, vid. *'t Placcaet op het onnut ſchult maken der jonge Luyden in fine.* Ad exemplū Meldenſis Provinciæ, in qua cū itidem ætas nulla teſtationibus ultimis aſſignata eſſet, judicavit Curia Pariſienſis ſupplendam omiſſionem ex lege Romana, referente Chopin. *de morib. Pariſ. lib.2. tit.4. n.6.* Eadem quæ apud nos eſt, tenet apud Hollandos & Antverpienſes conſuetudo. Quanquam, ſi non ex auctoritate, ſed ex veritate res æſtimanda foret, quotuſquiſq; erit, qui non dixerit prematurius eſſe hoc tempus, quo de bonis in alium conferendis cum fraude hæredum legitimorum decernant adoleſcentuli; cum tenella illa ætas inſidioſe obſequioſum ab amico vero internoſcendi facultatem non habeat; compertumque ſępe ſit ſcriptos ab ea hæredes, quos captator aliquis juſſerit, vel cruſtulis fuerit eblanditus. Quare ſi vel Parienſem legem,

qua

qua infra vigesimum quintum annum de fundis testari licet nemini: Vel, si hoc paulo altius videatur excurrere, Mechliensem, qua duodevigesimo maribus, sextodecimo fœminis testamenti factio est, vel Pictonum, qua idem licet maribus viceno, fœminis decimo octavo anno, ratione ac ęquitate patrio mori antestare dixerim, libera magis vox quam erronea esset. Sed, ut id quod instat agamus: quid si nostras testetur anno ætatis decimo quarto, sortieturne effectum dispositio in rebus, quę alterius regionis solo inhæreant, in qua major ad testandum desideratur ætas? Sit dubitandi ratio, quod de personarum ętate ac capacitate lata lex in personam concepta esse videatur, adeoque ad quæcunque producenda territoria. Verum contra reale statutum esse inde dixeris, quod in statum ac conditionem personę non sit scriptum, sed expressim directum in rerum alienationes aut alterationes, & quidem per solam testamenti speciem, adeoque circumscriptivé ad istum alienationis actum, cujusmodi statuta realia esse traditum sępius: & vel inde in proposito conspicere est, quod immoto personæ statu, quæ nulla ex parte tutelæ subducitur, auctoritate tutoris non spectante minoris testationes, tribuatur nostratibus hæc testamenti factio, adeoque cum status non turbetur, lex personalis dici nequeat. Unde nec Justiniano nostro reposita hæc de testandi potestate materia inter personalia jura, quæ primo institutionum libro profitetur se pertractare, sed insequente demum libro tradita, ubi de rebus se acturum edixerat, & in hanc sententiam concessit Mechliniense concilium memorante Christin. *vol.* 1. *decis.* 282. *n.* 12. ubi speciatim meminit testatoris

noſtratis. In eandem & Curiæ Pariſienſis Senatores coierunt præjudiciis compluſculis. Chopin. *de moribus Pariſ. d. num.* 6.

VIII. *Num locus ubi teſtatio peragitur inducat juris diverſitatem?* Locus autem, ubi actus conficitur, jurisne diverſitatem inducat videamus. Fac Hollandum teſtamentariam in uxorem largitatem celebraſſe Ultrajecti, Ultrajectinum de rebus ſuis, non repugnante ſoli lege teſtatum eſſe in Geldria, aut utrobique per contrarium Ultrajectinum in Hollandia, aut Ultrajecti Geldrum ſua ordinaſſe ſuprema. Suſtinebiturne, aut irritabitur ordinatio, prout habebit ſe regionis mos ubi ſcriptio peracta fuerit? nequaquam: formam enim actus ſpectantia diriguntur quidem ab iſto loco: materiam autem diſpoſitionis quę concernunt ſtatuta attendenda ſunt, ubicunque alicui de bonis iſtis teſtari contigerit. Unde cum ejuſmodi ſtatutis rerum duntaxat vetita ſit alienatio, & quidem certo tantum modo, adeoque ſtatus perſonæ non diſcutiatur aut turbetur conditio; conſequens eſt dicere ſtatutis iis tanquam mere realibus, omni caſu locoque res affici, ad bona alibi ſita non pertingentibus.

IX. *Maritus noſtras illiberis an alienet res Hollandicus ſine conſenſu uxoris?* De prohibita conjugum donatione diximus, ſuccedat illa prohibitio, qua per ſtatutum Trajectinum Vir liberis communibus carens immobilia citra conſenſum uxorium non alienat, & ſuo more Amersfurtienſis ne quidem liberos habens. Eritne & illa juriſdictionis ſuæ limitibus ita circumſcripta, ut vis ejus nulla ſit in prędia extera? Ego hic aliud à pręcedentibus haud facile dixerim. Directe enim in rerum alienationem ſcripta hæc lex realis omnino dicenda eſt: nec enim ſtatutum reale ſit, an perſonale

ſonale metiri oportet à ratione quæ à conjugali forſan qualitate fuerit ducta, ſed ab ipſa re, quæ in prohibitionem statuti ceciderit, de quo fuſius egi ſupra. Atqui videri poſſet prohibitorio hoc statuto maritalem circumſcribi poteſtatem, adeoque illud eſſe perſonale, ut vires obtineat ubique locorum: haud aliter atque uxorem, quæ in tutela ac poteſtate viri eſt, citra auctoritatem ejus nullibi nec contrahere nec alienari poſſe ſupra adſtruximus: verum statuti noſtri verba proprius expendenti diſparitas rationis in aperto erit. Illic quippe mulieri poſita lex ſtatum ejuſdem turbat, ut mariti in ſe tutelam, quam in loco induit domicilii, circumferat mulier ubique. Cum prohibitoria noſtra lex in maritum ſit ſcripta, cujus ſtatus non turbatur, aut alteratur conditio, ſed tam ſuas res quam uxorias, vel potius ſibi cum uxore communes (communionem enim bonorum reſpici dixeris à legiſlatore, quam induxerat inter conjuges articulo præcedenti) mancipare volenti marito ea lex ponitur, ut iſti fini comparere neceſſe habeat conjugum uterque. Ex eo autem quod apud nos prohibeat legiſlator marito mancipere immobilia coram judicio (*voor 't Gerecht*) haud dubie ſcripſiſſe eum duntaxat apparet statutum in bona judicio illo ſuo ſubjecta, adeoque ad alterius juriſdictionis prædia non voluiſſe illud excurrere. Non ita tamen ut ad formam actus ſpectet prohibitoria statuti oratio: quando in hoc requiratur conſenſus uxorius, ne hærediis ſuis vel rebus ſoli temere à marito privetur mulier: cum ita demum formam reſpicere conſtet conſenſus alterius

adhibendi neceſſitatem, ſi de nullo conſentientis agatur incommodo, Tiraquell. *ad leges connub. gl. 6. n. 5. & 7.* ut ſi noſtras innupta apud Geldros iret litigatum, ubi pro more ibidem recepto curatoris aſſumendi ſolennitate adſtringeretur. Verum, ut apud nos ſe mores habent, non adeo magni momenti, effectum ſi reſpicias, hanc prohibitionem eſſe vel illud argumento eſt, quod ipſa licet mancipatio vel tranſlatio, ſeu ut ſtatutum habet *overgevinge voor het gerecht* non teneat, teneat tamen exemptionis contractu actio perſonalis, cujus beneficio ad ſolennem rei traditionem in maritum emptor agit, ut ſi ille judicata detrectet facere, carcere eo adigatur, vel contumacia perſeverante, aut marito non efficiente, ut conſenſum mancipationi accommodet uxor, æſtimetur à judice, quanti emptoris interſit rem ſibi mancipatam non eſſe, illudque ipſum in uxoris juxta ac mariti bona mandetur executioni. Quod & Burgundo probatum vidi *in tractatu de Evictionib. cap. 35. num. 6.* Mariti nimirum uxoris fundum contra conſuetudinarii juris prohibitionem vendentis alienatio licet non ſubſiſtat, teneri tamen uxorem quoque perſonali actione ad id quod intereſt propter evictionem, id eſt ad refuſionem pretii, & prçſtationem ejus quod intereſt? quia, inquit, debitum illud incidit in communionem. Hinc recte traditum eſt apud Charond. *lib. 2. reſponſ. 29.* Ejuſmodi maritum in eadem cauſa eſſe cum quovis venditore rei alienæ. Cui conſequitur uxorem teneri hoc debito, çque atque aliis omnibus, ſe neſcio à marito contractis. Ita apud nos ex maritali ejuſmodi traditione rei vindicatione

De poteſtate mariti improlis in vēdendis ac transferendis immobilibus.

X.

Maritus illiberis piguori dans rem immobilem citra conſenſum uxoris, an perſonali ſaltē actione conſtringat uxorem?

catione agens emptor repulſam tulit, ex empto poſtea agens, ut rite res ſibi mancipetur, non tulit: de quo tamen quoad mores Geldrorum dubitat Goriſ. in not. ad Sand. *de. effeſtucat. cap.* 4. *n.* 13. *in fin. & in. adverſariis noviſſ. edit. tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 6. *n.* 13. Quemadmodum & hypothecam conſtituens apud nos ejuſmodi maritus, quanquam nihil agat realis actionis adſpectu, perſonalem tamen contraxit obligationem, utrumque conjugum æquo onere preſſuram. Quin & ex eo eluceſcit non adeo prejudicium uxoris in conſideratione legiſlatoris noſtratis eſſe, quod vel invitiſſima uxore quomodo libet contrahere, vel æs alienum conflare, unaq; uxorē adſtringere valeat maritus, unde poſtmodum æris illius diſtrahendi cauſa neceſſaria rerum ſequatur alienatio. Hinc crebram memini vocem Everardi van der Schuer, celebris quondam apud nos Advocati, dicentis mores ſe noſtros in eo demirari, quod viro prolem ex uxore non habenti alienare res ſoli prohibitum ſit, rem omnem vel in lupanari prodigere non ſit. Quare Hollandica prædia non conſulta uxore valide alienat conjux Ultrajectinus, nec minus Ultrajectenſia prole donatus Amersfortenſis: cui ſententię faciunt quæ diſputat Burgund. *tract.* 1. *n.* 9.

Illa queſtio prætermittenda non eſt. Communio conjugum an & illa pertineat ad realium ſtatutorum claſſem, vel an ea comprehendantur bona ſita alibi, ubi eadem conſuetudo non obtinet. Exemplum eſto. Ultrajectinis aut Hollandis conjugibus res ſoli ſunt in Friſia, non niſi queſtuum agnoſcente communionem. Queritur an & illę res incidant in univerſalem bonorum commu-

XII. *Communio bonorum inter conjuges cujus effectus?*

communionem, quæ apud Ultrajectinos Hollandosque juxta frequentatur. Torsit hæc quæstio præclarissima ingenia, adeoque distraxit in partes diversas, ut nonnulli alterius territorii bona communioni includi assererent, negarent alii. Acriter causam priorem agit Molinæus *cons.* 53. in cujus sententia refellenda desudat admodum vir præstantissimus Argentreus *ad art.* 218. *gl.* 6. longiusque ardore contentionis (ut fieri assolet) abreptus Molinæum exagitat quod cogitationibus & ingenii confidentia fretus suum illud scripserit consilium, ut susceptam causam, non ut meliorem tueretur. Mediam quodammodo viam ingressus Burgundus *Tract* 1. *n.* 15. litem ita componit, ut personale quidem esse statutum asserat, cæterum tamen ad alterius territorii bona vim suam neget exerere. Tractat non pertractat hanc quæstionem Goris. *advers. tract.* 1. *cap.* 6. neutram in partem interposito judicio. Operæ pretium est excutere eam accuratius. Tres facti species dispescit Argentreus. Aut nullo habito tractatu coitur matrimonium, lege solummodo trahente secum communionem, aut tabulis antenuptialibus pacta est, sed simpliciter bonorum communio, aut denique eo expressim adjecto, ut in bonis ubicunque sitis obtentura sit communio. Ego species posteriores duas coincidere putaverim. Nam quod Argentreus autumat inductam pacto simpliciter bonorum communionem accipiendam esse de iis solummodo bonis, quæ domicilii finibus includuntur, vix est ut admiserim, nisi consuetudo aut statutum communionem intra cancellos territorii coarceat expressim, ut tum in ambiguo

ambiguo ſecundum jus patrium contracta videatur communio. Verum indefinite ſi conceptum ſit ſtatutum, res coeuntium in commune redactas dixeris univerſas, ubicunque ſint ſitæ: generaliter enim vel ideo locutum eſſe legiſlatorem veroſimile eſt, ne bonorum inter ſuos conſortia nimia contingat laborare inæqualitate, vel prorſus etiam claudicare, ſi res alterius intra territorium, alterius extra ſint; ac conſequenter & pacta tum indefinite communionem accipiendam eſſe univerſaliter nullus dubitaverim. Quare potius bimembris eſto pręſens quæſtio, adeoque primum dubium. Utrum pactitia Trajectinorum, Hollandorumve conjugum communio coarctetur intra ejus territorii bona ubi eadem communio frequentatur. Conſtat jure noſtro omnium bonorum contracta ſocietate tacite intelligi interveniſſe traditionem *l.2 ff.pro ſocio*. Per mores autem pactitiæ huic bonorum inter conjuges communicationi is effectus mancipandi attribuitur, ut perinde habeatur ea valitura, ac ſi rite communicationem illam aut mancipationem profeſſi eſſent conjuges, apud acta cujuſque loci publica, ubi bona ſita ſunt. Vid. Goris *in adverſar. ad conſuet. Geldriæ tract.* 4. §. 21. *num.* 3. Ut appareat quæſtionis judicationem in eo eſſe, utrum in loco rei ſitæ idem, qui in loco contracti matrimonii, quoad vim mancipandi, pacti antenuptialis ſit effectus, an non ſit: ut illo caſu ipſa rerum ſeu corporum mutua facta ſit mancipatio ſeu communicatio, hoc non item. Quare dicendum eſt bona Friſiaci territorii in matrimonium allata redacta videri in commune, cum & inibi (ni fallor) id moris

XIII. *Pactitia cōjugum communio an protendatur ad alterius territorii bona.*

L ſit,

ſit, quod in pleriſque Belgii Regionibus obtinet, ut donatio contemplatione matrimonii celebrata ipſo jure factoque mancipet, nec opus ſit actis loci publicis eandem inſinuari. Quare per contrarium feuda (unde duxit argumentum Burgundus) niſi coram judice loci dominantis facta ſit inſinuatio, in contractam hanc communionem non incidunt: quanquam, ſi recte calculum pono, parum convenienter feuda in confirmationem adducuntur, quod ſpectetur in illis jus tertii, domini directi, non manſurum illæſum, ſi citra ejus conſenſum feuda dividerentur, aut alius adoptaretur vaſallus; favore autem matrimonii nulli hominum jus ſuum detrahitur.

Corpora ipſa ſi communionem effugiant, agitur ad eorum communicationem, vel ad id quod intereſt pacta conventa adimpleri.

Tum tamen cum ipſa corpora, vi pactorum antenuptialium, in commune non ſunt redacta, refragante nimirum loci lege, quæ hujuſmodi mancipationem ex cauſa nuptiarum non admiſerit, ſocietatis tamen judicio, ad conſequendam eorum communicationem, agetur contra ſocium, qui bona illa in matrimonium contulerit. *arg. l. 74. ff. pro ſocio.* quorum communicandorum facultatem ſi non habeat ſocius, tenebitur ad id quod intereſt pacta conventa adimpleri, quod & in feudis eadem ratione obtinet teſte Frederic. à Sande *ad conſuet. feud. Geldriæ. tract. 2. tit. 2. cap. 3. num. 6.* Goris. *tract. 1. in adverſ. cap. 3. num. 8.*

Quid de feudis, expreſſim ſtipulata communione comprehenſis.

quamvis de feudis id tum demum reſpondent D D. ſi ſpeciatim eorundem pacta ſit communio: haud dubie, quod contta tertii jus non præſumantur contrahentes quippiam voluiſſe committere extra ſpeciatim expreſſam voluntatem; contra quam dicendum eſt in communis naturæ bonis, in quibus alii jus

nullum

nullum competit quæque ſitus tantum ſeparantur diverſitate. Hæc ita de bonis quæ jam ante ſocietatis auſpicia ad conjugum quemque pertinebant. Alia ratio eorum eſt, quæ ab alterutro conjugum durante ſocietate acquiruntur: licet enim contractu antenuptiali transferantur rerum dominia, quod per traditionem tacitam utrimque bona intelligantur communicata *d. l.* 2. poſtea tamen, ſi qua bona coemerit alteruter aut comparaverit, protinus communia non ſunt, ſed ſocietatis illius judicio contra ſocium agitur ad conſequendam eorundem communicationem *l.* 74. *pro ſocio & ibi gloſſ.* In locis igitur qui ſcripto illo jure reguntur conſtituta conſtanteq; matrimonio acquiſita bona in communionem non incidunt, ſed eorum ratione diſſoluto matrimonio uxor agit in partem. Vid. Goris. *in adverſ. tit.* 1. *cap.* 5. Uſum hæc noviſſima in allodialibus habent per-exiguum, quod apud pleraſque fere gentes ab uno quæſitum acquiritur utriſque, in feudis tamen etiamnum obtinent: quæ quamvis redigantur in commune, ſi tabulis antenuptialibus acceſſerit domini conſenſus, poſt quæſita tamen ei ſolum conjugi cedunt, qui per ſolennem conceſſionem ad dominium admiſſus eſt, intendente tantum altero ſtipulatæ communionis auxilio admitti in pretia eorundem, quæ latius explicata habes apud Freder. à Sand. *ad conſuet. feudal. Geldriæ tract.* 2. *tit.* 2. *cap.* 3. *n.* 7. *& ſeq. &* Goris. *tract.* 1. *cap.* 3. qui ibidem in fine exiſtimat feudis illis jam acquiſitis de iiſdem in caſum ſoluti matrimonii dividendis conſenſum domini impetrari ex re fore. Quæ ita tamen apud nos acceperis, ſi nominatim feudorum

De bonis cõſtante matrimonio quæſitis.

ſit pacta communio : alioquin quæſitorum eorum nomine dimidium duntaxat pretii recipitur, quod in comparationem feudi impenſum eſt *art.* 25. *Rub.* 23. *patriæ ordinationis.*

XIV. *Conſuetudinaria bonorum communio ſpecies alienationis tacitæ eſt inducta per contractum matrimonii.*

Diximus de communione inter conjuges ſtipulata. Supereſt conſuetudinaria ſeu ſtatutaria, quam ipſa matrimonii celebratio ſecum trahit. Quæſtionis ſtatum in eo conſtituunt DD. Utrum à reali ſtatuto procedat hæc communio, an à perſonali. In priorem ſententiam concedunt Chaſſan. *ad conſuet. Burgund. Rub. des droicts & appart. a gens mariez* §. 2. *in verb. ſelon la generale couſtume n.* 12. *verſic. ſed quantum ad bona exiſtentia extra Ducatum Burgundiæ.* Præſ. Everard. *in locis legalibus à nomine dignitatis officii vel appellativo. ibi. ſexto illud facit.* Peck. *de teſtament. conjug. lib.* 3. *cap.* 28. *verſ. hinc eleganter.* Omnium autem ſubtiliſſime juxta ac copioſiſſime Argent. *ad conſuet. Britan. art.* 218. *gl.* 6. *num.* 33. Chopin. *ad ll. Andegav. lib.* 4. *tit.* 2. *num.* 4. *fol. mihi* 390. Pro altera ſententia ſtant Molin. *eleganti illo conſilio* 53. Chriſtin. *vol.* 2. *deciſ.* 57. Louet. *en ſon recuil. tit. C. num.* 16. *& in annotat. num.* 42. Burgundus autem *tract.* 1. *numer.* 15. iiſdem licet argumentis, quibus uſus erat Molinæus, tueatur & ipſe communionis jura perſonalia eſſe, non tamen inde effici putat pertinere eandem, ad quæſtus ubique locorum factos, quæ conſequentia Molinæi eſt, ſed ſuo illa jura coarctari territorio. Verum næ Burgundus in eo fallitur. Nam quod noviter intendit perſonalia jura actionem aliam vel effectum, quam perſonalem non producere, adeoque non afficere res: id quam falſum ſit, ſupra

pluribus

pluribus oſtendimus. Utique quæ de prodigi, pupilli, minoris, viri & uxoris ſtatu ac conditione latę ſunt leges, perſonalia jura ſunt, ac vel eo ipſo palam eſt agere illa in bona ubicunque ſita, cum contra realium vis atque efficacia alienum in territorium non protendatur. Proinde ſi in perſonalium claſſem reponatur connubiale bonorum conſortium, conſequens erit dicere obtinere illud in bonis aut quæſtibus quibuſcunque, contra realium numero ſi veniat, territorii metis teneri incluſum. Verumenimvero, ut expromam quod ſentio, illis ipſis argumentis, quibus duo iſti coriphœi aſſertum eunt perſonale eſſe communionis jus, mihi contra reale eſſe effici videretur. Palmariũ, quo pugnant, argumentum eſt, communionis hujus cauſam ac rationem totam referendam eſſe ad naturam traditionis, quæ eo ipſo intercedere intelligitur, quo matrimonium & per conſequens rerũ ſocietas contrahitur, quod & in alia quavis univerſali ſocietate jura credant tacite interveniſſe mutuam traditionem. *l. 2. ff. pro ſocio.* quæ ſocietas, quamvis nominatim coita non ſit, tacite tamen contracta intelligitur, quod ſecundum regionis morem, actus hujus interpretem, ſocietatem hanc eo ipſo videantur iniiſſe contrahentes, quod aliter non pepigerint; ut ipſi matrimonii contractui inſit hæc rerum communicatio, eo quod loci lex, in eundem influens, eam naturam, eumque effectum nuptiarum contractui indiderit: ita ut hæc conſuetudinaria ſocietas ſpeciem dicatur obtinere alienationis voluntariæ, qua contrahentium alter alteri ſemiſſem bonorum tradidiſſe cenſetur aut mancipaſſe, quomodo hoc conjugale con-

Communio bonorum nõ tam procedit à ſtatuto aliquo, quam rerum communicatione quà expreſſa, quà tacita.

 ſortium

ſortium communiter exaudiunt pragmatici Coren. *conſil.* 25. *n.*25. Wameſ. *cent.*5. *conſil.*96. *n.*1. Burgund. *tract.* 1. *n.* 16. Proinde omnino conſequens eſt ut ea ſocietas ex actu communicationis ſeu mutuæ alienationis, qui matrimonii tractatui ineſt, dicenda ſit deſcendere: ex qua alienatione, quoad perſonalem effectum, perſona quidem tenetur, una cum rebus ubicunque ſitis; cæterum tamen, ipſum mutuæ communicationis effectum ſi reſpicias, ſuper quo hæc quæſtio inſtituitur, illud videntur laudati ſcriptores velle, matrimonium contrahentes eo loci, ubi illa bonorum communio obtinet, tacite eandem videri iniiſſe, adeoque perinde eſſe acſi diſerta pactorum connubialium lege res invicem communicaſſent. Ut ſit manifeſtum, non hoc ad controverſiæ deciſionem in quæſtione ponendum eſſe, Utrum ſtatutum vel conſuetudo loci, ſecundum quam contrahitur matrimonium, realis ſit an perſonalis, ſed utrum hæc tacita bonorum communicatio actus ſit realis vel perſonalis: cum ſtatuti nullæ ſint partes aliæ, quam matrimonii contractum interpretari; quovis ſcilicet contractu interpretationem accipiente à loco, ubi celebratur; adeoque, aliter collocato controverſiæ ſtatu, quæſtionem in eo eſſe, utrum per hanc tacitam communicationem vel alienationem (quicumq; enim communicat, alienat) transferantur & ejus territorii bona, ubi nec ex cauſa matrimonii per mutuam conventionem, citra ſolennem mancipationis interventum, rerum dominia alienantur: quod, cum hic actus haut dubie ſit realis, apparet eſſe negandum: (de perſonali effectu ſeu actione inde proveniente diximus ſupra) cū jam ſępe

dictum ſit, & communis uſus obſervet, rerum dominia non aliter inter vivos alterari, quam ea obſervata forma, quam jura legeſque, in quo fundi illi conſtituti ſint, exegerint: adeo ut fruſtra quæſiveris ſuper ſtatuto aliquo, an ſit reale, an perſonale, ſed controverſiæ ſtatus ſit ſuper rerum communicatione ſeu alienatione, ad quas res ejuſmodi actus vel contractus poſſit pertingere. Quod apud Hollandos eo facilius admiſeris, quod inibi juxta Neoſtadii notata *ad deciſ.* 9. *de pact. antenupt.* tacita hæc & ſubintellecta communionis conventio ex quondam frequentata pactitia inoleverit. Viri enim cum mercaturæ beneficio innumeras opes (mulierum pleriſque & in eo partes ſuas obeuntibus) ut plurimum conquirerent, ac conſultius ſibi fore exiſtimarent mulieres lucri damnive per omnia fieri participes, quam ut præter dotis reſtitutionem nihil ultra exſpectarent, facta etiam dotis jactura, ſi mariti facultatibus laberentur, ſtipulationes hujuſmodi de rerum communitate adeo frequentes interceſſerunt, ut etiam omiſſæ, ex tacita contrahentium mente, pro expreſſis habererentur. Quare legalis hæc rerum communio perinde pacti taciti nomen merentur nobis atque JC^tis. invecta & illata in urbanas habitationes propterea pignori eſſe dicuntur, etiamſi id nominatim non convenerit, quia (inquit *in l.4.ff.de pactis*) conventiones etiam tacite valent, quaſi diceret, quoniam ejuſmodi conventio, ut res pignori ſint, interponi ſemper conſuevit lex etiam non expreſſam, tacito conſenſu intervenire intelligens, generaliter illata pignori eſſe voluit, niſi ſpecialiter contrarium eſſet actum. Sit igitur hæc

Quod ſpecialius confirmatur moribus Hollãdorum.

qua pactitiam seu expresse initam, qua tacitam ex ipso matrimonii contractu, à statuto vel consuetudine loci, interpretationem accipiente inductam res afficere quascunque, præter constitutas eo in loco, ubi solennis rerum desideratur mancipatio. Quarum rerum respectu personale geritur negotium, ex eo quod omnia sua bona contrahentes censeantur voluisse esse communia ut diximus supra; Quare ubicunque illa communicatio vim mancipandi non habuerit, nascetur inter conjuges obligatio, qua agant illi vel in rei partem, vel ad id quod cujusque interest bona illa communicata non fuisse: nisi tamen bona fuerint feudalia, cujusmodi generali bonorum communione negavimus venire, ut ita demum, si expressim eorum stipulata sit communio, in partem pretii admitti recte conjuges intendant. Quemadmodum & constante matrimonio conquisita bona veniunt in communionem omnia, nisi ex lege loci prædiaria ejus solius sint, cui ea fuerint tradita, admittendo tum altero in pretii præsentis partem: præterquam quod apud nos feudi acquisiti nomine pro recompensa ad exequanda jura societatis, ne alteri absit aliquid, ex quo redderetur alter locupletior, consequetur conjux dimidiam pretii partem quod in comparationem feudi impensum est *art.* 25. *Rub* 23. *Patriæ ordinationis*, nisi de feudis communicandis expressim sit interposita stipulatio, cujus virtute sibi invicem obligantur conjuges, ad id quod cujusque interest pacta conventa adimpleri; acturi tum in pretii præsentis dimidium, ut & dictum supra. Atque ita apparet connubiali hoc bonorum consortio posse & manci-

patio-

pationem ſeu alienationem celebrari, & ſimul aliorum bonorum adſpectu perſonalem contrahi obligationem, adeoq; reale ac perſonale negotium juxta geri: quod mirum non videbitur ei, qui in actu, qui communioni contrarius eſt (contraria autem contrariorum ſunt diſciplinæ, ut loquuntur Philoſophi) idem juris eſſe animadverterit: cum nimirum diſſoluta ſocietate inter hæredes conjugum rerum initur diviſio: alienantur enim tum ac cedunt hæredibus bona ejus duntaxat loci, ubi conſimiliter per actum diviſionis ipſo jure fit mancipatio, citra ſolennem traditionis interventum; cum alibi conſtituta bona, ubi ſolennis illa traditio requiritur, diviſione non alienentur, ſed eorum reſpectu perſonalis contrahatur obligatio, qua ſe invicem compellant hæredes ad traditionem rite peragendam, vel ſi bona interim alienaverint, præſtent id quod alterius intereſt non alienata fuiſſe, quemadmodum & in omnibus familiæ erciſcundæ judiciis obtinet.

XV. *Communione non obtinente in loco contractus, nec communicantur bona ejus loci ubi illa frequentatur. De pacta eo loco communione.*

Per contrarium ubi nulla bonorum viget communio, ſi matrimonio copulati ſint contrahentes, nec communicantur bona alterius loci, ubi illa communio frequentabatur. Nam tum dicendum eſt contrahentes eo ipſo quod coiërunt in leges loci communionem reſpuentes, eandem nullibi contractam, ſed ubique excluſam eſſe voluiſſe. Secus ſi nominatim pacta, dictaque ſit à contrahentibus rerum communio, locum etiam tum habitura in regione quavis communionem ex ſolo matrimonii contractu agnoſcente, vel communionem quidem illam non inducente, ſed agnoſcente pactitiam. Utriuſque ſpeciei definitionem habes apud Mornacium *ad l. exigere*

dotem ff. de judiciis & Charond. *en ses observat. memorab in verb. communaute.* adde Costal. *ad l.* 65. *ff. de judiciis.* Molin. *cons.* 15. Tandem ut finiam, quod diximus in contrahendo matrimonio id voluisse contrahentes, quod volunt loci leges, ubi contractus est celebratus, cum aliter fuissent pacti, nisi pro se credidissent pacisci legem, hactenus verum est, si vel uxor in domicilium viri non sit traducenda, vel maritus in uxoris domicilium sedes decreverit collocare: tum namque locus contractus propterea non venit attendendus, quia per destinationem in locis illis domicilii matrimonium contractum esse intelligitur: quibus faciunt tradita Burgund. *Tract.* 2. *n.* 11. *&* 12. Hæc ita de rebus disseruimus immobilibus: mobilia enim quod attinet, cum solenni isti mancipationi non subjaceant, vel venire communione, vel non venire, pro lege pacti, qua taciti, qua expressi, nulla dubitatio est.

Creditoribus de prioritate contēdentibus cujus loci leges spectandæ.

Loquamur de ejusmodi lege aut statuto, quo tribuitur mulieri hypotheca pro restitutione dotis in bonis mariti, quomodo se mores habent Antverpiæ, & in iis Galliæ regionibus quæ jure scripto reguntur, teste Mornac. *ad Rubric ff. de tributoria*, afficiatne ea bona sita alibi, ubi consuetudo viget contraria? monendi hic sumus capere hanc hypothecam exordium ab ipsis matrimonii auspiciis, licet dos, cujus ratione competit illa, soluto demum matrimonio exigatur: de quo fuse Mercurialis Merlina in spisso illo opere *de pignorib. & hypoth. lib.* 3. *tit.* 2. *quæst.* 74. & nos alibi plenius. Videamus igitur, Utrum legali hac hypotheca teneantur bona contrariæ legis territorio obnoxia. Christinæus in affirmativam

mativam ſententiam judicata producit complura. *tit.* 9. *art.* 4. *num.* 29. *& ibi in annot.* Quæ tamen an recte ſe habeant, affirmare non auſim. Jus quippe in re ut naſcatur, qui poterit id præſtare alieni territorii lex? Conſtat moribus apud nos pervulgatis expreſſa hypothecæ conſtitutione, qua generali, qua ſpeciali non affici res, niſi coram eo judicio, cui bona ſunt obnoxia, vel alio duntaxat modo, quem lex regionis, cui bona inhærent, indixerit: Quemadmodum in Hollandia ex decreto Ordinum bona generali hypothecæ obligantur coram quocunque Hollandiæ judicio, quamvis haud pleniſſimo cum effectu, vid. Groenew ad *l.* 14. *C. de oblig. & act.* Conſequentur nec tacita ſeu legalis hypotheca aſtringit bona alia, quam quibus lex poterit imperare; ea nimirum, quę legiſlatoris territorio ſunt ſuppoſita, cujus ſolius loci legis eſt, tanquam statuti realis, realem in rebus effectum producere, cum alterius judicis auctoritas non efficiat hypothecam. Pergamus quęrere ulterius. Creditoribus de prælatione contendentibus, quod jus cujuſq; loci oporteat inſpicere. Primum utamur vulgata DD. diſtinctione, qua ſeparantur ea, quæ litis formam concernunt ac ordinationem, ab iis, quæ deciſionem aut materiam. Lis ordinanda ſecundum morem loci, in quo ventilatur. Ut, ſi judicati exequendi cauſa bona debitoris diſtrahantur, qui ſolvendo ſit, executio peragatur eo loci, ubi bona ſita ſunt, aut in cauſam judicati capiuntur. Sin ceſſerit foro debitor, aut propalam deſierit eſſe ſolvendo, ut iſti mobilium capioni aut ulli omnino executioni non ſit ultra locus, facta jam omnium creditorum conditione pari, diſputatio de privi- *Ordinatoria litis unde legem accipiant?*

legiis aut concursu creditorum veniat instituenda, ubi debitor habuerit domicilium. Unde cum apud nos relictis fortunis solum vertisset debitor obæratus, ac res ejus sitas in Hollandia venum proscriberet curator, creditores Hollandi, apud Provinciæ suæ Curiam venditioni intercedentes, causa ibidem ventilata, tulerunt repulsam: audito in eo curatore, quod apud nos super universis debitoris facultatibus, adeoque & pretio ex venditione illa redigendo, ab uno eodemque judice peragenda decidendaq; sit creditorum contentio: ex communi scribentium placito Gail. *lib.* 2. *observ.* 130. *n.* 13. *& seqq.* Mæv. *ad jus Lubecens. lib.* 3. *tit.* 1. *art.* 10. *n.* 51. Ob manifestam quoq; causæ continentiam, ne super creditorum jure à diversis judicibus dissonæ sententiæ pronuntientur. Hæc de litis ordinatoriis. Aliud fere à præcedentibus obtinere dixeris in ejusdem decisoriis: jus enim creditorum super prioritate in bonis debitoris demetiri oportet à loco, ubi distracta bona sita sunt, vel esse intelliguntur. Et quidem de mobilibus si quæratur, cum semper ibi esse existimentur, ubi creditor fovet domicilium, cujus ossibus vagæ hæ res intelliguntur adhærere: utique ex lege ejusdem domicilii discutienda causa creditorum est. Judicatum habes apud Carpzov. *pract. const. part.* 1. *const.* 28. *defin.* 9. quod laudat Mæv. *ad jus Lubecens. lib.* 3. *tit.* 1. *art.* 11. *n.* 26. Unde recte dixit Burg. *tract.* 2. *n.* 21. Quodcunq; judex domicilii de mobilibus statuerit ubiq; locorum obtinere. Hæc ita nisi forsan executio directa sit in ejus debitoris mobilia, qui adhuc in possessione suorum bonorum sit: feret enim tum creditor diligentiæ ac vigilantiæ suæ proëmium, si quod

Ubi super prioritate disputandum si debitor non sit solvendo.

In mobilibus spectandum domicilium debitoris.

eo nomine loci mores, ubi in causam judicati ceperit mobilia, præ aliis creditoribus ipsi indulserint; quod privilegium illud non tam proficiscatur ex credito, quam ex actu ipso executionis, qua alios creditor prævertit, adeoq; hæc res tanquam concernens exequendi ordinem, legem accipiat à loco ubi illa peragitur, ac præterea pignus illud judicale ita constituens judex in bonis, apud se in causam judicati captis, dicitur supplere vicem debitoris; ut perinde res habeatur, ac si ipse debitor bona illa eo loci pignori tradidisset *l. 2. C. si in causam judicati.* Hæc ita si in uno loco debitoris sit domicilium. Quid autem de eo dicendum, qui habuerit illud alio atque alio loco, singulisque locis sua posita mobilia? Regentur illa suâ cujusque domicilii lege; unde & in succedendi causa leges accipere mobilia, alibi à nobis traditum est: vid. Burgund. *d. tract. 2. n.22.* Quid autem si quis pluribus locis ex æquo negotietur? Recte ibidem traditum est à Burgundo ita demum mobilia dirigi loci alterutrius statutis, si & utrobique instruxerit domicilium. Nec movet, quod proditum sit eum qui non jure domicilii tabernulam vel pergulam conduxit, ibique distraxit, defendere se eo loci debere *l. 19. §. 2. in fin. ff. de judic.* Aliud namque compellere debitorem ad certo loco litigandum: aliud tribuere privilegium in bonis ejus inter creditores. Quid! debitor in loco contractus, solutionis, si ibi reperiatur, causam jubetur dicere. Quid! moribus nostris judicium cogitur excipere, ubicunque locorum persona ejus vel bona præcluduntur arresto: dicemusne propterea à locis iis omnibus mobilia leges ac jura accipere? tertii præsertim

De eo qui plura habet domicilia.

Qui foris negotiatur.

reſpectu; cum debitor, qui forum contraxit, ſemet ipſum duntaxat adſtrinxerit: Privilegia autem vergunt in præjudicium creditorum aliorum;qui & ſuum non minus domicilium, ubi ſecum contractum eſt, quam aliorum ſpectari debere, haud dubie ſint cauſaturi. Quare res ipſa monet in hac locorum ac jurium variatione, unum certumque debere conſtitui locum, ad cujus leges mobilia componantur. Quo ecquis alius convenientior, quam domicilii, ejus, cujus mobilia ſunt, & ubi intelliguntur exiſtere, adeoque cujus loci judici poteſtas eſt privilegium in iis tribuere? quemadmodum & defuncto domino, ſi de ſucceſſione eorum ipſorum mobilium controverſia exoriatur inter hæredes ejus loci, ubi pergulam habuerit defunctus, ac inter eos qui legibus domicilii defuncti jus ſuum tuentur, non aliam ob rationem poſteriorum cauſa potior erit, quam quod mobilia illa regantur legeſque accipiant ab uno domicilii loco. De eo controvertitur. Contingit Mercatoribus diverſis in locis diverſas ſibi tabernas aut negotiationes habere. Hinc quæſitum, an qui in uno loco credidit, in alterius loci mercibus venire valeat in tributum? Sunt qui creditores confundendos negent, ſed eos ſeparatim vocando in tributum, ſingulorum locorum merces ſuis cedere velint creditoribus, & ſi quid in uno loco ſuperſit, id cæteris prodeſſe: eo quod merci potius, quam perſonæ creditum intelligatur *arg. l.* 5. §. 15. *ff. de tributor. action.* Vide Laudatos à Mæv. *lib.* 3. *tit.* 1. *art.* 10. *num.* 56. *& ſeqq.* Contra pro tributione ſtat Cardinalis Mantica *de tacit. & ambig. lib.* 11. *tit.* 23. *num.* 32. *& ſeqq.* cujus opinionem vix eſt

De eo qui diverſis locis tabernas habet.

eſt ut improbaveris. Æs enim alienum non unius loci, ſed univerſarum facultatum eſt. *l. ſi fideicommiſſum §. tractatum ff. de judiciis*, ut creditores dicendi ſint habuiſſe reſpectum ad univerſum patrimonium, in pluribus licet provinciis diſtributum. Et certe, cum non perſonæ, quæ individua eſt, ſed rei creditum id eſſe Doctores contendant, cur igitur, dimiſſis unius loci creditoribus, ad id quod ſupereſt, admiſſum eunt creditores loci alterius? Adducta autem *l.* 5. de ſervo loquitur, ad liberos homines non producenda. Vid. Mantic. *d. loc.* & Groenewegen *ad d. l.* 5. Hæc ita convenienter legibus videor diſputare. Cæterum tamen intuitu mercaturæ, cujus ergo multa ſingularia introducta paſſim, non deerunt forſan, qui priori ſententiæ adhæſerint; in quam & Antverpiæ ſcripta lex eſt. *refer.* Groenew. *d. loc.* de quo loco conſuluit Wameſ. *cent.* 4. *conſil.* 64. Fac foris contractum celebratum, ubi per mores ejuſdem loci jus prælationis inter chirographarios competit, locus videri poſſet attendendus eſſe contractæ obligationis: eo quod obligationes dirigi ſoleant à loco ubi contrahuntur. Et hiſce ſimile quiddam ex Deciano profert Maſcard. *de ſtatut. concl.* 7. *n.* 80. Verum non eſſe reſpiciendum locum contractus vero proprius eſt: utpote qui eo duntaxat pertineat, quo vel arctius vel remiſſius ex contractu ſuo teneatur ipſe debitor, adeoq; ſpectetur quoad ipſos contrahentes, qui eo ipſo quod alio in loco contractum celebrent, ad ejuſdem leges, formam, vinculum, modum, conditionem, totam deniq; negotii naturam, ſui reſpectu, componunt. Cæterum ſi quid non ab actu hominis, ſed à poteſtate legis proficiſcitur, cujuſmodi ſunt præla-

Privilegia inter creditores dantur à judice ubi bona ſūt aut eſſe intelliguntur.

prælationis privigilegia omnia, dicendum eſt vim legiſlatoris nullam eſſe in bona ſibi non ſubjecta tertii reſpectu, ſeu creditorum aliorum, qui inibi nullum geſſerint negotium, nec legibus loci iſtius ſe ſubmiſerint. Adhæc conſtat privilegiis iſtis non agi in debitoris perſonam, utpote quę in res directa, locum habeant inter creditores. Ecquid autem juris eſt alieno judici circa res ſibi non ſuppoſitas diſpendio tertii, qui apud ſe non contraxit? Nec eſt quod retorſerit creditor ſuum non minus ſpectari oportere, atque debitoris domicilium. Conſtat quippe qui cum alio contrahit non eſſe vel debere eſſe conditionis ejus ignarum. Ut nihil imputetur ei, qui in mobilibus à loco domicilii debitoris ſua menſus eſt privilegia, ad quem locum palam eſt mobilia pertinere: cum culpa non vacent alii, qui privilegium ſibi aſſumſerint à poteſtate legiſlatoris alieni, cui de mobilibus diſponendi nullum jus eſt. Nec aliud de eo debitore dicendum eſt, qui in loco illo privilegii domicilium foverit tempore celebrati contractus: quamvis enim videri poſſit jus illud prælationis, creditori per leges loci domicilii in rebus mobilibus legitime quæſitum, ſubſecuta domicilii mutatione non debere amitti; mobilia tamen, in quibus prioris domicilii lege tenuit prælationis privilegium, traductis alio domeſticis laribus, traducuntur quoque in leges novi domicilii, eaque lege adminiſtrantur: mutatione enim domicilii mutatur & mobilium conditio, eorum quæ in manum aliis tradita non ſunt, etiam diſpendio tertii: quo argumento, alia quanquam in ſpecie, uſus eſt Senatus Pariſienſis apud Chopin *ad leges Pariſ. lib. 2. tit. 1. numer. 5.*

Si mutaverit debitor alio domicilium ubi privilegio locus non eſt.

& huc

& huc ſpectat quod Burgundus *d.n.*21. tradit mobilia ſequi perſonam, hoc eſt (inquit) in domicilio ejus exiſtere, & non aliter quam cum domicilio transferri. Tandem ut ad immobilia tranſeam. Fac jus tacitę ſeu legalis hypothecæ non obtinere idem in loco rei ſitæ, quod obtinet in loco domicilii debitoris, dicendum fruſtra eſſe creditorem, qui hujuſmodi hypothecæ obtentu prioritatem ſibi aſſeruerit: cum æque atque expreſſim facto hominis, coram uno judicio, hypothecæ nexu devinciri nequeunt alterius territorii bona, ita nec legis ullius poteſtas eſt afficere prędia extera: quod ſtatuta realia territorium non egrediantur, ut ſupra tractatum eſt. Ita ſi Hollandus, cui generaliter bona debitoris coram quocunque Hollandię judicio, hypothecę data ſunt, apud nos cum reliquis creditoribus experiatur de pręlatione, profutura erit ei hypotheca in bonis in quacunque Hollandię parte, extra diſtrictum Amſtelodamenſem, ſitis; non autem in bonis ſuppoſitis territorio noſtratium, quibus nulla ſubſiſtit hypothecę datio, niſi pacta coram judice rei ſitę. Contra cum apud Hollandos hypotheca generalis extinguatur alienatione, non juvabitur creditor moribus noſtris, quibus res ita obligata ad emptores tranſit cum ſuo onere. Conſimiliter ſi teneat alibi conſuetudo, ut in bonis debitoris concurrant creditores nulla habita ratione hypothecarum: quale ſtatutum profert Florentinum *Stracha de decoctor. part.* 4. *n.* 8. *&* 23. Lucanum *Altograd. conſil.* 95. *n.*4. ex lege loci rei ſitę dirimenda creditorum contentio.

Quod ius ſpectandum quoad immobilia.

XVII. *Cujus loci leges ſpectādæ in feudis.*

Hactenus de bonis quæſivimus allodialibus. Unum videamus de feudis. Vulgatiſſima quæſtio eſt. Utrius loci

leges inſpici conveniat, locine ſervientis, an Curiæ dominantis. Non quæro de legibus politiam ſeu civilem adminiſtrationem reſpicientibus. Illud quæro, in ſuccedendi, retractus, aliove jure cujus loci ratio ſit habenda. In eam ſententiam communiter itum eſt, à loco ſerviente leges ac modum feuda accipere. Doctores in unum contulit Wameſ, *cent.* 5. *conſ.* 15. *num.* 3. *&* 4. Verum à receptiſſima opinione divortium fecere duo præclara JC^torum^ ingenia Burgund. *ad leges Flandriæ tract.* 7. & Frederic. à Sand. *ad conſuetud. feudales Geldriæ tract.* 3. *cap.* 5. *num.* 11. *& ſeqq.*, qui jura reſpici volunt Curiæ dominantis. Operæ pretium eſt videre num divortii faciendi cauſam ſatis gravem hàbuerint. Suam uterque ſententiam eo fulciunt argumento, quod leges feudales oporteat metiri à providentia patroni, ut quaſcunque ille leges in feudi conceſſione dixerit, eæ à vaſallis ſint cuſtodiendæ, ſine loci alterutrius conſideratione, adeoque quoties inſtrumenta inveſtituræ, ejus, quod quæritur, non meminerint, recurri oportere ad jura loci dominantis; quod cogitationem videatur direxiſſe dominus ad ſuæ Curiæ ſtatuta, ubi & prꝭſtationem ſeu inveſtituram voluit intervenire, ut id ipſum tacite inter partes habeatur actum. Verum rationes illorum tanti mihi non ſunt, ut à communi ſcribentium opinione receſſerim. Illud quidem annuerim à conceſſione ſeu providentia patroni feudi leges dependere, ut quam patronus ſuccedendi legem in feudi conſtitutione dixerit, ea pro lege ſit ſervanda, adeoque non ſint audiendi JC^ti.^ illi, quorum reſponſum exſtat *in het derde deel vande conſultatien tot Rotterdam*

terdam gedruckt consil. 95. *num.* 2. putantes in potestate domini non esse feudum sui territorii legibus in succedendi causa subducere, & ad jura componere loci alterius. Quid enim notius quam feuda ad posteros deferri ex lege investituræ, cui succedendi modus fere inseritur: unde illa vulgata; feudum ex pacto & providentia majorum, feudum pro se & descendentibus, pro masculis neglectis fœminis, & si qua ejus farinæ plura sunt, ad vivum fere a Doctoribus resecata. Ante omnia namque sequimur quod inter contrahentes sit actum, tenore investituræ naturam feudi formante, ut loquitur Wamess. *cent.* 5. *cons.* 2. *num.* 3. deque eo fere constat inter omnes. Burgundus *d. tract*, Grotius *in manuduct. lib.* 2. *part.* 41. *num.* 8. *& ibi Groenevv.* Frederic. à Sand. *ad consuet. feudales Geldriæ d. loco ubi quæstionem agitatam definit.* Et certe quid mirum rei suæ traditioni legem à domino adjici quam voluerit, cum & pactis dotalibus ordo succedendi introducatur alius ab eo, quem fert locus rei sitæ; & cujusvis hominis testamentaria provisio, vel in plures gradus porrecta, tollat provisionem legis. Verum deficiente jam in aliquo dominicę providentię lege non putaverim dominum ad locum respexisse Curię dominantis, sed eam potius duxerim conjecturam, quod non expressit dominus, id eum suis liquisse legibus, adeoque si ad modum succedendi sollicitudinem suam non protulerit, nihil in eo pristini juris voluisse immutatum, ac consequenter cum tempore abdicati à domino fundi regeretur prędium sui territorii lege, utique quod mutatum non est, cur stare prohiberetur: quemadmo-

admodum enim lege nova lata, cætera de quibus cautum nihil eſt, manent in ſuo ſtatu, ita non minus feuda, ſi de nova aliqua lege vel conditione non appareat, dicenda ſunt relicta eſſe veteris ſui juris diſpoſitioni, nullo prorſus mutato, de quo per tenorem inveſtituræ aliter non ſit proviſum: cujuſmodi argumentandi ratio à lege ad pactum juris interpretibus probatiſſima eſt. Itaque qua ratione ſingulare in retractu conſanguineorum eſſe autumat Fredericus à Sande, ut à loco ſerviente legem accipiant fundi clientelares, propterea quod de retractu inter dominum & vaſallum nihil adeo actum eſſe videatur aut cogitatum; ego illud de unoquoque eo, quod vel expreſſe vel tacite inveſtituræ non inſit, aſſeruerim, adeoque concluſerim de non cogitatis à domino, ſequi oportere jura, quæ prius obtinuiſſent. Obiter tamen eo nomine notandus hic Fredericus à Sande, quod in ditione noſtrate in rebus mancipi juxra ac feudalibus, jus retractus proximis cognatis aſſertum iverit, cum tamen gentilitius ille contractus non frequentetur apud Ultrajectinos: vel ſicubi forſan eo jure gaudeant conſanguinei, de quo mihi nihil hactenus innotuit, non eſſet tamen rationis, unius portiunculæ ergo, jus illud Provinciæ adſcribere in univerſum. Paulo itaque inconſideratius hoc excidiſſe viro docto viſus ſum debuiſſe notare, ne tradita ejus de more noſtrate tranſmittendo ſilentio, videar approbaſſe. Quid igitur reſpondendum de quæſtionibus feudalibus ventilandis in Curia dominante, adeoque de modo procedendi, quem conſtat exigi ſecundum
conſue-

consuetudinem illius Curiæ? Verum illud ipsum inter partes actum esse vel ex eo apparet, quod Curiam sibi dominus constituerit; cujus Curiæ erectio quorsum spectat aliter, quam ut in illa de feudalibus quæstionibus litigaretur, & judiciales feudi traditiones peragerentur. Porro vulgatum est contextum litis ordinari more loci, ubi illa decurrit. Tandem quod ad feudalia onera attinet, non alia fere hodiè apud nos frequentantur, quam quæ consistunt in certa quantitate domino persolvenda singularum investiturarum nomine: officiorum enim militarium jam pridem vasallis facta gratia est. Unde & Sandeo feuda Trajectensia franca audiunt. *ad consuetudin. Geldr. tract.* 2. *titul.* 1. *cap.* 2. *numer.* 19. De Hollandicis vide Grotium in sua manuductione. Fidelitatis tamen jusjurandum apud nos Hollandosque præstat Vasallus. Non longe digrediar à via, si hisce attexam terminatam nuperrime à Curia nostra causam ejus, qui cum pagi sui jurisdictione, clientelæ jure Ordinibus nostratibus obnoxia, prave esset abusus, in vexationem eorum qui pagum incolerent, propositisque edictis falsis juxta ac insulsissimis in eadem grassaretur, per Curiæ sententiam jurisdictione illa, quamdiu vixisset, fuit depositus. Quem vulgatum privandæ jurisdictionis, ob abusum, modum, è medio jure civili promptum putat Chopin. *ad leges Andeg. lib.* 2. *titul.* 2. *numer.* 3. Placuit Curię mulctari dominum exercitio jurisdictionis, non ipsa jurisdictione, ut culpa suos teneret auctores, non ad liberos pertingeret in-

ſontes. Cum enim feuda hodie, mutata multum priſtina forma, redacta fere ſint ad inſtar allodialium, ut perinde, ac res mancipi ſint in commercio, magnoque ſępenumero comparata pretio potiſsimam partem facultatum conſtituant; aliter atque illa beneficia, quę à mera Principis profecta liberalitate, invito eo non conferuntur in alium, confiſcationis cujuſdam ſpeciem obtineret, ſi ea domino committerentur in perpetuum, adeoque ęquiſsimum exiſtimatum eſt mediam eligere viam, ut ad vitę tempus exercitio juriſdictionis privaretur ille qui ſubditos vexaſſet, juriſdictione vero ipſa, tanquam re, quę ſit in patrimonio vel commercio, non item. Quorſum ſpectat perpulchra illa Imperatoris ad judices admonitio *Novell.* 17. *de Mandat. princip.* Oportet (inquit) judices in hoc omnem ponere providentiam, cum aliquis dignus apparuerit pœna, illum quidem punire, res autem ejus non contingere, ſed ſinere eas generi aut legi, & ſecundum illam ordini: non enim res ſunt quę delinquunt, ſed qui res poſſident. Maxime Senatum moverunt complura Gallorum judicata, quibus itidem durius viſum fuit commiſſæ juriſdictionis clientelaris pœnam ultra vitam vaſalli delinquentis producere. Exſtant apud Chopin. *ad conſuet. Andeg. lib.* 2. *tit.* 4. *num.* 4. Tholoſan. *in Syntagm. lib.* 6. *cap.* 20. *num.* 19. Charond. *lib.* 2. *reſp.* 16. Papon. *lib.* 8. *tit.* 3. *arreſt. penult.* & *lib.* 13. *tit.* 1. *arr.* 13. Sed è diverticulo in viam. Si de pecuniariis ejuſmodi oneribus quæratur ea præſtanda venit ſumma quæ dari conſuevit: optima enim cujuſque actus interpres ſubſecuta obſervantia eſt: quamvis hodie tenor inveſtituræ

ſummam

ſummam fere ſoleat exprimere; vel ſi forſan ex profeſſione de modo vel quantitate non conſtet, putaverim eam à cæteris ejuſdem Curię feudis dimetiendam eſſe, & ſi ibidem inter vaſallos onera inæqualia ſi nt, rem redegerim ad leviora: in dubio enim fere ſequimur id quod minimum eſt, ſed hoc poſterius rariſſimę eſt incurſionis: quare diutius ei non immoror, ea traditurus quæ frequenter accidunt, & in quotidianis rerum obtinent argumentis.

CAPUT

TITULI SECUNDI

PARS ALTERA,

De Jure quod oritur ex Statutorum diversitate mutato domicilio.

CAPUT PRIMUM.

De diversitate Iuris circa Statuta personalia.

SUMMARIUM.

I. *Si conjuges eo ex loco, ubi uxor in potestate viri est, demigraverint alio, ubi non est, & è converso.*
II. *An maritus jus habeat mutandi domicilii in dispendium uxoris?*
III. *Si maritus uxorem abducat in Hollandiam liberalitatis eblandiendæ ergo.*
IV. *Vltrajectinus vigesimo anno major si traduxerit domicilium in Hollandiam, ubi vigesimo quinto terminatur minor ætas, rursusne evadet minor, aut curatorem habebit iterum?*
V. *Per contrarium, si Vltrajectum concedat Hollandus vigesimum jam annum egressus, an efficietur major?*
VI. *Quatenus tutor jus habeat transferendi domicilii.*

DIvisus à me præsens tractatus est in classes tres, primaque excussi ea jura, quæ statutorum excitaverit diversitas, immoto manente personarum domicilio. Non raro autem contingit illud mutari, ut conjuges demigrent alio. Unde cum suæ propriæque exsurgant controversiæ, non male quoque iis suam, secundamque hic classem assigna-

aſſignavero, qua id juris complectar, quod non niſi per domicilii tranſlationem eadem illa ſtatutorum cauſatur diſcrepantia. Exſequar autem hæc paulo ſtrictius, quod in una alteraque quæſtione ſi manifeſta fiat decidendi ratio, proclive futurum ſit per ſimilia procedendo, ad eandem normam cætera exigere. Ibo per ordinem eundem, quo priori in claſſe inceſſi, ut ſumpto primum à perſonalibus ſtatutis exemplo, dilabar deinde ad realia. Fac igitur virum, qui per loci leges, ubi degit, uxorem habeat in poteſtate, collocare domicilium alio, ubi in poteſtate virorum uxores non ſunt; vel vice verſa. Dicendumne erit induere uxorem poteſtatem, qua prius liberata, & exuere, cui alligata erat? in affirmativam ſententiam deduci videmur per tradita Burgund. *d. Tract.* 2. *n.* 7. Et recte: perſonę enim ſtatus & conditio cum tota regatur à legibus loci, cui illa ſeſe per domicilium ſubdiderit, utique mutato domicilio mutari & neceſſe eſt perſonæ conditionem. Cum ex iis quæ jam diſputo appareat ſedis mutationem poſſe aliquando mulieri eſſe fraudi, inciderit forſan alicui quęrere, alio cogitantem maritum, num diſtricte uxor teneatur ſequi. Verum obiter ille hoc ſibi ferat reſponſum. Palam eſt D. D. uno orę omnes ſtare à partibus ſuis, hoc eſt maritorum, eorum accipe, qui non ſint vagabundi; quanquam non deſint, qui & in eo ſecundum maritos reſpondeant. vid. *allegat. à Groenewegen ad titul. C. de bonis damnat.* Et reſponſum memini viro rus habitatum abducere uxorem paranti, quod illa videretur ſibi virorum conſortia frequentius paulo aut familia-

Si conjuges eo ex loco ubi uxor in poteſtate viri eſt demigraverint alio ubi non eſt, & è converſo.

rius appetere, quam necesse esset probæ, ac ea se urbe cessuram pernegaret, jure optimo refractariam cogi posse, ut virum comitetur. Verum tamen in nostra specie si ob id ipsum migrationi intercedat uxor, ne ea res sibi sit fraudi. Ut si Ultrajectinus uxorem, cum per legem domicilii personæ conjugum donationis inter sese incapaces essent, traducere conetur in Hollandiam, ut donationes vel eblandiatur ei, vel extorqueat; vereor ut non uxor foret audienda. In tantum autem uxorem virum sequi teneri censuerunt apud nos Curiæ Senatores, ut cum uxor binuba, viro rus concedente, remansisset in urbe, multos exinde annos seorsim à viro sua vivens quadra, una cum liberis è priore matrimonio procreatis; ac contendisset propterea, non teneri se quaterna præstare millia florenorum, quæ pactis antenuptialibus pro se ac liberis suis promisisset collaturam in matrimonium, æquum putans ex eo quod onus alendi se liberosque non sustinuisset maritus, lucrari eum non debere quod expresʃim ob causam illius oneris esset promissum; illa quidem fuerit pro liberis audita, pro semet ipsa vero tulerit repulsam, quod per eandem stetisset, quo minus aleretur à viro, adeoque de se queri, non de viro debuisse; cum incommodos mariti mores, quos causabatur illa, non probasset sufficienter, ac præterea toto post quadriennio, quam se male habitam à viro quereretur, cum eo egisset unâ, adeoque videri cum eodem, si qua simultas intercesʃisset, rediisse in gratiam; sero enim accusabat mores, quos connivendo probaverat. Postmodum eadem illa criminatione rursus usa mulier, cum ad thori

IV. *Si maritus uxorem abducat in Hollandiam liberalitatis eblandiendæ ergo?*

Mulier seorsim habitans à viro tenetur tamen ad id, quod pro sui exhibitione promiserat se collaturam in matrimonium.

thori ac mensæ egisset separationem, Curia intuens gliscere indies partium odia, inimicitiasque tantum non capitales, lite de maxima bonorum parte inter eas intercedente, quando separandos conjuges, nec cautioni locum esse communiter placuit. Farinac. *de delict. carnis quæst.* 143. *tit.* 16. *n.* 144. Covarruv. *de matrimon. part.* 2. *cap.* 7. §. 5. *n.* 2. *in fin.* Sanchez *de matrimon. lib.* 10. *tit. de divort. disp.* 18. *num.* 33. Elapso quoque tum toto triennio à die supra citatæ sententiæ, ut jam concordiæ spes omnino decollasset; diætam conjugum separavit, mulierem à tempore litis contestatæ liberam declarans à præstatione illius summę, quam pro sui exhibitione contulerat in matrimonium. Sententiam posteriorem tulit Curia hoc ipso Ao. 1652. in ejus initio.

Lite super maxima bonorum parte conjuges inter pendente separationi locus est.

Personalium statutorum exemplum habuimus à statu petitum conjugali; habeamus & desumptum à conditione minorennium: super qua non illepida erit, quæ moveatur quæstio. Vicesimo anno terminatur apud nos major ætas, in Hollandia vicesimo demum quinto. Fac Ultrajectinum jam viginti annos habentem demigrare in Hollandiam, supponeturne rursus tutelæ, qua semel apud nos erat solutus, adeoque alterius denuo constituetur juris, qui sui jam evaserat? Speciem absurditatis præ se ferre res videtur. Dicendum tamen est, cum personę conditionem à causa domicilii constet regi totam, de se queri, sibique id imputare debere eum, qui alterius territorii legibus statum suum ac conditionem submiserit: nec minùs absurdum fore inter cęteros omnes loci incolas, qui tutelę agunt suppositi, unum illum sui juris ambulare, & exlegem solum vivere.

V. *Ultrajectinus vigesimo anno major si traduxerit domicilium in Hollandiã, ubi vigesimo quinto terminatur minor ætas, rursus evadet minor?*

Pars Altera.

Mecum visus est sentire Burgundus loco modo laudato; ubi cum tradit inspiciendam esse domicilii legem, ut sciamus qua ętate contrahat minor, mox hęc subjicit. Consequenter dicemus si mutarit domicilium persona, novi domicilii conditionem induere. Nec officit quod semel extincta non dicantur reviviscere; illud namque tum obtinet, cum quis mutati status causam ipsemet non prębuerit; hic enim qui suo facto domicilium mutat, frustra deprecatur curam, qua tenetur quivis, novo domicilio suppositus. Horum omnium & hic erit effectus, ut quodcunque negotii ibi sine curatore gesserit, tanquam profectum à minore, habeatur irritum.

VI. *Per contrarium si Vltrajectumcō cedatHollandus vigesimum jam annū egressus an efficietur major?*

Queramus & illud quod frequentioris est incursionis Hollandus major viginti, minor viginti quinque annis transfert domicilium Ultrajectum, ubi vigesimo anno tutela vel cura finitur. Quid dicemus perventurum illum suam in tutelam? Respondi ex facto consultus minori hodie constituendi domicili facultatem non esse, tutori esse; qui ut contrahere, ita & domicilium potest constituere, quod collocetur illud per contractum, de quo mox latius.

Quatenus tutor jus habeat transferendi domicilii.

Proinde in proposita mihi specie, cum mater, quę tutrix esset, mutato à morte viri domicilio, Ultrajectum concessisset, ubique infans adolevisset, dixi ex Ultrajectinis legibus ęstimandos perfectę ętatis annos, dummodo fraus absit, aut pręjudicium tertii, extra quod vix est ut non dixeris tutori, maxime matri, locum ad habitandum, pupillumque educandum, eligendi jus esse, Illudque ipsum dubii veriti Batavi JCti. tutori agnato auctores fuerunt, ut stipularetur à matre illa, cum cogitaret ex Hollandia concedere

cedere Trajectum, ne ea res infantis adspectu ullo modo domicilii mutationem induceret; quanquam fateor, si quid hoc ad rem pertinet, posita hac sententia, in potestate tutoris fore, tutela semet otius exuere, nisi tum potius super fraude quærendum foret.

CAPUT II.

De juris diversitate circa statuta mere realia mutato domicilio.

SUMMARIUM.

I. Mutato domicilio mutari una jus nobis succedendi ab intestato.

II. Patre filium, mortua matre, secum habitatum deducente ex Hollandia Ultrajectum, an succedatur filio ex ditionis hujus, an illius legibus.

III. Quid si animo intervertendi alios hæreditate instituatur illa sedis mutatio.

Nunc realium statutorum exempla mutato domicilio, quemadmodum tractari conveniat, deinceps videndum est. Et primo de iis agamus, quæ mere realia sunt, ut nullus personæ actus veniat in partem: cujusmodi diximus ea jura esse, quæ de succedendi modo ac ordine lata sunt. Jus rebus succedendi immobilibus, semper à loco rei sitę metiendum, huc non pertinet; succedendi mobilibus pertinet; quod ea certo loco non circumscripta, comitentur personam, à domicilio ejus accipientia leges. Itaque, ut exemplo utar, si Hollandiæ incola Ultrajectum concedat habitatum, I. *Mutato domicilio, mutari una jus nobis succedendi ab intestato.*

Pars Altera.

mutato domicilio, mutat & hæredes ſibi ab inteſtato ſucceſſuros; ut ſi eam Hollandiæ partem incoluerit, per cujus leges excluſis parentibus ad hæreditatem vocantur fratres ac ſorores; aut nepotes ex fratre jure repræſentationis concurrunt cum alterius fratris filiis, ex novi illius domicilii legibus tranſmittet hæreditatem ad parentes; aut hæredes habebit fratrum filios, non admiſſis iis, qui gradus ſunt remotioris. Non alienum hic erit quæſtionem excutere, quæ tractata nuper apud nos in Curia eſt. Defuncta uxore, ſuſceptaque ex eadem prole, demigrat Ultrajectum conjux ſuperſtes, ubi puer aliquod annos apud patrem educatus, conceſſit in fata. Ex Hollandorum moribus hereditatem ſibi vindicabant maternæ lineæ heredes. Noſtratium legibus innixus contranitebatur pater. Cardo quæſtionis in eo verti videbatur, utro in loco dicendus ſit puer habuiſſe domicilium, ubi mater defuncta eſt, an ubi vivere proles deſiiſſet? Primo illud ſatis videbatur expeditum, cum ineundi contractus facultatem non habuerit filiolus, nec potuiſſe eundem contrahere domicilium. Unde minori domicilii conſtituendi facultatem non eſſe eleganter adſtruxit Mornac. *ad tit. C. ubi de hæreditate agatur.* Verum cum tutor pupilli nomine contrahat, illene domicilium pupillo conſtituere poſſit, videamus? Et magis eſt eum poſſe: cum nullibi tutoribus interdicta ſit hęc contrahendi ſpecies. Quare recte Burgundo laudatur Bartolus, ibi pupillum ſentiens habere domicilium, ubi cum tutoribus, ſive aliter habitaverit. *tract. 2. circa finem.* Quod tamen ita recte temperaverim, ſi fraudis aut doli nulla

II. *Si Pater filiũ mortua matre ſecum ex Hollandia habitatũ deduxerit Ultrajectũ, an ſuccedatur ei ex legibus ditionis hujus, an illius.*

III. *Quid ſi animo interver*

li nulla concurrat ſuſpicio. Quid enim ſi domicilium tutor eo mutaverit animo, quo ſucceſſuros alioqui pupillo hæredes interverteret hæreditate, aut in ſemet ipſum intereuntis aut valetudinarii minoris bona derivaret, cujus rei veritas per conjecturas & ſuſpiciones quæritur: quemadmodum & in omni fraudis materia ex communi ſcribentium placito fieri admittitur. Doctores recenſet Wameſ. *centur.* 5. *conſil.* 41. *num.* 5. ut & Mantica *de conjecturis ultimar. lib.* 10. *tit.* 4. *num.* 9. Utique ſpectandus veniet locus, ubi parentes defecerint; non tutoris, ubi minor ſit defunctus. Et de hujuſmodi minore eſt, quod agere videtur Mornacius loco ſupra laudato. Proinde cum in propoſito impleto conductionis tempore, fundo, quo ex locato in Hollandia fruebatur pater, juſſus eſſet decedere, ac ei ſuus apud nos eſſet fundus, quem coleret, nec aliter conſtaret, quin puer vivus ſemper valenſque complurium annorum ætatem exegiſſet in ditione noſtrate, non videbatur fraus à patre nexa eſſe maternæ lineæ hæredibus, ac conſequenter cenſebatur pupillus domicilium habuiſſe apud nos, ubi cum patre, eodemque tutore, non contradicentibus tutoribus aliis, moriens habitaſſet.

Pars Altera.

Tědi alios hæreditate inſtituatur illa ſedis mutatio?

CAPUT

CAPUT III.

De juris diverſitate circa actus & quidem ratione ſolennitatis.

SUMMARIA.

I. *Domicilii mutatio, juris diverſitatem in ſolennitate actus ſemel celebrati non inducit.*

II. *Quidſi priore in domicilio jure ſingulari, non communi facta ſit teſtatio?*

I. *Domicilii mutatio juris diverſitatem in ſolennitate actus ante celebrati non inducit.*

HÆc de ſtatutis mere realibus, quibus nullus intervenit actus hominis. Progrediamur ad ea, quibus intercurrit. Duum generum illa eſſe diximus, eorum quæ formam aut ſolennitatem diſpoſitionis concernunt, & quæ materiam. De ſtatutis prioribus non eſt quod agamus fuſe; rem enim, per ſe ſatis planam, pauciſſimus hoc capite perſtringemus, ſequenti[3], quod actus materiam reſpiciat, immoraturi diutius. Et quidem loci hujus definitio dependet ab iis, quę ſupra hoc titulo parte prima capite tertio fuſe à me diſputata ſunt, in actus nimirum cujuſque ſolennitate ſpectari locum, ubi is conficitur; ut maxime in loco domicilii, vel rei ſitæ ſolennitas deſideraretur alia; quę ſi hic repetiero, plane actum viderer agere. Quid igitur, num domicilii mutatio hic ullam induxerit mutationem juris? Nullam omnino. Cum enim foris celebrare liceat actum, ſecundum loci illius exteri morem, non deſiturum valere, etiam cum domum fueris reverſus, ut & adſtruximus ſupra. Utique & perdurabit ille actus, quem in loco

Pars Altera.

in loco confeceris domicilii, eo licet post mutato; quorsum non male traxeris argumentationem Peck. *de testam. lib.* 4. *c.* 25. Unde illud dicendum est, Hollandi testamentum, domi conditum, & postea transmigrantis & morientis Ultrajecti, subsistere non desinere, etiamsi licentiæ litteræ, apud nos frequentatæ, obtentæ non fuerint: eo quod ad solennitatem pertineat earundum impetratio; ut diximus alibi. Atque hæc ita haud dubie in testamentis obtinent non privilegiatis. Aliudne dicendum in iis quæ privilegiata sunt? non videtur: Fac enim à rustico ruri conditum testamentum coram testibus quinque, juxta *l. ult. C. de testamentis.* & eundem postea transmigrare in urbem, ubi jure communi fit testatio: utique non corruet, sed firma permanebit dispositio; quod novum non sit, ut ea, quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus exstiterit, à quo initium capere non potuerunt *l.* 85. *§.* 1. *reg. jur.* Quæ de testamento militis, vel ejus qui in hostili loco, militari jure, testamentum condiderit, jure nostro sunt prodita, huc non pertinent. An enim per domicilii mutationem infirmetur testamentum, ibi non quęritur: illud quæritur, an corruat actus præterito jam periculo, vel post missionem.

Quid si priori in domicilio jure singulari, non communi facta sit testatio?

CAPUT IV.

De diversitate juris, mutato domicilio, circa actus substantiam.

SUMMARIUM.

I. *Hollandi sibi invicem relinquunt hæredes, postmodum demigrant Ultrajectum, ibique moriuntur, irritatur liberalitas. Contra Peckium.*

II. *Si minor scripto curatore hærede postmodum major diem obierit, an convalescat institutio.*

III. *An contracta semel communio extinguatur per novi domicilii leges communionē non agnoscentes.*

IV. *Quid si in novo domicilio communionem expressim resolverint contrahentes?*

V. *Super dotalitii lucro cujus loci mos attendendus.*

VI. *In lucro suppellectilis quod præcipit apud nos conjux superstes, an spectandus locus celebrati matrimonii, an novi domicilii?*

I. *Hollandi sibi invicem bona relinquunt testamento, postmodum demigrant Ultrajectum, irritatur liberalitas.*

DE solennitate dispositionis diximus, plura dicenda sunt de ejusdem substantia, & quidem primum exemplum esto. Bonorum liberalitate se invicem prosecuti sunt conjuges Hollandi: verso solo concedunt Ultrajectum, ibique alter excessit è vita. Dicemusne consistere testamentum, nequicquam repugnante Trajectina lege, talis munificentiæ prohibitoria? (de mobilibus loquor, res enim soli trahunt leges à loco quo continentur, ubicunque terrarum collocetur domicilium) Tria tempora spectari jura volunt, ut relicti capax sit hæres, conditi tempus testamenti, mortis testatoris, & adeundæ hæreditatis: Illo autem mortis testatoris tempore (quod maxime omnium attendendum videtur) cum superstes subjectum incapax fuerit

fuerit rei relictæ, negaverim liberalitatem esse validam. Cæterum si rursus in Hollandiam conjuges sedes transtulerint, ibique alter diem obierit, tempus omne intermedium, quo Trajecti morati sunt, non dixeris dispositioni nociturum *l. si alienum ff. de hæredib. inst.* §. *in extraneis inst. de hæred. qual.* In hanc sententiam in casu non absimili judicatum prodidit Carpzovius *in definit. forens. p.* 2. *const.* 14. *def.* 3. Idemque respondendum est, si legatum conjugi datum fuerit; nam & tum mortis testatoris tempus inspici oporteret, ut legati consequendi capax sit conjux, & hæc luculenter sustentant disputata Barry. *de success. lib.* 1. *tit.* 8. *n.* 40. Peck. *de testam. conjug. lib.* 4. *cap.* 31. Quare subit mirari suorum postmodum oblitum scripsisse eundem Peckium *lib.* 4. *cap.* 37. quem sequitur Wamef. *cent. civil.* 6. *cons.* 6. Domicilio Mechliniam constituto, ubi conjux conjugi sine liberorum consensu dans legans nihil agit, non infringi relicta Middelburgi, quæ civitas jure communi utitur. Aperto enim jure contra definita hæc quæstio est, jus hæredis & legatarii seu capacitatem vel incapacitatem utriusq; inspicienda esse tempore mortis testatoris. Probant *& l. in non intelligitur* §. *quando autem ff. de jure fisci. l. in mortis, ff. de donat. causa mortis* aliaque præterea multa congesta *à Peck. d. cap.* 31. In tantum, ut cum & in institutis à milite non requiratur ut capaces sint tempore conditi testamenti, requiratur tamen, ut mortis tempore tales reperiantur ut à milite institui poterint *l.* 13. *neque enim* §. *& deportati ff. de testa. militar.* Palmarium, quod transversum egit Peckium, argumentum est, statutum, de quo quæritur. (en Peckii

 verba)

Pars Altera.

verba) reſpicere teſtandi formam magis, quam præciſam perſonæ inhabilitationem; ut majore ſcilicet ſolennitate fieret teſtamentum, non ut omnino teſtamenti factionem inter ſe non habeant conjuges, *vid. eundem Peck. cap.* 37. *in fine.* adeoque non magis irritari collatam in conjugem liberalitatem, quam ſalva permanent teſtamenta condita ſecundum ſolennitatem requiſitam tum temporis, cum ea conficerentur. Queſo quod ſine liberorum conſenſu omnino non poteſt fieri, qui poteſt hoc dici ideo prohiberi, ut majori fiat ſolennitate? Quod alter ex alterius teſtamento capere vetantur, quid aliud eſt dicere, quam eos inter ſe teſtamenti factionem paſſivam non habere, vel perſonas conjugum incapaces eſſe inter ſe donationis? ut recte hoc effert Burgund. *tract.* 1. *numer.* 41. Porro ſi ad ſolennitatem ſpectet hęc prohibitio, licitum erit conjugibus extra locum domicilii hanc liberalitatem erga ſe invicem exercere, cum vulgatum ſit loci cujuſque ſolennitates ſufficere, ubi teſtamenta conduntur, contra quod paulo ante ſcripſit ipſe Peckius. *d. lib.* 4. *cap.* 29. Proinde quod generaliter expreſſum eſt regula juris 85. §. 1. non eſſe novum, ut quæ utiliter ſint conſtituta durent, licet is caſus extiterit, à quo incipere non poſſunt ad noſtrum locum non niſi cum hac diſtinctione aptaveris, intereſſe perſonam inter teſtatoris, & hęredis aut legatarii, vel, ut cum Doctoribus loquar, capacitatem activam inter, & paſſivam, capacitatem nimirum capiendi ex teſtamento, & capacitatem faciendi teſtamentum; quomodo Peckii argumenta neceſſe eſt corruere omnia. Perſonę te-

ſtatoris

ſtatoris ſatis eſt, ut eo, quo teſtatur, tempore habeat teſtamenti factionem; de ſtatu mentis aut corporis loquor, de ſtatu perſonæ aut capitis diminutione non loquor. Ita furioſi, prodigi, cęci, ſurdi, muti teſtamenta, antea legitime facta, ex eo non infirmantur, quod poſtea caſus ille venerit, quo teſtari prohibentur, nec magis vitiatur teſtamentum cujuſcunque, ex alia noviter inducta ſolennitate; ſimulatque enim ordinaverit teſtamentum, partibus ſuis functus eſt teſtator; nec exinde factum illius deſideratur ullum aliud; cum hæredes, atque legatarii eo ipſo primum incipiant agere, quo teſtator deceſſerit, capiendique tempus advenerit, partibus illorum, quo funguntur, ante non natis: quemlibet autem capacitatem habere debere tum temporis, cum aliquid capere ſuſtinet, ratio efficit. Nec juvat Peckium ſtatutum conjugalis munificentię inhibitorium non videri reſpicere teſtamenta condita antequam contrahentes eo loci collocaſſent domicilium, quod fraus ſtatuto facta non accipiatur ab eo, qui tum lege illa nec dum teneretur: refelluntur enim ea vel ipſa poſtremæ voluntatis natura, quo, reſpectu alterius, habemur eo demum tempore diſpoſuiſſe quo morimur, quod ad extremum vitæ ſpiritum ambulatoria ſit ultima teſtatio, nec ante voluntas interpoſita dici poſſit ultima, quam cum alii præterea voluntati locus non eſt. Quare conſequens eſt dicere, cur ab aperto illo jure, quo tam mortis teſtatoris, quam conditi teſtamenti tempore jus hæredis intuemur rece-

recederet Peckius rationem eum non habuisse.

Alterutro horum temporum (ut hoc obiter attexam) hęredi haud satis esse ut capax sit tractatum & nuper in Collegio fuit. Casus qui disceptabatur erat e converso. Edicto Caroli quinti irritatur quævis minorum de rebus soli compendio curatorum facta testatio. Ultrajectinus major decimo octavo ætatis anno minor vigesimo curatorem scribit hæredem, annis tribus post concedit in fata. Quæsitum est super capacitate hæredis; & primo quidem, ut illud præmittam, mas licet apud nos octodecimum ingressus annum sui juris evadat, cum tamen ei ante vigesimum immobilium alienatio sit inhibita sine curatoris assensu, vix ulla fuit dubitatio, nihil esse impedimento quo minus, cum testamentum conderet ille testator, teneretur edicto. Cæterum completa jam per annum vigesimum ætate, an adhuc incidat in edictum, magis dubitatum est; & placuit non incidere. Sanctio quippe Carolina de iis accipienda, qui adhuc sub curatore sunt constituti: nemo enim dici potest reliquisse aliquid curatori, qui eum non habeat, cura jam dudum finita. Adhæc cessat ratio, quæ edicto causam dedit, posita in authoritate, qua pollent in minorem curatores, metuque ac reverentia erga eosdem, ut testatio ejusmodi vix videatur esse libera. Quare eo demum loco usque ad vigesimum quintum annum tenet constitutio, ubi ante eundem, suam in curam adolescentes non veniunt, vel ideo scripta simpliciter in ætatem annorum viginti quinque, quod apud Belgas nullibi locorum (quod sciam) cura protendatur ulterius. Emersit igitur hic controversiæ status.

II. Si minor, scripto curatore hærede, postmodum major diem obierit, an cõvalescat institutio?

An prohibitio scripta in minores xxv. annis, teneat apud nos majores annis viginti.

Pars Altera.

ſtatus. Suffeceritne hæredi mortis teſtatoris tempore capacem fuiſſe, an vero eo amplius jus ejus capiendi requiratur tempore conditi teſtamenti? Et Curiæ magis viſum eſt, utroque tempore hęredem capacem eſſe oportere, adeoque ſententiam judicii civitatis patriæ, quo, teſtamento inſuper habito, hæres ab inteſtato admiſſus eſt ad hęreditaria bona immobilia omnia, communi calculo confirmavit: haud æquum fore exiſtimans, ab initio quod vitioſum fuerat, tractu temporis ut convaleſceret.

III. *An contracta communio extinguatur per leges novi domicilii, communionem non agnoſcentes?*

Quid ſi celebrato apud nos conjugio Ultrajectini conjuges poſtea ſe contulerint alio, ubi conjugale bonorum conſortium non obtinet, perduratne illud quod fuit in loco prioris domicilii? Ita videtur ſcriptoribus pleriſque, quos ſecutus eſt Friſię Senatus apnd Joan. à Sande *lib.* 2. *deciſ.* 10. *tit.* 5. & laudat. Goris. *in adverſ. t.* 1. *cap.* 7. *n.* 3. quibus adde Chopin. *ad ll. Andegavenſ. lib.* 3. *titul.* 2. *num.* 4. *de comm. bonor. ſocietate.* & Mornac. *ad l. exigere dot. ff. de judiciis*, quorum uterque laudat in id arreſtum vetus Curiæ Pariſienſis. Quod ita tamen accipe, dummodo in loco contracti matrimonii aliquo tempore conjuges habuerint domicilium, & poſt larem alio transferant, ut recte notatum Chopin. *d. loco in margine.* Quam tamen communionem hactenus putaverim permanſuram, donec contrariam conjuges conteſtationem de ea non interpoſuerint, ſi nimirum novi domicilii leges contractam ante communionem permittant exuere. Super quo voluntatem declaraſſe re ac facto videntur, eo ipſo quod bonorum ſeparatione facta, privatim ſibi conſulat quiſque, negotietur, acquirat; ut non male probatum eſt.

eſt. Burgund. *tract.* 2. *num.* 14. *circa finem quæſtionis.* Quamquam haud æque recte quæſtionem per contrarium determinat idem Burgundus: putat enim per mutationem domicilii & mobilium tranſlationem eo loci, ubi ſocietas frequentatur, conjuges eandem videri iniiſſe, licet ea per leges loci priſtini domicilii, contractique matrimonii, inducta non eſſet. Cum enim communionem hanc cauſam trahere à pacto ſeu expreſſo ſeu tacito, cum contraheretur matrimonium, inito, oſtenderimus ante; ipſeque Burgund. *d. loc. num.* 11. recte ſtatuat, conjuges in contrahendo id videri voluiſſe, quod volunt territorii leges, in quo negotium gerebatur: adeo ut conſuetudo illa in contractus influat; utique ſolo migrationis facto non dixeris revocari pactiones ante legitime initas, non magis quam ex nuda domicilii tranſlatione non alterantur aut irritantur conventiones quęvis aliæ. Atqui, inquit Burgundus, ex aſſumpti domicilii conſuetudine liberum eſt inire ſocietatem, & exuere. Recte id quidem: ſed illud ipſum eſt, quod deſideramus, ut contraria pactione matrimonii leges retractent conjuges, quod effici ſola migratione non probatur, operatura alias ultra eorundem intentionem. Lex quidem novi domicilii, contracta ibidem matrimonia, interpretatur, permittitque contrahere communionem & contractam exuere; ſed non proponitur id ibi conſuetudinis eſſe, ut quicunque eo demigrent, contractam in ipſis matrimonii auſpiciis ſocietatem, citra novæ voluntatis declarationem, ipſo facto exuant.

Quid autem ſi Ultrajectini fixa apud Hollandos ſede commu-

Pars Altera.

IV. *Quid si novo in domicilio communionem expressim resolverint cōjuges?*

communionem nominatim resolverint? admittenda distinctio est, pactione id effectum fuerit, an ultima voluntate, ut priori modo rata sit revocatio, posteriori non æque, eo quod inibi pactis antenuptialibus derogare non liceat actu inter vivos, liceat ultima voluntate, teste Groenewegen *ad tit. C. ad SC^tum. Vellejanum*: in quam rem & recens Curiæ Hollandiæ judicatum exstare perscripsit mihi D. Henricus Fagel, qui per communia studiorum sacra, jam pridem me sibi conjunctum, & officiis, devinctum tenet, una cum fratre Francisco Fagel, omnibus virtutibus perpolitum par fratrum.

V. *Super dotalitii lucro cujus regionis mos attendēdus.*

Claudat caput quæstio de dotalitio, cujus loci statutum sit spectandum in eo lucrando, alibi si contractum matrimonium, alibi postea constitutum domicilium fuerit? demirari satis nequeo, quid sibi velit Mornacius, pręcellenti vir doctrina, quod scribat *ad l. exigere dotem ff. de judiciis in fine.* placere fori peritioribus, ut uterque locus spectari debeat tam instrumenti dotalis, quam mutati domicilii, quatenus ambę locorum consuetudines diversa de pręstando dotalitio statuant, quæ ipsissima ejus verba sunt. Quæso si diversa super dotalitio sit loci utriusque constitutio, qui poterit locus spectari uterque? nisi velit gaudere superstitē utroq; dotalitio, tam eo quod locus contracti largitur matrimonii, quam mutati domicilii; ut migratio adjectionem potius dotalitii dedisse, quam permutasse dicatur: quod ipsum tamē an sibi voluerit Mornacius, affirmare nō ausim. Quare missa hac Mornacii scriptione, audiamus alios. Burgund. *tract.* 2. *n.* 10. ejus est opinionis, ut si rei immobilis dotalitiū in controversiam veniat, perpetuum sit respicere

ad locum ſitus. Quod ego dictum generalius, diſtinctius ita tradiderim, ut primo de duario agam conventionali, dein de conſuetudinario. Illo caſu non tam attendendum eſt, utrum in loco ſitus par de lucrando dotalitio exſtet ſtatutum, quam illud potius, num ibidem per pacta dotalia conſtitui queat dotalitium, ut recta via citra ulteriorem mancipationem res, aut jus uſusfructus in rem, contrahentibus acquiratur, ita ut ſi permiſerit hoc ſtatutum, ſuperſtes dotalitium recta via lucretur; ſin abnuat, comparata ſit nihilominus actio perſonalis ex conventione deſcendens, qua ad conſequendum dotalitium agat ſuperſtes, aut alias conſequatur id quod ſua intereſt ipſum rei immobilis dotalitium non habuiſſe, atque ita acceptum recte ſe habebit ſuper conventionali, quod traditum eſt apud Argentreum ſuper ſtatutario duario, rerum nimirum lucrandarum ſitum ſpectandum eſſe, & quid ea de re ſtatuta ſingularia permittant, quid abnuant, reſpiciendum. *ad art.* 218. *gl.* 6. *num.* 46. Hæc de dotalitio conventionali. Quid autem dicendum de ſtatutario. Utrum ſpectari conveniat domicilium quod fuit tempore contracti matrimonii, quod nunc eſt cum conjunx vita fungeretur, an vero reſpicere oporteat ad locum ſitus? Alia ſane hic rerum mobilium, alia immobilium cauſa eſt. De mobilibus ſi quæratur, ex ſententia ſcriptorum plerorumque non male dixeris attendendam eſſe conſuetudinem loci, in quo contractum eſt matrimonium & contrahentes exinde aliquandiu foverint domicilium, non quo poſt maritus illud mutarit. Dotalitium quippe cauſam trahit proceditque ab ipſo matri-

matrimonii contractu, non ab obitu alterutrius ex contrahentibus, adeo ut ſtante matrimonio ſit illud in habitu, licet alterutrius morte exeat in actum: quemadmodum de ſocietate conjugali Burgundus loquitur *tract.* 1. *num.* 16. Adeo ut alteri in alterius bonis quæri dicatur à ſolemni ipſo nuptiarum die Chopin. *de morib. Pariſ. lib.* 2. *tit.* 2. *num.* 2. *in princip.* Mæv. *ad jus Lubecenſ. part.* 2. *tit.* 2. *art.* 12. *num.* 271. Adhæc jura communionis exiguntur ad tempus contracti matrimonii, ut ſupra adſtruximus; quid ni igitur & exigerentur dotalitia; cum utrumque proficiſcatur à voluntate illa contrahentium, quam in ineundo matrimonio habuerint. Unde recte tradit Burgundus *tract.* 2. *num.* 11. vulgarem eſſe hanc opinionem, cui ſcriptores non ſine cauſa accedunt, in contrahendo matrimonio id voluiſſe & pepigiſſe contrahentes intelligi, quod volunt loci leges, ubi negotium gerebatur, aliter enim de lucro dotis fuiſſent pacti, niſi credidiſſent pro ſe paciſci legem. Sane cum lege loci, qua doarium tribuitur, in matrimonium coierit mulier, quæ alias haud dubie per conventionem ſibi caviſſet; utique in manu mariti eſſe non debet mutatione domicilii privare uxorem dotalitio jam ei quæſito. Doctores vide apud diſſentientem, Mævium *ad jus Lubecenſe part.* 2. *tit.* 2. *art.* 12. *num.* 401. vid. & allegatos ab Argentreo *ad art.* 218. *gl.* 6. *num.* 46. *in fine.* Nec moveri debuerat Mævius *l.* 42. *ff. de judiciis.* Ne enim dicam lege illa agi de matrimonio ſoluto per divortium, non per mortem, conſequentia inde deducta, nulla eſt. Quid! defendendus maritus Romæ, ubi divertit uxor, ſi reſtitutio dotis exiga-

Pars Altera.

tur: igitur & in dotalitii modo ac quantitate ratio habenda legis loci, ubi maritus defunctus eſt? Super communione recte litigat mulier, ubi maritus poſtremo habitavit; non tamen ex lege loci illius æſtimatur, quæ qualiſve obtinuerit inter illos communio. Utique alia ratio eorum eſt quæ fori reſpiciunt competentiam, alia eorum quę litis concernunt deciſoria. Pluribus in locis nos aliquando defendere tenemur, nec propterea tamen ipſum negotium dijudicatur ex more loci, ubi litigamus, ſed potius ubi illud inter contrahentes eſt geſtum. Atque hæc eo magis obtinent, ſi in ditione noſtrate collocatum fuerit domicilium poſterius: cum enim apud nos conſuetudinaria dotalitia non frequententur, ac præterea inhibita ſit omnis inter conjuges, extra mutui uſusfructus cauſam, gratificatio, res incideret in prohibitorium hoc edictum ſi per migrationem illam conjux excideret dotalitio, quod ex lege loci, ubi contractum eſt matrimonium & primum habitaverat, debebatur. Diximus de mobilibus. Videamus de dotalatio rei immobilis: nam ad res immobiles pleraque jura dotalitia referuntur teſte Mornac. *ad d. l. exigere dotem.* Fac igitur tertiam aut aliam immobilium partem uſusfructu tenus more loci contracti matrimonii ſuperſtiti cedere, venietne & pars eorum bonorum, quæ extra diſtrictum legiſlatoris ſita ſunt, ubi jus ejuſmodi dotalitii non obtinet? Video placere communiter ad bona ſtatuentium duntaxat territorio ſuppoſita pertinere ſtatutum: vide laudatos à Mævio *ad jus Lubecenſ. part.* 2. *tit.* 2. *art.* 10. *n.* 40. Recte id quidem, ſi ea mens fuerit legiſlatori, ut noluerit ſuam juriſdictionem ad alterius

territo-

territorii bona porrigere, quam interpretationem in dubio capiendam ſuadent tradita Burgundi *tract.* 1. *n.* 45. Quidſi autem expreſſim ſcriptum ſit ſtatutum in bona ubicunq; ſita, intererit utrum ſtatutum locale prohibitorium ſit ejuſmodi dotalitii, nec ne. Illo caſu fruſtra erit alter legiſlator, repugnãte lege loci prohibitiva vel annullativa: quorſum faciunt ea quę ab Argentreo, alia quanquam in ſpecie, tradita ſunt *ad art.* 218. *n.* 38. *gl.* 6. Sin autem nihil de dotalitio conſtituat locale ſtatutum, non quidem forenſibus bonis reale jus impreſſerit legiſlator, cęterum tamen actio naſcetur perſonalis, qua conjux ad ipſum agat dotalitium, vel ad ejus æſtimationem, quod poſterius arriſit Burg: *d. tract.* 1. *n.* 46. Atq; hęc ita, ſi in loco domicilii, vel contracti matrimonii, frequentetur duarium. Cęterum aliud dicendum ſi locus ille dotalitium neſciat, qui caſus cõverſus eſt: licet enim eo in loco, ubi bona cõjugibus ſunt immobilia, dotalitii lucrum concedatur, ad exteros tamen illud beneficiũ non pertinet: quippe ad ſubditos reſpexit legiſlator, quorum perſonas beneficium illud, pręter jus commune indultum, non tranſgreditur: ſunt quidẽ eæ ſtatuti vires, ut in bonis ſtatuenti ſuppoſitis ad lucra ejuſmodi poſſit vocare & exteros: cęterum non voluiſſe vocare potior eſt conjectura; quod hic noluerit legiſlator certã ſucceſſionis normã introducere, aut prohibere aliquid vel permittere circa rem juriſdictione ſua comprehenſam, ſed dare potius beneficium aliquod vel lucrum: quo utiq; non gaudent exteri, qui nec ratione domicilii, nec contracti matrimonii, nullave alia ratione ad curã legiſlatoris pertinẽt, niſi quod in ejus territorio poſſideant bona. Et in hanc ſententiam

Pars Altera.

non male argumentatur Mævius *ad jus Lubecens. part.* 2. *tit.* 2. *art.* 10. *num.* 41. *& quæstione quarta præliminar. num.* 42. Ex allatis consequens est & illud dicamus, cum statuto patrio sit indultum civibus viro uxorique, qui alteri superfuerit, ut cedant ei ex cumulo seu massa, ut loquuntur, bonorum vestes maxime festivæ cum quadam suppellectile, fere ad instar Gerardæ apud Saxones viduis concessæ, lucrari illud, quicunque collocato apud nos domicilio ibidem devixerit. Consentit Berlich. *part.* 3. *concl.* 29. *numer.* 105. Firmat judicato Carpzov. *part.* 2. *constit.* 19. *defin.* 3. Nam & incolas non minus quam cives gaudere hoc lucro certam apud nos interpretationem habet. Nec movet quod communionis conjugalis jura exigantur ad tempus contracti matrimonii, non mutati domicilii, & quod hæc mobilia è bonis dicantur præcipi, adeoque referenda videantur ad causam communionis. Apud nos quippe jam pridem indifferenter hoc lucrum frequentatur, communione exclusa juxta ac contracta, capiturque tam ex bonis communibus, quam prædefuncti propriis, ut pluribus Curiæ arrestis comprobatum est: adeo ut verbum *voordeel*, quo utitur nostras legislator, nihil denotet aliud, quam lucrum quoddam indultum civibus incolisque conjugibus, qui alteri superstites fuerint, ut in eo quodammodo sibi invicem videantur succedere ab intestato, vel ut alter ab altero legale quoddam consequatur legatum, eorum nimirum mobilium, quibus utimur quotidie, aut quibus vix possumus carere, aliud ab eo quod dotalitium

VI. *In lucro suppellectilis quod præcipit apud nos conjux superstes, an spectandus locus celebrati matrimonii, an novi domicilii?*

vocatur,

vocatur, & apud nos fere mulieribus conſtitui ſolet in amiſſæ pudicitiæ præmium, & ab ipſo nuptiarum momento acquiritur, ut diximus ſupra.

TITULUS TERTIUS.

PARS PRIOR.

De pactis quibus obviam itur juris diverſitati, immoto perſonarum domicilio.

CAPUT PRIMUM.

De Statutis perſonalibus.

SUMMARIUM.

I. *An uxor teneatur debito mariti, qui cum in loco domicilii jure communi uteretur, contraxit illud alibi, ubi uxor pro marito obligatur?*

II. *An in ſtatutis perſonalibus locus ſit pactis quibus juris diverſitati occurratur?*

III. *Statutum quo cautum eſt obligari una uxorem, ſi maritus forenſis eo loci contraxerit, an valeat?*

DE morum diverſitate, quæ vel fixo, vel tranſlato, exoritur domicilio, egimus hactenus. Nunc pauca fert animus de pactis ſubjungere antenuptialibus, quæ ſuper hac ipſa diverſitate contigerint iniri; cujus loci inſpectio ſuum ſibi caput, ſedemque poſtulat peculiarem. Quicunque enim cogitare inſtituerit morum illam, ac legum per ſingula fere oppida diſcrepantiam, ſeminarium eſſe controverſiarum complurium, quibus non de glande legenda, aut aqua pluvia

arcenda, ſed de integra ut plurimum diſceptatur hæreditate, non poterit eum non inceſſere cupido pernoſcendi, ecqua detur ratio, qua tot tantiſque litigiis in ipſo matrimonii tractatu commode occurratur. Controverſias illas duum eſſe generum diximus, alterum genus eorum, quę immoto exſurgunt domicilio, mutato alterum. De priori prior ſit noſtra commentatio. In qua ordo ſervabitur à nobis idem, qui fuit in præcedentibus; ut primo de ſtatutis agamus perſonalibus, dein de iis quæ realia ſunt. Statutorum perſonalium nomine venire diximus, quæ ſtatum ac conditionem concernunt perſonarum, ut ſi cautum ſit uxorem eſſe in poteſtate viri, majorem eſſe qui viginti impleverit annos, & ſi qua ejus notæ protulimus plura. Quid igitur, ſi contrahat alibi mulier aut alienet, ubi eadem poteſtas non obtinet, aut minor, ubi vigeſimo demum anno minor ætas terminatur; ſtatutorum hęc diverſitas inducetne diverſitatem juris? id enim ſi non liceat aſſerere, fruſtra quæſiveris de pactis, quibus iſti juris diverſitati, nihil operanti, occurratur. Adſtruximus titulo priore ſtatum ac conditionem perſonarum, effectuſque inde dependentes, metienda eſſe à loco domicilii, ut uxor quę domi ſit in poteſtate viri, eandem exuat nullibi & domi minor, idem ſit foris, & è contra; adeoque, qui effectus horum eſt, uxor, minor, qui ſine viri, tutoris, auctoritate non contrahunt in loco domicilii, nec contrahant alibi. Lubet his caſum adjicere, quem alibi non retulimus. Si maritus eo loco habitet, ubi jus commune obſervatur, vel ubi illius in uxorem ea non eſt poteſtas, ut eandem pro debitis ſuis adſtringat; contrahat autem eo

loci,

loci ubi pro maritorum debitis uxores obligantur, poteritne uxor debiti illius nomine conveniri, aut res ejus in loco contractus repertæ, ob non solutum debitum arresto sisti aut detineri? Cum hæc obligandæ uxoris potestas effectus sit maritalis in eandem potestatis, quam metiendam esse diximus à loco domicilii, consequens est dicere debito isto uxorem non teneri. In quam sententiam judicatum testatur Mævius *ad jus Lubecens. quæst. prælimi-nar.* 4. *num.* 20. *& de arrestis cap.* 9. *num.* 19. Proinde, ut id quod instat agamus, cum statutorum diversitati personæ status non subjaceat, regendus semper à loco domicilii, & in præsens de domicilio tractemus immoto, apparet laborandum non esse, qua ratione, quove pacto eidem diversitati occurratur. Quodcunque enim circa eandem personarum conditionem proponatur esse conventum, non ad statutorum diversitatem, sed eum pertinet locum, quo pacta discutiuntur, quibus ipsi personarum conditioni aut effectibus inde promanantibus derogatum itur: ut si quæratur, quod ipsum ad nostri operis argumentum spectat, an & quatenus maritorum in uxores potestatem pacto antenuptiali tollere liceat vel circumscribere: cujus loci inspectione tum demum nobis opus erit ubi absolverimus ea, quæ illius ipsius potestatis naturam respiciunt aut effectus. Itaque consulto manum in hoc capite de tabula tollerem, nisi Mævius *d. cap.* 4. *num.* 21. illum casum posuisset in percunctando. Utrum statuto queat effici, ut extraneus ille maritus, in loco statuti contrahens, una obliget uxorem: id enim si affirmaverimus en nobis excitatam controversiam, quæ hujus sit loci. Ut-

rum nimirum juris isti diversitati pacto aliquo possit occurri. Verum recte negavit Mævius legislatoris eam esse potestatem, ut uxorem quæ suo in territorio non contraxit, ullis constringat statutis; id enim jus esset dicere extra territorium. Mariti alia ratio est, qui eo ipso quod alio in loco contraxit, se legibus ejusdem submisit.

Caput II.

De pactis quibus obviam itur juris diversitati, quam domicilio non moto excitant statuta mere realia.

SUMMARIUM.

I. *Di vi pacti antenuptialis apud Hollandos, quo cautum est bona ultimi ex liberis reditura ad latus, unde provenerunt, secluso parente superstite.*
II. *De effectu ejusdem pacti apud nostrates.*
III. *An liceat conjugibus mutare pactum stante matrimonio?*
IV. *An patri competat legitimæ ullius aut trebellianicæ portionis detractio, suo nomine?*
V. *An nomine liberorum, tanquam jure detractionis ad se transmisso?*
VI. *Scriptis hæredibus, quos jure hæredes esse oporteret, num vocati, qui testatori per leges patriæ essent hæredes; an vero quos parentes pactis antenuptialibus ei delegerint?*

STatutorum mere realium exemplum nobis exhibuere jura lata de modo succedendi ab intestato; quem diximus exigi ad locum rei sitæ, si de rebus quęratur immobilibus; ad defuncti domilium, si de mobilibus. Videamus ecquæ partes & hic sint tabulis antenuptialibus. Apud nos totam per Provinciam jus ab intestato frequentatur uniforme, quod

quod apud Hollandos fere duplex obtinet, alibi Scabinico jure, ut vocant, utentes, Aſingico alibi: ut una eademque hæreditas ſimul & Aſingico & Scabinico jure ſæpenumero cenſeatur: nec id tamen, ſi ad mores hodiernos adſpexeris, eſt abſonum: quot enim bona defuncti ſunt diverſis in regionibus, diverſo jure directa, totidem hodie cenſentur eſſe hæreditates. Fac igitur pactis dotalibus inter conjuges conveniſſe, ut liberi parentibus hæredes eſſent, & ſi liberorum noviſſimus abſque prole decederet, bona materna maternis, paterna paternis concederent, non autem ad parentem devolverentur ſuperſtitem. Videamus cujus effectus ſit hujuſmodi pactio. Et quidem apud Hollandos propterea ſtipulationes illæ invaluerunt, ut obviam iretur maritis domicilium in ſolo Aſingico collocantibus, vel ibidem prædia ea mente comparantibus, ut ſi liberi poſt matrum mortem vita fungerentur, ipſi patres heredes eſſent: teſte Neoſtad. *in not. ad obſerv.* 2. *de pactis antenupt. & Grot. in manuduct. lib.* 2. *part.* 29. Quibus pactionibus id effici duntaxat ſcriptores iidem atteſtantur, ut modus introducatur ſuccedendi ab inteſtato, non ut adimatur conjugibus, aut liberis eorum diſponendi facultas. Adde *deciſ. ſupremæ Curiæ Holland.* 78. *& Coren. obſ.* 20. *num.* 16. *& conſil.* 9. *num.* 48. *& ſequentib.* Apud nos quoque cum de ejuſmodi clauſula lis eſſet, ex præſumpta contrahentium voluntate, eam ita interpretati ſunt judices, ut clauſulę tum demum locus ſit, cum liberi decederent in pupillari ætate, & vel quandocunque ab inteſtato: quod recte monuerit Peckius quoſlibet

I. *Divi pacti antenuptialis apud Hollandos, qua cautum eſt bona ultimi ex liberis reditura ad latus, unde provenerunt.*

II. *De effectu ejuſdem pacti apud noſtrates.*

oculatos esse debere, qui res aliter affectas esse volunt. *de testam. conjugum lib.* 1. *cap.* 6. Judicatum apud nos à judicio civitatis patriæ 25. *Mey* 1627. *tusschen Floris de Goyer cum socio contra Elbert van Bylert cum socio* & in revisione *tusschen Io^r Droeffelaer contra Ernestus van Ommeren.*

III. *An liceat conjugibus mutare pactum stante matrimonio?*

Verum fac ejusmodi pactionem apud nostrates interpositam fuisse, num æque libera erit conjugibus ejusdem mutatio? minine: quod apud nos, commodo alterius ex conjugibus, pactis dotalibus ne vel tantillum fas sit obrogare Radelant. *dec.* 84. *n.* 16. *&* 17. vid. Goris. *adversar. tract.* 1. *cap.* 8. Christin. *ad leges Mechlin. tit.* 9. *art.* 11. *ad n.* 12. *in addit.* Chassaneus *ad consuet. Burgund. rub.* 4. §. 2. *versic. & acquisitor. sub. n.* 15. Annęus Robert. *rer. judic. lib.* 4. *cap.* 1. Hęc ita de bonis in ditione nostrate constitutis: aliud in rebus soli Hollandici, quod ex prohibitoria nostrate lege non teneantur, ut demonstravimus ante, ac apud Hollandos pacta antenuptialia mutare liceat ultima voluntate.

IV. *An patri cõpetat legitimæ illius aut trebellianicæ portionis detractio, suo nomine.*

Quęsitum est super eadem stipulatione, num competat patri legitimæ trebellianicæ aliæve juris portionis detractio, in bonis quæ proli novissime vita functæ, à matre obvenissent; vel saltem an liberorum legitima & Trebellianica, uti quæ à matre minime gravatæ essent, aut affici potuerint, patri debeantur jure intestati: duplex enim hujus rei inspectio est, ut tam suo, quam defunctæ prolis nomine pater legitimam videatur posse obtendere. Non esse tamen, ut ejusmodi portiones sibi fingat, asserit Neostadius; eo quod hujusmodi prærogativas, ultimis datas voluntatibus, neget pactis convenire, *in notis ad d. obs.* 2. Illudq; ipsum apud Hollandos certam

tam ſatis interpretationem videtur habere *vid. Grot. dict. part.* 29. Apud noſtrates autem controverſa quæſtio, varieque ventilata eſt. Putaverim tamen tutius fore, ſi nos aliud hic ab Hollandis non dicamus. Ut enim primo videamus, num patri ſuopte ex capite legitimam liceat detrahere, illud conſtat, patrem hic à filio nulla præteritione vel exhæredatione eſſe notatum, nullove modo in legitima circumſcriptum, conſequenter non habere eum quod de inofficioſo conqueratur, legitimæ autem petitionem ceſſare, ubi locus iſti querelę non fuiſſet, probant *l.* 3. *l.* 30. *C. de inofficioſ. teſtam. Fab. in Cod. lib.* 5. *tit.* 5. *defin.* 6. *n.* 3. Vulgatum apud Doctores argumentum eſt. Legitimę petitio ſuccedit loco, querelæ vel bonorum poſſeſſionis contra tabulas. Huic non competit aut querela, aut bonorum poſſeſſio. Igitur nec competet legitima: quibus verbis in materia non abſimili utitur Tiraquel. *de jure primogenitur. q.* 55. *n.* 11. Eo facit quod legitima dicatur ſumere initium à cauſa teſtati. Peregrin. *de fideicom. art.* 36. *n.* 5. Qui poterit ergo peti legitima ex bonis ejus, qui deceſſit plane inteſtatus; quod enim ab hereditate filii repellatur hic pater, non à diſpoſitione filii eſt, ſed à ſuomet ipſius pacto proficiſcitur, idque damnum cum ſua ſentiat culpa, de ſe queri, ſibique hoc imputare debet. Unde & obſtat ipſa legitimę natura, quę definitur triens vel ſemis ejus portionis, quam quis eſſet habiturus ab inteſtato. Quare fruſtra ſit pater legitimam petens iis ex bonis, quę ab inteſtato ad eum non erant perventura. Nec eſt, ut moveremur vulgata Doctorum regula, qua dictitant per generalem hæreditatis renuntiationem, non cenſeri renuntia-

Pars prior tum legitimę, deſumpta ex *l. ſi quando C. de inofficioſ. teſtam.* Primo enim Doctores videas fere loqui de renuntiatione liberorum, non parentum, quibus liberorum hæreditatem non ita deberi, ut liberis debetur parentum, dicit ICtus in *l. 7. §. 3. ff. unde liberi.* Ipſa certe Gloſſa *ad l. ſi quando §. illud in verb. gravari ibi ſolutio aliud in patre* negat conſtitutionem ad patrem pertinere: conſentit Açacius in *tractatu de privilegiis parentum & liberorum privileg.* 14. *parte altera cap.* 5. *n.* 3. Ita & pleræque leges, ſpeciale quippiam liberis concedentes, ad parentes non porriguntur. Ita lex finalis *C. de repud. hæredit.* ad recuſatam parentis hæreditatem regreſſum dans filiis, locum non habet in parentibus. *vid. comm. DD. ad d. l.* Ita lex hac conſultiſſima §. *ex imperfecto C. de teſtam.* Ita lex avus *ff. de conditionib.* agentes de liberis, ceſſant in parentibus. Deinde procedit hæc regula in hæreditate, cujus jus jam erat quæſitum, vel ut cum JC[to] loquar in *l. 1. §. ſi impubes ff. de collat bonorum*, cum jam nata eſſet quartæ petitio: non autem in hęreditate, quę nondum obvenerat; ex doctrina eorum, qui de legitimæ prȩrogativis tractant ex profeſſo. vide Merlin. *de legit. lib.* 3. *tit.* 2. *quæſt.* 26. *n.* 13. & Mangil. *de imputat. & detract. quæſt.* 91. *num.* 15. & jam ante eos Ruinum 1. *vol. conſil.* 97. *num.* 7. adde duos ſtupendæ lectionis JC[tos] Tiraquell. *quæſt.* 55. *n.* 14. & Menoch. *conſil.* 71. *n.* 7.

V. *An nomine liberorũ, tanquã jure detractionis ad ſe tranſmiſſo?* Hæc ita de ea quæſtione dicta ſunto, num pater ſuo ex capite detrahendæ legitimę jus habeat. Plus difficultatis forſan in eo erit, an non idem habeat pater ex perſona filii, vel potius an non ex bonis maternis libera ad filios pervenerit legitima, utpote cui gravamem imponi nequiverit,

nequiverit, quod lex ipſo jure adjecta onera rejiciat *l.* 32. *& Author. noviſſima C. de inofficioſ. teſtam.* quam deinde filius dcendus ſit tranſmiſiſſe ad patrem; cum & Doctoribus probatum eſt non poſſe liberos qualibuſcunque conditionibus matrimonii contractui appoſitis, legitima defraudari. Peregrin. *de fideicom. arl.* 50. *num.* 23. Verum non eſt ut hoc quenquam turbaverit: cum enim in eo moribus ſit receſſum à jure, ut hæreditas detur pactis, vel potius ut à conjugibus in ipſis matrimonii auſpiciis certus ordo ſibi liberiſque ſuccedendi ab inteſtato conſtituatur, adeoq; liberi impuberes haberent illos hęredes, quos parentum judicium ipſis elegerit, vel ut adulti eo ipſo quos alios hæredes non ſcripſerint, datos à patre viderentur approbaſſe; dicendum eſt, nullo liberis impoſito gravamine, legitimæ aut trebellianicæ detractioni ex capite eorundem non eſſe locum. Ne dicam quod patre per ſuam ipſius renuntiationem à liberorum hereditate ſecuſo, jus detrahendi legitimam, ſi quod competiiſſet liberis, non tranſmiſiſſent illi ad patrem, hęredem ſibi non futurum; ſed ad eos, qui ab inteſtato eſſent ſucceſſuri. Quomodo & non ita pridem judicatum apud nos in reviſione, jus habendi legitimam abſque onere in bonis Emphiteuticis, quę apud noſtrates ad inſtar feudalium lineæ inhęrent, non pervenire ad matrem, hęredem in cæteris ab inteſtato; ſed ad paternæ lineę agnatos proximos, unde illa bona devenerant, *inder ſaecke van Niclaes van Portengen contra Floris Wttenengh.*

VI. *Scriptis hæredibus, quos jure hæredes eſſe oporteret, num vocati,*

Tenuit nuper Curiam quæſtio, quam ſi hic intexuero non multum me puto à re diſceſſurum. Pactis dotalibus

Pars prior bus certus cum eſſet à contrahentibus conſtitutus ordo *qui teſtatori* ſibi liberiſque ſuccedendi ab inteſtato, diemque primum *per leges patrias eſſent* obiiſſent contrahentes, poſtremo noviſſima proles, hu- *hæredes, an* juſque teſtamentum exſtaret, quo collatis in diverſas *vero quos parentes pa-* perſonas legatis, ea tandem comprehenſa erat clauſula, *ctis antenuptialibus de-* qua teſtatrix ſibi hæredes fore declaraverat, quos jure *legerint?* eſſe oporteret, vernaculè, *die met recht Erfgenamen behoren te weſen.* Orta lis eſt inter eum, qui proximus hæreditati per patrias eſſet leges, & eum qui pactis vocaretur dotalibus; utroque ſibi hæreditatem vindicante. Curia noſtra hoc anno 1651. omnium calculis hæreditatem adjudicavit ei, qui pactis innitebatur antenuptialibus; quod ex anteſcriptis teſtatricis verbis apparere videretur de hæredibus nihil eam voluiſſe eſſe diſpoſitum, ſed cauſam illorum relictam eo loco, quo ea erat tempore conditi teſtamenti. Sane verborum proprietati ſi quis inhæreat tenacior, dicturus erit, inſpici oportere, uter litigantium ante vel citra teſtamenti tabulas jure hęres eſſe deberet, utique non ille futurus, qui per legem proximior erat: cum patrius ſuccedendi ordo ab inteſtato jam ante ſublatus fuerit per illum alium, pactis in ejuſdem locum ſurrogatum. Adhęc in ambiguo, pactis parentum derogatum noluiſſe liberos, tutior capitur conjectura. Ac præterea cum legatis honorati eſſent propinqui alii, nullo prorſus dato ei qui jus ſuccedendi ex pactis haberet, in quem tamen non conſtabat teſtatricem animo fuiſſe minus æquo, vero ſimile habebatur hoc idcirco ab ipſa factum eſſe, quod ſciret poſteriorem illum ex pacto ſibi futurum hæredem.

CAPUT

CAPUT III.

De pactis quibus diversitati juris immoto occurritur domicilio, & quidem circa actus alicujus solennitatem.

DIsseruimus de statutis mere realibus, qualia fere sunt, quæ modum succedendi concernunt ab intestato. Proxima cura est, ut videamus an pactorum sit aliquis effectus circa formam actus aut solennitatem. Realium enim statutorum, quibus actus hominis intercurrit, bipartitam hanc fecimus divisionem, ut vel in formam scripta sint, vel in materiam. De illis non est ut magnopere laborem: in manu namque privatorum non est quacunque pactione derogare solennitatibus, quę ad actus cujusque confectionem vel per leges situs, vel domicilii sunt adhibendæ; quod nemo facere possit, ne leges in testamento aliquando à se celebrando, locum habeant. Unde nuperrime à Curia nostra secundum sententiam Senatus Frisici, pronuntiatum est non deberi legatum, à testatore privata scriptura relictum, ut maxime ab eo præcedente testamento scriptum esset, velle se rata esse, quæcunque legata ad eundem modum dedisset; frustra nimirum laborante testatore id agere, ne forma lege pręstituta, suis in legatis locum haberet. Illud quidem pluſculis juris nostri locis comprobatum est, hæreditate, legatove in testamento rite datis, nominis quantitatisve expressionem rejici posse in codicillos, aut aliam quamcunque

ſcripturam, quæ fidem mereatur: quod tum ſolenniter conſtet de voluntate teſtatoris, inſtituere aliquem aut legatum dare volentis. Verum ut & voluntas ipſa dandi vel legandi, & ſimul legati quantitas, aut legatarii nomen, adeoque actus in univerſum, alia quam legitima ſuſtineatur ſolennitate, nullum jus, nullave ratio eſt, quæ id effecerit. Sed de his plura volenti adeundus Herbajus, qui locum enucleavit accurate *rer. quotidian. lib. ſing. cap.* 8.

CAPUT IV.

De pactis quibus itur obviam juris diverſitati, quam immoto domicilio producunt ſtatuta realia, circa actus ſubſtantiam.

SUMMARIUM.

I. *Pactum ut dos exigatur juxta conſuetudinem loci alterius an valeat?*

II. *Quid ſi pactioni repugnet locus rei ſitæ?*

III. *Pactum, ut lucretur mulier dotalitium, quod per mores præfinitur, quos mores deſignet?*

IV. *Inſtitutis à me hæredibus, quos habiturus eſſem ab inteſtato, quales vocaverim?*

V. *Si conventum ſit ab Vltrajectinis conjugibus, ut Hollandico jure ſemet inter uterentur, an valeat mutua proprietatis donatio?*

VI. *Quid ſi nominatim convenerit, ut liceret conjugibus ſibi invicem gratificari, an ſubſiſtet prædiorum noſtratium donatio?*

VII. *Quid ſi alibi ſuppetant bona, quæ licuit conjugi in alterum conferre, an ex iis ſupplebitur quod per mores noſtrates donare conjux prohibebatur?*

VIII. *An liceat apud nos pactis dotalibus bona ſuperſtiti relinquere?*

IX. *Si ſcriptum ſit dotalitii ſtipulationem pertinere & ad bona alterius territorii, dotalitium neſcientis.*

X. *Si*

X. *Si convenerit inter nostrates, ne stante matrimonio relinquant sibi invicem usumfructum, an pacto teneantur stare?*

XI. *Quid si pater pollicendo dotem ejusmodi pactionem interposuerit?*

XII. *Quid si pactioni duntaxat adfuerit pater?*

Relictis statutis quæ in forma aut solennitate actus consistunt, transeamus ad ea, quæ materiam spectant aut substantiam, in quibus eo plus hæret difficultatis, quo plures hic surgunt controversiæ, quæ disquisitionem desiderant. Non puto peccaturos, qui dixerint inspici oportere, utrum leges loci, cui res soli subjacent (nam mobilium jura loco domicilii metienda esse scripsimus ubertim supra) ejusmodi pactiones admiserint, ratasque esse jusserint, nec ne. Verbi gratia, si conventum sit tabulis dotalibus, ut dos exigatur secundum consuetudinem loci alterius, quam ubi fovet maritus domicilium, standum esse hujusmodi pactioni recte censuit Curia Parisiensis apud Mornac. *ad l. exigere dotem ff. de judiciis*. Quid ita? quod utrobique locorum licuerit pactiones eas interponere. Contra si per leges loci, ubi bona constituta sunt, limitetur illud rerum immobilium douarium, forte ita, ne trientem excedat, (cujusmodi certe douaria apud nos in arctum cogenda esse jam pridem depravati mores postulant) non oberit utique consuetudinis ejusmodi, tabulis nuptialibus inserta derogatoria clausula, quantum ad bona illa prædiaria attinet: sed revocabitur dotalitium ad statutum legibus modum: eo quod nemini liceat privata cautione refragari legi publicæ negativæ, aut prohibitoriæ: vide Renatum Chopin. *ad leges Parisiorum lib.* 2. *tit.* 2. *num.* 15. & *n.* 22.

circa finem, nec male traditum eſt à Burgundo *tract.* 1. *n.* 51. ſi res ſoli, inter ſe regionibus diviſas, in matrimonium attulerint conjuges, pro cujuſque regionis conſuetudine, aut venire dotalitium, aut non venire, ut ita loci ſitus cuſtodiatur ſtatutum. Quare ſi de ejuſmodi dotalitio à muliere lucrando convenerit, quæ per mores civicos præfinitur; non illud intelligitur, quod obtinet in contracti matrimonii, vel domicilii loco, ſed quod per leges ſoli cujuſque tribuitur, in quo prœdia ſita ſunt, ut definivit Pariſiorum Curia apud Chopin *d. n.* 15. Unde non abludit quod apud noſtrates pronuntiatum eſt, inſtitutis nimirū a teſtatore hæredibus, quos habiturus fuiſſet ab inteſtato ſucceſſores, non illos ſcriptos intelligi, quos vocat mos domicilii, ſed quibus favet loci cujuſque lex, in quo prædia conſtituta ſunt; verum num recte ſe habeat utrumque judicatum, & an non poſterioris nomine merito vapulent judices noſtrates apud Joannem à Sanden *deciſ. Friſica. lib.* 4. *tit.* 8. *defin.* 7. viderimus alias, quod ambæ quæſtiones non poteſtatis, ſed voluntatis, adeoque hujus loci non ſint.

III. *Pactum, ut lucretur mulier dotalitium, quod per mores præfinitur, quos mores deſignet.*

IV. *Inſtitutis à me hæredibus, quos habiturus eſſem ab inteſtato, quales vocaverim.*

Rurſus fac dotali conjugum Trajectinorum inſtrumento comprehenſum eſſe, ut Batavo illi jure ſemet inter uterentur, ratane erit in conjugem collata ex hæreditiis Ultrajectinis donatio, ubi per loci leges coguntur in arctum, & ad merum rediguntur uſumfructum conjugales donationes? Judicatio quęſtionis iterum in eo eſt. Utrum pacto poſſit effici ut prohibitoria loci lege ſolvantur prœdia? quod negatum eſt à nobis toties: ſępe enim dictum, ſępe dicendum eſt, loci cujuſque ſtatuta plenum jus exercere in ſubjecta prœdia. Publicę autem prohibitioni

V. *Si conventum ſit ab Ultrajectinis conjugibus, ut Hollandico jure ſemet inter uterentur, an valeat mutua proprietatis donatio?*

tioni in favorem inductę hęredum legitimorum pactis nequit derogari privatorum; in quorum manu alioquin foret efficere, ne sese prohibitoriæ loci leges constringerent, & hanc sententiam amplexa est Curia Parisiensis apud Chopin. *de Privileg. rusticor. lib. 2. cap. 2. n. 4.*

Unde apparet quid sit dicendum, si tabulis antenuptialibus nominatim sit conventum, ut insuper habita patrii juris prohibitoria lege integrum nihilominus conjugi futurum sit conferre liberalitatem in alterum. Sed cum de ea quæstione non una omnium sit sententia, operæ pretium est tractare eam paulo uberius. Sunt qui stipulationem hanc effectum debere sortiri contendunt. Menoch *consil.* 496. *n.* 109. Boer. *ad consuet. Bituriscens. tit.* 8. §. 1. *n.* 6. *versic. sed quid si fiat.* Chassan. *de Rub.* 4. §. 7. *in verb. nisi aliter. n.* 2. qui tamen posterior loquitur de ejusmodi lege, quæ hanc exceptionem adjunctam habet, nisi in tractatu matrimonii aliter convenerit. Contra sunt plures, qui eam nullius momenti esse tenent. Scipio Gentilis *lib. 4. de donat. inter vir. & uxor. cap.* 3. Argentr. *ad consuet. Britan. art.* 220. *gl.* 7. *n.* 1. & 2. Louet. *en son recueil. lit. m. cap.* 4. *in annotat. ad lit. a.* Moulin. *sur les constumes generales de Bourgoingie chap. des droicts & appertenances art.* 26. & post visus Goris *in adversariis tract.* 1. *cap.* 6. *n.* 20. *in annotationibus quibus nuper ea locupletavit & ab eo allegatus* Charond. *in Respons. lib.* 13. *cap.* 86. Et pro hac sententia palmarium argumentum est quod Argentreus vir impense doctus deducit *ex l.* 4. *C. de donationib. propter nupt.* qua sine effectu esse sancitur, quicquid sponsæ ea lege donatur, ut tum dominium ejus adipiscatur, cum nuptię fuerint secutæ: unde

VI. *Quid si nominatim cõvenerit, ut liceret conjugibus sibi in vicem gratificari, an subsistet prædiorum nostratium donatio.*

multo minus ea rata erit donatio, cujus non implementum, ſed ipſa celebratio rejicitur in tempus matrimonii illicitum. Ad quem legem Gothofredus aliique regulam hanc relatum tradidere, paria eſſe fieri aliquid tempore prohibito, & conferri in tempus prohibitum. Quanquam, ut hoc obiter percenſeam, non immerito miratur Argentræus *d. l.* 4. ſine effectu pronuntiari donationem, quę re ipſa nihil contineat aliud quam hanc notam conditionem, ſi nuptiæ fuerint ſecutæ, qua ſub conditione donari ſponſę jus non eſt impedimento *l.* 1. *ff. de donat.* §. 3. *Inſt. eod.* niſi forſan illud Argentreo regeramus, donationem illam ſub conditione factam, ſi nuptiæ ſecutæ fuerint perfectam eſſe ab initio, eo quod donator rei traditione ſit defunctus, condicendæ iterum, tanquam cauſa datæ cauſa non ſecuta, ſi ſpes matrimonii decollaverit: cum alia in ſpecie rejiciatur in tempus prohibitum ipſa dominii adeptio, in illud nimirum, cum nihil eorum, quæ ſpectant ad gratificationem, licet inter conjuges peragere, lege non permittente privatis jus publicum pactis ita mutare, ut ipſis liberum foret actum aliquem tum celebrare, cum jure eum prohibentur exercere. Arg. *l. juris gentium.* §. *& generalit. l. jus publicum* 38. *ff. de pactis. l. quod bonis* 15. §. *frater ff. ad l. falcidiam.* Quibus convenienter ait Ulpianus ad ſententiam prohibitoriæ orationis pertinere, ſi ſponſus ſponſæ donaverit, collata in tempus matrimonii donatione *l.* 32. §. 22. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* Certe irritam eſſe quamlibet conjugum ſibi gratificandi reſervatoriam clauſulam, evincit ipſa prohibitoriæ illius legis ratio; ſive enim ea ſit, ut concor-

diæ ac famæ conjunctorum consuleretur, quæ fere juris Romani fuit, sive ea potius, ne profusa conjugum erga se invicem liberalitas nimio hęredum legitimorum cederet dispendio: utralibet sane ratio conventioni illi super conjugali donandi facultate interpositæ refragatur: secundum quod à Curia nostra pronuntiatum, & in revisione concordibus suffragiis conclusum est. *In causa Caroli Constants nomine uxoris prius nuptæ Diemeno Societatis Indiæ Præfecto supremo, & Petrum de Gruyter cum sociis.*

VII. *Quid si alibi suppetant bona, quæ licuit conjugi in alterum conferre, an ex iis supplebitur quod per mores nostrates donare conjux prohibebatur?*

Quid autem si alia testatori bona suppetiissent nostræ jurisdictionis legibus non obnoxia, quorum donandorum ei jus esset, debeturne ex iis bonis tantundem ac donatum aut legatum esset refici ac suppleri superstiti? pro negativa sententia disputat luculenter ac Frisię judicatum adducit Johannes à Sanden *decis. Frisicar. lib.* 4. *tit.* 4. *defin.* 4. Et certe aliter si dixerimus plane redderetur inutilis ac elusoria donationis prohibitoria lex. Nec est quod dixerit aliquis: legasset testator tantundem ex aliis bonis, quæ lege illa non tenebantur, si donationem à se factam aliquando irritatam iri cogitasset, ut propterea dicendum jam sit ex aliis bonis resarciri oportere, quodcunque superstes de donatis nequiverit adipisci. Verum ea ratio si valeret, quandocunque contra leges, vel etiam citra legitimum modum, aut formam relictum aliquid aut ordinatum esset, protinus ad has voces confugeret legatarius. Constat de voluntate dare volentis, adjuvetur ea benigniter, ut si qua alia suppetat via, qua voluntati satisfiat, accipiamus, ea ut uteremur, testatorem voluisse. Atqui illa ipsa testatoris voluntas prorsus est in obscu-

obscurò; frequenter namque contingit homines de industria ejusmodi aliquid ordinare, quod neutiquam lateat ipsos non habiturum vires, quo vel conjugalibus hæredipetarum lenociniis, aut vexationibus se liberarent.

VIII. *An liceat apud nos pactis dotalibus bona superstiti relinquere?*

Quod diximus licere nemini conferre vel rejicere confectionem in tempus prohibitum, in hoc quoque dictum esto, ut contra tradendum sit, si stipulatio nuptialibus tabulis inserta, contineat actum, qui per se habeat perfectionem, ita ut nullus præterea alius actus postea sit peragendus. Quare apud nos vel bonorum proprietatem pactis dotalibus in superstitem tanquam hæredem licet transcribere.

IX. *Si scriptum sit dotalitii stipulationē pertinere ad bona alterius territorii, dotalitiū nescientis.*

Unde & si conventum esset dotalitii stipulationem pertenturam ad bona ubicunque sita, ut maxime loci statutum ejusmodi dotalitium nesciat, recte diximus cum Burgundo *tract.* 1. *num.* 52. concedi superstiti actionem personalem, qua compellat hæredes ad ejusmodi conventionale dotalitium præstandum: suam quippe sibi firmitatem & complementum stipulatio ista habet, nec ullus postmodum actus tempore prohibito venit celebrandus, sed sola promittentis exspectanda mors, qua promissi dotalitii dies veniat.

X. *Si convenerit inter nostrates, ne stante matrimonio relinquant sibi invicē usumfructū, an pacto teneantur stare?*

Nuper ex facto quæsitum memini, interposito apud nos connubiali pacto, ne unquam conjugibus fas esset sibi invicem bonorum usumfructum constituere, an subsistet datio, si postmodum recedere à pactis visum fuerit conjugibus? Respondimus JCti. complusculi dationem valere, quod non impingeret in nostratium leges, usufructu tenus conjugalium donationum haud prohibitorias, ut eadem in causa apud nos hæc res sit, atque si pacto

ſi pacto antenuptiali apud Hollandos prohibita foret quę-vis omnino inter conjuges donatio, quando tamen ibi, ni fallor, per ultimam voluntatem liberum eſſet ab eodem pacto recedere. Pariter apud nos, cum ceſſet ratio, quæ pacta noſtratia extra revocationis aleam conſtituit, ne nimirum ea res incideret in prohibitam proprietatis inter conjuges donationem, efficaciter ſuam illam voluntatem conjux erit immutaturus. Quemadmodum & Chopinus innuit pactis dotalibus non potuiſſe mutuo conſenſu derogari idcirco judicaſſe Senatum Pariſienſem, quod ea res contineret obliquam donationem viri in uxorem, quæ patria lege prohibeatur. *ad leges And. lib. 3. tit. 2. de connubiali bonorum conſortio num. 22. in fine.* Aliud tamen à præcedentibus dicendum, ſi pater pollicendo dotem pepigerit, ne vel in uſufructu ſibi invicem gratificarentur conjuges: quod unicuique liberum ſit traditioni rei ſuæ eam legem adjicere, quam voluerit *l.* 48. *de pactis.* Quid autem ſi mulier de ſuo dotem dederit, parenteſque ad interponenda pacta adhibuerit, ut fieri fere aſſolet? Probata legibus diſtinctio eſt, parentum in favorem, vel iis gratificandi animo ſi id fecerit mulier, ſtare eam conventis teneri; ſin autem ob mandatum magis, vel moris aut teſtandæ reverentiæ ergo parentes adhibuerit (quod quoties de ſuo dotem dat mulier, factum eſſe jura preſumunt. *l.* 72. *mulier.* §. *ult ff. de jure dotium* & nos quoque in modo dicta quæſtione reſpondimus) poſſe mulierem arbitratu ſuo poſtea inſtrumentum dotale mutare *d. l.* 72. *l. Seja. de dot. prælegat. l. cum quis. nuptura. de leg.* 3. & quæ porro præterea in hanc ſententiam profert Coſtal.

XI. *Quid ſi pater pollicendo dotem ejuſmodi pactionem interpoſuerit?*

XII. *Quid ſi pactioni duntaxat adfuerit pater.*

ad l. cum maritus §. mulier ff. de pactis dotalibus. Atque hanc tum ſententiam ſuper facto conſultus una cum aliis amplexus ſum, me tamen non parum fluctuante; quod hac pactione concordiæ matrimonii conſultum voluerint contrahentes, ut quiſque eorum, ſuo contentus, non habeat poſtea, de quo alteri moleſtiam extorquendæ donationis ergo poſſit exhibere: ut vel hac boni publici ratione pacta ſervanda eſſe non male nonnulli teneant. vid. Goris *in adverſ. tit.* 1. *cap.* 8. *n.* 7. Adhæc ſpectat illa conventio ad excludendas fraudes ac metum, qui inter tam conjunctas perſonas facile præſumitur interceſſiſſe, quod & ſolus torvus adſpectus juſtum metum dicatur inter eas inducere: quorſum ſpectantia perpulchra ſunt, quæ habet Mornac. *ad l.* 26. §. 2. *ff. de pactis dotalib.*

TITULUS

Titulus Quartus.

PARS ALTERA.

De pactis occurrentibus juris diversitati, domicilio mutato.

Caput Primum.

De pactorum effectu circa statuta personalia.

SUMMARIUM.

I. *An valeat pactum, ne maritus citra consensum uxoris mutet domicilium?*

II. *An ne certum aliquem in locum migret?*

III. *Quid si pœna sit adjecta pactis, si maritus ea violaverit?*

IV. *Quid si interfuerit mulieris alium in locum non abduci, ut si Trajecto demigret maritus in Hollandiam?*

V. *Si convenerit inter Hollandos, uti mulier dotem salvam habeat, iiq; domicilium postmodum transtulerint Ultrajectum, an creditoribus, debiti apud nos contracti nomine post obitum viri, in mulierem agentibus, pactio illa sit nocitura?*

VI. *Quid si repetito priori domicilio, maritus ibidem diem obierit, num vel tum creditoribus Ultrajectinis obfutura sit pactio?*

VII. *Obligandæ uxoris potestas, num communionis sit effectus, an vero juris maritalis?*

VIII. *Si conjuges Ultrajectini concedant habitatum in Hollandiam, an à morte viri in uxorem agatur efficaciter ejus debiti nomine, quod apud nos contraxit illa marito inscio?*

IX. *An si maritus contraxerit, uxor teneatur duntaxat pro dimidia?*

X. *An Hollanda conjux, quæ domi sine viri contraxit auctoritate, translato postmodum in ditionem nostratem domicilio, post mortem viri possit conveniri?*

Explicata postremi tituli parte priori; quando non recessimus à domicilio semel constituto, superest ejusdem pars altera, qua secundum præscriptum nobis ordinem tractandum est,

Pars Altera.

de domicilio alio tranſlato. Unde prima, & quaſi partis hujus prçliminaris ſit inſpectio, an & quatenus mutandi domicilii jus, pacto aliquo circumſcribi queat, aut inhiberi. Conveniens igitur eſt, ut primo videamus, num pacto antenuptiali queat effici, ne uxor teneatur ſequi maritum domicilium alio transferre volentem, eove pacto obviam iri controverſiis migratione illa excitandis: deinde mutato domicilio quam vim habeant pacta conventa, quibus cautum eſt, quod jus cujuſque loci ſuper conjugum jure ſit inſpiciendum. An & quatenus uxoris ſit ſequi ſolum vertentem maritum, attigimus ſupra.

I. *An valeat pactum ne maritus citra conſenſum uxoris mutet domicilium?*

Nunc quçritur valeatne pactio, qua inter contrahentes convenit, ne extra conſenſum uxorium fas ſit viro mutare domicilium. Sunt qui cum poteſtate mariti, penes quem conſtituendi domicilii jus eſt, adeoque cum debita ei reverentia pactionem hanc arbitrentur pugnare: cujus ſententiæ ſunt Covar. *de matrim. part.* 2. *cap.* 7. *numer.* 5. *&* 6. Mauſuer. *de nuptiis pag.* 335. nec ab ea alienus videtur doctiſſimus Tuldenus *ad tit. C. de nuptiis numer.* 4. qui vel ideo tenere hoc pactum negat, quod jus infringat libertatis, Arg. *l. Titio* 71. §. 2. *ff. de condit. & demonſtr.* Alii contra ſtandum eſſe conventioni affirmant, niſi gravi de cauſa, poſt contractum matrimonium emergenti, mutetur domicilium. Mihi ſic videtur. Martialem poteſtatem quod attinet, licet ea in totum tolli nequeat, quo minus tamen effectus ejus imminui, certave in re coarctari poſſit, jus non eſt impedimento. Quemadmodum & ipſum jus naturale, per ſe

firmum

firmum licet & immutabile permaneat, in particularibus tamen nonnunquam circumſcribitur. Ita vulgata pacti dotalis cautio eſt, qua maritis, vel in totum, vel pro parte adminiſtratio rerum adimitur, vel facultas inhibetur uxorem obligandi, qui tamen ſunt hujus ipſius poteſtatis, ſeu naturales, ſeu civiles effectus, qua de re ſuo loco agam pluribus. Cœterum quod hic libertatis naturalis imminutionem invita queruntur fieri juriſprudentia, non omnino eſt de nihilo: conſtat namque. *d. l. Titio* rejici conditionem, tanquam libertati inimicam, qua jubetur legatarius certo in loco commorari perpetuo. Proinde labi eos non putaverim, qui hac promiſſione diſtricte alligari maritum negent, futurum alioquin in ea cauſa, ut uni terræ, tanquam glebæ adſcriptus cogatur ætatem exigere; ſcriptores laudat & ſequitur Mev. *ad jus Lebecenſ. lib.* I. *tit.* 5. *artic.* 10. *numer.* 66. Aliud tamen haud dubie de ea promiſſione dicturus, qua certum aliquem in locum ſe non migraturum invita uxore ſpopondit maritus. Illa quippe promiſſio omnino libertatem tollit, imminuit duntaxat altera: manente hic marito integrum, extra illum locum pactis exceptum, ſedes collocare, quocunque locorum libuerit. Quid autem ſi pœnam ſtipulationi adjecerit uxor, cum loci nimirum patrii affectione ducta ea lege in matrimonium cojerit, ne abducere eam alio jus eſſet marito, pœna, ni pareat impoſita: cujuſmodi fere pactiones interponere amant dotatæ mulieres, cum nubunt pauperioribus;

II. *An ne certum aliquẽ in locum migret?*

Pars Altera. bus; de quarum moribus Comicus vere non minus, quam festive.

Nam quæ indotata est, in potestate est viri,
Dotatæ mactant & malo, & damno viros.

Certe fides dotalium instrumentorum, quam sancte supra pacta quæcunque alia servandam passim docemur, adeo ut favore matrimonii quævis pactiones admittantur, referente Mornac. *ad l. exigere dotem ff. de judiciis* à marito exegerit, ut non temere aut frivola de causa mutare domicilium in animum inducat, aut secus si fecerit, pœna, si qua adjecta fuerit, committatur. Justa vero causa noviter emergens, si suaserit migrationem, dicendum videtur contra pactorum verba potius quam contrahentium voluntatem commissurum abeuntem maritum; civiliter namque pactiones hę sunt exaudiendæ, ut tacite insit hæc exceptio, citra gravem justamque causam; ut puta si maritus ob tyrannidem, adversam valetudinem, soli vel cœli intemperiem demigret. Ita futurum puto, ut nec jus libertatis infringatur, *contra d. l.* 71. nec temere fides violetur pactorum. Ultra affectionis vero rationem si intersit præterea mulieris, ne domicilium transferatur, teneri dixerim maritum ad illud ipsum, quod uxoris sit interfuturum. Unde nec longe abeunt tradita Gomes. *resolut. tom.* 2. *cap.* 10. *n.* 24. De Prætis *de interpret. ultim. volunt. lib.*4. *n.* 1. *dub.* 8. *n.* 55. nequicquam contra scribente Barry *de success. lib.*17. *tit.*19. *sub. n.* 1.

IV. *Quid si Vltraiecto concedat maritus in Hollandiam?*

Verbi gratia, si Ultrajecto concedat in Hollandiam maritus, ubi per loci leges testamento libera est quævis conjugalis munificentia, quæ extra mutui ususfructus causam

causam prorsus inhibita est apud Ultrajectinos; aut migret eo loci, ubi marito jus est distrahendi res soli uxorias, quod apud nostrates frustra conatur illiberis; vel si in loco contracti matrimonii obligandæ uxoris potestatem non habeat maritus, habeat alibi, quo eam sit deducturus: utique libera licet & tum maneat marito domicilii transferendi facultas, præstari tamen eum conveniet uxori aut ejus hæredibus illud ipsum, quod illorum interfuerit migrationem institutam non fuisse; quando hæc conventio non tam impugnet libertatem, quam potius uxoris respiciat prȩjudicium, aut utilitatem nubentis; cujusmodi pactiones constat tabulas antenuptiales admittere. Breviter itaque ut omnia repetam, sarta tecta marito conservetur quocunque migrandi libertas, cæterum tamen citra uxoris fraudem.

V. *Si inter Hollandos conveniat, ut mulier dotem salvam habeat iique postmodum domicilium trāstulerint Vltrajectū, an creditoribus, debiti apud nos cō tracti nomine in uxorē agentibus pactio illa sit nocitura?*

De transferendi domicilii potestate sufficiat quæsiisse, ponatur nunc illud in percunctando, an & quomodo dubitationes à statutorum qua personalium, qua realium diversitate emergentes pactis antenuptialibus anteverteris. Et de personalibus quidem sit prima scriptio, nam & hic nos ituros diximus per ordinem capitum præcedentium. Scripsimus & hunc maritalis potestatis effectum esse ut obnoxia reddatur mulier æri alieno à marito contracto. Quid igitur si Hollanda dotem sibi salvam fore stipuletur, nexuque se solutam debitorum, quæ maritus contraxerit; quod per mores Hollandorum licere, dummodo & bonis quæsitis renuntiaverit vidua, attestantur Neostad. *de pact. antenupt. observ.* 9. & novissime Groenewegen *ad l.* 30. *C. de jure dot.* Mutato postmodum domicilio contra-

Pars Altera. contrahentes ſe contulerint Ultrajectum, ibique conflaverit maritus æs alienum. Poteritne uxor, diſſoluto per mortem matrimonio, pacti dotalis illius beneficio Trajectinorum creditorum actiones excludere? Non putaverim: ſeparanda quippe cauſa contrahentium, ab ea, quæ creditorum eſt. A mariti quidem hęredibus indemnem ſe mulier ſervari poſtulans, audienda eſt, quod & Ultrajecti hæ pactiones inter conjuges ipſorum reſpectu ſubſiſtant; à creditoribus vero ſe liberatam intendens, non item: non enim apud nos privatis contrahentium ſtipulationibus fraudem fieri permittimus creditoribus; in quorum favorem in utrumvis ex conjugibus, aut alterutrius hęredes mores noſtrates actionem in ſolidum accommodant, niſi propalam pręvio cum judicis conſenſu promulgatæ tabulæ, & per progammata in propatulo afflixæ fuerint, de quo fuſius alibi. Unde dicendum

VI. *Quid operetur ea conventio ipſorũ reſpectu contrahẽtium, eorumve hæredum?*

eſt, licet ex ſtipulatu hoc connubiali perſonalis inter contrahentes oriatur actio, qua ad implenda promiſſa utrimque tenentur; nequaquam tamen hoc cedere debere in prejudicium aut diſpendium tertii, creditorum, qui pacti inter alios conventi juſtam obtendant ignorantiam, quibuſque ſatis ſit reſpexiſſe ad leges loci, ubi domicilium fovet is, quo cum contraxerunt, unde & ſtatus perſonæ ac conditio dirigitur.

VII. *Quid ſi repetito priori domicilio maritus ibidem diem obierit, num vel tum cre-*

Succedat propinqua dubitatio. Hollandi patrio in ſolo lege ſupraſcripta paciſcuntur nuptias. Contractum Ultrajecti, quo poſt demigraverant, æs alienum, utroque conjugum, qua ſtipulatione, qua conſuetudine obligato. Reducto poſtmodum in Hollandiam domicilio, maritus

tus ibidem in fata concedit. Conatur mulier conquisitorum renuntiatione, ex adductis Hollandorum moribus, abire libera immunisque omni societatis ære alieno, adeoque etiam eo, quod à marito conflatum esset Ultrajecti, ubi per loci legem se non aliter mulier eodem exonerat, quam si universis cesserit facultatibus; ac ignominioso hoc actu defungatur, ut propalam, eopse tempore cum funus sit efferendum, domo ante exeat, vestibus induta quotidianis. Speciem quandam propudiosæ bonorum cessionis esse dixeris, quibus & extra jus more Romanorum cedi potuit. *l. ult. ff. de cessione bonorum.* Pro vidua quæstionem plane consimilem, quin & ubi locus contracti matrimonii ejusmodi renuntiationem non admiserat, adeoque in terminis fortioribus, Parisiorum terminavit Curia, his quidem, ut apud Chopinum relatum est *de morib. Paris. lib.* 2. *tit.* 1. *n.* 5. impulsa argumentis. Traductis laribus, traduci quoque in legem novi domicilii mobilia omnia, adeoque & nomina actionesque debitorum: cumque in bona, onerave communia, uxorum jus inchoëtur à viri demum decessu, qui rerum interim dominus prædicatur solus, intuendum potius videri domicilium, quod exstet tempore soluti quam initi matrimonii. Verum rationes hæ tanti mihi non sunt, ut eas ausim cum Kinschotio *Respons.* 94. *numer.* 4. in rem meam vertere. Nam quod à morte demum viri initium sumere uxorium illud jus Lutetiani patres existimaverint, contra se res habet: jus quippe communionis protinus ab ipsis matrimonii auspiciis ad uxorem maritumque pertinet ex æquo, contracta jam tum

Pars Altera.

An creditoribus Ultrajectinis obfutura sit pactio?

V ejusmodi

Pars Altera.

ejusmodi societate, quæ superstite utroque sit in habitu, & alterutrius morte exeat in actum; adeoque respiciendum est ad tempus ac leges matrimonii contracti, ut sciamus quam partem ferat uxor in lucro, quam in damno. Verum supervacanea est hęc responsio. A communione enim deductum argumentum quęstioni omnino non quadrat. Palam est non profluere à rerum communione, ut mariti contractibus adstringatut uxor, tum quippe vicissim gestis uxoriis teneretur maritus, eo quod utrumque conjugum jus communionis respiciat æqualiter, ac pręterea vel illud argumento est uxoris obligandæ potestatem à bonorum societate non proficisci, quod hac pactis exclusa, potestas maritalis cessaret, cum tamen constet nos uti alio jure. Quare tota hęc obligandæ uxoris potestas effectus maritalis imperii, ac juris administrandi est ut quæcunque debita maritus constante matrimonio contraxerit, ea tam uxoris quam suo nomine contraxisse habeatur, ad instar tutoris, recte obligantis eum, quem habet in potestate. quod & *Neostad. attingit de pactis antenuptial. obs.* 10. *in notis ibi ob maritalem potestatem. Cor. cons.* 7. *lit. b.* Proinde de quæstione videtur illud dicendum: cum Ultrajecti, ubi æs illud alienum conflatum est, ea obligandę uxoris potestate maritus polluerit ut debitis à se contractis in perpetuum teneatur uxor, jus semel creditori quęsitum, per novi territorii leges nequaquam posse convelli; ne mulieribus alioquin via sternatur, qua semet domicilii translatione conjugalibus debitis evolvant. Etenim illud constat, qui cum alio contrahit, vel esse, vel debere esse non ignarum status aut conditionis

VII. *Obligandæ uxoris potestas, num communionis sit effectus, an vero juris maritalis?*

tionis ejus, utique metiendæ à loco, ubi foverat ille domicilium: nec enim necesse habet creditor respicere ad leges quoruncunque locorum, ubi debitorem aliquando contigerit domicilium instruere, vel animo secum ante peragere, quam ille tandem personæ conditionem sit assumpturus. Et certe cum debitorum pactionibus creditorum petitiones nec tolli nec imminui sit responsum *l.* 25. *ff. de pactis*. Qui poterit id effici per migrationem, à solo debitoris animo ac voluntate dependentem. Fecit celeberrimæ Curiæ sententia, ut quæstioni nimius inhæserim, cujus alioquin veritas, ut mihi quidem videtur, satis est in aperto.

VIII. *Si conjuges Ultrajectini concedãt habitatum in Hollãdiam, an à morte viri in uxorem agitur efficaciter ejus debiti nomine, quod apud nos cõtraxit illa marito inscio?*

Ex superioribus proclivior erit sequentium controversiarum definitio, quibus licet pactum nullum intercurrat, malui tamen eas, ob decidendæ rationis communitatem, prioribus subjicere, quam prætermissas suo loco, omnino non ponere. Per mores Hollandorum nullius momenti est inita absque viro auctore obligatio, ut ne quidem à morte viri uxor ex illa teneatur. Per leges vero Ultrajectinorum jus creditori non redditur constante matrimonio, acturo tamen effaciter in mulierem eo dissoluto. Fac nomen apud nos, patrio in solo, sine marito contraxisse mulierem, collocasse postmodum domicilium apud Hollandos, ibique obiisse diem. Dicemusne mulierem Ultrajectini illius creditoris actionem ex novi domicilii lege elisuram, an vero teneri eam legibus nostratibus, ubi & æs alienum contractum, & domicilium erat. Ex modo allato Parisiorum decreto consequens esset dicere, nomina, una cum persona, haberi

Pars Altera. traducta in novi domicilii legem, ut inſpiciendum veniret matrimonii ſoluti tempus. Verum quotuſquiſque non videt iniquam hoc pacto inferri conditionem creditori. Liberrima quidem cuique eſt domicilii tranſlatio, mutare autem conſilium in alterius injuriam non eſt. *l. nemo poteſt* 75. *ff. de reg. jur.* Plane ſi novi domicilii aſſumptio retrahenda foret ad anteriora jura ſemel utiliter conſtituta, tertii diſpendio, protinus à morte viri obæratæ hoc pacto mulieres avolarent in Hollandiam creditores jure ſuo defraudatum. Conſimiliter dicendum eſt de eo, quod apud nos maritus contraxerit, nimirum non pro dimidia parte teneri mulierem illam ex jure Hollandico, ſed in ſolidum more Regionis noſtratis, ubi & contraxit maritus, & id temporis fovet domicilium.

IX. *An ſi maritus contraxerit, uxor teneatur dũtaxat pro dimidia?*

X. *An Hollãda conjux, quæ domi ſine viri contraxit aucto ritate, tranſlato poſtmodum in ditionẽ noſtratem domicilio, poſt mortem viri poſſit cõveniri?*

Ex adverſo Hollanda conjux, inconſulto quæ contraxit marito, poteritne ea tranſlato apud nos domicilio, conveniri poſt obitum viri? nequaquam: cum enim ab initio non conſtiterit obligatio, tractu temporis aut domicilii mutatione non convaleſcet. Quemadmodum enim non adimendum eſt creditori jus, quod ante quæſierit, ita quoque abſurdum foret acquiri ei actionem, quam prius non habuiſſet, cumque reſponſum ſit ab Imperatoribus *in d. l.* 25. *ff. de pactis.* debitorum pactionibus creditorum pactiones nec tolli nec mutari poſſe, nec poterit id effici ulla domicilii tranſlatione, quæ in ſolius debitoris declaratione tota conſiſtit, ut & ſcripſimus ſupra.

CAPUT

CAPUT SECUNDUM.

De pactis mutato domicilio occurrentibus juris diversitati circa statuta mere realia.

SUMMARIUM.

I. *Apud Hollandos licet pactis conventis, quibus pater redimit maternam liberorum hæreditatem, constituere modum succedendi iis ab intestato.*

II. *An valeat ibidem pactio, qua convenit, ut maternæ lineæ proximi, non pater pupillo, succederet?*

III. *Quid si interposito pacto demigraverit pater Vltrajectum ibique pupillus moriatur, an succedetur ei ex pacto, an ab intestato juxta morem nostratem?*

IV. *Quid si nostras se habitatum contulerit in Hollandiam, an convalescet inutiliter apud nos interposita pactio?*

V. *Quid si nostras proficiscatur in Hollandiam, ibique super successione paciscatur?*

VI. *Illicitum domi reditum, stipulans foris, ubi talis reditus frequentatur, num sit frustra?*

VII. *Apud nos sors una cum usuris exigitur, si alibi contracta sit obligatio, ubi eo jure utuntur.*

VIII. *Pactitia communio num comprehendat lucrum statutarium?*

A Personalibus statutis progrediamur ad realia: cujusmodi ea esse diximus, quibus modus constituitur succedendi ab intestato. Quomodo autem pactis introducatur alius à patrio succedendi modus, jam aperuimus. Illud hoc capite quærendum est, an domicilii mutatio juris aliquam mutationem pactis invexerit. Si utrobique locorum eadem pacta frequententur, non video, qui quæstioni poterit esse locus. Quare sit ejusmodi species oportet, qua diversa de pacti validitate constituunt relicti, assumptique domicilii leges. Exemplum nobis suppeditavit causa nuper apud nos in Curia ventilata, cujus & alibi

Pars Altera.

alibi mentionem fecimus, nam multas ea lis inſpectiones habuit. Apud Hollandos patrem pupilli inter & ejuſdem tutores, pactis illis conventis, quibus certa ſumma maternam hæreditatem redimunt patres, licet conſtituere, quem ſuccedendi ordinem decedens ab inteſtato pupillus ſit habiturus; haud aliter atque idem ordo pactis introducitur antenuptialibus: quod ea ratione receptum notat Grotius in manuductione, ut permoverentur patres ſummam eo ampliorem liberis erogare, quod jus ſuccedendi ab inteſtato ſibi pepigerint, nec ea res pupillis eſt fraudi, liberam teſtandi facultatem retinentibus; quæ tamen viri magni ratio ſi valeret, nullius momenti foret in propoſito ſtipulatio, utpote qua convenerat, ut maternæ lineæ proximi, non pater pupillo hæredes eſſent, adeoque non in commodum, ſed in detrimentum pupilli cederet è converſo ejuſmodi interpoſita ſtipulatio. Verum cum politica Hollandorum ordinatio non utatur ea ratione, ſed generaliter ratum eſſe ſancit, quicunque tandem ordo ſuccedendi ab inteſtato tabulis illis redemptionis conſtituatur; magis viſum eſt Curiæ ad Grotianæ rationis normam cauſæ deciſionem non oportere exigi. Itaque illud duntaxat in allata quæſtione remanſit, quod ad prçſens caput facit. Cum pupilli illius pater interpoſito pacto demigraverit Ultrajectum citra fraudem, propterea quod apud nos ſibi facilius agendi commoditas eſſet, ac more noſtrate pupillo hæres ab inteſtato in bonis ſibi jam acquiſitis pactis illis non detur, quemadmodum & jure civili de tertii hçreditate, non conſentiente illo, fruſtra pepigeris, num domicilii tranſlatio pactum ſuper ſucceſſione

I. *Apud Hollandos licet pactis conventis, quibus pater redimit maternam liberorũ hæreditatem, conſtituere modũ ſuccedẽdi iis ab inteſtato.*

II. *An valeat ibidẽ pactio, qua convenit ut maternæ lineæ proximi, non pater pupillo ſuccederet?*

III. *Quid ſi interpoſito pacto demigraverit pater Ultrajectũ, ibique pupillus moriatur an ſuccedetur ei ex ex pacto, an*

Pars Altera. ab inteſtato juxta morẽ noſtratem?

ſucceſſione apud Hollandos rite interpoſitum, poterit convellere: quod omnino negandum arbitramur. Quamvis enim videri poſſit attendendas eſſe leges loci, ubi pupillus deceſſit, ut videatur an aliquis ſit vocatus ad ejus hæreditatem (de mobilibus loquor) adeoque pactum illud Hollandicum non debere obeſſe iis, qui per legem domicilii ſint ſucceſſuri; cum tamen ſubſtiterint illa pacta vireſque ſumſerint ab ipſo interpoſitionis initio ad inſtar conventionum aliarum, quæ collatæ ſunt in tempus mortis, contra quam in ultimis obtinet voluntatibus, vires ante non capientibus quam teſtator obierit, omnino dicendum eſt ſola patris migratione non irritari conventionem ante legitime initam: eo magis, quod ne vel expreſſa contrariæ voluntatis interpoſitione revocare valeat pater aut diſſolvere pactum cum aliis initum; multo minus id effecerit ſola duntaxat migratione, detrimento aliorum, qui ſecum contraxerant. Per contrarium, ſi diſſoluto apud nos matrimonio pater ſuperſtes ejuſmodi pactum interpoſuerit Ultrajecti, & poſtmodum domicilium tranſtulerit in Hollandiam, ac pupillus illic apud ſe deceſſerit, ſubſtinebiturne pactum? non videtur: cum enim illud ab initio non tenuerit, qui poterit ſola migratione aut tractu temporis convaleſcere? hoc namque conſtat, utilis an inutilis ſit ſtipulatio, metiendum eſſe à legibus loci contractus. Burgund. *tract.* 4. *n.* 10. Quid igitur ſi conjuges apud nos habitaverint, alterque eorum ibidem devixerit, pater autem ejuſmodi pactum cum liberorum tutoribus celebratum iverit in Hollandia, validumne illud erit, eo quod ſtipulatio regatur

IV. *Quid ſi noſtras ſe habitatum cõtulerit in Hollandiam an convaleſcet inutiliter apud nos interpoſita pactio?*

V. *Quid ſi noſtras proficiſcatur in Hollandiã, ibiq; ſuper ſucceſſione paciſcatur?*

Pars Altera.

gatur à loco contractus? Utique quoad personas contrahentium, patrem inter & tutores, qui apud Hollandos contraxerunt, non autem si tempore mortis pupilli existant alii, quos lex successionis ad hæreditatem vocaverit: licet enim apud nostrates is modus obligandi non frequentetur, suffecerit tamen ubicunque adesse personę capacitatem ad obligationem, contrahentis respectu, roborandam: status quidem aut conditio personarum dirigitur à loco domicilii: cæterum tamen in vinculo cujusque obligationis, ut sciamus, quos obliget conventio, spectamus leges regionis, ubi illa celebratur, Idem. *d. tract.* 4. *n.* 8.

VI. *Illicitum domi reditũ, stipulans foris, ubi talis frequentatur, num sit frustra?*

Quemadmodum & in illicita stipulatione quæ legibus est interdicta, ut puta; si debitum modum usurarum excedit, traditum est valere pactum, quo foris secundum mores illius regionis stipulati sumus prohibitam domi usurarum quantitatem *d. n.* 10. Unde non longe abire videtur, quod memini nuper apud nos responsum esse,

VII. *Apud nos sors una cũ usuris exigitur, si alibi contracta sit obligatio, ubi eo jure utuntur.*

si contracta sit eo loci obligatio, ubi sortem liceat exigere cum usuris, ut maxime jam earum aliquæ essent persolutæ, jure caput cum usuris & apud nos exigi, ubi usurarum solutione protinus via petitioni sortis præcluditur, locumque sibi vindicat decantata adeo parœmia. *Eens renten altijt renten.* Hæc ita de bonis mobilibus. In immobilibus perpetuum est, ut spectemus leges rei sitæ. Ita Hollandi frustra fuerint, ejusmodi pactum de rebus interponentes Ultrajectinis. Nostrates vero, de rebus in Hollandorum solo sitis, non item. Cum enim res soli in succedendo legem accipiant, à loco ubi constitutæ sunt, non poterit heredibus pupillo successuris

ris prejudicium aliquod inferri pacto aliquo in loco rei sitæ non frequentato: sequimur quidem quoad formam aut solemnitatem actus, etiam in rebus immobilibus, leges loci ubi conficitur, sed ut ille ipse actus in universum quoad ipsam substantiam aut materiam, in loco rei sitæ non frequentatus aut validus alibi celebratus, subsistat, nulla ratio efficit: Quemadmodum & eam testandi formam aut solemnitatem suffecerit adhibuisse, quam requisiverit locus, ubi suprema contigerit ordinare: non tamen propterea testationem valere dixeris, de rebus sitis in Geldria, testationem in universum de iis non agnoscentibus: ut latius adstruximus alibi:

Retulimus *tit.* 2. *par.* 2. *cap.* 4. *num.* 6. lucrum supellectilis patria lege tributum conjugum superstiti, precipi videri jure quodam successionis aut legati legalis: unde non inconveniens erit questionem eo spectantem huic capiti potius subjicere, quam rursus ad eum referre locum, qui tractat de statutis concernentibus actus substantiam. Fac Frisium coire in nuptias cum conjuge Ultrajectina, stipulata utrinque pro moribus uxorii loci bonorum communione, deinde demigrasse conjuges in Hollandiam, maritumque ibidem occumbere. Quæritur, cum & illud Ultrajectina ordinatione cautum sit, ut cedant superstiti res quędam mobiles, num ablatura sit eas mulier ex patriis Trajectinorum constitutionibus? Judicatio in eo est. Num pacta illa secundum mores nostrates communione veniat & ea supellex, quæ conjugum superstiti præcipui jure apud nostrates defertur, Chopinus *ad leges Andegavenses*

VIII. *Pactitia cōmunio num cōprehendat lucrum statutarium?*

Pars Altera.
venſes lib. 3. *tit.* 2. *n.* 16. profert in quæſtionem conſimilem unius litis duo decreta, alterum Vindiciarium, quo ſuccubuit vidua, definitivum alterum, quo obtinuit: & quidem laudat ille arreſtum, duplicique communit argumento, primo ex eo, quod communionis expreſſa pactio includat & ſtatutarium ſuperſtitis lucrum, deinde quod lucrum hoc à dubio reciprocæ ſpei dependeat eventu, qui invidiam omnem à tali emolumento amoliatur. Verum, an non contra ſit dicendum, ſaltem apud noſtrates, videamus. Nam quod de ancipiti eventu profert vir doctus, ad rem non pertinet: quippe in eo non eſt quęſtio, lucrativa ex cauſa proficiſcatur hoc emolumenti genus, an ex oneroſa, ut propterea vel magis vel minus habeatur favorabile. Verum in eo cardo vertitur, utrum communionis illa ſtipulatio complexa ſit & mobilium lucrum, viduæ alioquin ex domicilii moribus non adjudicandum. Quod ego longe rectius negaverim, quam pro palmario argumento affirmative produxit Chopinus. Duo quippe ſingularia diſtinctaqne plane ſunt, rerum inter conjuges communio, & lucrum quorundam mobilium ſuperſtiti debitum, ut hæ duæ cauſæ lucrativæ, citra expreſſam ſtipulationem, non veniant commiſcendæ. Poſtremo apud nos communioni conjunctum non eſſe lucrum illud ſtatutarium vel inde palam eſt, quod cedat ſuperſtiti, ut maxime foret excluſa connubialis inter conjuges ſocietas; eoque jure utimur quotidie, compluribus Curiæ noſtræ arreſtis comprobato. Quod argumento eſt lucrum illud nihil habere commune, cum rerum inter conjuges communicatione.

ne.

ne. Proinde fiduciarium decretum prius, anteſtare diffinitivo poſteriori non periclitor dicere: quemadmodum hodieque contingit, ut ſententiæ bene latæ reformentur in pejus.

CAPUT TERTIUM.

De pactis verſantibus circa ſolemnitatem actus domicilio mutato.

PActis privatorum non poſſe derogari juri publico ſeu formæ aut ſolemnitati per leges ad actus cujuſque confectionem adhibendæ, parte ſuperiori explicavimus. Quemadmodum & à nobis titulo pręcedente traditum eſt formam ſemel legitime in celebratione actus obſervatam non labefactari tranſlato eo loci domicilio, ubi illa forma non agnoſcitur. Unde conſequens eſt dicere locum non dari controverſiis ullis qua quęreretur: utrum pacto poſſit occurri diverſitati juris, quæ circa ſolemnitatem actus per domicilii mutationem excitaretur: quare properemus ad caput ſequens, quod eſt

CAPUT QUARTUM.

De pactis occurrentibus juris diverſitati mutato domicilio circa actus ſubſtantiam.

PActa conventa perſonalium ſtatutorum diverſitati occurrentia ita demum rata eſſe diximus, ſi admiſerint ea leges territorii, cui perſona cum contrahit, aut alienat, per domicilium eſt ſuppoſita. Realium ſtatutorum diverſa ratio eſt, ut

ita demum connubialis eorundem ſuſtineatur derogatoria conventio, ſi leges loci rei ſitæ pactorum validitati non repugnent. Quid autem ſi pactis Hollandorum antenuptialibus comprehenſum ſit licere, quandocunque libuerit, conjugi conſtante matrimonio conferre liberalitatem in alterum, ac poſt eos transſmigraſſe Ultrajectum, ubi vetita eſt vel per ultimam voluntatem conjugalis munificentia, ibique ſcriptis ſemet invicem hęredibus, alterum eorum deceſſiſſe. Validane erit hęc diſpoſitio quo ad res mobiles? (immobiles enim dijudicari lege loci ubi conſtitutę ſunt ante diſſeruimus.) Non videtur, cum enim actus lege nullus ſit, qui poterit vi pacti alicujus ſuſtineri. Pendet quippe quęſtionis definitio ex eo quod diximus ſupra, paria eſſe fieri aliquid tempore prohibito, & conferri in tempus prohibitum, nec ullam omnino juris mutationem inducit hic domicilii mutatio. Sed quid ſi in Hollandia peracta gratificatio, conjuxque collocato apud nos domicilio vita functus fuerit? Ne hanc quidem liberalitatem valere dixerim; cum enim tempus obitus inſpiciendum ſit, ut videatur an conjuges donationis inter ſeſe capaces ſint, utique pactio illa liberalitatem non ſuſtinebit: ad actus enim ſubſtantiam formamque juxta pertinet quod diximus neminem poſſe facere ne leges in teſtamento ſuo locum habeant.

An

An jus aliquod per matrimonium consequantur conjuges circa administrationem rerum alienarum, vel utrum per ætatem minores conjuges admittuntur ad subeundas tutelas aliorum?

SUMMARIUM.

I. *Mariti minores alibi apud Hollandos non habent jus alienandi.*
II. *Quid apud nostrates?*
III. *Quamobrem jus administrandi maritis tribuatur minoribus?*
IV. *Duplex modus suam in tutelam veniendi, verus & fictus.*
V. *Ficto modo tripliciter habemur pro majoribus, per munus publicum, per ætatis veniam, per matrimoninm.*
VI. *An ficto modo major evasus capessat tutelas aliorum?*
VII. *An nactus ætatis veniam?*
VIII. *An positus in munere publico?*
IX. *An nuptæ, & num recte dicantur per matrimonium factæ majorennes?*
X. *An vidua minorennis gaudeat ætatis auxilio?*
XI. *Quo jure hic Galli circa tutelas utuntur?*
XII. *Quo Hispani?*
XIII. *Cur vix videas hodie à tutela repulsas matres minores?*
XIV. *An rectius adjungi matri tutorem, quam eandem removeri?*
XV. *Claudit caput litis illustris nuperrima Hollandorum decisio?*

CUm jus maritale respectum habeat ad uxorem, nec extra conjugum personas protendatur, non satis commode in ipso tractatu illud mihi videor quæsiturus, an per matrimonium adipiscantur conjuges jus subeundi tutelas aliorum? Quoniam tamen nequaquam prętermittendus sit ille locus, argumento pręsenti adeo cognatus, caput ei hic dare volui inter pręliminaria. Maritalis apud nos potestatis effectus est, ut uxoria suaque bona juxta administret maritus. Quid autem dicemus de viro qui fuerit minor, desinetne adeo per matrimonium curatorum auxilio

 regi,

Pars Altera. regi, ut præter ſuarum etiam uxoriarum rerum adminiſtratio ei ſit concredenda. Scio placuiſſe nonnullis, ne minor maritus rebus uxoriis prȩficeretur. Harbajus *cap.* 13. §. 4. Argentr. *ad conſuet. Britanniæ ad art.* 472. *gloſ.* 1.

I. *Mariti minores alibi apud Hollandos non habẽt jus alienandi.* Alii verò rem temperandam rati, immobilium alienandorum poteſtatem maritis inhibuerunt, cætera tamen indulta eis de ſuis uxoriiſque bonis diſponendi facultate, quo jure Hollandorum aliqui utuntur, *art.* 45. *vande Weeſ-keuren van Rhÿn-land anno* 1620. *op nieuws gekeurt.* Tranſiſulani *Land-rechten aldaer, Rub. van onmundigen art.* 1. Daventrienſes *Gewoonten tot Deventer tit.* 3. *art.* 21.

II. *Quid apud noſtrates?* Mechlinienſes, *tit.* 19. *art.* 27. Apud noſtrates verò non minus ac apud Hollandorum pleroſque ſui juris maritus conſtituitur pleniſſimè, ut & uxoria bona, cujuſcunque tandem ætatis ille fuerit (dummodo apud nos communem ex uxore prolem ſuſtulerit) ſuo gubernet arbitrio. Quanquam ſuper eo partes ſuas interponant nonnunquam rerum pupillarium præfecti, ut ſi necdum ejus induſtriæ perſpexerint eſſe maritum, quæ negotiis gerendis aut adminiſtrationi bonorum ſuffecerit, tutelam prorogare ſoleant, aut alienandi licentiam marito circumſcribere.

III. *Quamobrẽ jus adminiſtrandi maritis tribuatur minoribus?* Id autem adminiſtrandi jus ut concederetur viro ipſa coëuntium expreſſit utilitas. Cum enim per matrimonii naturam ac dignitatem vir evadat noviter exſurgentis familiæ caput, æquum bonumque viſum fuit minorennes ductâ uxore ſuæ deinceps tutelæ conſtitui, quo commerciorum tractandorum liberam conſequentes poteſtatem familiæ ſuæ res tuerentur; ne alioquin metu reſtitutionis in integrum nemine cum his contrahente

hente quodammodo rerum commerciis eis interdicere-tur. Ex quibus illud conficitur, de quo nuperrime in vicina provincia acriter disceptatum fuit, ætatis gratiam, quæ maritatis per matrimonii fit privilegium, ad suæ duntaxat substantiæ gubernationem pertinere, in prejudicium vero tertii vel ad administrationem bonorum alterius non pertinere; ut præterea non adepturus sit minor conjux tutelas consanguineorum, quorum interest ut minorem non habeant tutorem. Locum hunc, quod apud alios non viderim explicatum, exequar paulò fusiùs. Suam in tutelam veniendi modum apparet esse duplicem, naturalem ac verum alterum, alterum fictum ac per quandam (ut ita loquar) dispensationem, aut majoris ætatis repræsentationem. Et primus quidem modus est, cum quis ad eam ætatem pervenerit, quæ per loci cujusque leges ac mores hominum maturitati destinata est, & qua legislatores pro soli sui genio arbitrati sunt adipisci subditos plenum vigorem, ut ad sua & aliena administranda tutò admitterentur, qui modus verus, proprius ac (ut ita dicam) naturalis est. Alterum verò modum in eo habemus, cum quis necdum ętatem istam ac maturitatis annos assequutus, privilegii in modum vel certæ rei intuitu per majoris ætatis relaxationem quandam sui juris constituitur, qui modus planè fictus, improprius, & quasi repręsentativus est. Loquar contractius: illud est majorem esse, hoc est haberi pro majore: & quidem modi posterioris fere hæ sunt species, (naturalis enim non nisi una eademque semper forma est,) cum nimirum quis majorennis habetur per muneris officiive publici functionem,

IV. Duplex modus suã in tutelam veniẽdi, verus & fictus.

V. Ficto modo tripliciter habemur pro majoribus, per munus publicũ per

Pars Altera.

ætatis veniam, per matrimonium.

ctionem, per ætatis veniam à Principe impetratam, nam & eam dari aliquando pleniſſimè, ut unà jus alienandi comprehendat, notârunt multi, Grot. *in zijn inleydinge. lib.* 1. *part.* 10. *verſic. ten derden.* Burg. *ad conſuet. Fland. tract.* 1. *n.* 12. *& ſeqq.* Montan. *de tutel. cap.* 37. *n.* 45. Sypeus *de notitiâ juris Belg. tit. de tutor. verſic. matrimonio.* Et habet formula qua utuntur Hollandiæ Ordines. *Verleenen Veniam ætatis ende ſupplecie van zijn Ouderdom, ende 't gene daer van deficieren mach: verheffende ende ſtellende hem in ſulcken ſtate, als of hy ſijnen wettigen Ouderdom bereyckt ende bekomen hadde. Authoriſerende den ſelven zijnen goederen, ſoo wel leenen als allodiale te mogen regeeren ende adminiſtreren, ofte door andere doen regeren ende adminiſtreren naer zijn beſte gevalle: Oock daer van te mogen diſponeren, ende ſulcx handelen, als hem nae rechten ende couſtuyme vanden Lande geoorloft weſen ſoude, als hy ſijnen wettigen Ouderdom ſoude hebben gehaelt, ende dat 't gene by hem naer date deſes dien aengaende wort gedaen ſal gehouden worden voor vaſt ende van weerden, ſonder datter ſake ſijnder minderjaricheyt 't ſelve van eenige nulliteyten 't zy by wegen van recht gratie of relief ſal worden geargueert.* Ac denique per matrimonium, quod & ipſum ætatis venia eſt, a priore illa in eo duntaxat ſeparata, quod hęc uni alicui ſuo poſtulatu non indulgeatur, ſed per generalem legem aut conſuetudinem certo tribuatur hominum generi, eorum nimirum qui duxerint uxorem. Et certè matrimonium quod attinet, non illud proprium ac naturalem modum eſſe perveniendi ad majorem ætatem planum eſt, niſi dicamus plenum animi vigorem protinus omnes adipiſci qui ejus

induſtriæ

Pars Altera.

industriæ aut animi se probârint, ut feminam sibi nuptiis copulare valuerint: non aliter ac si fœminæ, una cum bonis, prudentiam maritis ac sagacitatem in dotem adferrent. Apparet ergo verti in eo quęstionem, ut animadvertamus, an quæ jure desideratur perfecta aut legitima ætas, qua quis aliorum tutelas subeat aut curas, sit accipienda perfecta & completa naturaliter; an vero ea ætas, quæ tribuitur aut repręsentatur extra ordinem, persona revera ac naturaliter minore permanente. Non male probata Doctoribus regula est, desumpta ex *l. final. C. de his qui veniam ætat.* legitimæ ætatis mentionem referendam semper esse ad annos, quibus vigorem animi natura compleverit; eo quod verba, aliorum præsertim intuitu, naturaliter ac proprie sint intelligenda, non civiliter aut de eo quod fit per accidens, vid. Montan. *de tutel. cap.* 5. *numer.* 136. *&* 137. *& cap.* 37. *numer.* 60. *&* 61. Charond. *en ses Pandect. tit. de rescript. fol.* (*mihi*) 104. *in verb. quand il est question du droict du tiers.* Adhęc vulgato jure constat in pręjudicium tertii cedere non debere, quodcunque beneficii extra ordinem alicui indulgeatur: ut omnino hîc dicendum sit, quod alibi Faber tradidit in aureo decisionum Codice *defin.* 1. *C. qui tutor. aut curator. dar. in notis numer.* 5. posse quem haberi pro majore, si de solius ejus incommodo ageretur, non cum versatur incommodum & periculum pupilli. Eodem & faciunt quæ pluribus exequitur Aymo *ad consuetud. Averniæ. tit. de tutel. ad arl.* 4. non majoris ætatis repræsentationem aliquam, sed

VI. *An ficto modo major evasus capessat tutelas aliorum?*

Pars Altera. illud ipsum quod facit hominem sagacem, ad tutelam capessendam requiri, aut administrationem rerum alienarum; adeo ut cum agitur de prejudicio tertii, semper obstet defectus plenæ discretionis (loquor cum Gallo) præsumptus usque ad legitimam ætatem. Nec pupillorum duntaxat, sed & ipsorum conjugum interest ad tutelas se non admitti, ne omnia pupilli dispendia suis ipsi damnis prestare habeant necesse, si quid forsan in tutela non gesserint quam rectissimè: adjuvari autem nos beneficio, non decipi oportet. ut huc non male aptaveris quod de munere minori non deferendo respondet JC[cus] *in l. 8. ff. de munerib.* Cæterum, inquit, cum damno publico honorem ei committi, etiam cum ipsius pernicie minoris, non est dicendum. Aliter autem apud quem hæc res est, næ ille premetur argumento hoc ducto ab absurdo, quod alias sequeretur apud Hollandos tutelæ potestatem in cælibe, qui annos supra viginti habet, consecuturum maritatum necdum habentem octodecim, fratremque adeo natu minorem in alterum qui ætate præcedat; atque ita quemadmodum in adoptione, quæ naturam imitatur, pro monstro habetur adoptatum natu majorem esse adoptante, consimiliter dicendum sit in tutela, quæ imago patriæ potestatis audit. *arg. l. 1. in princip. ff. de tutel. l. ult. versic. quibus si damnato. C. de sentent. pass. Fab. ad tit. C. de legitima tutela, defin. 1. in annotat. n. 6.* absurdissimum esse, si sanæ mentis minor major natu foret tutore. Sed videamus quid in

VII. *An nactus ætatis veniam?* ceteris obtineat speciebus quibus habemur pro majore: nam altera alteri fœneratur lucem. Et quidem Doctoribus

Pars Altera.

ribus probatum eſt ad tutelas conſequendas non prodeſſe ætatis veniam. Tuld. *ad tit. C. de his qui veniam ætatis, & ibi alleg.* Quod & inde adſtruitur quod veniæ talis obtentu ad munera publica admittatur nemo, ex doctrina eorum quos recenſet Barboſ. *tit. C. de his qui veniam ætatis, ad l.* 2. *n.* 7. adde Montan. *de tutel. cap.* 37. *n.* 59. Tutelas autem inter munera publica reponi palam eſt. *princip. Inſt. de excuſat. tutor.* Hactenus ſaltem quod eadem qua alia rempublicam directo concernentia munera exactiſſima diligentia jubeantur adminiſtrari, quod ipſum ſufficit in propoſito. Et poſtremam ſpeciem quod attinet, quâ pro majoribus habentur poſiti publico in munere, Pariſienſis curiæ arreſto conſtat propterea eos ad tutelas conſanguineorum admittendos non eſſe, & quidem ob eandem illam rationem, qua noſtræ ſuffulta eſt quęſtionis deciſio, quod hujuſmodi fictiones reſpiciant perſonas eorum qui pro majoribus habentur, in tertii vero præjudicium aut diſpendium aliorum non trahantur aut protendant effectum. Scriptoribus tribus Brodeau *ſur Louet es ſes arreſts. lit. G. num.* 9. *in annotat. in fine.* Charond. *en ſes obſervat. memorab. in verb. majeur mineur pag. mihi* 154. *linea* 53. *&* 54. ac plenius & noviſſimè Jean Maudit. *ſur les couſtumes de Berry. ad art.* 3. 4. *&* 5. *tit.* 1. Eoque intuitu verum eſſe putaverim, quod DD. generatim inculcare videntur, habilitatum ad negotia eo ipſo tamen tutelam ſuſcipere non poſſe. vid. relatos ab Argentr. *ad art.* 480. *gl.* 3. *n.* 1. Quæ de conjuge diſſeruimus utroque, minori cum dubitatione procedunt in nuptis, quæ ut ſequioris ſexus & ſequio-

VIII. *An poſitus in munere publico?*

IX. *An nuptæ, & num recte dicantur per matrimonium factæ majorennes?*

Pars Altera.

ris ſexus, & ſequioris hic conditionis eſſe videntur: viri quippe per matrimonium tutelam exuunt, mutant duntaxat feminæ, veniuntque illæ in arctiorem mariti tutelam, quam maritalis complexa poteſtas eſt: unde ad viros propriè pertinet, quod generatim apud hodiernos ſcriptores traditur, matrimonio induci majorem ætatem; femina quippe adeo non ſui juris per nuptias evadit, ut etiam ea, quæ cęlebs ante ſui juris egiſſet ætatem, eo ipſo quod nubat, efficiatur minorennis, maritique ſupponatur tutelæ, cui propterea nomen tutoris probatiſſimi quique ſcriptores attribuunt, Grot. *lib.* 1. *part.* 5. *verſic. als het houwelijk dan &c.* Neoſtad. *de pact. antenupt. obſervat.* 9. *in not. circa fin.* Idemque & in vicinis regionibus quorundam moribus expreſſum eſt. *Landrechten van Zutphen*, *Rub van Houwelijckſche Voorwaarden. arl.* 5. *Gewoonten van Deventer eâd. Rub. arl.* 8. Quare cum mutata tutoris perſona, tutela tamen in muliere perduret, rationis eſſe non videtur, ut quæ minor adhuc ſit, diſſoluto matrimonio, ſui juris conſtitueretur; contra quam ſe res habet in viris, quorum tutela ſemel extincta, non eſt, ut reviviſcat: unde & Argentreus lectiſſimi judicii ſcriptor obſervat, patriam quidem in poteſtatem, qua per nuptias femina ſemel eſſet liberata, non recidere eam, cęterum tamen permanere in tutela vel cura, quâ nunquam fuerit egreſſa, *ad arl.* 472. *gl.* 1. *n.* 4. & memorat Jaques Godefroy *ad conſuet. Normanniæ. tit. des gard. arl.* 232. ad conſanguineorum poſtulationem tutelam ſubire coactas fuiſſe viduas minorennes. Quod ipſum licet apud nos frequentari ſit deſitum: quod vel iram extimuerint mino-

minorum, quibus ſucceſſuri eſſent conſanguinei, vel quod viduæ plerunque legitimę ætati quam proximæ eſſent; veſtigia tamen ejus juris etiamnum in eo apud noſtrates Hollandoſque comparent, quod apud nos patriâ ordinatione cautum extet, ne vidua minor inconſultis parentibus, tutoribus aut conſanguineis contrahat matrimonium, *Rub. van Houwelijckſe Voorwaarden, arl. penult.* Apud Hollandos verò, quod juxta Groen. *ad tit. C. de in integr. reſtit minor l.* 2. *n.* 3. *& ad l.* 2. *C. de his qui veniam ætat. n.* 6. viduæ minorenni indulgeant ętatis auxilium, denegent marito. Nec id adeo male mulieri enim innuptæ cum tribuatur ætatis beneficium utiq; non adimendum illud erit eorundem annorum viduę; quæ eo ipſo quod vidua ſit, alterum potius à jure favorem promereatur: unde recte dictum veteri declamatori. Imbecilla res eſt femina, & adfert infirmitati naturali non leve pondus quod vidua eſt. Quare ad ea tradita ſi exigatur quęſtio, definitio erit in expedito. Argumentum enim tutelæ plane depulſorium eſt. Qui pleniſſimo jure ſe ſuaq; obligandi poteſtatem non habet, tutor dari nequit, *l. fin. C. de legit. tutel.* dari igitur nec illa poterit, qui ope reſtitutionis in integrum, ſi quid oſcitanter geſſiſſet, tutelæ actionem eluderet: unde & Grot. *in zijn Inleyd. lib.* 1. *part.* 7. *verſ. over-zulcx*, jus Hollandorum enarrans, matrem aviamq; ita demum ad tutelam vocat, ſi ſint idonei. Atqui conſuetudo idoneum tutorem ſi deſideret, excludi eo verbo matrem minorem non male traditū eſt apud Argentr. *ad arl.* 480. *gl.* 3. *in verb. ſuffiſ.* Quę cùm conſidero, fere eſt ut minorennes viduas noſtrates iis aſſimilaverim minoribus, qui apud Romanos curatores non

X. *An vidua minorennis gaudeat ætatis auxilio?*

Pars Altera. habebant, ac in ea causâ erant, ſua ut gererent negotia, læſi tamen reſtituerentur, cujuſmodi tum pleroſque minorum fuiſſe non improbabilis conjectura eſt, quod inviti illi curatores non acciperent, ut conſtat *l.* 13. *de tutorib. dat. l.* 3. *C. de in integr. reſtit. l.* 7. §. 2. *ff. de minorib.* §. 2. *Inſt. de curator.* Nec inde, quod dicitur in *l. final. C. de legitima tutela*, *&* in §. 13. *Inſt. de excuſation. tutor.* ob fœdam nominum confuſionem repelli à tutela minores, elicueris admittendos eſſe eos, qui in tutela non ſint, cùm in univerſum reſponſum ſit tutores nullos eſſe, niſi qui majores viginti quinque annis fuerint facti, §. 5. *Inſt. qui teſtament.* quemadmodum & veniam ætatis habentes, ſuiſque liberatos curatoribus, tutelas propterea non adipiſci ſupra oſtenſum eſt. Adhęc cum, in ipſorum favorem pupillorum, matris aviæque (nam aliæ tutrices non dantur) comparata ſit tutela, quod ibi naturæ amor favoris neceſſitatem erga pupillos inducat, ut loquitur Juſtinianus *Nov.* 94. *cap.* 1. Et rectè obſervat Charond. *in Pandectis cap.* 36. *fol. mihi* 334. *circa medium* non debet adverſus pupillos obſervari, quod pro ipſis excogitatum eſt, ut loquitur Ulpianus *in l.* 3. *in fin.* §. 5. *ff. de Carbonian. edicto.* haud dubiè adverſus eos tum futurum, ſi adhiberetur ad tutelam, qui ætate ſit minor; cum & progreſſu demum temporis, ægrè tandem matrem aviamque; repulſis cæteris, ad tutelam admiſerint legiſlatores. Primò mulieres in perpetua erant tutela: teſtatur Ulpian. *in fragm. tit.* 11. idem de Batavis Grot. *part.* 4. *lib.* 1. *verſic. ſtaet te letten.* Dein ſuam in tutelam cum veniſſent, aliorum tamen non ſubibant,

l. 1.

l. 1. *C. quando mulier. l.* 2. *ff. de reg. jur.* ne quidem datæ teſtamento. *l.* 26. *ff de teſtam. tutel.* Poſtmodum mater duntaxat aviaque admiſſæ, ſed non niſi exorato in hoc principis reſcripto, *l.* 2. *Quando mulier.* Tandem & citra reſcriptum, ſed ea lege ut ſint perfectæ ætatis, ut renuntient SC^to. Vellejano, *Novell.* 118. *cap.* 5. Poſtremo & ea renunciatio apud Gallos Hollandoſque juxta receſſit ab aula: ſcriptores citat Groeneweg. *ad d. l.* 2. Jam & illud quoque ſi inſuper habeamus, ut perfectæ ſint ætatis, fiet ut quibus vix & ſumma quidem cum cautione tutelam jura concrediderint, nos iis, nulla vel ætatis habita ratione, eandem delatum eamus, cum cętera quod prętermittantur, materna forſan penſet affectio; ſed ut ea quæ per ætatem adminiſtrationi non ſufficiat, eidem adhibeatur, nulla affectionis ratio efficit. Verùm cum ſuper conſuetudine ſit hæc quæſtio, neſcio, an aliunde firmius deduxeris argumentum, quam ab aliis locis, ubi conſuetudo viget conſimilis: quod in ambiguitatibus, quæ ex conſuetudine aliqua proficiſcuntur, aliarum regionum, ubi eadem illa clarius eſt expreſſa, auctoritatem advocare oporteat. Apud Gallos igitur, ubi generali regni conſuetudine receptum eſſe teſtatur Boër. *deciſ.* 124. ut matrimonium contrahentes evadant majorennes, admitti turne ad tutelam mater minor? Imo verò in totum repellitur. Quare plurimum hîc valiturum puto, ſi pleraſque Galliæ Provincias in hoc percurrero. De Turonibus teſtem citamus Joannem Zainſon. *ad conſuet. eorundem. tit.* 32. *de tutoribus*, addentem abſurdum fore ſi quis aliud dixerit. De Burgundiâ Chaſſan. *ad*

XI. *Quo jure hic Galli circa tutelas utuntur?*

tit.

Pars Altera.

tit. des enfans des plusieurs licts. Rubr. 6. §. 6. qui illustraturus articulum, quo matri defertur tutela, in principio subjicit hęc verba: intellige dummodo sit major 25. annis. De Britanniâ Argentr. *ad arl.* 480. *gl.* 3. *& ad consuet. reformat. quæ post veteres comparent ad arl.* 560. *n.* 2. *in fin.* Testantur & Charondas, qui Gallici juris conscripsit pandectas, *lib.* 2. *tit.* 7. *de tutelis fol. mihi* 210. Papon collector arrestorum Gallicorum *lib.* 15. *tit.* 5. *arl.* 16. *inter defectus, ut loquitur, matris quoad capessendam tutelam, enumerans, si minor sit.* Idem compluribus Gallię consuetudinibus extat expressum: Borboniæ *tit. de tutelis* 16. *art.* 175. quas illustravit Joannes Papo. Averniæ *tit. de tutel. art.* 4. ad quem Aymo. Niverniæ. *tit. des tuteurs arl.* 6. *& ibi Cocquille.* Sed de Gallia plus satis. Proficiscamur in Hispaniam, nam & eo loci contrahentes matrimonium cura abeunt, ut de Castellæ regno fidem facit Gomes. *ad legem Tauri* 47. *n* 2. Quod ipsum cum Molinęo Theologo *de Iustit. & jure part.* 1. *tract.* 2. *disp.* 221. *versic. verum mater.* prębuisset dicendi occasionem, opinari se per Castellæ mores admissam iri matrem minorem, reprehensus est eo nomine Molinęus ab Hispano JCto. Guitieres, eo in tractatu, quem ex professo de tutelis scripsit. *part.* 1. *cap.* 7. *n.* 28. tradente ibidem matrem minorem non admitti, adeoque Theologum illum judicâsse ultra crepidam. Tandem, ut ab exteris domum redeam, illud annectam Amersfurtiensi statuto expressim prohiberi capessere tutelam, qui non major 25. annis factus fuerit. Contra hęc omnia si quis moveat quod vix apud nos videris matres minorennes repulsas: ferat ille idem

XII. *Quo Hispani?*

XIII. *Cur vix videas hodie à tutela re-*

Prælimina ria.

idem sibi responsum quod jam ante dedêre Galliæ scriptores duo, quorum Aymo *ad d. arl.* 4. hoc ideo fieri ait quod nemo se opponat, & Argentr. *d. gl.* 3. Major annis sit necesse est, etsi, inquit, in eo interdum peccari videmus. Una his omnibus, quas ego quidem viderim, adversa est Bituricensis consuetudo, *tit.* 1. §. 6. *in verbo jaçoit &c.* matri minori tutelam deferens; cujus commentatorem cùm egerit Boërius, inde forsan fuit, ut exciderit ei ejusmodi oratio *decis.* 124. *n.*7. ac si ex generali Galliæ consuetudine, quâ per matrimonium solvitur cura, id juris proficisceretur; cum tamen in cæteris fere Provinciis viderimus obtinere alia omnia (nisi cum Fabro *ad tit. C. Quando mulier tutelæ officio* exaudiveris eum de testamentario tutore, de quo tota illa dicisione agit) Quam Boërii generaliorem locutionem qui allegant, ad mores quisque patrios transferre eam non audent. Nostras Montanus *in tract. de tutel. cap.* 15. *num.* 19. transcriptis Boërii verbis remittit eadem in Galliam, fideque quodammodo esse jussa penes auctorem ait: ita testatur Boërius in Galliâ observari. Guitieres *d. cap.* 7. adducit Boërium de certo loco scribentem, quo expressim tenet illa consuetudo. Eaque sola Boërii oscitantia nititur & Vivius *lib.* 3. *decis.* 489. nec crediderim alia, quam una illa Boërii scriptione qui suffulciatur, repertum iri aliquem; ut hæc sint argumento, quam facile oscitantia unius in erroris consortium pertrahat alios, qui præcedentis dicto vix, imo ne vix quidem, expenso in sententiam ejus prosiliunt, magis quam concedunt. Ut finem faciam, hæc jure quanquam, moribus, ac ratione juxta prodita sint, qui

pusas matres minores.

 tamen

XIV. *An rectius adjungi matri tutorem, quam eandem removeri?*

tamen matri unum alterumve supernumerarium tutorem potius adjungendum censent, quàm ut ad tempus, donec minor fuerit daretur alius, me non habebit repugnantem; idque ipsum nec Argentræo displicuit. *d. gl.* 3. *num.* 1. *in fine.* maxime si eminentis dignitatis ac familiæ mater sit, cujusmodi vel minorennis ad gubernacula reipublicæ adhiberi solet. Et ita nuperrimè in lite illustri à Supremo Hollandiæ Senatu matri minori, quam ex

XV. *Claudit caput litis illustris nuperrima Hollandorum decisio.*

causa imperfectæ ætatis tutelâ removendam dicebat adversaria pars, ut patet *uyt het mandament in cas d'appel geinsereert inde Herstelde Leeuvv, fol.* 348. usque adeo ut eo nomine jure se revisionem intentare posse declaraverit *ibidem fol.* 364. tres quatuorve tutores superadditi fuerunt: numerum forsan auxit negotiosum ac diffusum tutelæ illius onus. Præter solitum copiosior hic fui, quod viderem parcius hoc argumentum executos esse scriptores, ut ostendisse illud potius, quàm explicuisse, aut ad mores hodiernos exegisse videantur.

Cujus

Cujus conjugis intuitu, cuique fini inducta sit maritalis potestas?

EXplicito tractatu de jure quod oritur ex statutorum seu consuetudinum diversitate, quem commentario, pro quarto præliminari, interjecimus, premamus vestigia alterius precedētis, quo juris conjugalis apud nostrates originē demonstravimus adeoq; procedamus specialius ad maritale in uxorem imperium, de quo præliminaris quæstio esto. Utrius ex conjugibus intuitu jus illud obtineat? Duarenus non levis Romani juris interpres, miratur tam clari apud Gallos instituti rationem adeo obscuram esse, ut de ea inter supremarum Curiarum judices non conveniat. Et ille quidem non male ratiocinatur, vel inde apud Gallos clarum videri consuetudinis hujus auctores non spectasse infirmitatem sexus, quod illi innuptas mulieres sub auctoritatem tutorum non redegerint: unde consequens est tutoris alterius vicem ubi subit, aut excipit maritus, in consideratione consuetudinis esse sexus fragilitatem, adeoque comparatam eam mulieris causâ: ut apud Geldros, ubi non nisi curatore electo solutas diximus peragere negotia maxime judicialia, & præterea testatur Fredericus à Sande *in tract. de effestucat. cap.* 4. *num.* 11. *& ibi Goris. & cap.* 5. *num.* 15. Apud Hollandos vero, nostrates, ac Frisios, cum nulla innuptæ indigeant auctoritate, maritorum causa jus illud obtinere statuendum est. De Frisiis perhibet testimonium Joan. à Sande *decis.*

Prælimina ria.

*Frif.lib.2.tit.4.defin.*1.*&* 3.de Hollandis Grotius *lib.*1.*part.* 4.*van fijn inleydinge.* Quo de posteriore jure novum subrepit dubium, respiciatne jus illud maritorum duntaxat commodum, ne gesta uxoria ipsis sint fraudi, an vero spectet ad legitimationem, seu habilitatem personæ; quasi majores nostri, quo viro obnoxiam magis ac tractabiliorem redderent, alieni status conditionem mulierem voluisent induere. Ex suis quique moribus priorem sententiam amplectuntur. Tiraquell. *ad leges connub. gl.* 6. *num.* 37. Imbert. *in Enchrid. in verb. vir & uxor* Boër. *ad consuet. Bitur. tit.* 84. *gl.* 5. Posteriorem Argentr. *ad consuetud. Britanniæ artic.* 424. *gl.* 1. Christin. *ad leges Mechlinienses tit.* 9. *artic.* 4. *num.* 38. *&* 39. *ubi in additament.* Duaren. *de nupt. cap.* 1. Sand. *decif. Frisicar. d. defin.* 3. Et certe, si antiquum maritorum imperium, unde hodiernum profluxit, adspiciamus, apparet statum mulieris discussum fuisse, maritique suppositum potestati, qua ille olim in uxorem etiam vitæ necisque jus habuit Quare, nec dissoluto matrimonio ex contractu clam virum inito convenienda tum mulier: haud secus ac pupilli in potestate tutorum constituti adeo inutiliter contrahunt, ut illis majoribus effectis contractus uon convalescat *l. continuus* 137. *§. cum quis ff. de Verb. Obl. l. obligat.* 44. *D. de obl. & act. l. quod ab initio* 24. *De reg. jur.* Atque ita apud Hollandos observari videtur innuere Groeneweg. *ad l.* 2. *C. de in integr. restit. minor. in verb. ipso jure.* Ast altera opinio ubi obtinet, ipsa quidem mulier tanquam consensus capax obligabitur, vivo tamen marito ne sit in illius prejudicium, conticescet actio.

Pro-

 Prælimina ria.

Proinde ad mores patrios quod attinet: cum ſtatuto Ultrajectino cautum ſit ex contractu conſtante matrimonio, non conſentiente viro, inito, à morte ejus recte in mulierem agi, duplex elicitur conſectarium. Primum in gratiam mariti, hanc obtinere poteſtatem. Alterum mariti duntaxat præjudicio ac detrimento rationem ejuſdem inniti.

SUMMARIUM.

I. *An pro nupta noſtrate acceptus obligetur fidejuſſor, & quomodo?*

II. *An & pro Batava, & quid ſit inter utramque diſcriminis.*

Quod mulieres de debito clam virum contracto diſſoluti matrimonii tempore recte conveniantur apud noſtrates, nullo vero tempore apud Hollandos, argumento eſt, mores quidem in eo convenire, ut mariti gratia jus ſit inductum utrumque; cæterum diſcrepare, quod intereſſe duntaxat mariti in conſideratione legiſlatoris noſtratis ſit, ne nimirum quid committat uxor mariti diſpendio, cætera ſemet ipſam obligandi poteſtatem habens; cum Hollandorum mores ſtatum mulieris ita diſcutiant, ut nunquam non nullius momenti ſit citra mariti tutoriſque auctoritatem contracta mulieris obligatio. Unde altera adhuc promanat utriuſque juris differentia, quę tamen non ſpectat ad mulierem, ſed tertii perſonam concernit. Si enim creditor, curans ut ſibi diligentius cautum ſit, ad uxoriam obligationem acceperit fidejuſſorem; quid dicemus valituram fidejuſſionem, an vero inutilem fore? Forſan intererit ex Batavo, an ex noſtrate jure definiatur quæſtio.

Prælimina-ria.

I.

An pro nupta nostrate acceptus obligetur fidejussor, & quomodo?

Patrium jus quod attinet obligationem substituram nullus dubito, ut maxime semet ipsum expressim pure obligaverit fidejussor. Ratio in eo est, quod cum in mulierem a morte viri agatur efficaciter, ipsa in eo causa esse dicenda sit, ac si innupta promisisset in diem: futuræ autem obligationi adhiberi potest fidejussor, dummodo sit aliqua vel naturalis futura obligatio *l.* 6. §. 1. *ff. de fidejussorib.* Quare dilabimur ad nobilitatam illam in scholis ventilationem, quam habes *ad* §. 5. *inst. de fidejussor.* quaque disputant, in citeriorem diem si adstrinxerit se fidejussor, quam debet principalis; an omnino non obligetur, an vero non omnino, hoc est, an non antequam dies venerit: nam utra horum verborum ab Ulpiano in *l.* 8. §. 7. *ff. de fidejussor.* scripta sint, in eo est, quod scholastici scriptores litigent. Verum alienam àmoribus hanc disceptationem esse rectissime traditum apud doctissimum Vinnium *in commentariis ad d.* §. 5. Nam & in constituto, quod pacto nudo perficitur, Romanis placitum est constitui posse citeriore die, quod ulteriore debebatur *l.*4. *ff. de constituta.* quomodo nimirum communiter Doctores eandem legem exaudiunt: nam alias apparet illam loqui de constituto pro se, non pro alio; si constituam quod ipse in diem debeo, quin valeat constitutum citeriore die, nihil est impedimento. Sed ut adhæream communi opinioni, cum hodie valere jussa Romani juris subtilitate recesserit ab aula pactorum illa, ac stipulationum diversitas, omnino dicendum est fidejussorem ita acceptum ab eo, qui cum nostrate muliere, marito inconsulto, contraxerit, obligari efficaciter,

verum

verum eodem die ſuſpendi obligationem, ex quo tetenetur illa principalis, ut & de conſtituto Romano jure proditum eſt *l.* 19. *in princip. & §.* 1. *ff. de conſtituta pecunia.*

Major ſuper Hollandorum aliorumve more dubitatio eſt, quo ne quidem poſt mortem viri judiciũ ullum, quod extimeſcat mulier, habet. Pro qua ſi interceſſerit fidejuſſor, videamus num jure cum eo experiaris. Suos, nec quidem infimi nominis aſſertores utraq; nacta eſt ſententia. Affirmant argumenta Harbaji *rer cotid. cap.* 13. *§.* 21. Moller. *ad conſtit. Saxoniæ part.* 2. *conſtit.* 15. *quæſt.* 12. *n.* 57. *& ſeqq.* Hering. *de fidejuſſor. cap.* 10. *n.* 3. & poſt viſus Carpzov. *part.* 2. *conſt.* 15. *defin.* 7. Negant Argentreus *ad conſuetudines Britanniæ art.* 479. *in fine.* Tiraq. *de leg. connub. gl.* 4. *num.* 14. Pyr. *tract. de fidejuſ. part.* 2. *ſect.* 8. *cap.* 56. Berlich. *part.* 2. *concluſ.* 17. *num.* 110. *& ſeqq.* Gutier *in repetit. authentic. Sacramenta puberum C. ſi adverſus.* Poſteriorum illud palmarium argumentum eſt, quod ex contractu jure municipali improbato, ne quidem naturalem obligationem putent oriri, juxta allegatos à Sand. 3. *tit.* 1. *deciſ.* 1. & quod naturalis obligatio in ſtatutis nullum habeat effectum Argentr. *art.* 200. *in fin. &* 214. *gl.* 2. Quæ tamen aſſertio vereor ut tuta ſit: cum enim in ſtatutorum aut conſuetudinum defectum utamur jure Romano, quid, quæſo, intererit, illone an hoc jure improbetur obligatio? cum utrumque pari polleat auctoritate. Eo ipſo enim quod recipimus Quiritium leges, jus nobis ipſi civile aut ſtatutarium efficimus; ut quot inde leges adoptemus, totidem velut ſtatuta nobis condamus aut conſtitutiones, adeoque cum eodem modo ſtatuta conſtituant

11. *An & pro Batava, & quid ſit inter utramque diſcriminis?*

noſtrum

noſtrum jus civile, atque ſuum Romanis illæ leges, qui poterit major vis eſſe ſtatuti, quam legis receptæ? Nec contra ex jure illo Romanorum ullum huc argumentum deduxeris: nam ſi inde ſtatuta æſtimare velimus, longe ea infra legum auctoritatem, nedum ſupra ſtetiſſe palam eſt. Quare quæſtionis judicatio in eo eſſe videtur, natura debeat uxor, nec ne. Illud enim ſi affirmandum putes, & una obligari pro ea fidejuſſorem concludere neceſſe eſt, *l.* 6. *§. ult. l.* 7. *l.* 16. *§. fidejuſſor.* 3. *l. ubicunque* 60. *ff. de fidejuſſor.* Sane qui intelligit id quod agit velle eum poſſe, & conſentire, & conſequenter naturaliter ex conventione ſua obligari magis eſt ut dicamus; & quidem Icto. *in l.* 84. *§.* 1. *ff. de reg. jur.* definitum eſt, natura debere eum, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem ſecuti ſumus. Mulierem autem maritatam ſua ex promiſſione jure gentium obligari, vel illud argumento eſt; quod apud Romanos gentium dominos, ac longe moratiſſimos, nupta ſemet obligandi poteſtatem habuerit. Unde & recte tradidit Grot. *de jur. bell. ac pac. l.* 2. *c.* 5. *num.* 8. Jus reſcindendi vota uxoria apud Hebræos, ex civili illorum jure, non gentium eſſe. Quare ſingulare eſt, quod pro eo, quod prodigus promiſerit, fidejuſſor interveniens non teneatur, *l.* 6. *ff. de verb. obligat.* quam tamen legem ut concilient cum *l.* 25 *ff. de fidejuſſor.* mire ſe torquent Doctores. Placuit namque omnis juris auxilio penitus deſtitui prodigi obligationem, ut nec fidejuſſor ei abhibeatut; ac præterea alia prodigi, alia mulieris ratio eſt: non enim perinde hujus atque illius cauſa, cur non obligetur, intra ſe ipſam eſt, vel circa defectum ver-

ſatur

 Præliminaria.

ſatur perſonæ ſuæ, ſed ad virum ſolummodo reſpectum habet, cujus ſolius intuitu non tenetur mulier, alias innupta ejuſdem ætatis contractura efficaciſſime. Unde magis eſt, ut componatur illa cum pupillo, qui pubertati proximus, itemque ſub alterius poteſtate eſt, pro quo fidejuſſorem acceptum teneri conſtat *l. ſi pupill.* 127. *ff. de verbor. obligat.* Vel potius à ſervili conditione, tanquam à terminis fortioribus ducamus argumentum. Pro ſervo conſtat obligari fidejuſſorem, §. 1. *inſt. de fidejuſſ.* domini autem in ſervos poteſtatem majorem eſſe maritali, nec ii, puto, negaturi ſunt, qui imbecilliorem ſexum durius æquo habere conſueverunt.

An & quando repetere poſſit nupta ſolutum à ſe debitum quod citra viri contraxerat auctoritatem.

SUMMARIUM.

I. *An, quod neſcio marito à muliere promiſſum, ac ſtante matrimonio ſolutum eſt, poßit repeti?*

II. *Quid apud noſtrates, qui eo jure utimur, ut ſtante quidem matrimonio conticeſcat actio, cæterum tamen reviviſcat soluto?*

III. *Si patria conjux vivo ſolverit marito, an repetat interuſurium medii temporis?*

IV. *Si inſcio marito promiſerit centum cum uſuris, an diſſoluto matrimonio ultra ſortem conveniri poßit in uſuras?*

V. *Quid ſi ſolverit mulier diſſoluto matrimonio eo loci, ubi ſexus*

 fæmi-

fœminius in perpetua tutela est?
VI. *Quid si apud Hollandos, ubi gesta uxoria sine viri auctoritate ita sunt irrita, ut nec dissoluto matrimonio in mulierem eo nomine possit agi?*
VII. *Marito ex sua persona nonquam non datur repetitio.*

PRoducit & hunc effectum naturalis obligatio, ut ex ea causa solutum non condicatur. Ejus igitur, quod sine marito auctore promiserit, solveritque mulier, competetne repetitio? cessare repetitionem putat Harbajus *rer. quotidian.* §. 21. *cap.* 13. sive id constante tentet mulier, seu soluto matrimonio. Cui ut subscribam, à me necdum impetro: nam quod naturaliter obligato soluti repetitio non competat, tum fere locum habet, si ille in ea causa fuisset, ut solvendi haberet facultatem: unde dicendum videtur, quidquid mulier constante solverit matrimonio, omnino posse illam repetere, æque atque pupilli persona; si quid sine tutoris auctoritate solutum esset, locum facit repetitioni *l.* 29. *ff. de condiction. indebit.* quoniam, qui sub tutore constitutus est, ut sine eo non contrahit, ita solvendo nihil agit, nec ullum transfert dominium, vel nummi fiunt accipientis, Arg. *l.* 9. §. 2. *ff. de auctorite tutor. l.* 14. §. *final. ff. de solut.* §. 3. *in fin. quibus alienare non licet.* Ad mores tamen nostrates quod attinet, quibus constante duntaxat matrimonio, frustra cum muliere, experiaris, subitura post vel ipsamet vel in persona hæredum soluto matrimonio eo nomine judicium, adeo ut mariti duntaxat commodum respiciat tutela, non discusso mulieris statu, dicendum est in ea causa mulierem

esse,

 Prælimina ria.

esse, ut debitrix existat in diem, incertum quidem illum, sed quem tamen certum sit omnino eventurum: in diem autem debitor cum sit adeo debitor, ut ante diem solutum non possit repetere *l.* 10. *ff. de condict. indebit.* consequens est dicere ejus quod constante solverit matrimonio mulier, non habituram eam repetitionem; cum non sua causa, ut in pupillo se res habet, sed mariti duntaxat gratia suspendi apud nos exactionem vel ex eo apparet, quod judicium in mulierem vivo marito se daturum neget nostras legislator. *Rub.* 22. *artic.* 5. *ordinationis patriæ.* ut vel ab initio contractus dixeris obligatam mulierem, sed rejici duntaxat in dissoluti matrimonii tempus agendi in eandem facultatem. Unde putaverim, cum sors non repetatur, nec repeti posse medii temporis interusurium, vid. Costal. *in d. l.* 10. Cui consequens esse videtur mulierem, quæ centum promisisset cum usuris competentibus, teneri soluto matrimonio ad sortem cum usuris stante matrimonio decursis. Quare quod hic de concedenda mulieri repetendi facultate disseruimus constante matrimonio, tum demum locum poterit habere cum repetendi jus neglexerit maritus, mulierque à judice admissa sit illud exequi. Diximus de solutione constante facta matrimonio. Nunc de eo videndum est, quod soluto matrimonio solverit mulier: & magis est, ut pro morum singulorum diversitate aliud atque aliud dicendum sit. Est ubi mulier in perpetua tutela ætatem agit, cælebs ne ea fuit, an maritata, nullo discrimine, ut quondam apud nostrates, Hollandosque juxta obtinuisse alibi ostendimus. Et iis quidem moribus cum mulier ad vitæ

tempus usque tutela nunquam exeat, nec unquam quoque cessabit repetitio. Alibi ubi uxoratas duntaxat constringit tutela, ita tamen ut spectet ea ad habilitationem personæ, adeoque sine marito facta à muliere promissio, & dissoluto matrimonio eandem obliget, fere est, ut idem sit dicendum, perinde atque de pubere responsum est, habere eum ejus quod in pupillari ætate promissum, pubes factus solverit, repetitionem, nisi locupletior factus sit, *l.* 13. §. 1. *ff. de condictione indebiti.* Nisi forsan pupillum inter & mulierem interesse dixeris, quod exprefse responsum sit idcirco repetitionem dari pupillo, quia nec natura debet, *l.* 41. *ff. de condict. indebit.* cum mulierem obligari naturaliter supra adstruxerimus. Verum vel hoc saltem priorem sententiam sustentat, quod & qui civiliter juxta ac naturaliter debeat, si tamen tutus sit exceptione perpetua favorabili, quæ una cum re sive contractu nata sit, per errorem solutum possit repetere, *l.* 40. *ff. de condict. indebit.* exceptio autem qua gaudet mulier odio ejus, cui debetur, comparata non est, sed vel favore mariti, ut disseruimus supra, vel, quod in proposito perinde est, favore conjugum, quo per maritum, qui familiæ caput est, negotia ejusdem & procederent melius, & utilius explicarentur. Ne dicam quod secundum Bartolum, aliosque Doctores idem quod de favorabilibus judicium efse de omnibus exceptionibus descendentibus ex statuto testetur Costal. *ad d. l.* 40. Tandem ut ad maritatam revertar nostratem, quæ contrahens vel ab initio semet ipsam vinculo obligationis adstrinxit, convenienda duntaxat eo nomine matrimonio

nio diſſoluto, eo quod tum nulla fraus marito nectatur; palam eſt non habituram eam repetionem ejus quod ſolverit matrimonio ſoluto, qua caret ſi quid ſolverit eo conſtante. Illud autem, ut caput claudam, perpetuum eſt. Clam maritum, ſi quid ſolverit mulier, id eum ſuo jure, ad avertendum diſpendium, nunquam non revocare poſſe.

Tractatus de Jure Conjugum,

LIBER PRIOR.

De potestate maritorum in uxores.

In quo { *de jure eorum circa*

Personas	— — — —	TIT. I.
Res	— — — — —	TIT. II.
civiles	— — — —	part. I.
contractus	— — —	*cap.* 1.
quasi contractus	— —	*cap.* 2.
alienationes inter vivos	— —	*cap.* 3.
ultimas voluntates.	— —	*cap.* 4.
criminales	— — —	part. II.
Actiones	— — — —	TIT. III.
civiles	— — — —	*cap.* 1.
criminales	— — — —	*cap.* 2.
de modo quo jus illud inhibeatur.		TIT. IV.
ante matrimonium	— — —	*cap.* 1.
post matrimonium.	— — —	*cap.* 2.

TRACTA-

TRACTATUS DE JURE CONJUGUM,

LIBER PRIMVS.

Titulus Primus,

De potestate quam habet maritus in personam seu corpus uxoris.

Tandem missa fiant præliminaria, quæ si forsan quis pro mole operis æquo duxerit longiora, det ille aliquid argumenti istius nobilitati quod statutorum nobis excitavit diversitas, dignum ut continuo ac cohærenter traderetur in universum. Consequens est ut ipsum tandem, quem in manus habemus, tractatum auspicemur. Distinximus eum in libros duos. Primo nos acturos polliciti de potestate maritali. Et quidem inter eadem præliminaria demonstravimus, quomodo viro in uxorem competat imperium jure naturæ æque ac divino; additis nonnullis, quæ mariti potestatem respiciunt consideratam in genere. Reliquum erit, ut jus mariti intueamur in specie, quibus nimirum in rebus consistat illud, ac quomodo inhibeatur. Ut autem statim conspici possit operis ordo, exhibemus hic in ingressu tabulam, qua velut faciem totius libri ponimus ob oculos. Potuissem longe alio,& forsan rectiore ordine uti: consideranti enim quibus in rebus virilis in uxorem potestatis effectus potissimum elucet,

cet, ei videbitur omnium fere ſummam diviſionem in duo genera poſſe deduci. Aut enim in judiciis conſpicitur, aut circa res verſatur extrajudiciales. Judicialia in aperto ac quaſi in propatulo poſita ſunt. Extrajudicialia concluſa fere manent intra notitiam eorum quos contingunt. Quare de judicialibus tanquam de parte magis illuſtri, potiorique prius nobis dixeris commentandum. Eo magis quod à judiciis ad contractus proclivior, quam è contra ſit argumentationis deductio, cum qui ſuo nomine ſtandi in judicio, idem & contrahendi habeat facultatem, non habeat ſemper è converſo: quemadmodum & apud Romanos apparet minorem contraxiſſe efficaciter, litigaſſe non item, ſuo nomine litem ſuſcipiente curatore. Sed antiquius mihi fuit noto juriſconſultis ordini inſiſtere, quam novum componere de meo. Preſſi itaque veſtigia Triboniani noſtri, qui juris elementa eo contexuit ordine, ut primo egerit de perſonis, dein de rebus, poſtremo de actionibus. De viri imperio, quod in perſonam ſeu corpus habet uxoris jam monuimus in veſtibulo non eſſe nobis decretum in hoc tractatu diſſerere. Quouſque enim ſe protendat viri in caſtiganda uxore imperium, ad quæ obſequia ſibi præſtanda vir jus habeat compellendæ uxoris, obvia tractatio eſt apud Politicorum ac œconomicorum filios, quorum frugem demetere mihi non eſt propoſitum, qui habeam in animo id juris tradere, quod ſolius eſt JC^ti., adeoque quo conjuges de rebus utuntur ſuis, ac conſequenter de illa poteſtate maritali, quæ vires explicet in uxoris bona. Quanquam, ut nunc ſunt mores, fruſtra fuerim, ſi jus & majeſtatem virorum

rorum

rorum asserere instituerem, quam illi ipsi quà publicè, quà privatim obteri passim & calcari sinunt. Honos quidem habendus, dictante sacra pagina, mulieri, tanquam vasculo infirmiori, ne scilicet conculcetur à viro, sicut honos habetur crystallinis, quia sollicite tractantur: nec enim plagas putaverim conducere sterilibus ad fœcunditatem, gravidis ad faciliorem partum, ut persuasere sibi Romanæ illæ mulieres discursantes in Lupercalibus; de quibus Plutarchus *in Cæsare*. nec iis assentior, qui propterea mulieribus relinqui crines dicunt, ut habeant mariti, quo eas trahere possint & ligare, ut voluit par illud Jurisconsultorum citatum Arnisæo *de jure connubior. cap. ult. sect.* 1. *num.* 4. cæterum tamen non ita laxandæ uxoribus habenæ, ut gemmis auroque ad invidiam ornatæ vel potius oneratæ (navis enim & mulier nunquam satis ornantur, Comico teste.) magnifice supra ora virorum incedant, aliorumque oculos in se prolectent; non ut primus eis cedatur locus; non ut in conviviis, conciliabulis viris ostrepant, silentium imperent, ac loquendi appetant principatum; non ut illis impune placita maritorum spernere, his contra fas sit jussa uxoria capescere, vir in uxorem non audeat hiscere, mulier vel in tantillo sibi non audienti marito jugiter obganniat ad aures. Turpi profecto ac miseranda maritalis majestatis diminutione, ut vir serviat, qui caput est: nisi forsan cesserit illi matrimonium in servitutem pœnæ, quæ soleat inferre capitis diminutionem. Ego, serio, non liberos homines, sed servos habeo, qui gaudent haberi ab uxoribus: nec enim liber est, inquit Cicero, cui mulier imperat,

cui leges præſcribit, jubet, vetat quod videtur, cui nihil imperanti negare poteſt, nihil recuſare audet. Si poſcit, dandum eſt, ſi vocat, veniendum, ſi ejicit abeundum, ſi minatur, extimeſcendum. Ut ego viros recte monitos à Catone putaverim, ne dent frænos impotenti naturæ & indomito animali, quod modum licentiæ mulieres facturæ non ſint, niſi mariti faciant, quod omnium rerum libertatem, imo licentiam deſiderent; extemplo, ſimul ac pares eſſe ceperint, ſuperiores erunt. Quæ utinam videas hodie tam ſervata, quam vulgo nota ſunt; ſed quid agas ſæculo invito?

TITULUS SECUNDUS.

PARS PRIOR.

CAPUT PRIMUM.

De poteſtate mariti in obliganda uxore per contractum.

SUMMARIUM.

I. *A jure maritorum proficiſcitur obligandæ uxoris poteſtas, non à rerum communione.*

II. *Pinguius illud jus curatoris aut tutoris poteſtate.*

III. *Ex omni utili vel ſaltem non damnoſa adminiſtratione obligatur uxor à viro.*

IV. *An ſine conſenſu mariti præſentet mulier patrona?*

V. *Quid dicendum de inutili & detrimentoſa mariti adminiſtratione?*

VI. *Quid de iis quæ Venere aut Baccho diſſipavit maritus?*

VII. *Cur uxor luat una partem illius*

Uris maritalis beneficio consequitur vir apud nos liberrimam bonorum uxoris administrationem, ut quicquid contractum ab eo seu gestum fuerit non suo duntaxat, sed & tutorio uxoris nomine actum censeatur, adeoque ex quocunque mariti contractu comparata sit actio creditoribus in ambos conjuges, ac utriusque hæredes. Dicimus è jure mariti proficisci id juris, ut gesta constante matrimonio utrumque conjugem adstringant, ne quis ejus originem arcescat

I. A jure maritorum proficiscitur obliganda uxo

ris potestas non à rerum communione.

arcescat à rerum inter conjuges communione, nupta quippe in potestate viri est, licet non sit communis in bonis ut recte notat Chopin. *ad leges Parisiens. lib. 2. tit. 1. n. 19. in mergine.* cujus quidem communionis ratione est ut alter alterius debitis ante matrimonium contractis obligetur; cæterum ut gestis à marito eo constante involvatur uxor, creditoris adspectu, sola maritalis potestas in causa est: ut latius adstruximus alibi. Verum & illud hic repetendum videtur; quod & inter præliminaria monuimus, jus administrandi maritis indultum moribus, longe aliud esse à tutorum, curatorum, ac procuratorum administrandi potestate, ut quæ de eorum incuria statuta sunt, huc trahenda non videantur; quippe marito cura sua commodum & honos est, rationum redditionis immuni: tutoribus & curatoribus officium oneri & periculo est. Procuratoribus ex mandato & præscripto curanda sunt negotia; mariti autem peculiari quadam ac laxiore potestate tuentur uxoria. Unde consequens est ut duo videamus.

II. *Pinguius illud jus curatoris aut tutoris potestate.*

Primũ an ex qualicunq; mariti contractu teneatur uxor.

Alterum an non & ipsa aliquando se virumque obligandi facultatem habeat.

Et quidem perpetuum apud nos esse videtur, ut quælibet mariti obligatio una adstringat uxorem, ut vix, imo ne quidem exceptioni locus esse videatur. De utili mariti administratione nemo dubitaverit, nec quoque de ea forsan, quæ sicut utilitatis, ita nec dispendii quicquam habet, ejusmodi concernens actus, qui non tam in utilitate quadam, quam in honore & prerogativa consistunt. Posterioris tamen notæ illa species est, super qua disceptant

III. *Ex omni utili vel saltem non damnosa administratione obligatur uxor.*

IV.

An sine consensu mariti præsentet mulier patrona?

tant Doctores. An mulier nupta, Ecclesiæ patrona possit præsentare absque consensu mariti. Tiraquellus secutus Lambertinum *ad ll. connub. gl.* 5. *num.* 221. putat eam jus præsentandi sine marito habere, hoc potissimum ductus argumento, quod & pupillus possit præsentare sine tutoris auctoritate, & quod in hujusmodi rebus spiritualibus non curetur auctoritas aut potestas aliena, utpote solum rerum externarum seu sęcularium gratia comparata. Juvat tamen videre, quomodo idem Tiraquellus alibi *gloss.ult. num.* 5. *& seqq.usque ad finem*, locos affectet, & texens lexica conquirat utrinque argumenta & Doctores, ac tandem dimittat lectorem illo sibi non infrequenti epiphonemate, *ideo cogita:* æque incertum, ac Terentianum illum Demiphonem dimisit trias illa advocatorum. Mihi non videtur dubitandum jus præsentandi maritis competere, consentiente Sarmient.*lib.* 3.*cap.* 10.*in fin.*constat enim inter omnes jus illud esse in fructu, ut & una cum universitate rerum transeat in usufructuarium, qui solus, domino proprietatis inconsulto, præsentandi jure defungitur, ut & non ita pridem ex responso ICtorum. definierunt Provinciæ Ordines in causa *vande Heere van VVittenhorst* nomine uxoris; quemadmodum & jus illud transit in conductorem universitatis, repulso locatore *C. ex literis De jure patronatus*. Tiraquell. *d.gl.ult. nu.*7. Quare rationis est eo jure gaudere & maritum, ad quem fructus spectant universitatis, adeo solus eos colligere, divendere, donare, quin imo (ut apud nos se mores habent) disperdere possit. Quæso quod colono, quod usufructuario conceditur, non obstante putativa illa, ut ita loquar, spi-

ritualitate num denegabimus marito? A tutore deprom- ptum argumentum nihil ſtringit. Longe aliud ac pinguius jus mariti, quam tutoris eſt. Quid? an alio jure cenſeretur jus præſentandi, alio caſtrum ipſum ſeu univerſitas, cujus ratione competit illud? Maritus de caſtro ipſo, ac caſtri illius aut univerſitatis fructibus diſponit omnibus; quid ni igitur & de illo præſentandi jure aut fructu, quod non niſi cum univerſitate tranſit, ſeparatam ab ea cauſam non ha- bens. Apud Hollandos penes maritum quemcunque jus eſt bona uxoria alienandi, apud noſtrates penes eum qui non ſit improlis. An igitur mariti erit alienare ipſum ca- ſtrum vel univerſitatem, fructus non item? Unde & in di- cta cauſa maritus jus illud nomine uxoris ſibi competere aſſeruit, obtinuitque. Ex his apparet fruſtra nos jam quæ- ſituros, præſentante conjuge utroque, utrius præſentatio præferatur? An prçventioni inter eos ſit locus, aliaque tra- dita apud Doctores operoſe. De inutili mariti adminiſtra- tione potiſſimum eſt quod addubitaveris, an nimirũ adeo diſtricte atque utili uxor ea teneatur. Rem paulo diligen- tius exſequar, vel ideo quod eam apud DD. certo ordine certiſque regulis aut fundamentis traditam non reperie- rim, cum tamen ratione ac methodo agentibus in more poſitum ſit, ut primo regulas conſtituant generales, tum ſubjungant articulos de particularibus. Ego hanc tracta- tionem redigam ad tria capita ſeu communes regulas, ad quas referantur ſingula.

V. *Quid dicendum de inutili & detrimentoſa mariti adminiſtratione?*

Quicquid geritur à marito, aut fit animo adminiſtrandi ci- tra diſsipandi mentem.

Aut mera prodigalitate ac profuſione.

Aut

Aut deniq; in suam solius utilitatem aut contemplationem. Si quæratur de gestis à marito administrandi animo, ut si forte gerendis negotiis ineptus, vel oscitantia quadam aut facilitate nimia ductus maritus bona consumserit, æs alienum contraxerit; ratus tamen hoc ex re fore societatis, adeoque se fungi in eo partibus administatoris, male quanquam, insulse, insipide, nullumque inde ad societatem compendium redierit: nemo non videt hoc uxoris juxta ac mariti dispendium esse, ne si aliter statuamus marito eodem edicto interdicamus commercio, aut jus ejus ac potestatem coërceamus intra tutoris aut alterius cujusdam administratoris cancellos, quos non admittere eam sæpius adstruximus, & jam observatum vidi Gomes. *ad l.* 50. *Tauri. num.* 73. *in medio.*

VI. *Quid de iis quæ Venere aut Baccho dissipavit maritus?*

Plus difficultatis in eo est quod maritus prodegerit, dissipaverit, abliguriverit, alea, Baccho, Venere. Sunt enim qui id damno solius mariti cedere juris & æquitatis esse propugnent. Quos inter Harbajus in libello illo numero juxta ac elegantia singulari *de reb. quotidian. cap.* 14. ibi, *quid enim si manifestissime prodegerit maritus &c.* late Valascus *de partit. cap.* 24. & alii præterea multi relati apud Christineum *ad leges Meglin. tit.* 9. *art.* 11. *num.* 10. circa finem, & post visus Solis *in tract. de bonis constante matrimon. acquisit. quæst.* 23. *per totam.* Qui, si jus civile adspiciant, exigentes quæstionem ad normam societatis simplicis, non aberrant à vero: exstat enim in istam sententiam textus satis apertus *in l.* 59. *in fin. ff. pro socio.* Cæterum multoties ante ostensum est jus obligandi

di uxorem promanare à viri in uxorem imperio, non à rerum inter eos ſocietate, ac præterea mariti jus ſocii alicujus adminiſtrantis cancellis minime apud nos circumſcribi. Unde maritalis poteſtatis effectus hic maximus elucet, ut culpam prodigalitatis una luat uxor, & ita quoque eam nobiliores Belgici ſcriptores videntur exaudire, Burgund. *in tract. de evict. cap.* 34. *nu.* 1. *&* 4. Neoſtad. *de pact. antenupt. obſ.* 9. *in not. circa finem:* Grot. *in ſua manud. d. part.* 5. *verſic. uyt kracht van deſe Voochdye in verb. uyt vvat oorſaeck het ſoude &c.* Joan. à Sand. *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 8. & noviſſime Groenewegen *ad tit. C. ne uxor pro marito.* Non tamen hoc propterea duntaxat receptum putaverim, ne ſuper mariti moribus rigidior inſtituatur inquiſitio, adeoque anſa præcidatur litibus eo nomine exorituris, ut nonnulli tradunt: rationem namque illi, quæ nonnihil adminiculatur, adducunt, veram ac primariam rationem non adducunt. Valet quidem in dubio illa ratio, ne traducantur aut diſpaleſcant foras, domi duntaxat noti mores. Cæterum tamen quid ſi manifeſtiſſime prodegerit maritus, cujuſmodi ſpeciem proponit Harbajus *d. loc*? Quid ſi palam totum ſe Baccho Cererique mancipaverit? Quid ſi paſſim ſuum jactando cuivis fere aliquid elargiatur? certe nulla hic opus inquiſitione, nedum lis aliqua extimeſcenda, ac ne quidem denudandi mariti mores, cuivis hactenus non manifeſtiſſimi. Quare vera ratio illa eſt, quæ deducitur à jure ac poteſtate maritorum, majoribus noſtris tantum non deſpotica, de qua plura in præliminaribus. Nec eſt quod arbitretur aliquis rationem hoc non habere. Quid? num mulier gravabitur

VII. *Cur uxor luat una partem illius diſpendii?*

gravabitur bona sua ejus arbitratui submittere, cui se ipsam quasi mancipavit. Quid? nonne de se queri sibique imputare debet, quod cum deterioribus moribus maritum elegisset, aut cum videret eum, qui antea frugi erat, aut Curios simulaverat, moribus retro lapsis, aut ingenio postea prodito, decoctorem agere, non fuerit usa remedio in hoc sibi jure comparato, ut ei tanquam prodigo bonorum administratione curaverit interdici.

VIII. *Quid si donaverit maritus? quid si fidejusserit?*

His ita positis non est obscurum quid statuamus de duabus maxime celebrioribus quæstionibus. An scilicet ea quæ donando, quæve fidejubendo consumpsit maritus, utrumq; conjugem æquo onere premant. Vix enim est ut non ambæ ad alterutrum horum capitum commode referantur. Siquidem enim eo animo intercessit maritus pro alio, ut vicissim paria officia quandoque exspectet, vel ob mutua inter homines commercia; aut si donaverit quis ob id ipsum, quod existimaret ita ex re societatis fore, suaque quam maxime referre, ut devinctum habeat eum, apud quem beneficium collocatur, licet in illo spes eum eventusque fefellerit, perspicuum est id omne egisse maritum administrandi animo, adeoque pertinere ad caput primum: ut proinde se recte habeant ea, quæ scripsit Chopin. *ad consuet. Parisiens. lib.* 2. *cap.* 1. *numer.* 10. Quod si vero donaverit inconsultè, aut passim pro quovis susceperit fidejussiones, non minus planum est rem incidere in meram prodigalitatem, perindeque esse atque si Baccho prodegisset maritus, aut Venere, ac consequenter spectare ad

capud alterum. Unde consequens est dicere audiendum apud nos non videri Joan. à Sand. *d. loc.* ut observatum Groenevvegen. *ad tit. C. ne uxor pro marito*, mulierem ex fidejussione non teneri scribentem. Pro quo tamen in Frisia complura exstare judicata non est quod adeo miteris. In Frisia namque juris Romani fere per omnia tenaci maritalis potestas longe contractior quam apud nostrates est, negata ibidem marito alienandi potestate, ac jure ejus fere terminos curatoris cujusdam aut administratoris non excedente, ut ipsemet observat *Sand. lib. 2. tit. 4. defin. 2.* Illud tamen subiit mirari, quod, cum quidquid maritus quoquo modo prodegerit, dissiparit, communis dispendii esse non vereatur asserere, neget tamen mulierem mariti fidejussione adstringi: fidejussio quippe non statim semper, certumque damnum habet: habet prodigalitas. Fidejussio ad hominum mutua commercia conducere potest: non potest prodigalitas. Ex fidejussione nonnunquam compendium ad societatem redire potest ab eo qui collatum in se officium agnoscit: nequit omnino ex prodigalitate. Ne dicam quod fædior atque turpior sit per Venerem aut Bacchum, quam per fidejussionem rerum profusio.

IX. *Quid de cæteris prodigalitatis speciebus.*

Quare consequens est & illos maritos una uxores adstringere, imo inferre nonnunquam in pauperiem, qui conviviis ac helluatione patrimonium degulant, qui Veneri æs suum consecrant, qui aleæ dediti sunt, qui continuas lites in exercitio vel in amore habent, qui supra vires patrimonii pretioso & splendido amictu superbiunt, ædificandi libidine pruriunt, promiscua & vulgata

gata fide pro aliis ſpondent, qui prædiorum emptione vel ædificiorum exſtructione inſaniunt, videri magis, quam eſſe divites geſtiunt, qui per alchymiam propriæ ægeſtatis fuſores ſunt, qui quod canibus venaticis dent ad deglutiendum habent, quod ſolvant creditoribus non habent, & ſi qui præterea ſunt hujuſmodi virtutibus ornati homines.

Quæ tamen hactenus accepta velim, dummodo non fraude uxoris donaverit maritus: nam ſi conſtiterit id eum egiſſe, quo uxorem, ſuo vel ſuorum compendio, bonis interverteret, accommodandam uxori putaverim actionem ad revocationem exemplo actionis Paulianæ. Quid enim ſi uxore jam infirma vel morti vicina multum donatione inter vivos alienet? Quid ſi cuncta bona, vel maximam eorum partem citra ullam vel probabilem cauſam elargiatur? Utique in fraudem hæredum hoc factum quis non dixerit, præſertim ſi in perſonam conjunctam, liberos forte prioris thori collata ſit donatio, cujuſmodi donationem non valere in Curia Mechlinienſi intellectum tradit Peck. *de teſtament. conjug. lib.* 2. *cap.* 8. Atque eo fere propendent DD. ad unum fere omnes, vid. Charond. *en ſes Pandect. lib.* 2. *cap.* 5. *fol. mihi* 198. & *ſur les couſtumes de Paris ad art.* 225. & *en ſes reſponſ. lib.* 8. *reſp.* 21. Chriſtin. *ad leg. Mechlinienſ. tit.* 9. *art.* 2. *num.* 4. 5. *&* 6. *& in addit.* Gomeſ. *ad l.* 50. *Tauri num.* 74. Argent. *ad conſuet. Britann. ad art.* 408. *gl.* 4. *num.* 1. Mævius *ad jus Lubecenſ. lib.* 1. *tit.* 9. *art.* 11. *num.* 11. *poſt Chaſſan. Guitier. Tiraq. ibidem relatos.*

X. *An & in fraudem uxoris vir poſſit donare, & quando præſumatur fraus interveniſſe?*

XI. *Contra fraudulẽtas alienationes accommodatur uxori quasi Pauliana actio.*

Verum quoniam contra fraudulentas mariti alienationes Doctores uxoribus ſuccurrendum cenſent ad exemplum Paulianæ actionis, conſequens eſt dicere eodem modo gaviſuras illas hac actione, qua contendunt Pauliana creditores: ut ſi titulo lucrativo rem ſit adeptus poſſeſſor, illa omnimodo ei auferatur, ſin oneroſo, ita demum ſi fraudis particeps fuerit aut conſcius, quo tamen caſu poſteriori dicendum eſt, ceſſante illa actione teneri maritum ad recompenſam, idque ipſum & à Coquille obſervatum vidi *ſur les couſtumes de Nivern. tit. des droits apparten. art.* 3. Gomeſio placet hæc diſtinctio; ut ſi quantitatem fraudulenter alienaverit maritus, eo demum excuſſo, ſin ſpeciem, indiſtincte poſſeſſor conveniatur Gomeſ. *ad art.* 50. *num.* 74.

XII. *Si vir dotaverit filias prioris matrimonii, an ſolvenda ſit dos ex mariti duntaxat bonis, an vero imputanda ſotietati?*

Hactenus de duobus membris prioribus, ſequitur poſterius, ea complexum, quæ nec adminiſtrandi animo nec per dilapiditationem geſſit aut donavit maritus, ſed ſua ſolius gratia aut contemplatione ſuorum, donandi cauſa ad unum maritum ſpectante; ut puta ſi dotaverit filias prioris matrimonii. Ad jus mariti ſi adſpexerimus, utique is donandi ſeſeque quocunque modo obligandi, poteſtatem habet, ſecundum ea quæ diſſeruimus ſupra, & quæ de hac ipſa quæſtione commentatur Chopin. *ad leges Pariſienſ. lib.* 2. *tit.* I. *num.* II. *in mergine.* Cæterum tamen illud videndum, an non æquum ſit uni marito donatum illud imputari, ſervata uxore indemni, data nimirum ei actione, qua ſoluto matrimonio communioni tantundem rurſus inferendum, vel ex bonis communibus à ſe præcipiendum

piendum esse postulet. Cujus quæstionis decidendæ ratio cum in modo potius ac qualitate communionis inter conjuges introductæ, quam in maritali consistat potestate, tractatio ejus alterius loci esse videtur. Attamen cum valde sit affinis materiæ nostræ, ac viderim Chopinum *d. num.* 11. referre illam ad frenos quosdam quibus potestas maritalis coërcetur, & justos intra modulos cöarctatur, non ægre feret lector, si quid mihi super hac re sit sententiæ, nunc potius, quam alias, exponam. Status igitur quæstionis est, utrum hæc dos imputanda sit dotanti socio, an societati? Quæstio apud Doctores satis est nobilitata, doctissimoque Fabro anceps visa, & magnis in utramque partem rationibus suffulta. *In rationalib. ad l.* 81. *ff. pro socio.* Communior eorum schola non male existimat contracta bonorum omnium societate, eidem imputandam esse dotem ab uno sociorum promissam, particulari vero, qualis est damnorum & quæstuum, non item. Doctores laudantur à Surdo *de aliment. tit.* 1. *quæst.* 86. *num.* 7. *& tit.* 6. *quæst.* 13. *num.* 12. Chopin. *ad leges Andium lib.* 3. *tit. de donat. inter conj. numer.* 20. *in mergine* quorum acervum more suo admetitur Harprecht *ad princ. Instit. de societat. num. mihi* 25. adde Castil. *de usufruct. cap.* 2. *numer.* 42. *&* 43. Differentiæ ratio in eo collocatur, quod in societatem omnium bonorum veniunt ut lucra, ita & damna qualitercunque & undecunque obvenientia: in posteriorem vero ea tantum, quæ respectu societatis contingunt, tradente Corenio *consil.* 18., vel potius in universalem societatem veniunt

cujuſque debita ante matrimonium contracta, non veniunt in particularem. Dotis onus debitum ſocii patris eſt, ideoque à ſocietate ſuſtinendum; eo magis quod dotem ſuo tempore conſtituendam fore ignorare non potuit is, qui contraxit ſocietatem cum filiam habente, vid Hect. Felic. *de ſociet. cap.* 26. *num.* 21. *& alleg. ibid.* & Donell. *ad tit. C. Pro ſocio num.* 19. Unde dotans hic maritus non tam donare dicendus ſit, quam debiti ſolutione defungi: adhæc cum partem lucretur uxor in legitima, ad quam ſibi debitam portionem ex ſui patris bonis contendit maritus, cur non quoque partem & ſuſtinebit uxor in dote, quam filius mariti tanquam ſibi debitam exegerit à patre, dote illa legitimæ vicem exhibente vel ſaltem in eandem cedente. Nonne ita fere toto jure comparatum eſt, ut commoda incommodis, & contra ſint conjuncta? Aliter atque comparatum eſt cum dote voluntaria, quæ nulla neceſſitate cogente mera ex liberalitate proficiſcitur, & in hanc ſententiam recte diſputatum eſt à Chopin. *d. num.* 11. adducto & eo argumento, quod coito univerſarum fortunarum conſortio impendium commune fiat cum lucro: quæque in honorem alterius liberorum erogata eſſent, utriſque imputentur *l. ſi ſocietatem univerſorum l. cum duobus*, §. *ſocium univerſa ff. pro ſocio.*

XIII. *Differentia ſimplicis omnium bonorum ſocietatis & ejus quæ connubialis eſt.*

Ne dixeris aliam eſſe rationem ſocietatis univerſalis æſtimandæ ex jure civili, aliam connubialis conſuetudinariæ; ab illa quippe ad hanc ſocietatem negative deſumptum argumentum recte non admiſeris, ut puta non venit in legalem illam, ergo nec in conſuetudinariam

riam illa uberiorem : cæterum affirmativa inde petita argumentatio adeo non rejicitur, ut & de majori ad minus, vel, ut cum doctoribus loquar, in terminis fortioribus collecta sit consequentia: vel ideo quod longe amplior disponendarum rerum libertas permissa sit marito quam alii socio administratori. Socius omnium bonorum plus sua parte alienandi jus non habet, habet maritus. Socius ex mutuo socii non obligatur, nisi in communem arcam pecuniæ versæ fuissent, *l.* 28. *ff. pro socio.* Marito cujuslibet, uxori vix ullius æris alieni contrahendi licentia est. Quidquid alea perdiderit socius è medio non est laturus *l:* 59. §. 1. *ff. eod.* A marito autem quicquid mutuo sumptum, decoctum, vel lusu dispersum est, cedit dispendio utriusque. Itaque quis non perspicit vim argumenti, si dixerimus, dos data filiis imputatur societati legali, imputabitur ergo & connubiali illa legali ampliori.

XIV. *Quid in societate duntaxat quæstuum, & quid si paternæ hæreditati filia ita dotata abstineat?*

Quid igitur, num in particulari societate restituet dotata de communi privigna dotis dimidium novercæ? nequaquam, sed pater, ejusque successores in communem cum noverca substantiam communioni reddent, imputabuntque, ut recte annotatum à Chopin. *d. num.* 11. *in mergine.* Cave dixeris in fraudem uxoris constitutam dotem; quæ enim fraudis suspicio premit eum, qui dat justa ex causa, imo ex necessitate? ut hæc res eadem in causa sit, ac si maritus debitum aliquod aliud ante matrimonium à se contractum persolvisset ex communi cum secunda conjuge pecunia: quando nimirum idem id juris est ut præcipiatur tantundem ab uxore in divisione,

visione, nisi forsan immodicam pecuniæ summam doti dixisset maritus, fraudis exinde arcessens in se suspicionem. Unde si renuntiaverit filia paternæ successioni, nulla privignæ superest condictio pecuniæ in filiam, aut ejus maritum, qui eam receperunt: idem notante Chopino *ad leges Andium d. num. 20. in mergine.*

XV. *An in universali societate privigna conferat dotē superstiti & quid, ubi in commodum superstitis non obtinet collatio?*

Quid igitur, si coita universali inter conjuges societate filio à vitrico dotata dissoluto matrimonio hæreditatem maternam creverit, revocabiturne in medium quod datum est? distinguendum videtur. Est ubi collatio fit etiam in commodum superstitis, ut apud Hollandos, teste Groenevv. *ad l. 14. C. de jur. dotium & ad tit. decollat.* Est ubi non fit, ut apud Mechlinienses, Christin. *ad leg. Mechlin. titul. 6. articul. 4.* Ubi collatio superstiti non proficit, frustra compelletur filia ad dotis contributionem. Cæterum commodo superstitis ubi frequentatur collatio, & hic eadem facienda videtur. Nec est quod objeceris in omnium bonorum sociis conjugibus dotem de communi constituendam esse, non aliter ac si debitum socii quodcunque aliud persolvatur, ut consequens esset dicere dotem societati superstitis adspectu non esse reddendam; dos quippe ac legitima debita quidem sunt à patre vel ex bonis ejus persolvenda, cæterum confertur illa, & hæc partem facit in ponenda ratione portionis hæreditariæ: secus quam si quis dote contentus paterna hæreditate abstineat. Proinde, ut hoc addam, utrobique obtinebit, ut eorum quæ in honorem filii sunt erogata, pars dimidia uxori non restituatur, quod nulla in iis obtineat collatio *l. 1. §. 16.*

ff. de

Collat. sed sociis utrisque imputentur *d. l. si societatem universarum.*

Quid autem si non liberis, sed consanguineo alicui dotem erogarit vel promiserit maritus? Exstat judicatum apud Charondam *en ses respons. lib.* 6. *Resp.* 83. quo cognatæ datam dotem societati non iri redditum Curia Parisiensis censuit. Contra ejusdem Curiæ senatorium decretum laudat Chopinus *de morib. Paris. lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 32. *in fin.* quo placuit usque adeo sinceram fidem in societate conjugali exigi, ut a marito donata sorori fratrisve filiis in medium revocari oporteat, ac dissoluto matrimonio ab uxore dividi cum donatoris hæredibus ac donatariis. Aliud itaque atque aliud sub eodem tecto judicatum dixeris, nisi forsan Chopini decreto lucem fœneremur ab ejusdem summario, quo scribit marito nefas esse conjuncto dare in fraudem uxoriæ communitatis: ut videatur innuere pro fraudulenta habitam ejusmodi largitionem, tanquam factam citra probabilem causam, cum apud Charondam dos esset data cognatæ, marito successuræ, & quidem mediocris, ut illud judicatum interpretatur Papon *lib.* 15. *tit.* 2. *arrest.* 24. *in notis*, ut dotis illa mediocritas videatur omnem fraudis suspicionem excensisse. Quid igitur; an consanguineus à marito, cui successurus erat, dotatus, sibi habebit donatum, non refusa superstiti dimidia dotis quantitate? Non male mihi videor tentare æquum esse, ut fiat uxori refusio: cum enim donaverit maritus ei, qui sibi quandoque futurus esset hæres, oportet illud haberi factum, saltem uxoris adspectu, in antici-

XVI. *Dos à marito data consanguineo sibi successuro an matrimonio soluto imputanda dotanti?*

 pationem

pationem hæreditatis. Equidem modica si sit donatio, negaveris forsan ejus habendam esse rationem, sin autem sit momentosa, dixeris eam ab hærede donatario retineri vix posse, quin in fraudem uxoris aperte redundet liberalitas. Quare Molineus, ingens quondam fori Gallici ornamentum, Parisiensem legem, qua citra fraudem maritis disponendi conceditur facultas, ita interpretatur; dummodo non sibimet ipsi, aut ei qui sibi futurus sit hæres, adjiciat aliquid, quod communioni detraxerit, ut laudato eodem Molineo tradit Buridanus *ad consuet. Veromanduor. art.* 18. Et profecto quis non dixerit, quanto magis sponte sua nullo jure cogente dotat maritus, tanto minus æquum esse partem uxori imputari. Ne dicam, quod concessa maritis proximos quosque consanguineos, eosdemque hæredes futuros dotandi libertate, via sterneretur, qua mariti uxores tantum non fortunis evertant, aut hæredibus ejus successionem reddant inutilem, adeoque & publice intersit ejusmodi exempla non admitti. Quæso quid iniquius, quam uxorem à marito bonis privari, ut ditentur hujus consanguinei, illam non contingentes? Itaque nihil ab æquitate alienum traditurus videor, si cum Chopino & Molineo fraudis arguerim dotationem: sive ita potius differuerim, exstare adhuc intelligi & marito adesse, quicquid est apud ejusdem hæredes, adeoque cum utilitas erogati, alteri tantum è conjugibus cedat, extare potius pecuniam videri, de communi sumptam, quam consumptam, adeoque ad exæquanda societatis jura rationem exigere, ut tantundem à muliere aut ejus hæredibus in divisio-

divisione præcipiatur; cujusmodi repræsentationem non ineleganter sibi fingit alibi doctissimus Argentreus *ad art.* 408. *gl.* 6.

Atque hæc quidem dicta sufficiant, quatenus viri contractus adstringit uxorem; non quod omnes hic exhibuerim species, quæ super eo possent moveri: Tiraquelli iste labos fuit, qui nihil non, etiam quod extra dubitationis aleam sit positum, more suo congessit copiose; sed quod eas tractaverim hypotheses, quæ JCto. adferre possent ancipitem curam dubitandi. Nunc deinceps videamus, an non & uxor aliquando sine viro contrahendi habeat facultatem. Sane si propalam tractet mercimonia, vel una cum viro, vel sola, ita ut ille non veniat in partem laboris, vulgatum est gestis uxoriis, mercaturam illam concernentibus, teneri maritum. An mercatrices ejusmodi publicas Romana vetustas habuerit operæ pretium non est inquirere; cum mores eas passim admittant. Quanquam non accesserim Corasio, qui *lib.* 3. *miscellan. cap.* 5. *numer.* 1. ex *l. penult. ff. de edendo* colligit mulieri vetitam negotiationem, cum illa lex scripta sit de argentaria, cujus officium publicam quodammodo causam habere dicitur *l. Argentar. ff. de edendo* Rectius mihi ex *l. pediculis* 32. *§. idem cum quæreretur, ff. de auro & argento legato.* colligi videtur & apud Romanos fuisse mulieres, quæ negotiatrices essent. Illud quidem constat colus, lanæ, lini, exercitium plus decere mulieres, quam quodvis aliud, graviorumque operum tractationem iis esse negatam. Ceterum tamen apud multas hodie gentes & jure quidem

XVII. *An fæminæ apud Romanos remota prorsus à negotiatione?*

XVIII. *An apud Hollandos?*

præcipui in æquoreis Batavorum locis ejus induſtriæ ſe probavere mulieres, ut quævis fere mercimonia tractent. Modus tamen olim fœminis Hollandicis datus eſt, ultra quem maritos non obligarent; ſi nimirum cerevisiæ cocturam curaret uxor, vel piſtrix eſſet, ultra unius cocturæ pretium, nulla viro ab ea obligatio: nec iis, qui lini, lanæ, fili negotia tractant, plus diſpendii viris adferre poteſtatis erat, quam ponderis cujuſdam, vernaculo ſermone *ſteen*, narrante Grotio *in ſua manuduct. lib.* 1. *part.* 5. *verſic. hier jegens een gehoude Vrouwe.* A quo Hollandorum more non longe abludit lex illa Attica, qua ſpeciatim mulieribus præſcribebatur certus commerciorum modus, ne ultra ſex modios hordei poſſint mercari, ut Dion Pruſienſis tradit libro de non temere credendo. Quod tum temporis apud Hollandos in magna veterum paupertate ſuffeciſſe dicit Grotius. Verum poſt commerciis atque opibus accreſcentibus paſſim mulieribus quævis fere mercimonia tractandi libertas data eſt, nec id quidem diſpendio virorum, quibus ſæpe per otium atque ignaviam ætatem agentibus quæſtum uxores uberrimum, tanquam aureum imbrem, in ſinum effundunt.

XIX. *Quod mercatrix obliget virum ab hujus eſt voluntate.*

Ne tamen hoc ita accipito, ac ſi mulieres illa ſua negotiandi ſolertia id privilegii demeruerint, ut ad tractanda mercimonia, quandocunque libuerit illis, valeant accedere viris vel reclamantibus: cederet enim hoc in imperii maritalis imminutionem, quod viris illibatum ſervari conveniens eſt. Quare ita dicendum, mulieres mercandi induſtria à viris hoc impetraſſe, ut tam frequentes hodie negotientur,

quæ cum mercentur palam, viri id habentur agere voluntate ac mandato, tanquam qui uxorem ei negotiationi præposuerit, ut suo vir facto dicendus sit semet ipsum adstrinxisse; cum non ad singula tantum negotia, sed & in universum genus aliquod maritum consentire posse jam ante tradiderimus. Unde consequitur si quid gesserit uxor fines negotiationis excedens, id maritum non obligare, tanquam in hoc à viro non constituta, nec mandatum habens; adeoque si fidejusserit mercatrix, vel judicatum solvi, vel de judicio sisti, viri dispendio non tenet ad commercia non spectans obligatio; laudat judicatum Mævius, quo sua ex fidejussione, pro conductore fundi interposita, ad tabernam non pertinentis, conventa mercatrix litem pro se abstulit *lib. tit.* 10. *art.* 1. *num.* 70.

De eo qui patitur exorem negotia sui muneris explicare.

Plerique qui mulieris maritatę contractus ratos esse jubent, intra negotiatricis speciem consistunt: & quidem Argentreus adeo districte, ut statutum patrium, quo mulieri mariti obligandi facultas extra negotiatricis speciem denegatur, eo nomine reprehendat quod citra particulam taxativam, *solam*, conceptum sit: ut videatur ille casum pręterea nullum admittere. Verum enimvero fac pati virum, cum quæstor ęrarius vel thesaurarius esset, aut simili in officio positus, ut uxor recipiat pecunias, apochas det, adeoque per omnia in fungendo munere suas vices expleat, num aliud a mercatrice respondendum videretur? minime: cum enim in negotiatrice solus mariti consensus sit in causa, ut ab uxore obligetur,

utique & hic consensum ejus qui passus est uxorem palam suum munus obire tantundem valere oportere rationis est. Quæ tamen cum hac mica salis accepta velim, ut bona fide transigantut omnia : quid enim, si negotii aut muneris terminos excesserit uxor, ut cum ad illius explicationem aut exercitium unum alterumque mille sufficerit, illa centena aliqua mutuo sumat? Utique partes judicis erunt pro natura negotii ita constituere, ut nec maritus ultra intentionem æri alieno nimium implicetur, nec magno præjudicio adficiantur qui cum muliere bona fide contraxerint. Adstipulatorem habeo Cocquille *es ses questions. q.* 103. Nec ab eo videtur alienus Gomesius *ad l.* 54. *Tauri num.* 6.

XXI. *Minuta debita contrahere permissum marita te.*

Est & illa exceptio patriæ civitatis ordinatione comprehensa *Rub.* 22. §. 4. qua mulieri nefas esse statuitur obligare virum debito aliquo, quod magni sit momenti : vernacule *enige notabele*, *ofte merckelijcke schulden*, quam exceptionem coincidere putaverim cum eo quod apud Doctores traditur, contrahere posse & obligari mulieres nuptas in iis, quæ œconomiam ipsis demandatam concernunt : veluti cum quid familiæ exhibendæ causa geritur, de quo Harbajus §. 20. Sand. *decis. Frisicar. dict. defin.* 8. Groenevvegen *ad tit. C. ne uxor pro. mar.* Si enim grande æs alienum conflaverit uxor, velut in familiam impensura, recte Harbajo placuit in arbitrio judicis esse, an maritum aut semet ipsam obligaverit, rem scilicet æstimaturi secundum viri dignitatem, conjugum opes, & familiæ numerum. Ut hæc exceptio rectius expressa videatur statuto nostro, quod debiti contracti quantita-

tem

tem æſtimandam conſtituit: qua oratione, grandia debita comprehenſa non dixeris. Hinc cum non ita pridem uxor viri noſtratis (nomen non eloquar) in re ſatis lauta verſantis, gemmas ac lina pretioſa coëmiſſet, eaque viro deſerto ſecum abduxiſſet in fugam, ac creditores egiſſent in virum: multis dominorum videbatur non eſſe, ut vir ſolutionem effugeret, eo quod ſæpiuſcule uxorem paſſus eſſet ejuſmodi res pretioſas mercari. Verum judex ad ſententiam non proceſſit, viro per ſolutionem damnationem antevertente. Ut dubitem an recte reſponderit Argentreus *ad art.* 424. *gl.* 2. *num.* 2. denegandam creditori actionem adverſus inſcium maritum, de eo quod impendiſſet uxor, quæ magnam vim ſerici ſumpſiſſet de mercatore data ſyngrapha, cum tamen ex conditione perſonæ ultra modum factum non eſſet, eo quod neget ille modi arbitrium in poteſtate alterius eſſe debere, quam mariti, ſi præſens eſt, nec præterea rationis eſſe, ut maritum inſcium obliget mulier ſumptibus non neceſſariis. Nam, ut mihi videtur, licet in creditoris arbitrio hujus rei æſtimatio non ſit, eſt tamen in judicis: qui utique eam pro conditione perſonarum exequetur, non commiſſurus, ut creditor, qui habita ratione conditionis illius cum maritata bona fide in creditum iverit, eo nomine careat actione. Temperanda proinde rès eſt, ut nec facile maritus per uxorem ære alieno involvatur, nec damno afficiatur is, qui bona fide contrahens ſtetit intra illum modum, qui à conditione perſonarum determinatur. Obiter & illa attexenda exceptio eſt ſtatuto patrio comprehenſa, qua tenetur vir contractu uxorio, quo

facti

facti sunt ambo locupletiores : neminem enim cum alterius jactura fieri debere locupletiorem jus ratioque juxta dictant.

XXI. *Ratificatio mariti æquipollet ejus mandato.* Porro necesse non est ut in ipso contractu accedat mariti consensus: suffecerit quippe quandocunque ac quomodocunque constare de consensu ejus aut ratihabitione Harbaj. §. 18. Sand. *decis. Frisicar. lib. 2. tit. 4. defin.* 3. cum enim non ob formam actus, sed propterea duntaxat vetita sit apud nos citra maritum uxoria obligatio, ne scilicet fiat prejudicii quippiam viro nolenti, consequens est dicere, simulatque de ejus voluntate constiterit, nihil ultra dari quod obligationi roborandæ sit impedimento.

XXII. *De muliere mariti absentis &c.* De ea muliere, quæ contraxit utiliter, quę bonis à viro separata est, cujus maritus cessit bonis, absens vel furiosus est, vel recusat auctor fieri & quæstionibus consimilibus videbimus infra titulo de actionibus, ubi singula illa excussimus fusè.

XXIII. *An sine marito nupta possit dotare?* Tandem ut huic capiti imponamus colophonem : adeone districte vetitum est uxori contrahere, ut nec liceat ei filię doti quippiam dare? Omnino : favor enim dotis nihil hic derogat potestati virorum, quorum interest sibi jus & arbitrium de rebus uxoriis disponendi conservari illibatum. Consentit Boër. *ad consuet. Bituricenses Rub. des mariag. & douaires* §. 1. *num.* 11. vid. Charond. *en ses responces lib.* 2. *cap.* 48. quamvis in sententiam contrariam citet arrestum Buridan. *sur. les coustumes de vermandois art.* 19.

Plus difficultatis in eo est, an subsistat uxoris promissio facta pro mariti redemptione, eo inconsulto? Et proclivius

clivius itum est in partem affirmativam, argumento ducto ex *l. si pro aliquo* 21. §. 1. *ad Sctum. Velleianum*, qua negatur Scto. tutam esse mulierem, quæ quid liberaliter fecerit pro patre, ne scilicet ille judicatus propter solutionem vexaretur. Ac præterea quod summa sit ratio, quæ pro hac religiosissima obligatione facit. Plura cumulat annotator ad Louet *lit. A. cap.* 9. *lit. B.* Tiraquell. *de legibus connubial. glos.* 8. *nu.* 228. quem laudat Mornac. *ad l. cum is qui, §. mulier si in ea opinione sit, ff. de condict. indebiti*, id protendens ad sorores. Quod tamen ita demum admiserim si mariti negotium gesserit non adeo inutiliter. Contra erit si minori summa aliove modo manifestum fuerit potuisse virum liberari. Cæterum id ipsum si sit in ambiguo, quanquam præstitisset tum judicis autoritatem fuisse adhibitam, non puto tamen eum peccaturum, qui communi opinioni adhæserit. Quemadmodum & in hac specie, ubi eadem illa pietas causam obligationi dederat Senatus Parisiensis judicavit adstringi mulierem, quæ cavisset apud acta judicio sisti pro marito, ea propter carcere liberato: pietatis quippe causa valere jussit Velleiani apices inquit Mornac. *ad d. l. si pro aliquo.* Qui tamen vereor ut satis apposite hæc ipsa limitaverit, nisi vis adsit *ad d. l. cum is qui.* Exceptio enim illa non magis ad hanc, quam ad aliam quamvis metu contractam obligationem pertinet: adeoque ad generalem illum locum, quo quæritur, an vi metusve causa gesta, rata firma sint?

CAPUT II.

De jure maritorum circa quasi contractus.

SUMMARIUM.

I. *An uxor hæreditatem sibi delatam poßit adire?*
II. *An apud nostrates?*
III. *An ibidem maritus improlis?*
IV. *An tuto solvatur uxori clam viro?*

I. *An uxor hæreditatem sibi delatam poßit adire?*

QUemadmodum per contractum uxorem obligat maritus, ita & per quasi contractum, qui locus adeo non videtur obscurus, ut opus sit singulatim species ejusdem excutere. De hæreditatis aditione Gallorum dubitatio est, apud quos maritalis potestas contractior est, quam apud nostrates, ut super hoc ipso fidem faciunt disputata *Louetii en son recuil. lit. m. cap.* 25. Illud tamen mireris, quod abnuente marito auctoritatem conjugi hæredi, quo delatam sibi hæreditatem poßit adire, judex eandem interponat citra dispendium viri, ut executio fiat in uxoris patrimonia sola. Chopin. *de morib. Parisior. lib* 2. *tit.* 1. *de communicatione bonorum inter conjuges num.* 15. *in medio.* Quæso? qui poterint executi patrimonia uxoris citra viri dispendium, quì stante matrimonio fere partem fert in fructibus & reditibus. Deinde nec dissoluto matrimonio creditoribus in uxorem actio eo nomine comparata est; quæ cum sit in potestate viri, neque adire neque repudiare hæreditatem potuit *arg. l.* 6. *qui in aliena l.* 18. *is potest ff. de acquir. vel amittend. hæredit.* quarum legum argumento idem ex Hollan-

Hollandorum moribus probat Groenew. *ad l.* 58. *servus dotalis ff. soluto matrim.* Jure tamen patrio, cum uxor è contractu stante matrimonio inito, efficaciter teneatur soluto, consimiliter tum eam ex hoc quasi contractu conveniri posse putaverim à creditoribus hæreditariis. Quod autem Chopinus tradit maritum abnegantem auctoritatem uxori hæreditatem adeunti, hac professione semet eximere, suasque res connubialis societatis, recipit forsan interpretationem ex ejus summario, *ad leges Andium lib.* 3. *tit.* 2. *num.* 19. quod ita habet, *de hæreditariis debitis maritum non teneri, sed hæreditaria bona duntaxat.* Quid autem, an nostras maritus, qui ex uxore liberos non habeat, cuique immobilium alienatio citra uxorem interdicta sit, delatam hæreditatem poterit adire? Dicendum videtur, cum per contractum quilibet maritus obligandæ uxoris jus habeat, posse eum & hæreditatem adire, qua aditione non alienat, sed quasi contractu personali actione se creditoribus obligat. Utrum autem repudiandæ hæreditatis jus habeat conjugum quilibet dicemus capite sequenti.

II. *An apud nostrates?*

III. *An hidem maritus improlis.*

Diximus de contractu juxta ac quasi contractu, subjiciamus quod ad utrumque pertinet. An nimirum ex contractu vel quasi contractu debitor uxori sine marito solvat tuto. Et magis est, ut nec contrahere, ita nec contractum distrahere uxorem posse: vertitur enim utrimque dispendii maritalis ratio, cujus intuitu commerciis arcetur illa. Unde supremæ Curiæ Hollandiæ dicisionum octuagesima-nona cum hac inscriptione comparet. Qui inscio marito uxori solvit, debiti solutione non liberatur, ni-

IV. *An tuto solvatur uxori clam viro?*

ſi id quod ſolutum eſt in rem mariti verſum eſſe probetur. Proinde multo minus continget liberatio ejus, quod ipſi marito promiſſum eſt: Curiæque noſtræ aliquoties probatum ſolutione facta uxori non liberari debitorem à maritali actione, In cauſa *van Aert van Charlois, contra Ior. Balthaſar van Buyren* 1. *Februarii* 1591. & in cauſa *van Aert Steen contra Geerlof Aelbertſen den* 22. *September* 1550. Et non ita pridem me præſente in reauditione: Ut merito mireris, quod ſic ſcribat in topicis Cicero, non, quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipſi mulieri ſine tutore auctore ſolvas: ita, quod aut pupillæ aut pupillo debeas, recte poſſis eodem modo ſolvere. Hæc tamen apud nos hoc temperamentum recepe- rint, ut ſi non adeo magnæ quantitatis ſit debitum quod uxori ſolutum eſt, debitor liberetur: cum enim ſupra ſtatuto patrio cautum eſſe dixerimus inhiberi duntaxat mulierem contrahere debitum, quod ſit momentoſum, ſequitur nec liberare eam poſſe debitorem magnæ aut conſiderandæ quantitatis, adeoque per contrarium minima nomina tuto à muliere expungi, quæ res pendet ab arbitrio judicis.

TITU-

TITULUS SECUNDUS.

CAPUT III.

De potestate alienandi inter vivos.

SUMMARIUM.

I. *Apud Hollandos cuilibet marito alienare licet.*
II. *Apud nostrates ei duntaxat, qui prolem habuerit.*
III. *Disquiritur de patriæ constitutionis ratione.*
IV. *De viro ab uxore separata, de Hollando res Vltrajectinas alienante remissive.*
V. *An in quoslibet reditus scripta constitutio?*
VI. *An in reditus debitos à Provinciis?*
VII. *An in bona Hollandica?*
VIII. *An in divisionem hæreditatis?*
IX. *An in servitutis impositionem?*
X. *An in alienationem causa dotis?*
XI. *An in hypothecam legalem?*
XII. *An in hypothecæ dissolutionem?*
XIII. *An omittendo rebus immobilibus exidat maritus improlis?*
XIV. *An committendo?*
XV. *An repudiet hæreditatem?*
XVI. *An transigat de re immobili?*
XVII. *An uxoris ratihabitione convalescat alienatio?*
XVIII. *An nulla sit alienatio in totum?*
XIX. *Quidsi emptor agat quanti intersit res habere?*
XX. *An uxor mercatrix alienet res soli?*
XXI. *De muliere à viro separata, mariti furiosi, absentis.*

DE contractibus & quasi contractibus hæc dicta sunto, qui actionem generant personalem, progrediamur ad alienationes, quibus realis inducitur effectus. Et quidem primo videamus, quam alienandi potestatem habeat maritus, deinde quam maritata. De marito apud Hollandos ita jus

Apud Hollandos cuilibet marito alienare licet.

est, ut quasvis ille res mobiles, vel immobiles, uxorias juxta ac suas citra uxorem validissime alienet. Patriæ vero civitatis constitutione temperamentum id juris recepit, ut si prolem ex uxore habeat maritus & immobilia rite citra eandem alienet, alias non alienet.

II. *Apud nostrates ei duntaxat, qui prolem habuerit.*

Exstat articulus secundus *Rubricæ* 22. *Ordinationis nostræ* in hæc verba *Man of Wijf, die geen gheboorte met malkanderen hebben, en mogen geen Huysingen, Hofsteden, Erven of Renten, overgeven of vveerloos vvorden voor 't Gerecht, ten sy met gesamender handt.* Vir aut uxor, qui prole communi carent, ædes, prædia, res soli, vel reditus alienandi aut transferendi coram judicio, nisi conjunctim, jus non habeto. Defungat hic vice commentarioli, ut possim dubitationes super eo provenientes excutere. Et quidem in initio est quod mireris, viro uxorique æqualiter, eodemque modo separatam hanc alienationem tum inhiberi cum liberos non habuerint; perinde ac si argumento, ducto a contrario sensu, suppetentibus liberis, viro uxorique juxta permissa esset ea alienatio; cum constet solius mariti eas esse partes, uxori ad alienandi potestatem

III. *Disquiritur de patriæ constitutionis ratione.*

prole nulla proficiente. Apparet hic orbo denegari, quod datur ei, qui liberos ex uxore sustulerit: & subest ratio; quę tamen cujusmodi sit videamus. Num constitutum id in præmium sobolis procreatæ, ac utilis ea propter Reipublicæ operæ navatæ? Certe aliquando apud Romani juris conditores hic honos habitus est fœcunditati, ut simulatque alicui nomen contigisset patris, hæreditatis & omnis legati, atque etiam caduci capax redderetur; Exprimente id Juvenale

Quod

Quod tibi filiolus, vel filia naſcitur ex me,
Iura parentis habes. Propter me ſcriberis hæres,
Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.

An vero propterea id ſancitum,quod liberorum procreatione noſmet ipſos eo arctiori nexu devinxerimus Reipublicæ, ut vel liberorum ergo commoda ejuſdem diligentius videamur procuraturi, unde & ad munera quædam orbos non admitti alibi mos habet, ut propterea & in noſtro caſu per liberos id privilegii videamur promeruiſſe. An potius, quod una cum prole creſcat cura reifamiliaris, & rerum tuendarum ſtudium, ut ſuum non præſumatur ille jacturus vel alienaturus inutiliter, cui præter uxoris, etiam prolis exhibendæ cura incumbit. Quæ ratio poſterior anteſtabit forſan prioribus, vel ſaltem ad naturam negotii hujus accedit proprius. Miſſa conſtitutionis ratione, diſpiciamus ſequentia.

Primo cujuſmodi maritus gaudeat alienandi jure.
Tum de quibus rebus teneat hæc alienandi prohibitio.
Dein de quo alienandi modo.
Ac denique de prohibitæ alienationis effectu.

IV. *De viro ab uxore ſeparato. De Hollando res Vltrajectinas alienante remiſſive.*

De viro cenſu ab uxore ſeparato quæri ſolet, an uxoria bona alienet efficaciter: ſed de ea quæſtione quid reſpondendum exiſtimaverim aperui infra cap 1. tit. 3. De marito quoque Hollando, cui per leges domicilii permiſſa eſt indiſtincte immobilium alienatio, an valide alienet bona Trajectenſia, ſi liberos non habuerit, quid reſpon-

reſpondendum exiſtimem, patet ex iis quæ de caſu converſo diſſerui fusè *tract. De jure quod oritur*, *cap.* 5. *num.* 9. In res ſoli, ac reditus ſcripta eſt hæc prohibitio. De prioribus vix ulla occurrit dubitatio. De reditibus quæſiveris, an ii duntaxat intelligantur, quorum nomine conſtituta eſt hypotheca, an & alii quivis? Indefinita ordinationis oratio eſt, ut ea qualeſcunque reditus, quorum ſors alienata eſt, comprehendendi videantur. Nec enim facit ad ſummam prohibitionis, hypothecæne reditus innitantur, an non: illud facit, reditus omnes reſpectu uxoris eo animo conſtitutos haberi, ut ſint inſtar corporum ſtabilium, unde quotannis fructus percipiuntur, ut non minus eos conſervari, quam domos & prædia uxoris interſit; & quidem ſortis, qua comparatus eſt reditus, nulla unquam apud nos eſt repetitio, quod juris à Canoniſtis profectum durat etiamnum, qui damnatis in univerſum uſuris, remedium quoddam excogitarunt, quo per alienationem ſortis, & certi reditus emptionem, conſcientiam tranquillarent; aliud quanquam ſit, ſi pecuniam maritus mutuo dederit ad tempus, vel ad libitum repetiturus, una cum eo quod ejus interfuerit pecunia illa caruiſſe, ut tum in eadem cauſa rem eſſe ducant, ac ſi apud maritum pecunia aliqua numerata exſtaret, cujus illi ſit uſus quotidianus. Nec eſt quod adverſetur ſcriptam articuli prohibitionem in ejuſmodi reditus, quorum alienatio coram judicio peragitur: quippe tum temporis qualeſcunque reditus coram judicio tranſcribi lex erat; quin & mobilia coram eodem judicio alienanda præcipit eadem ordinatio *Rub. van overgiften ende maecken*,

V. *An in quoſlibet reditus ſcripta conſtitutio?*

maecken & quod Carolina constitutio jubeat immobilia transferri in judicio, jus illud non concernit, quod suorum respectu conjuges inter obtinet. Verum ut maxime hæc differantur speciose, vereor tamen ut usus ea receperit: cum enim in prohibitoria illa oratione rebus soli subjiciantur ac connectantur reditus, non insulse dixeris eos reditus intelligi, qui ad naturam rerum soli accedunt, quique rei immobilis hypothecæ innixi partem rei quodammodo constituunt. Ceterum tamen illos reditus prohibitionis nexus tenere videtur, qui legitimè sunt professi à Provinciæ Ordinibus, qui eorum nomine Provinciæ bona omnia & obventiones hypotheca solent devincire: nec enim Princeps aut Reipublicæ universitas legibus illis est alligata, ut coram singulis suæ jurisdictionis judiciis, ubi bona constituta sunt, pignori ea obligare habeat necesse, qua de re fuse egimus *in tract. Præliminar. de jure quod. tit. 2. cap. 2. n.* 3. Cujus tractatus *cap.* 5. *n.* 9. quæsivimus & illud, an ad bona sita in Hollandia se protendat hęc prohibitio. In alienationem scripta est hęc ordinationis oratio. Quid igitur si familiæ erciscundæ judicio cum cohæredibus rerum illarum immobilium divisionem maritus improlis inierit, tenebitne citra uxorem negotii illius celebratio? Constat hodie divisione illa recta via transferri dominia, citra solennem mancipationis interventum, unde negaverim mutuam hanc inter cohæredes alienationem viribus subsistere, nisi qua personali actione se devinxerit maritus. An servitutem sine uxore imponit valide maritus? *l. finali C. de rebus alienat. non alienand.* patet alienationis prohibitione ve-

VI. *An in reditus debitos à Provinciis.*

VII. *An in bona Hollandiæ?*

VIII. *An in divisionem hæreditatis.*

IX. *An in servitutis impositionem?* nire & servitutis impositionem, quod & in nostra specie ita admiseris, si servitus rem ipsam afficiat, ut quicunque singulares successores eandem sint debituri, nisi forsan temperare rem malueris, ut si exigui momenti sit servitus, stillicidii forsan, aquæ pluviæ, aut similis, maritus non habeat necesse advocare uxoriam voluntatem; si vero res ipsa servitute valde depretiaretur, vel multo minoris esset, utique. An in dotem dat res soli? ne hoc quidem, quemadmodum & irritum esse contractum quo despondens filiam, non auctore marito, dotem dixerat uxor existimavit Curia Parisiensis apud Mornac. *ad l. 2. ff. ad Sctum Velleianum.* Ut dotis favore non roboretur actus. Hinc & Curia nostra irritam declaravit alienationem à marito improli citra uxorem factam in causam dotis 5. *Martii* 1563. *tusschen Ian Dirck Coppensz contra Frans Cosmusz.*

X. *An in alienationem causa dotis?*

Quid autem si maritus improlis capessat tutelam, devincietne sua juxta ac uxoria bona taciti pignoris nexu? videtur in legali hypotheca aliud dicendum esse à conventionali: hæc quippe ab homine contrahitur & expresse, illa venit tantum tacite à lege & in consequenquentiam actus; adstipulatur Gamma *decis.* 319. Unde & minorem videmus, qui prohibetur absque decreto res obligare, easdem tacito pignori subjicere, si invexerit in domum conductam. Tractat nostras Montan. *de tutelis cap.* 33. *num.* 434. *&* 438.

XI. *An in hypothecam legalem?*

Quid si redempto à debitore reditu, qui fundo apud acta publica sit impositus, solutionem profiteatur apud eadem illa acta sine uxore maritus improlis? contingere dixeris debitori plenam liberationem & hypothecę dissolutio-

XII. *An in hypothecæ dissolutionem?*

ſolutionem, eo quod ad terminos adminiſtrationis, præſertim maritalis, pertineat liberandorum creditorum facultas, nec voluntarius hic actus, ſed neceſſarius ſit, quo non tam alienantur hypothecarii reditus, quam per ſe expirant: ut alia hic ratio diſſolvendæ ſit hypothecæ, quam conſtituendæ fuit.

XIII. *An omitendo rebus immobilis excidat maritus?*

An per omiſſionem mariti improlis res ſoli cadere poſſint in commiſſum, aut præſcribi? Poſſunt: venit enim hæc alienatio ex conſequentia actus, non voluntariò, adeoque ex mala mariti adminiſtratione, cujus culpam una luit uxor, adeoque ſi ceſſaverit maritus in ſolvendo canone, re emphiteuticaria excidet conjunx uterque, ſi ſcriptura commiſſi legem continuerit; arreſtum producit Louet *en ſon recuil. lit. f. num.* 15. quæſtionem tractans ea in ſpecie, ubi alienatio fundi citra uxorem marito prorſus inhibebatur: niſi fraus aliqua mariti intervenerit, quo fundum dedita opera detraheret uxori, ut eundem adjiceret alteri; extra quem caſum vix eſt ut uxor videatur juvanda, ne quidem ope reſtitutionis, quamvis Harbajo placuit negligentiam mariti uxori non debere obeſſe *cap.* 13. §. 6. eo quod adempta ſit uxori agendi aut adminiſtrandi facultas & non valenti agere non currat præſcriptio, aut impedito tempus. Verum apud Friſios hæc forſan admiſeris, ubi maritalis poteſtas contractior eſt noſtrate, apud Hollandos vero ac noſtrates ubi ea liberrima, non æque; quanquam ſi diſſoluti & negligentes ſint mariti caveri in hunc caſum oportere non abnuerim, ne ex mariti negligentia res uxoriæ periclitentur, juxta Argentr. *ad art.* 427. *gl.* 2. Quòd tutor (inquit

 ille)

ille) negligenter agit pro modo culpæ coërcetur, procurator, œconomus, & rerum alienarum administratores, pro arbitrio revocantur, prælatis coadjutores adjiciuntur, judicātes plectuntur, Reges ipsos soliis deturbari sine exemplo non est, & maritis impune erit negligentia? ferendum non est. Hæc Argentreus. Idem dicēdum putaverim,

XIV. *An committendo?* si maritus feloniam commiserit adversus dominum ratione feudi uxorii: Argentreus tamen *ad art.* 423. *gl.* 2. *n.* 6. plures & meliores repugnare ajit, & mediam viam sequentes putare fructus tantum, qui ad maritum soli pertineant, quoad vitam viri, committi, cætera manere mulieri integra. Quod ita forsan probaveris, si offensam in domini personam punibilem, & quæ per se de genere delictorum sit, admiserit maritus: ęquitatis namque ejusmodi temperamentum nuper Curia nostra secuta est, ut exercitio jurisdictionis feudalis privaret dominum, qui prave eadem esset abusus, non ipsa jurisdictione; in specie illa cujus meminimus supra *tit.* 2. *part.* 1. *cap.* 5. *num.* 17. *tract. de jure quod.* Sin autem à contractu, & concessione civili feudi incipiat mariti delictum, utique illud domino committetur, etiam dispendio uxoris, quæ nihil commisit; nisi forsan persona uxoris solenni concessione ad dominium, possessionemque admissa sit (nam & mulieres feudorum apud nos capaces esse solent) utique uxori tum fraudi non erit admissum mariti, qui non est in domini fide.

XV. *An repudiet hæreditatē?* De eo forsan dubitaveris, an repudiare possit hæreditatem citra consensum uxoris? lucrosę hæreditatis repudiationem inter prohibitæ alienationis species enumerat Argentreus *art.* 419. *gl.* 2. Et quidem in favorem uxo-

uxoris, cum scripta sit hæc prohibitio, largiorem forsan ea receperit interpretationem, valere jussa Romani juris subtilitate, quod negat eum alienasse intelligi, qui occasione acquirendi non utitur *l. alienat.* 28. *ff. de verb. significat*, eo magis quod eadem hic subsit ratio, quæ causam constitutioni dederit, ne nimirum rebus soli citra consensum suũ evertatur uxor. Quemadmodum & tutor, cujus vicem in capite uxoris exhibet maritus, repudiare hæreditatem nequit, licet eandem possit adire *l.* 8. *ff. de bonor. possess.* adeo ut quoties quis alieno nomine, non suo quid agit, id juris locum videatur habere. Verum contra regula juris dictat posse eum repudiare hæreditatem, qui potest adire *l. is. potest* 18. *ff. de acquir. vel repudianda hæred.* Propterea quod ejus sit nolle, qui potest & velle *l.* 3. *de reg. jur.* maritum autem jus adeundæ hereditatis habere jam ante tradidimus, & id quidem in eo diversum à tutoris potestate, quod hujus adeundæ hæreditatis facultas plena non sit, restituitur enim adversus tutoris aditionẽ minor, si læsus sit, vel datur ei in tutorem actio in id quod ejus interest hæreditatem aditam non esse; cum mariti aditio teneat omni modo, nec uxori eo nomine in maritum ulla moribus comparata sit actio; ut non necesse videatur huc deducere argumentũ ab eo, quod non alienat, qui duntaxat omittit possessionẽ *l.* 19. *de reg. jur.* quod aliud sit amittere, aliud omittere, amittaturq; id quod jam acquisitum habetur, omittatur autem, quod nunquam acquisitum fuit; quemadmodum nec illud quod creditores fraudari, non dicantur si repudiat debitor delatam sibi hereditatem *l. qui autem* 6. *ff. quæ in fraud. cred.* adeoq; tam jure civili, quam moribus nostris nihil vetare,

quo minus filius paternam hæreditatem, adeoque & ipſam legitimam creditorum præjudicio poſſit repudiare, teſte Groeneweg. *ad l. 6. ff. quæ in fraudem cred.* exceptis iis locis, ubi mortuus ſaiſit vivum. Groeneweg. *ibid.* & in hanc ſententiam, laudato Regni Luſitaniæ judicato, concedit Goris *in adverſar. tract. 3. part. 2. cap. 6. num. 11.* Alienationis hac prohibitione venit tranſactio, cum & illa ſit alienationis ſpecies *l. 1. §. at ſi tranſegit ff. ſi quid in fraudem patroni. notant* Goris. *d. cap. 6. numer. 12.* Argentr. *ad d. art. 419. gl. 2. num. 12.*

XVI. *An tranſigere de re immobili?*

XVII. *An uxoris rati habitione convaleſcat alienatio?*

Illud quæritur an neceſſe ſit una adeſſe uxorem in tranſferendo dominio, an vero ſuffecerit eam poſt ratam habuiſſe mariti alienationem? Mechlinienſum legibus, unde noſtrarum plurimę deſumptæ, requiritur utrumque, ut & authore marito in hoc ipſum conſentiat uxor, & in transferendo dominio una adſit *tit. 9. art. 3.* quod & verbis illis patriæ ordinationis proprius videtur accedere, *ten ſy met geſamenderhant*: quamvis ab illis abeat Amerfurtenſium ordinatio, alterutrum vel præſentiam utriuſque, vel conſenſum deſiderans, vernacule, *of met gemeen conſent.* Pro priori tamen interpretatione ſtant plerique conſuetudinum interpretes, quod actus a principio ſit habendus nullus ob defectum formæ. vid. Goris. *d. cap. num. 7.* Chriſtin. *ad d. art. 3. num. 8.* Cæterum ſi verum amamus, verborum potius quam rerum differentia hæc eſt: quid quæſo ad validitatem actus intereſt, an ab initio probaverit eundem mulier, an poſtea ratum habuerit? quæ ratificatio mandato æquiparari ſolet: nec enim hic uxoris partes ſunt aliæ, quam ut ratione ejus quod
ſua

ſua intereſt, alienationi accommodet conſenſum, non ut auctoritatem aliquam adjiciat marito, aut formam actui: unde jure merito Argentreo *ad art.* 419. *gl.* 1. laudatus Ferrerius, quod diceret ad minutias juris talia pertinere: Proinde, ſi mulier in eodem judicio ac eadem ſolennitate, qua peracta eſt à marito ipſa effeſtucatio, poſt eandem ratam habuerit, nullus dubitaverim alienationem convalituram, ne duriore in cauſa ſit maritus, qui rem uxoris, aut communem vel etiam propriam (nam ad eas omnes pertinet hæc prohibitoria oratio) alienaverit, quam ſi rem alterius cujuſcunque tranſtuliſſet extranei, cujus conſenſus ſi poſtmodum alienationi acceſſerit, utique ea retro viribus ſubſiſtet. Quæ tamen ita accepta velim, ut ab eo tempore, quo ſupervenit uxoria illa ratificatio, teneat actus, non à mariti tranſlatione; quod in retractu, ac eorum reſpectu, quibus interim jus eſt quæſitum, obſervaſſe non exigui momenti eſt.

XVIII. *An nulla ſit alienatio in totum?*

Hactenus de modis, in quos ſcripta eſt hæc alienationis prohibitio. Videamus quem effectum habeat mariti alienatio? Videri poſſet pro parte, quæ maritum contingat, tenere alienationem: ſed magis eſt eandem irritari in univerſum, & ita Curia noſtra ejuſmodi alienationem vel dotis cauſa factam reſcidit in totum, judicato ſupra hoc capite mihi laudato.

XIX. *Quid ſi emptor agat quanti interſit rem habere?*

Quid autem ſi annullata alienatione agat emptor in maritum quanti ſua pecuniariè interſit rem habere, an oneris ejus particeps erit uxor? Non eſſe conſortem tradit Chopin. *de morib. Pariſior. lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 30. tanquam illud nomen ſit immobile & ſuccedaneum in vicem evictorum

ctorum prædiorum: ac præterea quod fraus sterneretur vetanti legi, si teneretur mulier emptori, pretii petitione & utilitatis fundi. Verum aliter me putare apud nos se mores habere pluribus supra disserui *tit. 2. cap. 5. n. 9. de jure quod oritur.* Nulla quippe nobis venditionis prohibitio, sed judiciali duntaxat effestucationi ea lex est posita, ut una in transferendo dominio coram judicio adsit uxor; alioquin maritus liberrimam habet administrationem, ut quovis suo contractu, personali actione, adstringat simul uxorem, ac quodlibet ęs alienum contrahendo causam dare possit necessariæ omnium facultatum distractioni, usque dum ei administratione sit interdictum.

XX. *An uxor mercatrix alienet res soli?*

Excussimus quam potestatem habeat maritus improlis, videamus quam maritata? & quidem de mercatrice vulgata doctrina est posse eam creditoribus pro mercibus emptis bona quædam hypothecæ constituere: eo ipso enim quod maritus eam mercari patiatur, concessisse videtur uxori ea omnia, sine quibus id negotii commode nequeat expediri Carpzov. *par. 2. c. 15. d.* 14. Mæv. *ad jus Lubecens. lib.* 1. *tit.* 10. *art.* 1. *nu.* 26. Grotius *in sua manuduct. lib.* 1. *part.* 5. *versic. hier jegens een gehuvvde Vrouvv.* De alienatione dubitatum est, & quidem non immerito: quippe immobilium alienatio non pertinet ad mercimoniorum tractationem, illud pertinet, ut creditoribus pignoribus caveat alioquin non contracturis, & hoc recte observat Buredan. *sur les coustumes de Vermandois ad art.* 19. & tenet Berlich. *part.* 2. *concl.* 17. *num.* 94. & ita Amersfurtensis Ordinatio contrahendi ac bona hypothecæ obligandi facultatem dat mercatrici, alienandi non dat.

Quod

Quod ſi tamen patriæ Ordinationis conſtitutionem ita acceperis, ut neceſſe ſit in ipſo actu effeſtucationis coram judicio una adeſſe uxorem, ſequeretur mercatricem, cui à marito liberi non ſunt, hypothecæ dationem poſſe celebrare citra mariti præſentiam, quam ille peregerit fruſtra ſine ea, atque ita tacite maritum uxori accommodare poſſe & auctoritatem & conſenſum, uxorem marito ne quidem conſenſum, niſi in ipſo tranſactionis actu interpoſitum. Unde tutius forſan exiſtimaveris, ut mercatrix, cui vir improlis eſt, una cum viro bona ſupponat hypothecæ.

De muliere à viro cenſu ſeparata videbimus infra, cum excutiemus an ea rem immobilem viro non auctore poſſit in judicium deducere, quo loco & de mariti furioſi vel abſentis uxore diſſeruimus pluribus, quæ tamen poſteriora circa alienandi facultatem ita exaudienda putaverim, ut imploret uxor auctoritatem judicis, qui permittat ſibi bona pignori obligare, vel alienare, de qua re Chriſtin. ad leges Mechlinienſ. *tit.* 9. *art.* 4. *num.* 24. *&* 25. XXI. *De muliere à viro ſeparata, mariti furioſi, abſentis.*

Gg TITU-

Titulus Secundus.

Pars Prior.

Caput IV.

De potestate viri in testationibus uxoris, & an ac quomodo conjux conjugi donet, leget.

Summarium.

I. *Uxor recte testatur viro non auctore.*
II. *An mortis causa donet?*
III. *Quid apud nostrates?*
IV. *Apud nos omnis gratificatio inhibita inter conjuges extra mutui ususfructus causam.*
V. *Permissa apud Hollandos ultima voluntate.*
VI. *Apud eosdem si minorem summam pacto antenuptiali, majorem testamento conjux conjugi dederit, debetur utrumque.*
VII. *Qua ratione vetita apud nos conjugalis munificentia?*
VIII. *Favorabilisne ea prohibitio, an odiosa?*
IX. *An teneatur ea conjux miles?*
X. *An sponsus?*
XI. *An qui se pro conjugibus habuerunt, tractarunt, cum revera tales non essent?*
XII. *An thoro & bonis separati?*
XIII. *An exteri conjuges quoad bona apud nos sita?*
XIV. *An conjunx valide donet, leget alterius conjugis liberis?*
XV. *An gener socero, vel socrui?*
XVI. *An conjux conjugi adipiscendi honoris causa?*
XVII. *An remunerandi?*
XVIII. *An in reciproco conjugum usufructu locum habeat lex hac edictali?*
XIX. *An ulla inter conjuges celebrari possit transactio?*
XX. *Num liceat renunciare lucris quæsitis vel quærendis?*
XXI. *An igitur nullo pacto inter se contrahunt conjuges?*
XXII. *An in rebus fideicommissariis teneat ususfructus constitutio?*
XXIII. *Confessio aut declaratio conjugum quid inter illos operetur?*
XXIV. *An consensus hæredis firmet prohibitam largitatem?*

XXV. *Quid*

I. *In testamentis uxorum maritalis interquiescit auctoritas.*

Quatenus uxoriis contractibus viri auctoritas, alienationibus conjugum consensus utriusque necessarius sit, disseruimus capitibus superioribus. Nunc videamus, an & in testamentis sibi locum vindicet auctoritas maritalis. Moribus quibusdam Galliæ ac Italiæ sine marito non admitti conjuges testatrices narrant Cocquille *en son institution au droict francois tit. des droicts des maries versic. des coustumes de Nivern.* & de utrisque Chopin *de morib. Paris. lib. 2. tit. 4. de test. nu. 21.* Cæterum tamen Europæ pars potior maritatæ testamentum admittit, viro licet non auctore conditum. Meliore, ut mihi quidem videtur, jurisprudentia; quid enim testandi libertati magis inimicum, quam pendere eam ab arbitrio ac potestate aliena. Sane apud nostrates, cum propterea duntaxat interdicta sit uxoribus alienandi ac contrahendi facultas, ne ea res fraudi sit maritis, quid quæso ad viros uxoria testatio, in casum cum matrimonium esse desinit? Proinde & nuptam mortis causa donare posse marito non assentiente, si post mortem demum exitum sit habitura donatio, recte traditum putaverim apud Harbajium §. 17. Sublato quippe tum illo mariti jure, nihil est ultra, quod donationi sit impedimento; ut legato, quam donationi similior habendus sit actus; adstipulante & vulgata DD. regula, qua traditur, eadem quando subest in donatione causa mortis & in legato ratio, idem

II. *An mortis causa donet?*

dem quoque jus in utroque esse: quam regulam inculcat Peck. *de testam. conjug. lib.* 4. *cap.* 41. *n.* 2. Nequicquam contra scribente Fabro *error. pragmaticor. decad.* 46. *error.* 10. quem tamen laudat & sequitur Joannes à Sand. *decis. lib.* 2. *tit.* 4. *defin.* 4. *in fine.* Ad patriæ Ordinationis jus si exigatur ea questio, res expedita est: licet namq; contrahere apud nos mulieri sine viro, dummodo non hic, sed illa, aut hæredes illius conveniantur eo nomine, matrimonio soluto, adeoq; subsistet quoque causa mortis donatio, cujus effectus in idem tempus mortis confertur, aut matrimonii dissoluti. Laxatæ sunt uxoribus in testando, virorum respectu, habenæ, sed & eorundem intuitu adstrictæ: nam cum sine marito cuivis leget, donet uxor, ipsi marito nec legare potest, nec donare. Exstat in hoc ordinationis nostræ articulus in hæc verba. *Extra mutui usufructus causam conjux conjugi nil donato, nil relinquito.* Placuit juris nostri conditoribus Rubricam, cui subjectus est hic articulus, de pactis antenuptialibus, ac usufructu inscribere; cum tamen pactorum illorum ne gry quidem subjecti articuli meminerint, ac de usufructu quoque extra hunc unicum, qui tractet, articulum, habeamus præterea nullum. Sed facessat hæc in inscribendo oscitantia, ipsum videamus articulum. Intra donationis prohibitionem Romana jurisprudentia stetit. Nostra progressa ulterius & ad testationes eandem produxit. Illa conjugum personis consuluisse contenta, famæ, concordiæ, rebus eorundem prospiciens. Hæc ad legitimos conjugum successores sollicitudinem suam extendit, ne & illi spoliarentur hæreditate, eblanditis puta vel extorsis donationibus, aut legatis.

III. *Quid apud nostrates?*

IV. *Apud nos omnis gratificatio inhibita inter conjuges extra mutui usufructûs causam.*

V. *Permiſſa apud Hollandos ultima voluntate?*

gatis. Magnumhic cum vicinis Hollandis diſſidium. Patria illa ordinatione conjunx conjugi dans legans, extra mutui uſusfructus cauſam, nihil agit. Apud Hollandos contra vel exaſſe ſe invicem hæredes ſcribere libertatis conjugalis eſt, donatione vero inter vivos vel tantillo proſequi, non utique. Convenit his cum Romanorum legibus: poſterioribus ſcilicet illis, non vetuſtis, quibus conjuges hæreditatis inter ſeſe capaces eſſe adeo non noluerunt Quirites, ut & ab inteſtato matribusfamiliarum maritorum hæreditates detulerint, narrante Gellio *cap.* 6. Porro apud Hollandos tantum favoris conjugales promeritæ munificentiæ, ut cum nuper ex facto contigiſſet nuptiali inſtrumento virum uxori doarii nomine, quoad viveret illa, annuam nummorum quantitatem promiſiſſe, ultimo deinde elogio majoris ſummæ in annos ſingulos dediſſe legatum, nulla facta pactorum nuptialium mentione, ac Provincialis Hollandiæ Curia viduam, utrumque petentem, juſſiſſet eſſe contentam alterutro, ſupremus Senatus, retractata ſententia, litem ſecundum actricem dederit; ex communiori illo DD. placito, quo negant compenſationi locum eſſe, ſi maritus poſt mortem ſuam uxori aliquid promiſerit & deinde dederit legatum. Berlich. *pract. concl. par.* 3. *concl.* 27. *num.* 56. Carpzov. *defin. Forenſ. part.* 3. *conſtit.* 30. *defin.* 5. Mævius *ad jus Lubecenſ. part.* 2. *art.* 12. *art.* 333. Nec largior in conjugem, diſpendio hæredis, collata liberalitas effecit, quominus Senatus ultimam voluntatem plenius interpretaretur, duplicatam potius voluntatem, quam alteram altera peremptam judicans. Victoriam

VI. *Apud eoſdem ſi minorem ſummã pacto antenuptiali, majorem teſtamento cõjux conjugi dederit, debetur utrumque.*

riam obtinente nomine uxoris Gerardo de Rheede de Renſwoude, apud noſtrates equeſtris dignitatis inter Ordines viro. Lubet hanc materiam proſequi fuſius; non quod ea propriè ſpectet ad maritalem poteſtatem, ſed quod ab illa non ſit adeo aliena, utriuſque conjugis poteſtatem in dando coarctans, ipſorum reſpectu, & vel maxime, quod quælibet arripienda videatur occaſio, qua nobilitato patriæ ordinationis articulo lucem præſtare poſſem, vel aliquid commentarii. Primo itaque quæram de prohibitæ illius inter conjuges gratificationis ratione, quæ cujuſque legis anima non immerito audit; deinde num favorabilis ea dicenda ſit conſtitutio, an odioſa, quo vel largam vel arctam admittat interpretationem; tum de perſonis, in quas ſcripta prohibitio; poſtremo de munificentia ipſa, qua prohibita, qua permiſſa, hujus celebrandæ modo, ac celebratæ effectu.

VII. *Qua ratione vetita apud nos conjugalis munificentia?*

Variam ſuæ prohibitionis rationem reddidere Romani, tum ne nimio amore ſpoliarent ſe conjuges, tum ut famæ ac honori eorum conſuleretur, ne pretio magis quam officiis amor inter eos conciliatus videatur, poſtremo ne diſcuti matrimonia ac diſſolvi contingeret, ſi non donaret is qui poſſet. Et quidem adeo rationi conſentanea viſa eſt hæc inter conjuges donationis prohibitio, ut eandem ſuas inter leges tota fere Europa retulerit, teſte Scipione Gentili, qui de donationis iſtius prohibitione ſcripſit ex profeſſo. 1. *cap.* 1. *in fin.* & *cap.* 5. Cæterum neſcio quomodo morte confirmari donationem permiſerint Quirites, cum idem illud honoris conſervandi ſtudium, idem profuſæ largitatis metus efflagitet, ut & ſucceſſo-

ceſſorum habeatur ratio, ne blanditiis ſemet inter expoſiti conjuges fraude illorum alter in alterum facultates effundant: & quidem hujus rei cogitatione abreptus Argentreus, more ſuo, paulo liberiorem vocem in jus Romanorum ſtrinxit, inſulſum vocans eorum inſtitutum *Rub. de donation. in præfat. num.* 13. quo tamen longe modeſtius nævum hunc commonſtrat Charondas *ſur les conſtumes de Paris ad art.* 283. Eundem viderunt & in Italia civitates nonnullæ. Viderunt in Gallia Provinciæ complures; adeoque vel generaliter aliquæ, ne ſibi quicquam relinquerent conjuges, vetuere, aliæ ne tum relinquerent, cum liberos haberent, nonnullę ne, liberis quoque ſuppetentibus, ultra mobilia ac immobilia ſtante matrimonio quæſita, largitatem producerent: morum hanc varietatem recenſente Mornac. *ad l. Iubemus. C. ad S*ctum. *Velleianum.* Noſter legiſlator non adeo diſtricte vel amare, velut inter infenſos, cum conjugibus agendum cenſens, mediam quodammodo viam ingreſſus eſt, uſufructu tenus donationes ac legata permittens; proprietate vero præcidens in univerſum. Juſto, ut mihi quidem videtur temperamento: cum enim alteri ex alterius facultatibus tantum capiendi detur facultas, quantum de ſuis rebus bonus ferre ſoleat pater familias, ut nimirum utatur fruatur iis, quid quęſo habent conjuges, quod ultra poſtulent? ac è diverſo proprietate legitimis conſervata hęredibus, conſervatur una familiarum decus; ut recte bonorum in familia cuſtodem morem hunc patrium appellaveris. Intereſſe itaque hęredum in conſideratione noſtratis legiſlatoris eſt, non tamen eorum duntaxat qui ſuccedunt

ab

ab inteſtato, quomodo ſcriptores pleriq; loquuntur, quos adduxi alibi *in tractat præliminar.* Quid enim ſi meritis ductus aut affectione extraneum hæredem ſcripſerit teſtator, poſtea forſan conjugi, blanditiis ejus abreptus, bona donaverit, legaverit, num ſubſiſteret propterea poſterior liberalitas, quod vel collabente ea, bona egrederentur familiam? non putaverim. Quare conſequens eſt dicere & hæredum legitimorum favore, & ſimul eorum, quos teſtator extra blandimenta conjugalia conſtitutus hæredes optaſſet, ſcriptum eſſe prohibitorium hoc edictum, nec non utcunque favore ipſius, qui dat, legat, ob veroſimilem metus coactæque voluntatis præſumptionem, inter tam conjunctos facilius, quam extraneos capiendam. Hinc non in totum male aſſertum eſt apud Afflict. *ad deciſ.* 226. *n.* 6. *in annot.* ſtatutum ne conjux conjugi leget in favorem ejus eſſe qui legat. Hinc Chaſſan. *Rub. de juribus* §. 7. *in text. per teſtam. aut diſpoſitionem n.* 2. Optime, inquit, hoc ſtatutum, ne ſi nollent mariti legare iis, dimitterent maritos in infirmitate, & iis denegarent inſervire; adeoque cum hac declaratione exaudienda videntur, quæ de hac ipſa prohibitionis ratione ſupra attigi. Quanquam, ut hoc obiter perſtringam, alia prohibitionis ratio redditur in pervetuſto legum patriarum Codice, unde pleraſque deprompſerunt hodiernæ Ordinationis concinnatores. Exſtat in eo Rubrica, *van heymelijck trouwe, van lijf-tocht ende van heylixe voorwaerden te maecken ende aentebrengen,* ſub qua comparet articulus in hæc verba. *Want overlangejaeren by den Raede oudt ende nieuwe overdragen is geweeſt dat geen Man noch Wijf malkander geen goet geven noch*

maecken en ſoude moghen dan lijf-tocht alleen. Want komen zy tot eenre tafel ende tot eenen bedde ſoo iſt gemeen: want ſy al een lijf ſullen weſen &c. Eadem hic adfertur prohibitionis ratio, quam Hotomannus adducit ex Plutarcho, quod ſacrorum ac bonorum omnium communio ſancita eſſet inter conjuges.

VIII. *Favorabilisne ea prohibitio, an odioſa?*

Hæc de ratione legis. Videamus de materia ſeu re ipſa quæ in prohibitionem cadit, odioſa an favorabilis ea ſit. Apprime utilis erit hæc inveſtigatio, ut ſciamus utrum laxa, an coarctans interpretatio capienda ſit. Protritum ſcribentibus brocardicum eſt, ſtricte eſſe interpretanda, quæcunque juri civili adverſantur ſtatuta: ut proinde noſtrum quoq; ſtatutum, quo juris Romani de donando inter vivos prohibitio protenditur ad legata ac inſtitutiones, ad corticem verborum, ut loquuntur, eſſet reſtringendum, adeoque verbis ejus inherendum ad unguem; quaſi vero ſtatuta noſtra non perinde noſtrum nobis ſint jus civile, atque olim Romanis ſuorum leges fuere. Quod quiſque populus ſibi conſtituit, jus ſuum civile eſt, pari pollens auctoritate cum legibus illis Romanorum, quas pro ſuis idem ille populus recepit, ac legum auctoritate donavit. Quare cauſæ nihil video, cur non in legibus, quas noſtrates tulere, idem interpretandi modus adhibeatur, quem in ſuis valere voluerunt Quirites; adeoque cum omnes articuli ſpeciatim legibus non poſſint comprehendi, cur non is, qui juriſdictioni præeſt, ac ſimilia procedere poſſit, ac ea, quæ tendunt ad eandem utilitatem, ſua juriſdictione ſupplere *l. 12. l. 13. De legibus.* quam interpretandi poteſtatem ſi quis judicibus noſtratibus in ſuis legibus ereptum

reptum iverit, nę ille rationem, æquitatem, ac legem ipſam eripuerit; ut vera non minus, quam libera vox ſit Molinæi, quam in Brocardici illus propugnatores ſtrinxit. Porro, inquit *ad conſuet. Pariſ. tit.* 1. *ad Rub. num.* 108. nihil ineptius, quam quod juvenes quidem inexperti, recens à Scholis reverſi, Scholaſtica Italorum argumenta adducunt; videlicet ſtatuta ſtricte & ad verborum proprietatem intelligenda, & paulo poſt; noſtrę conſuetudines non ſunt jura mera municipialia, ſed jura communia cujuſque loci. Unde igitur eſt quod dignoſcamus, favorabile an odioſum ſtatutum ſit habendum? A materiæ ſeu rei ipſius natura, quę in diſpoſitionem ſit deducta, ut, ſi pœnam contineat, ſi in tertii pręjudicium tendat, ſi jus naturale aut gentium aliqua in re circumſcribat ſtatutum, dici oporteat odioſum, ac conſequenter interpretatione, quoad ejus fieri poteſt, coarctandum; ſin contra beneficium aliquod complectatur, inſignem habeat utilitatem, vel ſalubriter quid pro utilitate hominum introducat, favorabile ſtatutum ſit dicendum, atque ita interpretandum benignius; adeoque & ſi qua ſtatuto expreſſa diſpoſitio non eſt, ſed expreſſæ ſic affinis & conjuncta, ut eodem ſpiritu, id eſt ratione animetur, videri poſſit in mente ſtatuti intellecta & comprehenſa, quod voluntas ex eo poſſit colligi, cujus conditores interrogati, idem erant reſponſuri, ut recte notat Argentr. *Rub. de de donat. num.* 10. Quare, ut ad propoſitam quæſtionem revertamur, poneturne hoc noſtrum prohibitorium edictum inter ſtatuta favorabilia, an vero odioſa? Et magis eſt ut in cenſu poſteriorum collocetur; quod circumſcribatur eo liberum, quod cui-

quę de re sua naturaliter competit moderamen & arbitrium, & quidem dispendio conjugis, personæ donanti dilectissimæ. Quod & Ordinibus à nostris revisoribus responsum memini, super ea quæstione, an mutuus apud nos inter conjuges de mobilibus constitutus ususfructus, teneat, quam adducta ejus quęstionis decisione retulimus infra. Unde consequens est permissam statuto gratificationem largius, inhibitam strictius interpretari oportere, nec hanc ultra personas prohibitas producendam; quod tamen posterius ita exaudiendum putaverim, dummodo non in ejusmodi personam conferatur donatio, ut verosimile sit fraudem fieri legi, mentemque ejus ac Sententiam circumveniri, quo casu generaliter cum J^cto. *in l.* 18. *ff. de legib.* dicemus, benignius leges interpretandas esse, quo voluntas earum conservetur. Quemadmodum & Romani suam donandi inter conjuges probitionem ita interpretati sunt, ut generaliter tenendum statuerint, quod inter ipsos conjuges, aut qui ad eos pertinent, aut per interpositas personas donationis causa, agitur non valere *l.* 5. §. 2. *ff. de donat inter vir. & uxor.* de quibus omnibus agam fusius, ubi devenero ad singularum specierum discussionem. Unde sit hæc conclusio. Prohibitoriam statuti nostri dispositionem in eo quod plus habet, quam Romanorum prohibitio, odiosam propterea dici non oportere, quod repugnet isti Quiritum juri, sed ideo potius interpretatione non extendendam, quod deroget naturali de rebus nostris disponendi facultati, atque ita Peckium *lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 5. utraque illa ratione strictam statuti interpretationem asserentem recte scrip-

ſcripſiſſe quoad poſteriorem, quoad priorem non ſcripſiſſe.

De ratione conſtitutionis, ac an odioſa ſit ea vel favorabilis ſatis multa dixiſſe videor; dicamus de perſonis, in quas ſcripta prohibitio. Conjugibus à ſe invicem, niſi uſufructu tenus, capiendi poteſtas nulla eſt: quod nihil aliud eſt dicere, quam perſonas conjugum ſemet inter non eſſe ſubjecta capacia donatæ proprietatis. De militibus dubitatum eſt, an hac prohibitione teneantur: & quidem in reviſione de Indiæ Orientalis Præfecto generali *van Diemen*, qui hæredem ſcripſerat uxorem. Dubitandi ratio non exigua eſſe videtur, quia, ut habet *lex* 5. *C. de teſtam. milit.* inter cætera quæ militibus conceſſa ſunt, liberum arbitrium, quibus velint, relinquendi, ſupremis judiciis ſuis conceſſum eſt, niſi lex ſpecialiter eos prohibuerit, &, ut Ulpianus ait, & deportati, & fere omnes, qui teſtamenti factionem non habent, à milite hæredes inſtitui poſſunt *l.* 13. §. 2. *ff. de teſtament. militis*. Hinc, quoties legandi prohibitione lex una milites adſtrictos vult, ſpeciatim adjicit, ne militibus quidem id licere §. 25. *inſt. de legat. ibi nam ne miles quidem.* Quemadmodum & communis D. D. regula eſt, ſtatutum diſponens generaliter, caſus aut perſonas privilegiatas non comprehendere. Verum contra prohibitorio hoc donandi edicto milites adſtringi ſatis apparet ex *l.* 2. *C. de donat. inter vir. & uxor.* qua dicitur ceſſante jure matrimonii inter militem & focariam donationes perfici poſſe. Cui conſonant tradita eorum, qui conſimiles patriæ ſuæ prohibitorias leges commentariis illuſtrarunt, videantur Carpan. *ad ſtatuta*

IX. *An teneatur ex conjunx miles?*

Mediolanens. cap. 295. *numer.* 19. *& alii ab eo allegati*, ut non sit necesse hic eos adducere, qui de prohibita donatione inter conjuges tractantes exemplis utuntur desumptis à personis militum. Et certe, si id pro beneficio militibus datum sit, ut possint & incapaces instituere, nulla juris ratio aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducta sunt, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem: tum quippe uxor à milite viro posset eblandiri donationem vel extorquere, miles ab uxore non posset, adeoque ea donandi potestas non commodo, sed fraudi militis foret; quippe & favore ejus qui legat, mos hic prohibitorius utcunque obtinet, ut & supra retulimus. Quod autem diximus licitum esse militibus incapaces instituere, de iis personis exaudiverim, quę ob culpam suam aut vitium, quod suismet in personis residet, quales sunt deportati & similes, vetantur capere, non autem de iis, quæ tertii favore, aut instituentis intuitu, testamenti factionem passivam non habent. Quod & hinc elucet. In favorem liberorum prioris thori, à conjuge parente, ultra filialem portionem, conjugi alteri capiendi fas non est. Quid igitur? an militi, qui binubus sit, ulterior legandi vel donandi facultas erit? non putaverim.

X. *An sponsus?* Ad personas donantis conjugis spectat & hæc quæstio, ut videamus, an post sponsalia celebrata donationes aut gratificationes admittantur. Jure Romano non dubium est donationes inter eos qui matrimonio coituri sunt ante nuptias factas jure consistere, etiamsi eodem die

die nuptiæ fuerint ſecutæ. *l.* 27. *l.* 66. *ff. de donation. inter vir & uxor.* quo jure ſponſalia ſunt mentio, ac repromiſſio futurarum nuptiarum. Contra quidam putant eſſe in ſponſalibus de præſenti: ſponſam de præſenti appellatione uxoris contineri exiſtimantes. Argentr. *tit. des donat. ad art.* 220. *gl.* 5. Chopin. *ad ll. Pariſienſ. l.* 2. *tit.* 3. *num.* 7. Coſtal. *in l.* 1. *ff. de ſponſal. & l.* 5. *ff. de donat. inter vir. & uxorem.* Scipio Gentil. *de donat. inter vir. & uxorem lib.* 4. *cap.* 1. Sand. *de prohibit. rer. alien. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 5. & quidem apertiſſime id evinci putant *ex. l. penult. ff. de donat. inter. virum & uxorem.* qua negatur poſt conſenſum de nuptiis interpoſitum, antequam domum deduceretur ſponſa, aut tabulæ dotis ſignarentur, factam donationem valere. Verum rationem reddit jus, quod matrimonium inter illos conſenſu fuiſſet contractum, nec attineret, an domum deducta ſit ſponſa, aut tabulæ conſignatæ eſſent, quod eæ tabulæ plerumque & poſt contractum matrimonium fierent; de vero itaque matrimonio agit J^{ctus.} ad cujus ſubſtantiam non eſt, ut illa duo quicquam conferant, non autem de ſponſalibus ullis, nedum de ſponſalibus de præſenti iſti juri incognitis. Sententiam hanc amplexi ſunt relati ab Argentr. *d. loc.* & Charond. *ſur les conſtumes de Paris ad artic.* 283. & *en ſes pandectes lib.* 2. *cap.* 5. Atqui, inquiunt, ſponſalia de præſenti matrimonium perficiunt, etſi ritus quidam externi adjici ſoleant actui perfecto, ad reverentiam politicarum eccleſiæ conſtitutionum, ut loquitur Argentr. *d. loc.* Quæſo ſi matrimonium ſunt, qui poterint eſſe ſponſalia, ſi ſponſalia, qui matrimonium?

nium? Quare ita se res habet, sponsalia de præsenti non sunt verum matrimonium, sed pro eo habentur, fidei invicem datæ ergo. Accuratius igitur locutus Mornacius ad *l.* 8. *de condict caus. data causa non secuta* nonvalere hodie donationes inter sponsos, ex usu & Senatusconsultis: & *ad l.* 1. *ff. de donationib. inter vir. & uxor.* nec non *ad l. penult. ff. eodem.* donare sponsos non posse, quod contra rationem sit prohibitorii Romanorum edicti, quæ venalia esse matrimonia prohibet.

Quid Iuvenis, magnum cui versat in ossibus ignem
Durus amor?

Frustra igitur (inquit) in eo deinceps leges Romanæ. Vicit apud nostros judices, quod æquius longe, ac melius. Verum ut ad mores nostrates deveniam, putaverim eos cum Hollandorum moribus hic ita convenire, ut quidquid ante contractum in facie ecclesiæ, aut coram Magistratu matrimonium, donatur, pro sponsi, quicquid post, pro mariti liberalitate habeatur; eo quod apud nos, juxta ac apud Hollandos, nudo consensu non perficiantur matrimonia, sed vel partium mutuo dissensu, vel tertio aliquo proclamationi intercedente, sponsalia sæpenumero non sortiantur effectum. De Hollandis attestantur Grotius, Neostad. Coren. relati a Groenewegen *ad l.* 6. *C. de donationib. ante nuptias.* Atqui subesse & hic videtur periculum, ne se mutuo amore spolient desponsati, donationibus non temperantes, profuga erga se invicem liberalitate: quæ ratio Romanæ prohibitionis fuit, & movit quoque patres Lutetianos. Verum huic incommodo ita

commode

commode occurritur, ſi dicamus quicquid contra tabulas nuptiales ſponſus ſponſę vel contra elargiatur, vel ideo irritum eſſe oportere, quod repromiſſionis id loco habeatur interpoſitum contra bonos mores, cum paſſim inhoneſtum viſum ſit talium pactorum vinculo matrimonia adſtringi, atque adeo publice datam fidem pactionibus clandeſtinis interverti. Charond. *en ſes pandectes lib.* 2. *cap.* 5. *fol. mihi.* 191. Louet. *lit. C. cap.* 28. Anneus Robbert. *l.* 1. *rer. judicatar. cap.* 2. Chopin. *de privileg. ruſticor. lib.* 3. *cap.* 10. *de hæreditar. actionibus n.* 6. Mornac. *ad l. penult. ff. de donat. inter vir. & uxorem*, ac alii relati à Groenewegen, *ad l.* 4. *C. de dotis promiſſione.* Requiritur itaque de integro præſentia propinquorum, qui contractui matrimonii interfuerunt; non tam diſtricte ab utriuſque contrahentium parte, quam ejus quidem, qui fungitur liberalitate, quorumque illud ipſum intereſt, ut recte obſervat & judicato comprobat Brodeau *ſur* Louet. *d. cap.* 28. Fac autem ante pacta dotalia inter ſponſos celebratam clanculum donationem. Ne hanc quidem valere judicavit Curia Pariſienſis, ut maxime ſex menſibus ante matrimonium facta fuiſſet, teſte Papon. *lib.* 11. *tit.* 1. *arreſt.* 15. *in appendice.* Non male forſan: ſi jam tum Coridon ardebat Alexin.

Vel, ſi ſponſa gravi jam dudum ſaucia cura,
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.

XI. *An qui ſe pro conjugibus habuerunt, tractarunt, cum revera tales non eſſent?*

Quod inter conjuges non ſubſiſtat donatio, num ad veros duntaxat conjuges pertineat, an vero etiam ad injuſtos & putativos (ut loquuntur) qui ſe invicem affectione conjugali habuerunt & pro conjugibus tractarunt, quæ-

stionis est? Mero jure dici posset donationem subsistere, prohibitione scilicet in virum & uxorem scripta, & cessante hic quoque primaria sanctionis ratione, quod futurum esset, ne discuterentur matrimonia, si non donaret is, qui posset. Verum absurdum fore, ut melioris conditionis sit injustum, quam justum matrimonium, is qui deliquit, quam qui secundum leges se composuit, recte censuit Romana jurisprudentia *l.* 3. §. 1. *ff. de donat. inter vir. & uxorem*, *l. si ex voluntate* 7. *C. eodem*. Lupo de Palatiis Rubeos *de donat. inter vir. & uxorem* §. 36. Scipio Gentil. *d. tract. lib.* 1. *cap.* 7. Unde non immerito addubites, an recte infirmaverit Præfecti Parisiensis judicium Lutetiana Curia, confirmata donatione veterani Francisci primi militis, qui focariæ suæ superstiti donasset mobilium quæstuumque omnium proprietatem, hoc adjecto, vixisse ambos conjugali affectu, irruptaque conjugum per 25. annos copula, focaria præterea post efficiente, ut ritu solenni & verba præeunte sacerdote pronubo justa uxor fieret: cujus judicati rationem hanc adjicit Mornacius *ad l.* 3. §. 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* quod solum ecclesiam conficere nuptias constitutione cautum esset. Recte ait Ulpianus. Appellandi usus, licet frequens sit, nonnunquam tamen bene latas sententias in pejus reformat: neque enim utique melius pronuntiat, qui novissimus sententiam laturus est. Cæterum hæc ita, si affectione uxoris habita sit mulier, non concubinæ, quam distinctionem habemus in *d. l.* 3. *vid.* Lupo de Palatiis §. 37. Mantica *de tacitis & ambig. convent. lib.* 20. *tit.* 1. *n.* 9. & 10. & *lib.* 21. *tit.* 3. *n.* 8. & *seqq.* quod tanta affectione in concu-

concubinam non feramur, atque in uxorem, ut illius amore nosmet ipsos spoliaremus, nec adeo timendum ne separentur eæ personæ, si non donaret quæ posset, ut potius illud ipsum publice sit exoptandum. Qui vero pro conjugibus se invicem habuere, unaq; conjugali affectu irruptaque diæta ætatem egere, non minus temperabunt donationibus, aut profusam erga se invicem liberalitatem exercebunt, quam si re vera matrimonium fuisset aut constitisset inter eos; saltem nihil intererit propinquorum intuitu, quibus consulere ejusmodi prohibitoria edicta plerique Doctores testantur: ut huc non male aptes, plus valere quod in illorum est opinione, quam in rei veritate. Itaque quod in genere scriptum est apud Grotium *in sua manuduct. lib.* 1. *part.* 5. ex eo demum tempore, quo coram facie ecclesię aut Magistratus legitime conjuncti sunt vir mulierque, conjugii effectus initium sumere, de rerum inter conjuges communione, juribusque e matrimonio exsurgentibus exaudiverim, non de hac donandi aut legandi prohibitione. Et quidem, cum concubinæ mille ducentarum librarum usumfructum in annos singulos testamento vir quidam magnus, idemque opulentissimus reliquisset, secundum ejusmodi affectionis fructuariam pronuntiatum esse testatur Mornac. *ad l.* 4. *ff. de condict. ob turpem. §. sed & quod meretrici.* Disputantur hæc ita ex norma juris civilis, quo constat concubinæ donari utiliter, nec si matrimonium postea contractum fuerit donatum intercidere; verum ad mores aliorum si adspexeris, damnantur in totum hæ donationes, tanquam inhonestæ: adeo, ut Argentreus non periclitetur dicere

manere ejuſmodi donationes, probrum eſſe Chriſtiani Magiſtratus, probroſæ conſuetudinis mercedem & irritamentum *in præfat. de donationib. num.* 4. Chopin. *ad leges Andium lib.* 3. *tit.* 3. *de donat. inter conjuges num.* 15. Brodeau *ſur Louet lit. D. num.* 44. & allegati à Groenewegen *ad l.* 5. *affectionis ff. de donation. & ad l.* 2. *C. de naturalib. liber.*

XII. *An thoro & bonis ſeparati?*

Qui in thoro & bonis ſeparati ſunt conjuges habebuntne ſibi invicem gratificandi poteſtatem? Aliud atque aliud ſcriptoribus placitum eſt. Chopinus *de moribus Pariſior. lib.* 2. *tit.* 4. *de teſtament. num.* 15. quem citat Chriſtin *ad leges Meglinienſes tit.* 17. *art.* 2. *ad nu.*4. negat valere eorum legatum, eo quod ſeparatione facta matrimonium non ſit diſſolutum, ac conſequenter conjuges eſſe non deſinant; ac deinde cum retineat maritus beneficium juris ne in plus quam facere poſſit, conveniatur *l. nec maritus C. ſoluto matrimon.* & hunc matrimonii effectum fas ſit retinere conjuges, ne rei legatæ vel donatæ inter ſe ſint capaces. Contra late diſputans Peckius *de teſtament. conjug. lib.*4. *cap.* 19. tenet legatum ſubſiſtere: eo quod mens vel ratio ſtatuti potius ſit attendenda, quam verborum cortex & ſuperficies, ut loquitur; gratificatio autem inter conjuges hanc rationem habeat, ne minis vel blanditiis adducti conjuges bona ſua transferant extra familiam, quę ratio facta diætę & thori ſeparatione ceſſet. Et in hanc Sententiam Charond. *en ſes reſponſ. lib.* 3. *reſp.* 76. profert Parienſe judicatum ejuſmodi gratificationis confirmatorium, hac adjecta ratione, quod conſuetudinaria hæc prohibitio locum non habeat diſſoluta communione;

ne; cui consonare videtur vetus apud nos statutum, quo propterea inhibetur inter conjuges gratificatio, quod bona inter eos sint communia, cujus statuti verba descripsimus supra hoc eodem capite. Verum vix est, ut hæc posterior opinio præponderet priori. Pro hac quippe stant statuti verba viri & uxoris semet inter gratificationis simpliciter prohibitoria. Ac deinde licet in censu ac geniali thoro disparatis conjugibus non tanta sit blanditiarum, aut metus præsumptio, non tamen ex asse ea evanuit: posset quippe pristinus amor vel in ipso mortis articulo resuscitari, vel, resarcita jam inter valentes gratia, nollent conjuges vel ideo diętam vel cohabitationem reassumere, quo donationi aut legato constaret efficacia: ut proinde, ne ansa detur delinquendi, publice potius intersit non sustentari hujusmodi donationes, quam ut contra scripturam consuetudinis laxarentur ad donandum conjugibus habenę; ne dicam rationis non esse, ob malos alterius mores, separatis licere, quod semper concordibus foret inhibitum. An autem & quando dissoluta habitatione dissolvatur una communio, videbimus alias suo loco. Illud hic dixisse suffecerit, cessante bonorum societate, non cessare apud nos prohibitorium hoc edictum; cum vel exclusa pactis dotalibus communione, conjuges tamen edicto teneri non desinant.

XIII. *An exteri conjuges quoad bona apud nos sita?*

Utrum autem in subditos scripta duntaxat prohibitoria oratio, an vero & exteri conjuges ea teneantur, ut bona apud nos sita nequeant inter se invicem capere, tractavimus plena manu *in tract. præliminari de jure quod orit. tit. 2. cap. 5. num.* 1.

Hæc de persona donantis, legantis, videamus de donatarii, legatarii. Conjuges sunt, qui prohibentur à se invicem capere. Quid si in liberos prioris thori à noverca vel vitrico collata sit donatio, vel gratificatio? Diu multumque de eo apud Gallos dubitatum est. Quondam in fraudem legis liberorum personam interpositam esse interpretati sunt togati patres, adeoque indirecte donatum esse quod directe non concederetur. Mox sustinuere legatum, si donationis lege comprehēsum esset, ne legatarii aut donatarii parens inde ferret compendiū, aut liberis substituti essent alii, vel si profiteretur parens, liberis suis sine prole decedentibus, bona reditura ad donantis hæredes, adeoq; se in legato re & spe jus omne abnuere. Deinde alterius liberis largiri aliquid indiscriminatim noluerunt, qualescunque tandem parentes declarationem interposuissent. Adeo variavit in eo Gallica Jurisprudentia, quod viderent obtētu ejusmodi declarationis fraudes insignes legi strui, quæ non nisi difficillime detegantur. Postremo Parisiensis Curiæ constitutio donationes in privignos ac privignas indistincte roboravit, si nulli donatori suppetunt liberi: quod tamen in cæteris Galliæ locis consuetudinariis, donationis simpliciter prohibitoriis, necdū admissum est. Fuse, accurateq; enarrat hæc omnia Brodeau *sur Louet lit. D. n. 17. in annot. lit. B.* adductis Chopino, Roberto, aliisq; scriptoribus Gallicis: Cæterum tamen Mornacio *ad l. 3. §. 3. & l. 60. ff. de donationib. inter vir. & uxorem*, non male notatum est aliud hic à jure civili moribus observandum, per rationem deficientis patriæ potestatis, cujus intuitu reprobatæ conjugis donationes factæ liberis alterius, quando illo jure donari

donari non esse interdictum, si jus potestatis non verteretur, aperte tradat Ulpianus *in l. 3. §. 7. ff. de donat. inter vir. & uxorem;* ac propterea nurum donare posse socrui; quemadmodum & eadem ratione generum posse donare eidem socrui recte communiter colligatur. Glossa *in d. l. 3. §. ab uxorib. verb. socrui.* Mantic. *de tacit. & ambig. lib. 21. t. 3. n. 30.*

Casus conversus plus dubitationis habet, eaque nuperrime apud nos in judicium deducta fuit. An gener socerū donatione, aut ultimæ voluntatis munificentia prosequi liceat, aut demereri. Illo præcedenti casu, ex voto & intentione parentum, naturaliter, ac ordinarie liberi succedunt parentibus; hoc non nisi perraro, turbato mortalitatis ordine, contra commune ipsorum votum, parentes succedunt liberis *l. 15. pr. ff. de inofficioso testam. l. penult. §. sed numquid. 2. ff. de bonis libert. l. 7. §. 1. ff. si tabul. testam. extab* tristem autem eventum, adversamque fortunam spectare & ominari portentosum videtur, *l. inter stipulantem §. sacram ff. de verbor. obligat.* Quod discrimen recte notatum Bacquetio *traicte des droicts de justice cap. 21. n. 317. in fin.* Hujus quæstionis definitionem si petamus ex jure civili, res expedita est: illo quippe jure constat inter generum & socerum donationes non subsistere, quamvis & socrui à nuru, & contra donari non fuerit prohibitum, quod illic, non hic jus potestatis verteretur, *l. 3. §. 6. 7. l. 32. §. 16. ff. de donationibus inter vir. & uxorem.* Unde illud superest disquirere. An moribus, æque ac Romano illo jure vetita habeatur inter socerum & generum donatio? Burgundus doctus consuetudinum Flandriæ illustrator, &, quod difficillimum est, idem perornatus & brevis, in prologo circa finem

XV. *An gener socero, vel socrui?*

finem existimat, separatam liceat habeant legalis & consuetudinaria prohibitio rationem; ut sciamus tamen, quid sit donare, & inter quas personas vere sit prohibitum, hęc fere nobis ex jure Romano petenda esse. Quod confirmari videtur ex eo quod Gentil. *lib.* 1. *cap.* 11. tradit, jus patriæ potestatis Romano legislatori non alia in consideratione fuisse, quam quatenus inde resultaret jus acquisitionis & certa spes successionis, quæ non erat in liberis emancipatis. §. 3. *I. de exhered. liberor.* cum autem ea spes jure novo suos inter ac emancipatos sit exequata, consequens esse, ut & jam circa donationis prohibitionem æqualis utrorumque sit ratio. Contra plerique alii à paterna Romanorum potestate proficisci tradiderunt, ne gener donet socero; cujus potestatis vigore, pater & filius ita pro eadem persona habebantur, ut filius patri acquireret, adeoque, cum moribus subtilis illa Romanorum fictio recesserit ab aula nihil causæ esse, cur hodie non subsistat generi in socerum collata liberalitas, Groenew. *ad d. l.*4. 5.*C. de donat. inter vir. Louet lit. D. arrest.* 17. *ac alii à Groenewegio relati.* Et hæc posteriora sustentant ea, quæ præcedente quæstione attulimus.

Cæterum tamen an non in fraudem legis gener socerum instituisse, aut ei donasse censendus sit, interposita quasi hujus persona, ut vel ea ratione corrueret gratificatio, videamus? Et certe Argentreo viro doctissimo probata est hęc distinctio, ut in linea directa fraudis capiatur conjectura, in collaterali non capiatur *tit. de donat. art.* 218. *glos.*9. *n.*3.4.5.7. *&* 8. *& art.*220. *gl.*8. *n.* 13. Boërius quoque *ad consuetudines Bituricenses tit.* 8. *des mariages* §. 1. *n.*13. *versic.*

versic. Quidsi uxor velit instituere socerum. ut jure, ita perinde consuetudine reprobari tradit generi largitatem erga socerum: adducta tum lege 3. *§. non tantum ff. de donat. inter vir. & uxor.* qua dicitur, non tantum autem per se maritus & uxor, cæteræque personæ donare non possunt, sed nec per alias interpositas personas; tum illa ratione, quod ita occurratur fraudibus, quibus alioquin in personis tam conjunctis palam est aperiri fenestram patentem: vel, ut ille ajit, *propter fraudes, quæ circa hæc fiunt.* Unde apparet in novissima editione pro vocula affirmativa, *sic*, quam habet vetus editio, negativam, *non*, irrepsisse: lege scilicet illa, ratione, & æquatione juris Romani cum consuetudinario, ac denique ipso marginali fidem de eo satis facientibus. Quin & olim apud veteres suspectam de fraude fuisse hujusmodi in socerum largitatem colligitur è Plutarchi *quæstionibus Roman. quæst.* 8. Cur, inquit, à genero donum capere socer prohibetur? Quoniam id per patrem videbatur ad uxorem rediturum. Hinc, ad averruncandas hujusmodi fraudes, alibi in Gallia inter mores relatum est, non subsistere largitatem collatam in conjugem, vel in eum, qui conjugi esset successurus, *Consuet. Borbon. tit. donations mutuels* §. 226. Quemadmodum & in specie consimili complures apud Gallos consuetudines cavere, ne quid interesset inter donationem hæredi præsumpto factam, aut hæredi hæredis: referente eas Argentreo *d.nu.*8. *art.* 218.*gl.*9. Sane apud Parisios, quorum moribus teste Mornac. *ad l.* 3. *§.* 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* proprietatis donatio vetita inter conjuges, solusque ususfructus licitus, cum ex facto

contigiſſet quæri, valeretne legatum, quod gener, liberis orbus, in alimenta dediſſet ſocrui ſexagenariæ, ſeptem liberorum educatione oneratæ, Senatus ſocrui legatum quidem adjudicabit, ſed eo tamen expreſſim addito, ne judicatum traheretur in conſequentiam aliis in cauſis. Bacquet. *d. cap.* 21. *n,* 318. Quæ clauſula documento eſt ſingulare hoc eſſe judicatum, ſingulari ſubnixum ratione: nec ea quidem adeo inſulſa: cum enim eidem Curiæ placuerit generum teneri ſocrum alere, teſte Brodeau *ſur Louet lit. F. num.* 29. quid mirum, ſi ſuſtinuerint togati patres legatum in cauſam alimentorum relictum; adeoque eos cæteris in cauſis, deficiente illa pietatis ac alimentorum ratione, contra fuiſſe judicaturos: Hinc idem Bacquetius paulo poſt intrepide negat dari poſſe legatum ſocero vel ſocrui ejus, cui legare prohibemur, quique ſolus leganti ſit extiturus hęres, ea reddita ſententię ratione, quod legati commodum juxta ordinem naturæ ex aſſe perventurum ſit ad perſonam prohibitam; niſi (inquit) legatum ad vitam legatarii ſit relictum, vel niſi legatarius profiteatur ad vitę ſuę tempus duntaxat duraturum legatum, ac pręterea ſubſit juſta legandi cauſa, *d. cap.* 21. *n.* 321. Quę ſi preſſius velimus intueri, vix eſt, ut non habeamus neceſſe confiteri raro citra fraudem ejuſmodi donationes à generis in ſoceros conferri, ac propterea non peccaturos eos, qui & hanc ſpeciem nominatim conjugali prohibitione incluſerint, ne facile fraudibus ſubvertatur edictum. Nec eſt ut illud quenquam moverit poſſe contingere, ut parentes liberis ſuperſint, atque ita pręciſę neceſſitatis non eſſe ut obveniat legatum perſonę prohibitę: quippe non

non attendendus eſt caſus ejuſmodi inopinatus, turbato contingens naturæ ordine; eo quod jura non tam demonſtrativam quandam ac Mathematicam neceſſitatem, quam moralem ac ordinariam ſoleant adſpicere, eaque, quæ ut plurimum accidunt, non quæ ex inopinato, *l.* 3. *& ſeqq. ff. de leg.* nedum ut triſtem illum eventum, adverſamque fortunam ſpectarent aut ominarentur. *d. l. inter ſtipulantem.* adeoque & ſimpliciter apud Romanos interdicta hæc ipſa inter generum & ſocerum donatio, inſuper habito illo, quod ſocer ante filiam poſſet in fata concedere. Cæterum tamen, cum ſe nonnunquam res ita habeat, ut ſocer ex ſe, non contemplatione filiæ legatum meruerit, durum videretur ſocerum filiæ contemplatione prorſus ab eo excludi. Quare ſi in ſoceri perſonam ſcripta non ſit prohibitio (licet propterea expediret forſan ut ſcriberetur, ne occulta fraude prohibitorium edictum ſubvertatur,) reſpondendum videtur iiſdem verbis, quibus uſus eſt alia in ſpecie J^ctus. Javolenus *in l. ſi vero* 64. §. *de viro* 9. *ff. ſolut. matrim.* De viro lex tantum loquitur, de ſocero nihil in lege ſcriptum eſt, & hoc Labeo quaſi omiſſum annotat. Cui ſententiæ inſigne fundamentum ſubſternitur *l. ſi gener ſocerum* 25. *ff. de his quibus ut indignis.* Legis verba, quod ſumme huic ſpeciei faciant, apponam. Si gener ſocerum hæredem reliquerit, taciti fideicommiſſi ſuſpicionem ſola ratio paternæ affectionis non admittit. Olim ſolidum capere vetabatur uxor. Quæſitum, ſi gener ſocerum inſtituiſſet, an incideret in prohibitionem voluntas. Dubitandi ratio erat, ſoceri perſonam

Kk 2 præ-

præſumi interpoſitam in fraudem legis. Reſpondet J^ctus.
ſolam paternæ affectionis rationem ſuſpicionem illam non admittere. Ex qua lege duo hæc deducas. Primum, ſuſpicionem vel conjecturas inter tam conjunctas perſonas admitti, ut in fraudem legis facta habeatur inſtitutio. Alterum, ſolam conjunctionis vel paternæ affectionis rationem eam ſuſpicionem non inducere. Atque hęc quoque ſententia generi erga ſocerum liberalitatem ſuſtentans, plerorumque ſcriptorum calculos promeruit Groeneweg. *ad l.* 5. *Cod. lib.* 5. *tit.* 16. Mornac. *ad l.* 3. *§. ab uxoris ff. de donat. inter virum & uxor.* Bart. *ad l.* 25. *ff. de his quibus ut indignis.* Lancelot. Galliaula. *ad conſuetudinem. Alexandrinam in verb. num noſtra quæstio. quæſt.* 1. *num.* 18. Wameſius *centuria infra citata.* Jaſon. *lib.* 2. *conſil.* 110. Alciat. *lib.* 2. *conſil.* 17. *per totum.* Cæterum tamen ſi non ſola ſubſit ratio paternæ affectionis, ſed ad hanc perſonarum inter generum & ſocerum conjunctionem accedat aliunde aliqua fraudis ſuſpicio, præſumtio, vel conjectura, manifeſtum eſt, argumento ducto à verbo *d. l.* 25. *ſola.* voluntatem corruere: atque ita concors ſcriptorum ſententia eſt in hac ipſa prohibitę gratificationis materia, ſuſpicionem, quæ ex arcta iſta parentum & liberorum conjunctione reſultat, ſolaque non eſt ſufficiens ad labefactandam donationem, compleri per aliam aliquam fraudis conjecturam, præſumptionem, aut ſuſpicionem adminiculantem; adeoque ejus rei inter tam conjunctas perſonas probationem admitti facilem; teſtibus Louet *en ſon recuil. lit. D. num.* 50. *circa finem.* Lucius *lib.* 8. *tit.* 6. *num.* 3.

num. 3. Papon. *lib.* 11. *tit.* 1. *de donat. arreſt.* 4. *& in annotat.* Wameſius *cent. civil.* 5. *conſ.* 41. *num.* 5. Barry *de ſucceßionib. lib.* 1. *tit.* 9. *num.* 40. *in medio* Barthol. *ad d. l.* 25. Menoch. *de arbitrar. jud. caſ.* 459. *num.* 28. *&* 29. aliam duntaxat conjecturam requirens, eumque laudans Hodierna *de ſecundis nuptiis q.* 1. *nu.* 80. *applicans id ad d. l. ſi gener ſocerum*. Summa quoque ratio eſt, quæ pro hac ſententia facit. Cum enim adeo dubitatum ſit apud veteres juxta ac recentiores, an ſuſtentanda foret hæc liberalitas; quod viderent admiſſa ea, viam ſterni fraudibus, totumque prohibitorium edictum tantum non labaſcere; cum per parentes, cui ſucceſſurus eſt conjux, bona fere in eundem derivarentur, ut vix, imo ne vix quidem inter tam conjunctas perſonas fraus manifeſte detegi poſſet; utique res ipſa monet, ſi fraudis conjectura, quę ex illa conjunctione ducitur, aliunde præſumptione aliqua, vel indiciis adjuvetur, gratificationem irritandam, quo prohibitoria conſtitutio ſervetur ſarta tecta, ac ea potius amplectatur ſententia, quæ fraudis eſt everriculum, quam quę foret ejus operimentum. Illud nimirum inter extraneas, & conjunctas perſonas intereſſe dixeris, ut illarum adſpectu manifeſtiſſimis probationibus fraus detegatur, harum vero rei veritas quæratur per conjecturas. Quid enim ſi vir eum ſcripſerit hæredem, qui nullo propinquitatis aut affinitatis vinculo uxorem contingat, vel in quem nulla fraudis cadit præſumptio, nemo dixerit ex fraudis conjectura aliqua vel pręſumptione inſtitutionem iri vitiatam: inde enim eſt, quod manifeſtiſſimas probationes exigat J^ctus. *in l.* 3. *§.* 3. *ff. de jure fiſci.*

Quamvis illis verbis conjecturas non excludi disputat cum plerisque Doctoribus Mantica *de conjecturis ultimar. voluntatum lib.* 10 *tit.* 4. *n.* 9. Cæterum si in parentes ejus, cui legare vetamur, conferatur liberalitas, quis eam non videt laborare fraudis suspicione maxima, adeoque non negaverit, si aliunde quid accedat, oportere liberalitatem sustineri, ea maxime specie, cum filia patri ex asse hæres est extitura, fraudisq; suspicio longe proclivior est, quam si plures patri liberi forent; quod uxori gratificari habens in animo, socerum, si complurium liberorum parens sit, vix hæredem scripturus sit, adeoque maximam partem facultatum in extraneos projecturus, quo tandem pars aliqua earum perveniat ad uxorem; nec facile in totum fraudis argueris erga socerum munificentiam, cum ex parte duntaxat fraudis eventus, effectusque illicitæ acquisitionis subsequatur: & hinc est quod filia patri in solidum succedente nihil ultra ad fraudis præsumptionem desiderare voluerit Bacquetius *d. loc.* quamquam magis est, ut & hoc casu aliqua præterea fraudis præsumptio concurrat, tanto tamen minor, quanto major fraudis conjectura est contra socerum, qui præter uxorem legantis hæredem habiturus est præterea neminem.

XVI. *An conjux conjugi adipiscendi honoris causa?*

A personis transeamus ad rem prohibitam. Vetatur conjux conjugi donare aliquid vel relinquere. Quid autem si honoris adipiscendi causa uxor donet marito? Jure civili constat valere donationem *l.* 40. *& seqq. ff. de donationib. inter vir. & uxor.* Dubitatum moribus, an exclusa inter conjuges communione, idem sit respondendum? Et recte contra Autumnum asserit Groenewegen

newegen *ad d. l.* 40. non antiquatam moribus legis illius conſtitutionem: niſi forſan dixeris, cum maritus uxorem habeat in poteſtate, non poſſe ſubſiſtere inter eos donationem. Sane patriis moribus poteſtatem eam donationi non futuram impedimento vel inde collegeris, quod uxor citra virum contrahat apud nos efficaciter, dummodo eo nomine non vir, ſed ipſa, hæredeſque ejus diſſoluto matrimonio conveniantur, ut uxor ulterius apud nos non ſit in poteſtate viri, quam ne quid committat in ejus fraudem aut diſpendium; unde cum donatio hæc viri cedat commodo, non videtur hic poteſtatis ratio quicquam obeſſe; ſi tamen quis malit judicem vel alium donanti mulieri fieri autorem, non vitiabit cautela abundans; tum forſan utilis, cum rem immobilem uxor viro donaverit, ſine eo alienandi poteſtatem apud nos non habens: quæ tamen donatio ita demum viva conjuge donatrice profutura eſt, ſi communio in totum ſublata ſit, etiam quæſtuum ac fructuum quorumcunque. Cæterum tamen cum proprius ad conſtitutionis noſtratis prohibitionem adſpicio, non putaverim à jure Romano depromendam exceptionem, qua patria prohibitio perdat officium; cum enim nihil omnino donari velit inter conjuges, citra mutui uſusfructus cauſam, apparet proprietatis cujuſcunque donationem univerſaliter inhibitam, exceptione illa mutui uſusfructus firmante regulam in caſibus non exceptis. Idem confirmat & ipſa ratio, qua niti volunt Romani juris conſtitutionem, quod ſcilicet uxor ex
hac

hac donatione non intelligatur reddita pauperior, cum coruſcet ea radiis mariti, honore ejus ad ſe quoque pertinente, vid. Mornac. *ad l. 42. ff. de donat. inter vir. & uxorem.* Noſtra autem conſtitutio non tam uxori, ne pauper fiat, quam hæredibus ejus proſpicit; quid autem ad hæredes honor mariti, dum illi interim proprietate rerum intervertantur? Sane quantum ad ultimas voluntates attinet, quibus apud nos inhibita æque, atque donatione gratificatio, non video, qui juris Romani exceptio, circa donationes prodita, aptari poſſit teſtamentis; niſi forſan arriſerit cuipiam vulgatum DD. Brocardicum, quo dictitant, quoties ſtatutum auget & ampliat jus commune, toties eadem obſervari in ampliante, quæ in ampliato; & diſpoſitionem quamcunque augmentativam, ut loquuntur, diſpoſitionis præcedentis, etiamſi ſit ſtricti juris, ex tacita juris repetitione, continere in ſe omnes qualitates, & limitationes, quæ continentur in diſpoſitione augmentativa, Molin. *ad conſuet. Pariſienſ.* §. 12. *num.* 32. Rebuff. *ad conſtit. Reg. præm. gloſ.* 5. *num.* 142. Berlich. *pract. concl. tom. ult. concl.* 62. *num.* 14. & 15.

XVII. *An remunerandi?* Nonnihil difficultatis in eo eſt, an non admittenda donatio, qua conjux præſtita erga ſe officia remuneratur, ut puta, ſi viro comitiali morbo decumbenti adfuerit uxor, operaſque jugitur exhibuerit. Sunt qui putant æquitatis rationem ſuadere, ut ſuſtentetur gratificatio, quod non tam liberalitas ea dicenda ſit, quam ſumpti laboris compenſatio: quod autem in compenſationem datur, non incidit in prohibitionem *arg. l. 21. §. 1. ff. de donat. inter.* Et hæc quidem ſententia Chopino probatur ad leges Parienſes *l. 2. tit. 4.*

tit. 4. *num.* 14. Peck. *de testam. conjug. lib.* 4. *cap.* 2. Everard. *ab eo alleg.* Christin. *ad leges Meglin. tit.* 17. *art.* 2. *in annot. nu.* 4. Charond. *ab eo allegat.* Contra non excipiendam à prohibitione nostrate remuneratoriam donationem rectius existimaverim : quod exceptio statuto addita, prçcludat viam ulli præterea alii exceptioni; vel ideo magis, quod usufructu tenus habeant, quod sibi invicem gratificentur conjuges. Unde & Charondas commentans ad consimilem fere Parisiorum prohibitionem *& in Pandect. lib.* 2. *cap.* 5. *fol. mihi* 193. *in fin.* ex eadem mutui usufructus exceptione statuto addita negat locum esse donationi remuneratoriæ. Et certe, ecquid est quod conjuges, pro officiis erga se invicem prçstitis, postulent, aut sibi deberi putent? Nonne ad mutuam opem ipso matrimonii fœdere adstricti sunt? Nonne uxor speciatim viro data est à Deo, ut cedat ei in opem, laborumque adjutorium? Apud Germanos veteres monebatur mulier venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prœlio passuram, ausuramque? Nonne hæc officia ab amore magis, quam à pretio proficisci conveniens est? Nonne vel ob hoc ipsum, ne amor inter eos esset venalis, ne pretio conciliari videretur, donationes prohibuere Romani? Sane dehonestatur pessimo exemplo honor conjugalis, si spes lucri potius, quam amor matrimonialis ejusmodi officia elicuerit. Optime, inquit Chassaneus, supra nobis laudatus, hoc statutum; ne si nollent donare mariti, non inservirent iis uxores, sed relinquerent eos in infirmitate. Nullorum igitur magis, quam ipsorum conju-

jugum intereſt hujuſmodi remuneratorias donationes non admitti.

XVIII. *An in reciproco conjugum uſufructu locum habeat lex hac edictali?*

Conjuges relinquunt ſibi invicem bonorum uſumfructum, Alter eorum binubus eſt habens liberos prioris thori, videamus, an ab hujus parte æque teneat in univerſis bonis ille uſusfructus, atque a parte conjugis alterius? Quęſtio potiſſimum in eo eſt, an mutuę gratificationes, ęque ac donationes ſimplices ſubjaceant diſpoſitioni legis hac edictali. Hodierna, qui ad illam nobilitatam legem ſcripſit ex profeſſo *quæſt.* 36. cum communi D D. cohorte putat ſuſtinendam largitatem, eo quod lex hac edictali duntaxat locum ſibi vindicet in contractibus mere munificis & lucrativis, non in oneroſis, mutuas autem donationes inter oneroſos titulos paſſim reponi conſtet. Verum aliud ab iis tenuere doctiſſimi quique recentiorum, ac complura ſumma tribunalia probavere, Charond. *en ſes pand. lib.* 2. *cap.* 5. Peck. *de teſtament. conjug. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 4. Sand. *lib.* 2. *tit.* 3. *defin.* 4 Mainard. 3. *deciſ.* 28. Argentr. *art.* 221. *gl.* 3. *num.* 2. 3. Gomeſ. *ad l. Tauri* 14. *nu.* 2. Gentil. *de donat. lib.* 2. *cap.* 28. eo quod, exitu ſpectato, mutuæ hæ donationes ratione liberorum anterioris thori meram lucrativam cauſam contineant, utpote quorum intuitu non inſpicitur contractus initium, quando quidem eventus incertitudo pro onere poſſit haberi, ſed eventus, quo conſecuto deſinit contractus oneroſus haberi, evaditq; mere lucrativus; adeoque tempus mortis parentis binubi attenditur, ut ineatur ratio ejus, an ultra filialem portionem excurrat binubi munificentia *Novell.* 22. *cap.* 28. §. qui vero, idem vel ipſa ratio ſuadet. Lex hæc edi-

edictali proſpiciens liberis prioris thori, id agit, ne plus quam eorum conſecutus eſt, qui minimum habet, emungat parenti vitricus vel noverca; unde fas non eſt liberum relinqui parenti dubiam aliquam incertitudinis aleam ſubire, quæ tertio alicui, liberis puta, exitu poſſit eſſe damnoſa. Necmovet quod gratificatio noſtra ſit in uſufructu, non in proprietate: uſusfructus quippe in bonis noſtris eſt, & per Falcidiam minuitur *l.29. ff.de uſufructu*, adeoque & *d. l.* hac edictali ſubjacere eum rationis eſt, ſi excedat filialem portionem, facta ęſtimatione juxta *l.68. ff. ad legem Falcidiam*, vel tanti, quanti venire ſolet eo loci, ubi conſtitutus fuit ejuſmodi uſusfructus: ne autem temere vitrico negotium faceſſant liberi, ita demum audiri eos vellem, ſi ſe paratos profiteantur tantum cedere uſufructuario in proprietate, quantum cepit ex ſuis ille, qui minimum tulit. Atque hęc liberis favens ſententia apud nos inprimis amplectenda videtur; utpote quorum moribus tenet reciprocus etiam eorum conjugum uſusfructus, quorum alter firma valetudine, alter morti proximus eſt, hic amplas habet facultates, ille ne vel teruncium. Et quidem Ordinatio Amersfurtenſis totidem fere verbis eandem mutui uſusfructus exceptionem continens, expreſſim hanc clauſulam adjunctam habet: dummodo ejus conſtitutio non cedat præjudicio liberorum prioris thori: eo enim caſu jure Romanorum utendum eſſe. Quid autem, cum mutuus duntaxat uſusfructus apud nos licitus, ac binubi juxta legem hac edictali deprimendus ſit, num ab altera quoque parte tantundem minuetur uſusfructus? non putaverim: ſuffecerit quippe dediſſe binubum uſum-

fructum generaliter, quantum ille per leges dare potuerit.

XIX. *An ulla inter conjuges celebrari possit transactio?*

Quæsitum est, an liceat conjugibus semet inter transigere, quo controversiis vel natis, vel postea orituris occurrant. Laudanda quidem videtur verecundia ejus qui lites execratur, adeoque averruncat earum occasiones, ac ita sustinenda conventio, qua color donationi non est quęsitus, ut mox dicemus: cęterum tamen, cum transactio vix interponatur, quam dato aliquo, retento, aut remisso, patriaque constitutio omnis donationis aut gratificationis inter conjuges simpliciter sit prohibitoria, vix, imo ne vix quidem in prohibitionem non incidet, quæcunque inter conjuges transactio facta fuerit; ut forsan tutius foret transigendi facultatem conjugibus in totum adimere, quam permittendo aliquam viam aperire fraudibus.

XX. *Num liceat renunciare lucris quæsitis vel quærendis?*

Multo minus igitur integrum erit conjugi, commodo alterius, renunciare lucro quæsito; ut maxime constante matrimonio ad illud consequendum agere inhibeatur: licet enim patrimonium non dicamur diminuere, quando occasione acquirendi non utimur, & noluerit renuncians acquirere, non suum patrimonium diminuere; quæ ratiociatio nostrorum JCtorum. est in *l. 6. ff. Quæ in fraudem creditor. l. 134. ff. de reg. jur.* jus tamen ipsum ad consequendum illud lucrum re vera jam acquisitum fuit, cui juri si renunciat uxor, utique de suo donat aliquid marito: quicunque enim actionem de bonis diminuit, vel jus ex contractu remittit, de patrimonio diminuisse videtur *l. 1. §. 7. ff. si quid in fraudem patroni l. 1. §. 5. de donat. inter vir. & uxor.* Vid. Chopin. *de privileg. rusticor. lib. 2. cap. 2. de societate pecoris pascendi n. 2.* vid. late Coren. *consil. 26. versic. nec obstat.*

An

An autem renunciare liceat conjugi lucro necdum acquisito, ut puta hæreditati, quæ deinde ad alterum sit perventura, videbo infra *num.* 30.

XXI. *An igitur nullo pacto inter se contrahunt cojuges?*

Quid igitur, an nullo pacto inter se contrahunt conjuges? sane, nec jure Romanorum *l. 7. §. 6. ff. de donat. inter vir. & uxor.* nec nostro extra donationis causam ulla contrahendi prohibitio est, nec potestatis quoque maritalis ratio aut natura contrahentibus apud nos impedimento est, ut supra notavi; cæterum tamen perraro evenire potest, ut contractum celebrent conjuges, qui non aliquam gratificationis speciem in se continuerit. Posset tamen accidere, ut in nullam omnino gratificationem contractus incidat. Fac enim exclusa inter conjuges communione, socerum à genero fundum ea lege emisse, ut quandocunque genero libuerit, jus ei esset eadem pecunia, qua vendiderat, fundum recipere: An non, si socero uxor hæres exstiterit, integrum foret genero jus suum in uxorem exercere? & an non liceret uxori fundum viro rescribere? Utique: nihil enim hic donationis causa agitur, sed mulier fidem exsolvit, quam dederatis cui successerat illa. Atque ita dicendum putaverim, licere apud nos conjugibus semet inter quoquo modo contrahere, extra donationis aut gratificationis speciem.

XXII. *An in rebus fideicommissariis teneat usus-fructus constitutio?*

Reliquerunt, vel constituerunt sibi invicem usumfructum conjuges. Num & res fideicommisso subjectæ eo comprehenduntur? Disputant DD. an generali locutione veniant fideicōmissa: & fere à plerisq; in eā partem itum est, ut venire negent, nisi bona sint perventura ad hæredes ipsius, qui legavit usumfructum *Io. à Sand. lib. 4. tit. 4. def. 9.*

Sed fac apud nos, vel expreſſim voluiſſe conjuges, ut res ex fideicommiſſo ad hæredes ſuos perventurę uſufructu includerentur? Mutui uſusfructus ratio videretur forſan efficere, ne neceſſe habeat hæres in rebus ex fideicommiſſo ſibi debitis eundem præſtare: quippe illę à morte conjugis, quando demum voluntas ſortitur exitum, pertinent ad hæredes, adeoque in eadem cauſa teſtatio illa eſt, ac ſi rei alienæ, vel quæ hæredis eſt, uſusfructus relictus fuiſſet. Proinde ut mutuus ſit uſusfructus, dixerit aliquis viciſſim ab altero conjuge ejuſdem quantitatis uſumfructum in conſimilibus rebus fideicommiſſariis debere eſſe conſtitutum. Verum magis eſt in rebus fideicommiſſo ſubjectis omnino non tenere uſumfructum, ut maxime hæredibus utrimque æquale onus imponatur ejuſdem præſtandi: quod hac ratione manifeſte evincitur. In re aliena, vel quæ ad vitam duntaxat eſt teſtatoris, directe uſusfructus relinqui nequit *l. final. ff. de reb. alienand. non alien.* Ut igitur voluntas ſortiretur effectum, is cui fideicommiſſum debetur, idem & hæres tuus ſit oportet, ut ita teneatur exequi voluntatem defuncti, ejus factum præſtando. Atqui non permittit mos patrius ultra uſumfructum præjudicio proprietatis quicquam decernere, noceret autem haud dubie proprietati, ſi ultra bonorum uſumfructum etiam in ſuis illis rebus præſtare adhuc alium hæres teneretur, illudque ipſum minueret, rerum quæ ſibi à teſtatore obvenerunt, proprietatem, tanto minus valituram, quantum eſſet in onere iſto præſtandi uſusfructus in rebus è fideicommiſſo ſibi debitis; & in hanc ſententiam exſtat Curiæ noſtræ judicatum anni 1585.

1585. die 18. Octob. *tusschen Elisabeth Garbrants en Frederick Cornelissz*, & secundum illam nuperrime in Curia nostra tractatum est *in causa van Hendrick Ruysch* qualitate qua, *ende Gerrit Vosch van Avesaet*.

XXIII. *Cõfessio aut declaratio conjugum quid inter illos operetur?*

Quando tractatum & illud est. Si declaraverit conjux aliquid, vel confessus fuerit, An ea declaratione contra hæredes conjux superstes se poterit juvare? & visum est non posse; cum manifeste res incidat in prohibitam inter conjuges gratificationem, nisi forsan accesserint adminicula, vel conjecturæ non leves, quæ indicent ita se rem habere, quemadmodum declarasset conjux: ut hæc conjugis confessio dicenda sit conferre aliquid ad complendam probationem, per se non adeo plenam, & quidem apud Charondam *en ses observat. in verb. donation. fol. mihi* 53. fraudis coarguit Curia testationem uxoris, qua declarasset maritum de suo solvisse pretium, quo ante matrimonium prædium emisset.

XXIV. *An consensus hæredis firmet prohibitam largitatem?*

Non levis controversia est, quæ distraxit scriptores in partes diversas, num consensus hȩredis prȩsumpti, cujus potissimum intersit, firmet irritam lege gratificationem. Firmare putant non pauci; eo quod cuique liceat favori pro se introducto renunciare: diximus autem alibi ex communi scribentium opinione interesse hȩredis, aut familiȩ causam potissimum consuetudinariȩ hujusmodi prohibitioni dedisse, & quidem ejus opinionis sunt Burgund. *in prolog. nu.* 10. *& tract.* 1. *n.* 43. 44. Peck. *de testam. conjug. lib.* 4. *cap.* 10. Christin. *ad leges Meglin. tit.* 17. *art.* 2. *num.* 5. Argentreus *ad art.* 218. *gl.* 9. *num.* 15. *in fin.* quibus nec adversantur Harbaj. tradita *rer. quotidianar.*

dianar. cap. 17. Contra ſunt qui tradunt actum hunc donandi, legandi, quamlibet ſcripto hæredis conſenſu ſtabilitum, nullius eſſe momenti, prolato & à Chopino in eam ſententiam arreſto, ParisienſisCuriæ ſolenni purpura pronuntiato Chopin. *de privileg. ruſticor. cap.* 4. *de donat. lib.* 3. Valla *de rebus dubiis tract.* 2. *num.* 24. *&* 25. Charond. *en ses reſpons lib.* 5. *cap* 4. *& lib.* 7. *cap.* 40. *en ses pandect. lib.* 2. *cap.* 5. *fol. mihi* 193. *& ad art.* 280. *in fin. & art.* 283. *ſur les couſtumes de Paris.* Bacquetius *tractatu de juſtitia & jure cap.* 21. *num.* 315. *in med.* faciunt tradita Mornac. *ad l.* 26. *§. cum inter patrem* 2. *ibi ſi poſtea nihil aliud convenit. De pact. dotalibus.* Brodeau *ſur Louet lit. M. cap.* 4. *lit. A.* Et magis eſt ut hæc ſententia debeat prævalere: non quod ideo bono publico ſit introducta donationis prohibitio, quia ſæpe futurum eſſet ut diſtraherentur matrimonia, ſi non donaret is, qui poſſit, atque ea ratione eventurum, ut venalia matrimonia eſſent: qua ratione judicatum illud munitum ivit Chopinus *d. cap.* 4. Fuit namque iſta ratio prohibendæ apud Romanos donationis: apud nos, cum periculum non ſit, ne diſcutiantur, id eſt, per divortium diſſolvantur matrimonia, adeo ut nec morte confirmatæ donationes ſubſiſtant, alia ratio eſt, quæ conſuetudinariam probitionem induxit; ea nimirum, quæ bonorum in familia cuſtos, ac una concordiæ conjugalis conſervatrix eſt, ne nimirum facere cogatur aliquid conjux, quo comparet ſibi conjugalem, aut potius venalem conjugis alterius concordiam, diſpendio hæredum, quibus bona ſua deſtinaverat. Unde dicendum videretur, conſentiente illo, de cujus præjudicio agitur, largitionem

nem eſſe ſuſtinendam. Verum enimvero vel ideo potius irritandam recte eviceris; quod non ſpontaneus habendus ſit ejuſmodi conſenſus, ſed ſubdole ab hærede exquiſitus, ne forte quid ipſi fiat deterius ab eo, cujus hæreditatem ſperat, qui, ni paruerit, alium ſcripturum ſe hæredem, interminetur, haud gravatim conſenſum actui accommodaturum. Proinde omnino rationis eſt vel ob veriſimilem illam metus, coactæque voluntatis præſumptionem, viro donanti vel leganti nequicquam conſentire hæredem, ut gratificatio rata haberetur; & vel propterea, ne ſi dicamus aliud, præberetur anſa conjugibus, ex adſcititio illo hæredum interventu, prohibitorio edicto faciendi fucum. Ut manifeſtum ſit aliam à noſtra ſpecie rationem eſſe patroni, qui donanti conſentit liberto, de qua *in l.* 11. *ff. ſi quid in fraudem patroni*, unde deducens argumentum Argentreus negat ei poſſe reſponderi. Quippe *in d. l.* agitur de liberto donante cuicunque vel extraneo, hic autem de conjunctis ſummo affectu, unde plus periculi eſt, ne mutuato amore hæredes ſuos ſpolient, donationibus non temperantes, profuſa erga ſe facilitate; deinde cum patronus non ſemper liberto ſuccedat, ſemper autem debita portio ad eum perveniat, non adeo timendum, ne libertus ſcribat exhæredem patronum conſenſum ei abnegantem, adeoque potius eſt ut ſpontaneus habendus ſit interpoſitus à patrono conſenſus. Ne dicā, quod utcunq; bono publico introducta videri poſſit hęc gratificationis inter conjuges prohibitio, non quod periculum ſit, ne diſcuterentur matrimonia, ut modo monuimus, ſed ne concordia conjugalis pretio magis

quam amore conciliaretur : jus autem publicum privatorum pactionibus non oportet immutari, *l.* 38. *ff. de pactis.* Et secundum hanc sententiam aliquando Cameram Vianensem judicasse annotat Scrasserus, apud nos non ita pridem primæ notæ patronus, in congesta quadam à se quæstionum farragine.

XXV. *Quid si leget alter usumfructum quoad vitam superstitis, alter usque ad secundas nuptias?*

Inhibita apud nos omnis usufructus nisi reciproci constitutio. Unde videtur dicendum, si concedat alter usumfructum ad vitam superstitis, alter usque dum nuptias ille repetierit, non subsistere gratificationem; eo quod reciproca aut mutua dici nequeat, quæ laboret inæqualitate, conjugibus vix permissa, quotiescunque ab universali usufructus constitutione recesserint, ut infra fusius exequar, ubi tradidero, quod modis apud nos usumfructum sibi invicem conjuges largiantur validè.

XXVI. *An liceat viro vendere bona feudalia, ut ita pretium cedat communioni?*

Fac consuetudinariam bonorum omnium communionem coiisse conjuges. Uxorem attulisse in matrimonium bona clientelaria vel feuda, quæ, cum communicari nequeant citra domini directi assensum, communione illa non comprehenduntur, virum autem stante matrimonio alienasse ea; an pretium inde redactum cadet in bonorum communitatem? Pretium quidem cedere dixeris communioni, cæterum tamen matrimonio dissoluto tantundem præcipit uxor in recompensam alienatorum: aliter enim si responderis, indirecte conjuges consequentur sibi invicem gratificandi potestatem, ac in eadem plane causa hæc res erit, ac si vendidisset maritus uxoris res proprias, quas expresſa antenuptialis conventio communioni subduxit, cujus alienationis nomine

nomine recte mulier intendit à se præcipi oportere redactum ex fundi alienati venditione pretium. vid. Charond. *ad art.* 232. *des coustumes des Paris.* Mornac. *ad. l. res quæ ex dotali ff de jure dotium.* Louet. *lit. R. num.* 30. *& in annotat.* Iean Maudit *sur les coustum. de Barrij tit. des Mariages ad art.* 1. Cocquille *en son institution du droict francois tit. des droicts maries versic. si durant le marige.*

Vendidit maritus prędium uxorium, pretio inde redacto comparat aliud: num hoc illi erit succedaneum, ut in vicē alienati prędii soluto matrimonio à muliere tanquam proprium auferatur, an vero cadet in communionem quæsitorum? Cadere dixeris in communionem, quod in rebus particularibus magis sit pretium non succedere in locum rei, multo minus prædium ea pecunia comparatum, quemadmodum & à Frisiæ Senatu judicatum testatur Sand. *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 3. *versic. quidsi maritus.* Quid autem si maritus eam voluntatis contestationem interposuerit, ut comparatum prædium esset uxoris loco alienati, vel ipsis emptionis tabulis enunciaverit maritus comparare se fundum pecunia è dotali prædio redacta, nomine uxoris, ut illius foret; vel si donet aut leget uxori prædium aliquod in recompensam alienati, an subsistet hæc contestatio, gratificatio, aut legatum? Nonnihil intererit, utrum per conventionem aut contractum, (cui donationem ab uxore acceptatam annumeraveris) stante matrimonio maritus comparaverit uxori prædium, cessurum in vicem alienati, an vero reliquerit aut legaverit maritus in hujusmodi recompensam. Illo casu celebratur contractus virum inter & uxorem, quo uterque contrahentium obligatur

XXVII. *An legare, vel addicere conjugi res alias in locum vel recompensā alienatarum?*

ex ęquo, ut si valere dixeris contractum illum, nec vel uxor unquam poterit aliud prædium in vicem alienati exigere; hoc vero casu liberum erit uxori vel legatum sibi prędium acceptare, vel petere, ut è bonis communibus resarciatur, quod sibi prædii alienati nomine abest; ut id legati conferat aliquam optionem, quam alias uxor non esset habitura, quamque optionem ideo gratificationis causam continere dixeris. Et quidem priori specie placuit Curię Parisiensi apud Charond. *en ses responses lib.* 5. *resp.* 2. sustinendum cōtractum, quo placuit conjugibus comparatum noviter prædiū fore uxoris loco proprii ejus alienati, facta prædiorum æstimatione, quæ tum tēporis erat cum maritus cōpararet prædium posterius & uxori transcriberet, & apud eundem, *en ses observat. memorab. verb. donations fol. mihi* 53. confirmavit eadem Curia donationem prædii stante matrimonio à marito factam uxori in recompensam alienati, postquam super ęstimatione utriusque inquisivisset, nullamque fraudis suspicionem comperisset subesse. Nec id adeo male, ut mihi quidem videtur; venditiones enim aut contractus quosvis inter cōjuges non incidere constat in edictum, sed eos duntaxat, quos cōmenti sunt ut donarent, quęsito emptionis, aliove colore; & quidem in *l.* 5. § *circa venditionem l.* 7. §. *si uxor* 6. *ff. de donat. inter vir & uxorem*, Ulpianus ait venditionem inter virum & uxorem bona fide gestam non retractari, sed, quodcunque bona fide gestum est, manere ratum. Hæc de specie priori. Posteriori vero, qua vir uxori prœdium aliquod in vicem alienati legat, plus dubitationis inesse videtur, eo quod hic uxor consequatur illud arbitrium vel optionem, utrum

prædium

prædium malit legatum, an vero prȩstari sibi è bonis communibus alienati prȩdii recompensam, ut illud ipsum per legatum habeat amplius uxor, adeoque titulo lucrativo vel donationis: cæterum tamen si prædii alienati donatio respondeat alienato, magis alicui placuerit non habendam ejus optionis vel electionis rationem; quod sane non amare, nec tanquam inter infestos jus prohibitæ donationis tractandum sit, sed ut inter conjunctos maximo affectu, Paulo monente *in l. si id quod* 28. §. *si quas servi.* 2. *ff. de donat. inter vir & uxorem.* Illud sane constat ad summam rei nil interesse pactis dotalibus conventum sit, an non, ut vir in locum prædii uxorii, quod à se alienari contigerit, compararet aliud: quod tamē Charondas autumat: siquidem enim substitutio prȩdii alterius in gratificationem non incidat, non est ut pactum hic quicquam contulerit: sin contra donationis causam contineat, nullum in pactis dotalibus prȩsidium erit ad roborandam prohibitam stante matrimonio largitatem, ut alibi plenius adstruximus *in tractatu preliminari de jure quod oritur tit.* 3. *part. prior. ca.* 4. *n.* 6.

XXVIII. *Quid si pactis antenuptialibus cōvenit, ut liceret legare proprietatē.*

XXIX. *An ad bona feudalia pertineat hæc prohibitio?*

Quid autem, an & ad bona feudalia pertinget hæc prohibitio, ut nec ea invicem mortis causa donare vel legare conjuges possint? Pertingere dixere cum viro doctissimo Fred. à Sande *ad consuetudines feudal. Geldr. tract.* 1. *tit.* 2. *cap.* 2. *de dispositione codicillari n.* 9. eo quod donationes illȩ non irritentur ob naturam bonorum, sed in favorem personarum, hæredum scilicet ab intestato, quorum utique non minus intererit feudalibus se non privari, quam bonis allodialibus: & certe cum apud nos liberum sit de feudis testari, adhibitis dominicalis licentiæ litteris, & Ordinatio

noſtra velit nulla bona, *geen goet*, à conjugibus invicem
XXX. donari legari, non video cur feudalia hac prohibitione
non tenerentur.

An liceat renuntiare hæreditati, quæ deinde perventura ſit ad uxorem?

Diximus ſupra non eſſe integrum conjugibus ulli lucro renunciare favore alterius. Quid autem, ſi quis neglexerit aliquid acquirere vel occaſione acquirendi non utitur, quo uxori gratificetur; ut puta ſi quis legaturus eſt mihi, vel hæreditatem relicturus, & rogatus à me fuerit, ut uxori meæ relinquat, vel ſi maritus hęreditatem vel legatum repudiaverit, ut uxori ſubſtitutę vel futurę hęredi acquiratur, vel ſi uxori rogatus hæreditatem reſtituere præcepta certa quantitate, totum reſtituat? Placuit Romanis J^ctis. non incidere eas ſpecies in prohibitam inter conjuges donationem *l.* 5. §. 13. *l.* 31. §. 7. *ff. de donationib. inter vir. & uxor*, eo quod nihil ex bonis meis diminuatur: in quo maxime majores donanti ſuccurriſſe Proculus ajit, ne amore alterius alter deſpoliaretur, non quaſi malevolos, ne alter locupletior fieret, verba ſunt *d.* §. 7. idque ipſum late perſequitur Corenius *conſil.* 26. *verſic. nec obſtat.* & moribus Hollandicis etiam obtinere putat Groenewegen *l.* 6. *quod autem ff. quæ in fraudem creditor.* quamvis contra ſervari in Gallia, ubi mortuum ſaiſit vivus, notet idem *ad d.* §. 13. *adducto Autumno.* Mornacius tamen *ad d.* §. 13. juris hoc ſubtilitatem vocat, quam iniquam eſſe magiſter rerum uſus docuerit, ut idem notat. *ad l.* 68. ibi. *non qui occaſione acquirendi ff. pro ſoc.* Et certe, ſi verum amamus, arguta magis quam vera juris iſta doctrina eſt. Cum enim maritus expreſſim proponatur id egiſſe donationis cauſa, id eſt, ut uxori lucrum accederet *d.* §. 13.; uti-

que

que pugnat illa repudiatio cum ratione, adeoque anima prohibitorię legis, quę propterea inhibuit gratificationem inter conjuges, quo consuleret familiæ ac legitimis hęredibus. Quin ipsimet J^cti non videntur hic sibi satis constare. Quod legaturus mihi es, potes rogatus à me uxori meę relinquere, propterea, ut ait J^ctus. quod nihil ex bonis meis diminuitur. *d. l.* 31. §. 7. donaturum mihi frustra jussero uxori meæ dare, *l.* 3. §. *final. ff. de donationib. inter vir. & uxor.* Atqui nec hac specie revera mihi aliquid acquisitum fuit, aut de patrimonio meo deponitur: nec fictio illa, qua perinde tum habendum dicunt, atque si ego acceptam, & rem meam factam, uxori meæ dedissem, efficit, quo magis dicar factus pauperior, qui necdum acquisitum dereliquerim, quando valere donationem passim inculcant J^cti: adeo ut & legatum vel hæreditatem, mortuo jam testatore, repudiare permittant uxoris commodo. Proinde non vererer dicere species omnes antedictas, tanquam manifeste gratificatorias, in prohibitionem impingere: undecunque enim non habeo, quod habiturus essem, qua vel ipsa ratione alibi donationem improbant iidem J^cti. *in l.* 56. *ff. de donationib. inter vir. & uxor.*

XXXI. *Quid si conjugum alter careat bonis?*

Diximus statuto patrio inhibitam inter conjuges quamvis gratificationem, excepta mutui usufructus causa. Quæsitum est, an subsistet usufructus superstiti alterutri constitutus omnium bonorum, quæ prior decedens sit relicturus, cum scilicet uni bona suppetunt, alteri res nullæ sunt? Mutui usufructus ratio videtur postulare, ut ab utraque parte capi aliquid potuerit: quia nulla reciprocatio dici potest, ubi unus tantum capit, quod ea non verbo

verbo aut oratione tenus, sed cum effectu, adeoque de reali aliquo simultaneo usufructu sit accipienda, ut alibi ratiocinatur magnus ille Molineus *consil.* 32. *num.* 26. Verum recte notatum eidem viro, in fine ejusdem numeri, imprimis inspiciendum esse, quo jure retro civitas in ejusmodi casibus usa fuisset: optima enim legum interpres est consuetudo. Quare ea quæstio, cum in Curia nostra tractaretur, memini excepto uno omnes, inter quos & complures erant qui multis retro annis juri dicundo præfuissent, respondisse, nunquam apud nos habitam ejus rationem, an utriq; conjugi bona essent, an alteri tantum, dummodo illi universalem sibi invicem usumfructum constituissent: quod patria constitutio non adeo amare cum conjugibus agere voluisse censenda sit, ut nulla omnino munificentia prosequi liceret maximo affectu conjunctum, & quidem tum, cum bonis ille careat, adeoque vitæ præsidiis futurus sit destitutus, ubi conjux locuples spiritum posuerit; sed potius, proprietate familiæ conservata, permisisse, ut conjuges usufructus tenus se invicem demererentur, pacto scilicet illo vel constituto vicissim; ne nimirum insidiose captaretur liberalitas, altero tantum dante, cum possit dare uterque; atque illud ipsum Curiæ placuit in causa jam laudata *van Hendrick Ruysch qualitate qua contra Gerrit Vosch van Avesaet*: insuper habita verborum patriæ constitutionis conceptione, cui maxime innitebatur D. collega dissentiens, quibus scilicet, conjuges vetantur ulla bona sibi invicem dare vel relinquere, excepto usufructu reciproce constituto; unde videretur requiri, ut saltem suppeterent bona, tametsi

copia

copia minus æqua, nec mutuum quicquam vel reciprocum dici posse, ubi duorum alter solus confert, altero quod conferat, nihil habente.

XXXII. *Quid si Geldri conjuges sibi invicē legent usumfructum, quorum alteri bona sunt apud nos constituta, alteri non sunt?*

Quin & de eo in modo producta lite dubitatum est. Mutua universorum largitate usufructu tenus prosecuti fuerant invicem conjuges Geldri, ita ut eorum vivus utervis superesset, is bonis præmorientis uteretur, frueretur. Sunt alteri res soli in nostra Provincia, alteri bona omnia in Geldria, de quibus statuere testatione ultima non potuit. Præmoriente eo, cui bona apud nos essent constituta, vindicat eorum usumfructum superstes. Quęsitum an recte. Et quidem illud præmonendum, Geldricam testandi prohibitionem non afficere prædia extera: patriam præterea constitutionem forensium bonis apud nos constitutis legem ponere: ut de utroque disseruimus *in tract. præliminar. tit.* 2. *cap.* 5. *n.* 1. 2. 3. & 4. Proinde illud ipsum, de quo jam disputavimus, permansit in quæstione. Utrum exigat ordinatio patria, ut ab utraque parte suppetant bona, an vero secundum eam suffecerit usumfructum fuisse constitutum universaliter, adeoque in quantum quisque potuerit; quod posterius cum probaret Curia, censuit & in hac specie usumfructum posse subsistere. Nec movit exteros fuisse hos conjuges, quorum adspectu quis forsan hanc æqualitatem requisiverit, ut utrique apud nos sint bona: quippe exteri juxta ac subditi eodem modo afficiuntur statutis realibus, ratione scilicet bonorum, quæ territorio statuentis sunt supposita; ita ut in proposito suffecerit apud nos, haud fuisse necesse ut conjugum uterque bona habeat. Quemadmodum &

ſi alteruter conjugum Trajectinorum res ſitas habeat in Hollãdia, poſſet etiam quoad proprietatem, haud aliter ac ipſi Hollandi, munifice de iis in conjugem ſtatuere, quod moribus ejus loci ejuſmodi largitio comprobetur; apud nos igitur cur non & uſufructu tenus valide teſtarentur exteri, eodẽ modo quo ſubditi, non video. Quę contra proferuntur ex Argentræo *ad art.* 221. *gl.* 2. & Chopin. *ad leges Andium lib.* 3. *tit.* 3. *num.* 4. ad illorum mores pertinent, à noſtris aliena ſunt; & Argentreus quidem de donatione agit non reciproca tantum, ſed & æquali ratione rerum, perſonarum, temporis: Chopinus quoque ſuper ea commentatur conſuetudine, quæ æquale bonorum genus exigit expreſſim; cum noſtra conſtitutio in univerſali uſufructu hanc æqualitatem neſciat. Diximus apud nos vetitam proprietatis donationem, licitam uſusfructus. Quid igitur reſpondebimus de reditibus perſonalibus ſeu vitalitiis, an percepturus erit eos uſufructu donatus conjux ſuperſtes? Exſtat judicatum Hollandiæ Apud Corenium *obſerv.* 7. quo placitum eſt cedere reditus uſufructuario, eique ſententiæ firmandæ complura eo loci videas conquiſita. Cæterum tamen ſi veritatem potius quam ſubtilem diſputandi rationem ſequamur (multa enim contra rationem diſputandi recipi oportere docemur ab Ulpiano in *l.* 51. *in fin. ff. ad l. Aquil.*) magis eſt ut dicta ſententia recipiat temperamentum. Sane olim Curia noſtra aliquoties in alia omnia ivit, judicavitque æſtimationem fieri oportere redituum illorum perſonalium, quanti eſſent, cum conjunx legans in fata concederet, ejuſque dimidium reſtituendum illius hæredibus. Nuperrime autem

XXXIII. *Quomodo uſusfructus legatum teneat in reditibus perſonalibus, ſeu vitalitiis?*

tem cum hæc quæstio cecidiſſet apud nos in diſceptationem, in lite jam ſæpe laudata *van Hendrick Ruyſch Notaris, ende Gerrit Boſch van Aveſaet*, Curia intuens hos reditus ob id ipſum altero tanto majores pendi ſolitis ac ordinariis, quod ad vitam perſonæ conſtituti eſſent, unaque cum perſona interirent, ęquum cenſuit conſuetos reditus, ſeu quantum ex ſortibus durantibus redire ſolet, cedere uſufructuario, illud autem reliquum, quod excedit, refundi hęredibus legantis conjugis, in recompenſam ejus, cujus ergo id, quod ſupereſt, datur, ob id ſcilicet quod procedēte tempore reditus jam facti eſſent ſuo interitui propriores, adeoq; minus valentes, vel forſan in totum una cum perſona expiraſſent; adeo ut id ipſum quod ob imminutionē ſubſtantię vel ſortis ultra conſuetum uſurarum modum ſtipulatum fuit capere potius proprietarium fas eſſe exiſtimarint, quam manere penes uſufructuarium. Eaque media ſententia tum arriſit omnibus, vel eo magis, quod & tum cum reditus vitalitii in dotem dati ſunt, dimidium eorum, qui ſtante matrimonio decurſi eſſent, defuncti conjugis hæredibus refundendum eſſe compluſculis judicatis, alibi à nobis enarrandis, eadem Curia arbitrata fuiſſet de qua alioquin quęſtione pugnantes D.D. ſententiæ ſunt. Et quidem omnes reditus ſi bona generaliter in dotem data ſunt, reddendos tenet Sarmienta *ſelecta. interpretat. lib.* 3. *cap.* 10. indiſtincte reſtitutioni locum eſſe Gutierez. *in tractat. de tutelis & curis: cap.* 35. *per tot.* nullam omnino faciēdam refuſionem tuentur noſtras Cuyck *ad cōſil. Cravet.* 782. Caſpar. Roder. *in tract. de annuis reditib. lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 16. Garſias. *de expenſ. & meliorat. cap.* 23. *n.* 5.

Gratian. *disceptat. forens. cap.* 756. *num.* 5. *&* 6. Sed de hac quæstione, ut diximus, alias. Illam quidem opinionem superiorem, quę in proposita specie dimidium ejus, quod valuere reditus tempore mortis legantis, reddendum dictat, propterea Curia non amplexa fuit, quod eo modo adigeretur ususfructuarius ad subeundam aliquam dubii eventus aleam, ita ut persona, cui innituntur reditus, ocyus decedente, fructuarius de suo faceret jacturam, contra naturam usufructus, quo gaudens utitur fruitur re aliena, de sua securus. Finito demum usufructu placuit fieri restitutionem, quod proprietarii non sit quicquam percipere, antequam ususfructus expirasset.

XXXIV. *Quomodo in terra palustri, seu famelicosa?*

De terra palustri seu famelicosa, unde tessellæ ustiles effodiuntur, quibus ad solem siccatis ignem struimus, jam pridem dubitatum, quomodo ea utatur fruatur conjunx usufructuarius? Olim Curiæ nostrę visum fuit ita sententiam fere *den ij^en August.* 1550 *inder saecke van Goort van Hees ende Evert van Hees*, ut permitteretur usufructuario terra illa palustri uti frui secundum jus ususfructus; quod in ea causa sic arbitrabatur Curia, ut quotannis tantum cespitum sive globarum effodere usufructuario jus fasque esset, quantum octo operis, seu diurnis officiis effodi consuevit. Vernacule, *te mogen graven 't Veen in questie naer lijf-tochten recht, twelck in dese saecke 't Hof arbitreert omme des jaers te mogen graven acht dach werken turfs, sonder meer.* Cæterum tamen legenti mihi, quæ à litigatoribus agitata fuerunt, apparuit usufructuarium se eo juvasse, quod dominus, qui usumfructum legasset, solitus fuisset quotannis tantundem glebarum effodere, adeoque asseruisse sibi eodem

dem illo frui licere emolumento, quod defunctus in annuo usu fructuq; habuerat. Inter illas vero consuetudines, quæ jussu Ducis Albani apud nos collectæ nomen ab eo ferunt, relatum est *artic.* 14. pertinere ad usufructuarium, quicquid glebarum effoderit, haud aliter ac ejus sunt quivis fructus fundorum; qui tamen articulus tum temporis notam ac animadversionem, ei vulgo subjectam, meruit, ut existimatum sit, nihil ulterius cedere oportere usufructuario, quam quibus ad usum quotidianum utatur, vel quantum ad ejus annonam foret satis, cætera, prętium finito usufructu restitui hæredibus. Verum, ut non facile textum, ita nec glossam probaveris: usus enim, non usfructus est, qui consistit intra necessitatis cancellos. Deinde adeo non omnes glebas usufructuarii fore statuendum est, ut nullæ omnino ei addicendę videantur, argumento desumpto à metalli fodinis, quæ, quod non renascantur, in fructu esse non intelliguntur, arg, *l. divortio* 7. §. *item si vir. ff. soluto matrimon.* usque adeo ut nec pro more patrifamilias consueto iis uti liceat, qui modus aliquin in sylvis cęduis & arboribus amputandis attendi solet *l.* 9. *in fin. ff. de usufructu.* Idq; ipsum probavit Frisiæ Senatus, voluitque finito usufructu præstari estimationem glebarum effossarum, apud Joann. à Sand. *decision. Frisicar. lib.* 5. *tit.* 3. *defin.* 2. qui tamen definitione sequenti aliud obtinere putat in terra ab usufructuario ad effodiendum primum suis sumptibus præparata, quam tradit ipsius lucro cedere, dummodo etiam nullam habeat impensarum repetitionem *arg. l. divortio* 7. §. *si vir.* 13. *ff. soluto. matrimon.* Verum cum super intellectu istius legis admodum

digladientur DD. nec desint, qui statuant lapides quidem illos, qui non renascebantur, ex hoc textu mariti esse, cęterum tamen præstari debere pretium, juxta *l. si ex lapidicinis ff. de jure dot.* Costal. *ad d. §. si vir in fundo*, rectius putaverim, si aliud à priori non respondeamus: quippe præparaverit maritus terram, an non, naturam rei non immutat, ut propterea cespites vel essent in fructu, vel non essent, cum utrobique statuamus eos non renasci; illud duntaxat eo efficitur, ut impensa usufructuario sit restituenda ab hęredibus.

XXXV. *Quomodo in sylvis & arboribus?*

Vicinus huic tractatus est de sylvis & arboribus, quomodo iis utantur fructuarii conjuges? Vulgata non minus, quam proba distinctio est inter sylvam cæduam, & non cæduam. Sylva cædua est, quę in hoc habetur, ut cędatur, quæq; succisa rursus ex stirpibus & radicibus renascitur *l. 30. ff. de verb. significat.* Non cędua est, quę constat ex arboribus grandibus, vel frugiferis, vel amœnitatis causa habitis. Sylvam cæduam succidere potest fructuarius eo, quo paterfamilias consuevit, modo, ita ut & succisa vendere possit, licet id dominus facere solitus non esset *d. l. 9.* Sylva non cędua in fructu non numeratur. Digna sunt lectu quę de hac materia tractant Mornac. *ad l. 11. 12. ff. de usufructu* & Busius *ad l. ex sylva 10. & seqq; ff. eodem.* Quid autem si sylvam non cæduam identidem exscindere pro more habuisset paterfamilias, an in fructu arbores habebuntur, quasi ex destinatione patrisfamilias? Hujus questionis affirmativam quondam apud Lutetianos patres tutatus est ingens illud fori Gallici ornamentum Renatus Chopinus, contra tendente Buissonio, eo quod in illa

specie

ſpecie aliquando ſolum, incertiſque annis cæſæ fuiſſent arbores, volubili inſtabilique rerum vice, ac pro domini arbitratu, adeoque cæſuram illam arborum non extitiſſe fructum annuum, certum, cōſtantem, ordinarium, ac continuum, prolato argumento *ex l. Sejo §. medico Sempronio ff. de annuis legatis*; atque ob hanc rationem ſecundum poſteriorem litem datam eſſe narrat idem Chopinus de *privilegiis ruſticorum lib. 2. cap. 10. de grandium arborum cæſura*. Verum enimvero judicatum ipſum magis probaverim, quam rationem ei ſubſtratam: ut maxime enim proprietatis dominus grandes arbores quotannis amputare conſueſſet: haud ideo tamen non recte dixeris in fructu ceſſuras, quæ ſua natura in fructu non ſunt. Quod dominus in re ſua fecit, non idem continuo uſufructuario facere jus faſque eſt, niſi forſan appareat ad illum ſuum utendi modum reſpexiſſe eum, qui uſumfructum legavit, quemadmodum & in *d. l. Sejo* proponitur dominum expreſſim legaſſe ea quæ vivus præſtitiſſet. Cæterum tamen ſi ultra conſuetudinem patrisfamilias concurrat mos regionis, ſylvæ non cæduæ arbores in fructu permittens eſſe, feret eo modo fructuarius ex amputatione emolumentum quo ferre conſuevit paterfamilias. Quemadmodum in Geldria ſunt ſylvæ majores, ex quibus poſſeſſores (qui ejuſdem ſylvæ plerumque plures pro indiviſo ſunt) certum ſtipitum numerum ſuccidere & pro quantitate juris cujuſq; in ſylvam partiri ſolent. Et in hanc ſententiam, cum de ejuſmodi ſylva quæſtionem ad nos conſulendi ergo detuliſſet Nobiliſſimus dominus de Opdam, Buſii teſtimonio innixi, reſpondimus.

XXXVI. *An in bona Hollandica*

Extra uſumfructum nulla bona inter ſe capiunt conjuges

juges. Quidſi bona ſint alterutri in Hollandia, num & in illa vires explicabit prohibitoria oratio? non videtur, eo quod inter realia ſtatuta noſtrum reponendum eſſe in reviſione judicatum ſit, cujuſmodi extra territorium non producunt effectum, ut fuſe diſcuſſimus alibi *in tractatu præliminar. de jure quod oritur. tit. 2. cap. 5. num.* 1. cujus capitis numero ſequenti hęc ipſa quæſtio à nobis eſt tractata.

XXXVII. *Quid ſi ſtãte matrimonio vir emat bona ſita in Hollandia, quæ deinde leget uxori?*

Quid autem ſi vir ſtante matrimonio prædia ſibi comparatum eat in Hollandia, quo uxor eorum ſibi legandorum facultatem habeat, eaque deinde uxor donaverit, aut legaverit viro. Apparet hic virum melioris eſſe conditionis quam uxorem, cum illi rerum ſit alienandarum ac emendarum poteſtas, huic non ſit; adeo ut & arbitrii virilis ſit propria uxoris apud nos ſita vendere & alia conſtituta in Hollandia comparare: ut proinde conſequens ſit exponi uxores blandimentis vel extorſionibus maritorum, maritos contra poſſe efficere, ne habeant, de quo ſibi metuant ab uxoribus. Sane ſi conſtiterit eo animo expreſſim vendidiſſe maritum uxoria noſtratia, ac comparaſſe extera, ut ita de his conſequeretur uxoris erga ſe munificam teſtationem, atque ita principaliter ut ſtatutum circumveniret, rationis eſſe videtur ſubſecutam liberalitatem irritari, tanquam factam in fraudem ſtatuti patrii: in hoc ſcilicet ut præceptum legis evertatur, contra *l ſi libertus* 16. *ff. de jure patronatus*. unde dicitur in fraudem legis fieri etiam cum quid verè fit, ſed eo tantum animo ut evitetur lex, quod alias non fieret, de quo Tiraquel. *de retract. gentilit. in præfatione num.* 75. Non adeo male huic

huic aptes, quæ Chopinus alibi, in ſpecie licet abſimili, de viro ſcribit, quem credibile erat fraudandæ legis animo uxoria Andium bona diſtraxiſſe, ut inde partis aliis apud Carnutes latifundiis, libere potiretur uxoria liberalitate. Quoniam ergo (verba ſunt doctiſſimi viri) matrimonii honos & publica fides conjugum intuenda potius, quam rerum conjugalium ſitus, par eſt quoque, fraudatoris odio negotium ex lege fraudata decidi, non Carnutenſis Provinciæ, ad quam ille Andegavi fundi pretium callide ſubdoleque traduxerit: ut Jaſon arbitratur *in* §. *item ſi quis in fraudem Inſt. de action.* Hæc Chopinus *ad leges Andium lib.* 3. *tit.* 3. *de donationib. inter conjuges num.* 14. *in fine.* Cæterum extra hanc fraudis cauſam recte dixeris maritum capturum donata ſibi prædia Hollandica', licet in eorum emptionem collocaverit pretium ex divenditis propriis uxoriis, apud nos ſitis, receptum: cum maritus libero gaudeat rerum commercio, adeoque extra fraudem pœnam non mereatur, ſiquid lege permittente fecerit, aut ſi qua in re jure ſuo fuerit uſus. XXXVIII

Uxorem poſſe marito poteſtatem concedere de bonis ſuis teſtandi video probari recentioribus. vid. Everhard. *conſil*. 60. Peckium *de teſtament. conjugum. lib.* 1. *cap.* 43. *& ſequent.* Chriſtinæum *ad leges Meglinienſes titul.* 17. *articul.* 3. *numer.* 20. Non lubet diſquirere, an mores in eo receſſerint à jure civili, quo nimirum teſtamentum eſt voluntatis noſtræ ſententia, non alienæ: Illud, quod hujus eſt loci, quæſiviſſe ſuffecerit,

Quid ſi conſenſerit conjux, ut alter de ſuis bonis diſponat vel teſtetur?

an non incidat hæc consensus accommodatio in prohibitam inter conjuges donationem aut gratificationem. Et quidem si in commune bona contulerint conjuges, alterque ita de alterius bonis commodo tertii disposuerit, non est ut irritetur dispositio; quod hic nullum à se invicem ferant compendium, adeoque cesset ratio ac dispositio statuti, id præcavere volentis, ne alter ex rebus alterius se reddat locupletiorem. Cæterum tamen si consensus effectus conferatur post mortem consentientis, ut possit conjux quandocunque voluerit testari de bonis prædefuncti, res non æque terminata videtur, quod tum non levis subsit præsumptio gratificandi ergo ejusmodi consensum interpositum fuisse, cum fere superstes eum scripturus sit hæredem, quo cum tacita pactione de bonis deciderit, vel unde certo sit exspectaturus remunerationem aliquam aut recompensam, vel forsan officii aliquid, cujus sua quam maxime intersit fieri compotem: in eoque diversus abit posterior hic casus à priori, quod illic simultaneo actu conjuges defungantur, ut vix aliquid temporis intercedat, quo res alterius penes alterum sit, aut resideat in ejus manu, ac præterea jam tum videant ipsi conjuges, quid inter se disposuerint; cum hic negotium conferatur in liberam superstitis voluntatem ex intervallo demum post mortem concedentis interponendam, ut interim bona quasi ipsius sint; adeoque perinde res habenda videatur, ac si ego illa bona à defuncto conjuge accepta, ac mea facta, rursus alteri relinquerem. arg. *l. 3. §. final. ff. de donationib. inter vir. & uxorem.* Verumtamen magis est ut & hæc voluntas subsistere videatur, dummodo

dummodo nulla fraudis concurrat suspicio, facile in ejusmodi specie capienda: nam Ulpianus ajit *in l. cogi poterit* 16. §. 15. *ff. ad Senatusc. Trebell.* qui solidum capere non possunt, posse rogatos restituere solidum, adire: ut appareat ex parte incapacem totum capere posse, ut capaci restituat *l. cum ei qui ff. de legat.* 2°. vid. Peck. *de test. conj. lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 1. conjux autem apud nos capiendi ab altero non omnino incapax est, sed proprietate duntaxat tenus, in usumfructum, quæ altera pars dominii est, non scripta prohibitione. Illud itaque intuendum reor, utrum ex ejusmodi testandi concessione commodi aliquid aut emolumenti apud superstitem sit remansurum, an non; ut illo casu non valeat negotium, hoc casu benigniter sustentetur; quod proniores esse debeamus ad succurrendum conjugibus, stricta prohibitoriæ legis interpretatione, quam laxius eandem habendo, rem producere ad severitatem.

Affinis est indagatio, utrum valeat conjugis voluntas, qua vetuit hæredibus res alienare absque consensu superstitis: de qua quæstione rectè affirmativam sententiam amplectitur Peck. *de testam. conjug. lib.* 4. *cap.* 7. quod hic nullum superstitis commodum vertatur, qui si sine causa, consensum abnegaverit, judex interponet officium. Ut nihil causæ sit prohibitionem legis scriptam in conjugales largitiones extendi ad hunc casum, eas non concernentem. XXXIX. *Quid si vetuerit hæredibus, ne sine consensu conjugis superstitis res alienent?*

Illud copiosius exsequitur Pek. *d. l.* 4. *cap.* 8. An liceat marito legare pecuniam uxori, quâm erogatura sit illa pauperibus. Et putat esse distinguendum utrum penitus XL. *Quid si dederit quid, aut legave-*

incapax ſit uxor, an tantum ex parte, hoc caſu ſubſiſtere, illo corruere legatũ, eo quod gravari non poſſit, qui ſit in ſolidum incapax. Verum ſi diligentius ad quęſtionem attendamus, vereor ut hęc diſtinctio ad eandẽ poſſit aptari: quippe non tam legatũ datur hic uxori aut fideicommiſſum relinquitur, quã potius negotii aliquid aut officii demandatur, ut ſcilicet inter pauperes diſtribuat pecuniam iiſdẽ legatam, quę partes & executoris eſſe ſolent, quibus ea cura fere committitur à teſtatoribus, uxorem autẽ executricem dari poſſe nihil vetat, etiam tum cum ſtatuto vetantur à ſe invicem capere conjuges; ut recte cum Doctoribus tradit idem Peck. *lib.* 1. *cap.* 20. *n. final.* eo tamen non male addito, prę̨ſtare, ut una cum aliis teſtator uxori hanc curam injungat, vel ut poſtmodum doceat uxor miſericorditer impendiſſe concreditam ſibi pecuniam *d. cap.* 8. *n. final.* nimirum quo fraudis ſuſpicionem amoliatur, quę alioquin facile cadit in hoc genus avariſſimum, de quo apud Heſiodum legitur eum qui mulieri credit, perinde eſſe ac ſi furibus crederet; ſed hæc Heſiodus ſcilicet, non ego.

XLI. *An liceat legare uſum fructum rei, cujus tempore obitus adhuc uſusfructus eſt alterius?*

Elegans non minus, quam frequens quæſtio eſt. Legato invicem bonorum omnium uſufructu, decedit conjux qui dominus erat nudę cujuſdam proprietatis: an poſt accedens uſusfructus pertinebit ad fructuarium? Duplex quæſtionis inſpectio eſſe videtur, voluntatis altera, altera poteſtatis: & illa quidem ex eo dijudicanda, an voluerit teſtator relinquere id, quod moriens in bonis non habuiſſe videtur: & potior eſt conjectura univerſali conſtituto, vel legato à conjugibus uſufructu, comprehendi & jura teſtatoris, ſeu ſpem uſusfructus quandoq; obventuri; plenius enim

enim voluntates defunctorum interpretandæ, maxime conjunctæ personæ gratificatoriæ; imprimis si satis appareat voluisse testatorem, finito demũ usufructu, commoda hæreditatis suæ percepta iri ab hærede. Voluntas itaq; legantis si satis sit in aperto, potestatis consideratio non adeo perplexa est: posseenim nudę proprietatis dominum usumfructum legare, ut & post aditam hæreditatem ususfructus cum proprietate consolidatus legatarii sit, docemur ab Ulpiano *l. si dominus* 72. *ff. de usufructu.* Nec est quod dici posset legari hic quod non habet testator, contra leges, quæ dictant. Uti paterfamilias super re sua pecuniave legasset, ita jus esto. & nemo plus juris in alium transferre potest, quam ipse habet: quippe jus illud quod sua die ad proprietatem reverti potest, legantis fuit, ut conditionale quodammodo hoc legatum sit, ex ipsa re capiens dilationem, ac tum incipiat actio, cum præstari ususfructus potest, quomodo & in pura stipulatione idem contingit, teste Paulo *in l. Interdum* 73. *ff. de verb. obligat.* sufficit autem in omnibus dispositionibus, ut casum aliquem utilem habere possint *arg. l. Stychus.* 39. *in fin. ff. de manumiss. testam.* Ita si infantis usus legatus sit, etiamsi nullus interim sit, cum tamen infantis ętatem excesserit, esse incipit, respondente Pomponio *l.* 55. *ff. de usufructu.* Quin & ad nostram speciem directe docet Paulus libro singulari de jure singulari *in l.* 63. *quod nostrum ff. de usufructu. Quod nostrum non est transferre nos posse ad alios, veluti is qui fundum habet, quanquam usumfructum non habeat, tamen usumfructum cedere posse.* Nequicquam Fabro in rationalibus

hanc legem de plenæ, non de nudæ proprietatis domino exaudiente; constat tamen ex relata inscriptione dictæ legis 63. jus hoc valde singulare esse, Fabroque ad illam legem casus hic mirabilis & *ad d. l. si dominus* difficillimus audit. ut nec mirum sit Galliæ ac Belgii compluribus consuetudinibus cautum esse usumfructum superstitis ex conjugibus non pertinere ad ea bona, quæ defunctus nondum pleno jure possidebat, etiamsi proprietati post mortem ejus ususfructus accessisset. Referuntur à Christin. *ad leges Meglinienf. tit.* 16. *art.* 27. *num.* 3. Cæterum sententiam nostram tuentes vide Goris. *in adversariis in novissima editione anni* 1651. *tract.* 1. *cap.* 1. *in annotat. num.* 32. Chassan. *ad consuet. Burgund. rub.* 4. §. 6. *in verbo in medietate num.* 34. Christin. *ad leges Mechlin. d. tit.* 16. *art.* 23. *in additionib. versic. maritus.*

XLII. *De quadruplici apud nos permisso inter conjuges usufructus genere?*

Quem sibi invicem reciproce conjuges legavere usumfructum ratum firmumque, alium quemcunque irritum esse jubet patria constitutio. Quid? an hoc reciprocationis verbo denotetur rerum æqualitas, ut ususfructus alter alteri quantitate respondeat? Supra hoc eodem capite *num.* 31. traditum est non exigi apud nos, legato rerum omnium usufructu, ut utrique conjugi bona suppetant, nedum ut utrimque æqualis eorum sit copia, quod inducta hac reciprocatione vetuerit quidem constitutio ne alter conjugum eblandiatur usumfructum, quem ipse de suo non dat, cum posset dare; non autem ut prorsus non caperet conjux usumfructum, cui tanta quam alteri res non esset. Ut recte scripserit Argentreus *ad consuetud.* Britanniæ. *art.* 221. *gl.* 2. sola reciprocationis voce non signifi-

ſignificari rerum æqualitatem, quamvis alioquin ſoleant DD. de reciproca conjugum donatione tractantes, hanc æqualem bonorum quantitatem etiam tum deſiderare, cum ſuperſtiti uſusfructus rerum omnium legatur, ut videre eſt apud Tiraquel. *ad l. ſi unquam C. de donationib. in verbo donatione elargitus num.* 137. Sit itaque hæc prima conſtituendi apud nos inter conjuges uſusfructus ſpecies cum utrimque legatur omnium bonorum, à quo tamen uſufructu, ſi bona quædam exceperit alter, reciprocus eſſe deſinet: nec proficiet conjugibus, quod æqualem utrimque quantitatem univerſalitate exemerint, ut puta, ſi quiſque novem millia uſusfructus immunia eſſe juſſerit. Fac enim uni decem duntaxat millium rem eſſe, alteri vero centum; nonne hac exemptione effecerit ille, ut univerſæ fere facultates hæredibus liberæ ſint obventuræ, conjuxque alter decimam duntaxat partem earum jure uſusfructus ſit capturus? cum ipſe contra nonaginta & amplius millium uſufructu ſit gaviſurus, adeoque decem partes undecimas, & quod excurrit habiturus facultatum conjugis alterius; ut eo admiſſo via aperiretur ab alero amplum conſequendi uſumfructum, dato viciſſim de ſuo parum. Aliter atque ſi quotam quandam ab univerſalitate conjuges exceperint, utpote quando contingit hæreditatem diminui æqualiter, de qua ſpecie inferius. Eſt itaque ut hæc exemptio ex univerſali reddat uſumfructum particularem; quandocunque enim ab illa univerſalitate receditur, protinus exigitur apud nos æqualitas, quæ in omnium bonorum uſufructu inſuper habetur. Cujuſmodi autem ſit ea æqualitas proclive erit intelligere, ſi prius tradi-

XLIII. *De univerſali & an liceat ab eo aliquid excipere?*

tradidero quatuor apud nos ſpecies exhiberi poſſe conſtituendi uſusfructus inter conjuges validè, cum nimirum omnium bonorum legatur: cum certi bonorum generis: cum certæ quotæ: cum rerum denique particularium, vel certæ quantitatis, aut pecuniæ, & de ſingulis quidem dicamus ſingulatim.

XLIV. *De uſufructu dato in certa bonorum quota?*

Non attendi æqualitatem, conſtituto uſufructu univerſali conjugum ſuperſtiti, moris apud nos explorati eſt, quam nec alias in proprietate ſervari ubique fere locorum receptum teſtatur Carpzov. *definit. forenſ. part.* 3. *conſtit.* 2. *defin.* 6. *num.* 14. *alleg. Berlich. Gail. Minſing. Wurmpſer.* Videamus de hac ſpecie. Dilargiti ſunt invicem conjuges tertiam, quartam, aliamve facultatum partem, utendi, fruendi ergo: quæſitum, an ęque, ac univerſalis uſusfructus, valitura ſit donatio. Videtur dicendum, cum & hæc ſpecies certum contineat genus, augmento decrementoque utrimque obnoxium, largitionem fore ratam, paribus cauſis, paria jura deſiderantibus: ni enim expreſſe reſtringant verba ad ea bona, quæ tum habent conjuges, metienda erit hęc quota à tempore mortis donatoris. Unde valde notandum dicit Argentr. *ad art.* 218. *n.* 22. *gl.* 1. quotas auctas, aut imminutas facultates ſemper augere vel imminuere. Et certe, cum dici ſoleat eandem rationem partis eſſe, quoad partem, quę totius quoad totum, non video, quo minus reciproca habeatur, quę de quota bonorum confertur liberalitas, quam quę de univerſitate, cujus univerſitatis, qua univerſitatis, partem quota facit. Et favens eſt hæc ſententia conjugibus: fac enim alteri nullas, alteri res amplas eſſe, certe ſi facultas ſit partis

tis aut quotæ bonorum munificentia defungendi, multo impetrabilior erit conjunx locuples in ſubveniendo egenti, quam ſi diſtricte neceſſe haberet elargiri uſumfructum rerum omnium. Illud tamen non æque conſtat, an conſtitutus conjugibus uſusfructus in certo bonorum genere ſubſiſtat, ut puta in rebus mobilibus. Contigit non ita pridem ſuper hoc acriter diſceptari,& quidem inter eos, quibus revidendæ, ſeu recognoſcendæ litis à Curia terminatæ partes ab Ordinibus demandatæ eſſent. Erant, qui negarent ſuſtinendum uſumfructum, quod, ut maxime ſibi invicem reſpondeat datio in pari bonorum genere, quantitate tamen eſſet inæqualis, copia & cumulo minus ęqua,adeoque non reciproca,qualem in uſufructu non univerſali noſtratium mores videntur exigere. Sed in adverſam ſententiam data lis eſt longe plurimorum calculis comprobatam. Reciprocam quippe largitatem non tantum eam judicabant, quæ quantitate alternaretur, ſed & quæ genere bonorum, cum & hæc ſpecies æque ac uſusfructus ille omnium bonorum reciprocationem habeat dubii eventus, augmento, decrementoque ſubjacens, cum poſſit non raro contingere, ut qui tempore conſtituti uſusfructus minus quam alter rerum habeat mobilium, ſuperetur ab illo copia earundem matrimonio ſoluto:nec jure quoque civili inſolitum ſit ratione dubii, aut incerti eventus multa ſuſtineri, quę alioquin forent irrita, ut notant DD. *ad l. Pater puellæ C. de inofficioſ. teſtam.* quæ incertitudo vel dubius eventus nequaquam ſubeſt, cum certæ quantitatis, vel corporum quorundam uſumfructum ſibi invicem conjuges dederunt,de

XLV. *In certo bonorum genere.*

qua ſpecie tractatus inferior erit. Et ab hac ſententia non longe abludit Andium mos, qui à ſingulis exigit conjugibus, ut ſibi invicem donent æquale ſaltem bonorum genus, etſi cumulo illa vel pretio non ſint æqua, teſte Chopino *ad leges eorundem lib.* 3. *cap.* 2. *tit.* 3. *n.* 4. Denique & illud tum movit, quod in ambiguo potius in favorem conjugum lex interpretanda ſit, adeoque prohibitio coarctanda; magis id adeo, ne derogaret nimium libero, quod cuique naturaliter de re ſua competit, moderamini & arbitrio, favore imprimis perſonæ donatori conjunctiſſimæ juxta ac dilectiſſimæ, quam ut quam minimum læderet jus Romanorum, ſeu commune, ut vocant; quod tamen poſterius probatum DD. brocardicum eſt, à nobis refutatum ſupra. Sententia cujus memini lata eſt *in reviſie Anno* 1648. *tuſſchen Claeſgen ende Iannichgen Goijerts de Wit contra d'Erfgenamen van Evertgen Philips*. Cæterum tamen preſſius hanc quæſtionem intuenti, erit quod de veritate deciſionis utcunque dubites. Quippe illud inter hanc & ſuperiorem ſpeciem intereſt, quod in quotæ donatione ſemper ſibi conſtet, ac reſpondeat proportio, ac univerſitatis analogia, æquale ſemper recipiens augmentum, ac decrementum: cum in mobilium illo uſufructu non ſemper correſpondens ſit æqualitas, cum alteri mobilia multa ac pretioſa, alteri pauca ac vilia ſuppetere poſſent, ut ita quis obtentu mobilium conſequeretur à conjuge uſumfructum copioſum, ac lautum, de ſuo viciſſim dans tenuiſſimum, habens tamen, unde pleniore largitate fungeretur. Adhęc haud æqualis utrorumque conjugum foret conditio; vir namque gaudens alienandi facultate, mobilia ſua

possét distrahere, ut nihil, aut pauxillum eorum tempore obitus foret reliquum, cum mulier vendendi non habens potestatem sua sibi retinere haberet necesse; adeoq; parum esset, ut non subverteretur edictum, eluderetur que reciprocitas, si hisce, ac similibus constituendi usus fructus modis eamus accommodatum robur vel authoritatem. Quod autem diximus negligi quantitatis reciprocationem, dato invicem rerum omnium usufructu, videtur & hanc habere rationem, quod ab eo, qui, quod det, non habet, durum foret velle quicquam exigere, aut alioquin ille carere deberet usufructu, quem conjux esset legaturus: hinc est, quod dicant DD. ab æqualitate, vel æquali determinatione recedi, quando necessitas cogit in uno, & non alio, de quo Mantic. *de conjectur. ult. lib.* 5. *tit.* 8. *sub. num.* 7. Atque hæc ratio argumento est, si constituatur usus fructus in rebus particularibus, aut certa quantitate, districtam omnino reciprocationem, aut æqualitatem exigi, eoque jure utimur. XLVI. *De particulari.*

XLVII. *An liceat conjugibus sibi invicem legare usufructum rerum quas habent impræsentiarum?*

Duæ tamen sequentes species dubiæ inspectionis esse videntur, an rata sit rerum, quas habent impræsentiarum ad utendum, fruendum, donatio, & an omnium exceptis hæreditatibus post obvenientibus. Prior in eo à posteriori dissidet, quod illa nil capiat incrementi, vel decrementi, hæc usque ad fati diem volubilis, ac quantitate incerta sit. Et quidem bonorum præsentium usus fructus illud incommodi secum trahere videtur, ut eorum repertorium, seu tabula foret conficienda, quo possit quandoque apparere, quæ, qualiave illa tum temporis fuerint, ac alienatorum, aut diperditorum valor resarciri, vel suppleri: cęterum

tamen dixeris & hunc uſumfructum reciproce conſtitutum eſſe, ac genus quoddam continere veluniverſitatē, ni forſan verius ſit potentia ſaltem debere eſſe æqualem, vel reciprocam donationem, quoties à bonorum omnium, quę quis relicturus erit, deſciſcitur largitate, eo quod cōtingere poſſit, ut impręſentiarum vix ulla habeat bona conjugum alter, brevi tamen opes Attalicas ſit exſpectaturus, quarū uſufructu hoc pacto alterum interverteret: quem admodum & ſi omnium bonorum extra hęreditates obventuras, detur uſusfructus, videtur id aliquis eorum egiſſe, quo, detracto conjugi uſufructu, opimam hęreditatem, jam jam ſibi adventuram, conſervet integram hæredibus.

XLVIII. *An omnium exceptis hæreditatibus post obvenientibus?*

XLIX. *Quid ſi pactis antenuptialibus conventum ſit, ne liceret conjugibus ſibi invicem legare uſūfructum?*

Licitum eſt conjugibus mutua uſusfructus munificentia proſequi ſe invicem. Quid autem, ſi tabulis dotalibus convenerit inter eos ne liceret, an donationi ſtante matrimonio celebratę impedimento erit pactio? Memini me ſuper hac quęſtione diſputaſſe *in tract. prælimin. tit.* 3.*cap.* 4.*n.* 10. 11. & 12. quo lectorē remitto; non enim lubet actum agere.

L. *An in dando uſusfructu adhibendæ apud nos litteræ licentiæ?*

An adhibendę apud nos licentię literę conſtitutioni fructuariæ. Ultimę voluntatis jure ſi cenſeatur ea, deſiderari literas palam eſt, niſi detur uſusfructus coram judicio, ratione bonorum ei ſuppoſitorum. Sin pro actu habeatur inter vivos, collato in mortis tempus, dicendum eſt ratione immobilium uſumfructum conſtituendum fore apud acta cujuſq; loci publica, ubi conjugibus bona ſita ſunt, eo quod uſusfructus ſit pars dominii, ac inter immobilia reponatur. Verum magis eſſe videtur, ut donatus apud nos ſtante matrimonio uſusfructus valeat in vim ultimę voluntatis, adeoque teſtandi concurrat licentia: niſi quod rei immobi-

lis

lis suffecerit legasse usumfructum apud judicem loci, ubi res est constituta, de quibus omnibus egimus ubertim *in tract. præliminari tit. 2. cap. 4. n. 2.* Nec est, quod adversetur, de quo mox acturus sum, non obnoxiam esse hanc mutuam conjugum liberalitatem alterutrius revocationi: quippe effectus hic quidem est contractus, non ultimæ voluntatis, quæ ambulatoria est ad extremum vitæ spiritum: cęterum tamen non propterea continuo transit in actum inter vivos, quidquid jure ultimę voluntatis aut legati datum aut ordinatum fuit, nec ex eo solum natura actus immutatur, ut docet Brodeau *ad arrest. Louet. lit. d. n. 11.* & Fabro observatum est *decad. 45. error. 1. n. 11.* Ne dicam à lege esse, & ut obviam iretur fraudibus, quod rejiciatur alterutrius revocatio, & quod rationis sit conjunctim dissolvi, quod non nisi conjunctim colligari potuerit.

LI. *Quid si non simul dent, legent côjuges, sed diversis temporibus?*

Ad æqualitatem donationis, ac ejus celebrandæ modum, pertinet illa quæstio. An, si tu hodie mihi, cras ego tibi donaverim, subsistat inter conjuges, velut vicissitudinaria vel reciproca, donatio? Utramque tanquam simplicem & per se dijudicandam, corruere plerorumque est opinio, Tiraq. *ad l. si unquam in verb. donatione elargitus n. 116. & seqq.* Charond. *sur les constum. de Paris ad artic. 280.* Mævius *ad jus Lubecens. lib. 1. tit. 6. artic. 2. num. 28.* Imbert. *in Enchyridio. in verbo donatio.* Argentr. *ad art. 221. gloss. 2. nu. 5.* Et certe cum prior simplex sit, ac consequenter inter conjuges jam ab initio nullius momenti. *l. 3. §. sciendum ff. de donat. inter vir. & uxor.* non potuit ad posterioris æque simplicis corroborationem in communionem assumi. Fac autem donationem secundam

factam sub commemoratione prioris, & reciproca ejus consideratione. Videtur prior donatio posteriori inesse, ac de integro repetita, ab eoque tempore, quo jam tum concurrit reciprocatio, valitura, ut recte cum Tiraquello, Cæpoll. & Lup. notat Argentreus *d. num.* 5. quamvis neget Charond. *ad d. art.* 280. propterea pro reciproca habendam donationem, quod in posteriori prioris mentio facta fuerit. Sane in dubio eam potius interpretationem caperem, ut valeat actus, quam ut pereat, adeoque si appareat posteriorem prioris causam factam esse, ac cum expressa ejus commemoratione, valere largitatem tanquam mutuam ac reciprocam; quemadmodum & mutuam censuerim factam incontinenti, diversis licet in instrumentis, de quo Guid. Pap. *singul.* 878. allegatus Tiraquell. *d. loco num.* 117. *in fin.*

LII. *An reciprocus usufructus possit apud nos ab alterutro cōconjuge revocari?*

De eo videamus, an reciprocus inter conjuges constitutus usufructus ab alterutro queat revocari? Non quæro, utrum legatum invicem datum, unius pœnitentiæ sit obnoxium: illud quæro, an hęc ipsa usufructus constitutio, quæ non nisi vicissim datur, aut reciproce, dissolvi possit consensu unius? Et magis est non posse, quod eodem modo consensus debeat interponi in resolutione actus, quo fuit adhibitus in ejusdem colligatione; ut recte de non absimili conjugum donatione, non nisi mutua facienda, notarunt viri doctissimi Argentreus *ad art.* 221. *glos.* 9. *in fine*, & Charond. *sur les coustumes de Paris ad art.* 288. Adeo ut, cum ad formam ac substantiam ipsius actus pertineat utriusque consensus, locum habeant vulgatæ juris regulę: nihil tam naturale esse, quam eo genere

re

re quicquid diſſolvi, quo colligatum eſt, *l.* 35. *l.* 100. *l.* 153. *ff. regul. juris.* Et, qui ſolus velle non potuit, eundem nec nolle poſſe. Idque ipſum in cauſa Zoudenbalchii contra hæredes uxoris judicavit civitatis judicium 13. *Iulij Anno* 1622. comprobavit Provinciæ Curia 19. *Decemb.* 1626. Quamvis Pictonicum jus non adeo rejeceris, quo licet à mutua conjugum donatione abire donatoribus, ſi mutata alterius voluntas alteri ſignificetur, teſtatoque patefiat *Art.* 213. citato Chopin. *de morib. Pariſior. lib.* 2. *tit.* 3. *num.* 16.

LIII.
An legatum dari mutui uſusfructus præjudicio?

Directe mutua conjugum largitas revocari nequit. Videamus, an nec indirecte. Conſtituto invicem uſufructu legatum dat alter certæ quantitatis, aut annuæ penſationis à morte legandis præſtandę, debebiturne legatum? Rectè Mornac. *ad l.* 5. *C. de religioſ. & ſumptibus funerum:* hic mutuæ, inquit, donationis inter conjuges effectus eſt, ut vetet ei conſuetudo noſtra præjudicium quacunque ratione inferri; invito, ſcilicet, & diſſentiente altero, quomodo illud ipſum explicat idem Mornac. *ad l.* 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* adde Chopin. *de morib. Pariſ. lib.* 2. *tit.* 3. *n.* 9. *& ad leges Andium lib.* 3. *cap.* 2. *tit.* 3. *ſub. nu.* 9. Itaque conjux ſuperſtes fructuarius non oneratur ulla legatorum præſtatione, aut ultimę voluntatis implemento. Quid autem, ſi expreſſa lege implendę ejus voluntatis, qui prior diem ſuum obierit, donationem mutuam inierint conjuges? Recte definivit Curia Pariſienſis apud Chopin. *de morib. Pariſ. & ad leges Andium dd. num.* 9. vitiari clauſulam, non vitiare, adeoque oneris adjectionem non infringere donationem, ſed ſemoto onere ma-

nere

nere eam ſalvam, quod & jure noſtro ſtipulationi adjecta illicite clauſula pro non adjecta habeatur, ut quod licitum eſt, peti poſſit. *l. placuit l. pecuniæ ff. de uſuris. l. cum allegas C. eodem*, & quæ plura firmandæ huic ſententiæ adducit Chopin. *ad leges Andium d. num.* 9. Charond. *en ſes memorab. in verb. donation.* Adde eundem *en ſes reſponſ. lib.* 13. *reſp.* 89. Quod ipſum tamen non tam diſtricte capiendum judicavit eadem Pariſienſis Curia, ut & ad pie legata produceretur exigua, eroganda egenis. Chopin.

LIV. *An donari inter vivos?*

de morib. Pariſ. d. nu. 9. *& de privileg. ruſticor. lib.* 3. *cap.* 4. *de donationibus num.* 3. Conſtituto autem illo mutuo inter conjuges fructuario legato, an poſt integrum manebit marito donatione bona inter vivos elargiri? Reſpondit Chopinus, ex definitione ſui ſenatus, mutuam conjugum donationem in rem ſuperſtitis non impedire liberum mariti de quęſtibus commercium: modo particulatim de certis corporibus ſtatuat, citra fraudem non univerſim, ſeu de quota bonorum, neve gratioſe in propinquos, certo uxorii juris diſpendio. Ita vir doctus *ad leg. And. lib.* 3. *tit.* 3. *de donationib. inter conjuges n.* 14. Non eſt itaque, ut donatio illa marito ſit impedimento, quo minus alienet, contrahat, diſponat, donet liberè, dummodo citra fraudem. Quid autem, ſi eodem inſtrumento, quo viciſſitudinarius datus eſt omnium bonorum uſusfructus, vel alias, cum expreſſo conjugis conſenſu, legatum det alter certæ rei vel quantitatis, an non impinget actus in legem noſtratem, mutuam inter conjuges æqualitatem exigentem? Diximus ſupra, ſi particulare ſit legatum, diſtrictam concurrere oportere rerum ac quantitatis ęqualitatem. Unde reſpon-

reſpondendum videretur, cum ab illa univerſitate per ſpecialia data legata receſſerint conjuges, tranſire uſumfructum in particularem. Fac enim conjugum cuique decem millia in bonis eſſe, conſtituto invicem omnium bonorum uſufructu, alterum legaſſe ſex, alterum novem, an non eodem res redit, ac ſi conſtituiſſet ille conjugi uſumfructum quatuor millium, hic duntaxat unius? Verum, quid ſi æquæ quantitatis legatum dederit uterque, uni autem ampliores ſint facultates, quam alteri? Ne hunc quidem uſumfructum mutuum dixeris. Fac enim alteri ſex, alteri decem in bonis eſſe, utrumque legaſſe quinque, an non illius facultates tantum non exhaurientur legato, cum alterius pars altera ſalva maneat? & an non in eadem cauſa res erit, ac ſi ille unius mille conſtituiſſet uſumfructum, alter vero quinque? Rerum omnium quantitate inæqualium inter conjuges uſusfructus propterea reciprocus, adeoque validus habetur, quod lege tuterque rerum ſuarum univerſitatem, adeoque æqualitas conſtet in ullo univerſo: unde, ut exceptio de regula ſit, non eximenda quantitas aliqua, nam id eſſet deſtruere genus iſtud vel univerſitatem, ſed pars quædam, vel quota univerſitatis; cujus ipſius univerſitatis ratione ſuſtinetur uſusfructus: permanebit namque illa univerſitas, ſi dederint legatum quotæ alicujus bonorum; quod ea quota univerſalitatem uſusfructus reſpiciat æqualiter, ac eodem modo eundem diminuat, quod & ſupra attigi.

LV. *Quid si sit inæqualis usufructus vel in rebus, vel in quota?* Inæqualis autem si constitutus sit usufructus, non in totum corruet, sed reducetur ad æqualitem, transeunte eo quod excurrit in simplicem donationem; qui locus satis est obvius, & notatus Argentr. *ad art.* 221. *glos.* 2. *n.* 2. *in fine.*

TITU-

Titulus Secundus.

Pars altera.

An, & quatenus conjux conjugem obliget in criminalibus.

Summarium.

I. *Quo jure Gallorum aliqui utantur.*
II. *Quo nostrates.*
III. *Excutitur distinctio gravius inter, ac levius delictum.*
IV. *Indagatur ratio cur uxor ex admisso viri non teneatur.*
V. *Quomodo sententia stante matrimonio exequenda?*
VI. *Quid si mulcta transcendat bona uxoria?*
VII. *De uxore, quæ opem tulit debitori solum vertenti.*
VIII. *Quid si mulcta descendat ex causa civili?*

De causis diximus civilibus, sequens considera-tio de criminalibus erit. Contrahendo constat uxorem obligari à marito: num & delinquendo, velut quasi contrahendo? Separata hic à civilibus causa criminalium est. Et de his quidem non ita constat inter scriptores, quin videas eos trahi in diversa; non tam opinionum, quam morum, ac consuetudinum, ad quas respiciunt singuli, diversitate. Et certe pro cujusque Regionis lege ac more aliud atque aliud est dicendum. Proinde quod Argentreus *ad art. 422. glos. 2.* aliique Gallicarum consuetudinum illustratores scripsere, delicto mariti confiscari partem mulieris in mobilibus, cœlo illo Gallico quadrat, nostro non quadrat. Istoc enim jure mobilia constante matrimonio sunt in dominio

I. *Quo jure Gallorum aliqui utantur.*

Pars altera.

ſolius viri, uſu duntaxat eorum mulieri competente promiſcuo. *d. gloſ.* 2. *& ad art.* 208. *gloſ.* 3. *num.* 2. Nec ulterius ibidem contra profundentem maritum proviſum mulieri, quam ut de ſuppellectile tribuantur, quæ neceſſaria ſint ad uſum, ſine quibus ſe ſuoſque nequeat exhibere, adeoque nec ullam in mobilibus partem delinquendo confiſcat mulier: cum moribus noſtris obtineant alia omnia, proprietate mobilium non minus, quam cęterarum rerum, mulieri acquiſita: ut ſi contigerit conjuges ob prodigalitatem cenſu ſeparari, ſuam quiſque partem, communitatis ergo, ferat in mobilibus ex æquo.

II. *Quo noſtrates.*

III. *Excutitur diſtinctio gravius inter ac levius delictum.*

Apud nos eo fere concedunt ſcriptores recentiores, ut gravius aut improbius delictum diſtinguant à leviore, hoc obligari mulierem, illo non item. Goris *tract. in adverſar. cap.* 4. Joann. à Sand. *deciſ. Friſicar. lib.* 2. *tit.* 5. *definit.* 8. *lit. B.* & noviſſime Groenewegen *ad tit. C. ne uxor pro marito.* Verum ſi diligentius ad rei naturam adſpexeris, ex natura, non gravitate pœnæ eſt, quod conjugum alter ex alterius delicto non teneatur: maritalis enim poteſtas eſt, quę obligandæ uxoris effectum producit: ea autem ceſſat in criminalibus, vel quoties agitur de pœna. Hinc eſt, quod liceat animadvertere mulierem in criminalibus habere perſonam ſtandi in judicio, de quo latius alibi, crimen eandem contrahere, ſe ſuaque fiſco obligare, nec ad ea omnia viri indigere auctoritate. Quod ſi igitur natura criminis in cauſa ſit, ut ſe duntaxat, ſuaque quiſque conjugum obliget, ut pluribus mox ediſſeram, qui, quæſo, pœnæ gravitas aut quantitas juris diverſitatem poterit inducere, quo magis eſſet,

Pars altera.

eſſet, vel non eſſet, cum immerente conjuge ejuſdem communicatio? Pœna licet minor ſit, pœna tamen eſt quoad ſui naturam, & qualitatem. Logicorum vox eſt, magis & minus diverſas ſpecies non conſtituere. Adhæc apud illos ipſos diſſentientes traditum eſt, ob delictum improbius, quod bonorum omnium confiſcatione ſit expiandum, nihil ex ſuis bonis adimendum inſonti, ſed ei ſarta tecta manere omnia. Utique rationis non erit ob levioris delicti perpetrationem, quod mulctam duntaxat pecuniariam meruit, abradi aliquid innoxio. Verum nec illos rem tetigiſſe dixeris, qui putent inde proficiſci, quod maritus non æque delinquendo ac contrahendo uxorem obliget, quod delicta committantur dolo. *Gomeſ. ad leg.* 77. *Tauri numer.* 5. Dolus iſte, qui delictis ineſt, uxorem non reſpicit, nec ejus adſpectu intervenit, ſed illum concernit, in quem crimen doluſque committitur: quis enim crediderit maritum delinquendo ſibi ipſi malum, imo mortem voluiſſe arceſſere, quo incommodaret uxori? Adde quod ea ratione admiſſa, nec ex contractu teneretur uxor, quem dolo maritus cum alio inierit. Verum nec illi rationem aſſignarunt meliorem, quod nulla criminum ſocietas virum inter & uxorem ſit contracta, unde & in ſocietatis conjugalis ſede tractat hunc locum Sand. *l.* 2. *tit.* 5. *defin.* 5. uxoris quippe obligandæ facultas non à communione, ſed à jure ac poteſtate maritali eſt, quod & excluſa ea ipſa ſocietate, poteſtas tamen maritalis maneat illibata, nec vir deſinat uxorem obli-

VI. *Indagatur ratio cur uxor ex admiſſo viri nō teneatur.*

gare posse, perinde ac si ipsa societas ex asse vigeret: ac prȩterea quod tum ratio illius communionis postularet, ut, quemadmodum vir uxorem, ita vicissim virum obligaret uxor: quod tamen constat servari contra; ut planum sit proficisci id juris a jure maritali, seu libera illa potestate administrandi, vel potius gubernandi, quæ solius mariti est; cui quomodo, exclusa communione, quoad conjuges, vel creditores derogetur, dicemus titulo ultimo. Stet igitur apud nos hæc conclusio. Mulier non dependet pœnam, quam vir meruit, & è contra: ejusque vera ratio in natura pœnæ consistit, quæ nullum jus maritale admittit, quo nocens innocentem obliget. Et subest ratio. Quid! pœnæ, ex merito oriundæ, personalissimȩ sunt. Unde illa vulgata. Noxa caput sequitur. Pœnæ suos tenent autores, nec alieni criminis infortunio quisquam adstringitur *l. 26. ff. de pœnis*. Proinde & videre est in liberos hæredesque pœnam non transire, ut à Paulo J^cto. scriptum est *in l. si pœna ff. de pœnis*. cum tamen hæres defuncti personam per omnia fere reprȩsentet, saltem ad vicem ejus hac in re proprius accedat, quam uxor. Æquius namque est pœnam ab hærede dependi, qui bona defuncti lucratur, quam ab uxore, quæ suas duntaxat res aufert. Quin & injuriæ nomine, defuncto illatæ, hæredi, non viduæ actionem competere placet. Vid. Sand. *lib. 5. tit. 8. defin. 2.* Adhæc si corporalis pœna pecuniariȩ forsan sit succedanea (nam non raro contingit luere eum in pelle, qui non habeat in ære) utique ea infligetur soli marito. Quare, si eo ipso, quod bona suppetant marito, mulctatur eo in ære, num propterea uxor magis venire debebit

in

in partem? Proinde pulchre ſcripſit in hæc verba Marcus Antonius, puniri poſtulans à Senatu Avidium Caſſium conjuratorem. *Quare filiis Avidii Caſsii & genero, & uxori veniam dabitis. Et quid dico veniam, cum nihil illi fecerint?* De qua pœnæ natura, ac communicatione nervosè juxta ac copioſe diſſerit præcellentis doctrinæ vir Hugo Grotius *de jure belli ac pacis lib.* 2. *cap.* 21. Marito itaque ex cauſa criminis mulctato, conſtat uxorem mulctam non premere, ſed ſi ſtante matrimonio maritus eandem perſolverit, ſoluto eodem, uni ipſi, aut hæredibus ejus imputari. vid. Sand. *lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 8. *litt. B.* Goris *in adverſ. tract.* 1. *cap.* 4. *num.* 12. Ita quippe ſe res habet. Virorum contractus obligant uxores, delicta non obligant: quicquid enim civiliter à viro geſtum eſt, intelligitur tam tutorio nomine pro uxore, quam ſuo geſtum eſſe; alia criminum, ſeu delictorum ratio eſt, quæ ſibi quiſque committit, pœna perſonam delinquentis non tranſgrediente, nec ulla unquam auctoritas in capite alterius in hoc comparata fuit, ut per auctorem, vel tutorem delinquat, & plectatur perſona ei ſuppoſita. Quare idem & in uxore obtinebit, ut delinquendo mulctam merita, ſolus quoque eandem ſuſtineat

V. *Quomodo ſententia ſtante matrimonio exequenda?*

Quid igitur, ſi uxor deliquerit, an non ſtante matrimonio ſententia in eandem ex cauſa criminis lata mandabitur executioni? dicendum videretur fieri hoc non poſſe ſine viri diſpendio: atqui delictum alterius alteri fraudi eſſe non debet. Cæterum tamen cum ita eveniret, ut delicta manerent impunita, contra publicam utilitatem, magis eſt, ut & conſtante matrimonio ſententia ſortiatur

tiatur

Pars altera.

tiatur effectum, insuper habita maritalis commodi ratione, quæ, privata cum sit, æquum est ut cedat publicæ, salva tamen parti innocenti actione, qua soluto matrimonio, ex bonis sontis petat eo nomine retributionem, aut recompensam, quomodo & Harbaji tradita *c.* 13. §. 15. accipienda videntur.

VI. *Quid si mulcta trãscendat bona uxoria?*

Fac executioni uxorem intercedere desiderantem separari bona nocentis ab innoxii; eo quod hujus partem transcendat mulcta. Non video, cur non sit audienda: mulcta enim damnati facultates exhauriente nihil superit, unde postmodum resarciretur uxori, siquid ex sua parte fiscus abstulerit. Ut delicta puniantur, publica quidem utilitas postulat: ut alter ob alterius delictum bonis exuatur, non postulat. Probatur scriptoribus plerisque bonis mariti vel uxoriis confiscatis suam innocenti partem in bonis communibus salvam, atque illibatam relinquendam esse. Grot. *in sua manuduct. lib.* 1 *part.* 5. Goris *in adversar. d. l.* Brodeau *sur Louet num. C. cap.* 35. *in not. lit. A.* Unde, cur non & idem tunc sit respondendum, cum delinquentis bona mulcta superat, causę nihil video. Ob improbius delictum, quod omnium bonorum publicationem meruit, separatione facta suas res sibi salvas uxor habebit, & ob levius admissum, mulcta aliqua vindicandum, non habebit; & cum hoc temperamento exaudienda videntur, quæ scripsit Louet *lit. D. cap.* 31. ex mulcta mariti communia bona in causam judicati capi posse, fœmina nequicquam intercedente, eo quod mariti sit libera eorum administtatio: nisi forsan innitatur more aliquo Gallico, quo mariti stante matrimonio mobilia

sunt

ſunt omnia, cujus moris initio hujus capitis pluribus meminimus.

VII. *De uxore, quæ opē tulit ſolū vertenti.*

Lubet his adjicere Curiæ judicatum, cujus ſeries explicatior exſtat in regeſtis. Legem tulerat Carolus quintus, ut, qui debitori, fraudandorum creditorum cauſa bona tranſportanti, præbuiſſet opem, ſolvendis omnibus illius debitis eſſet obnoxius. Contigit opem tuliſſe maritatam. Vir nomine uxoris à creditoribus conventus excipit ſtatuto patrio inhiberi mulieri, præjudicio mariti, æs alienum contrahere, nec, niſi diſſoluto matrimonio in eandem hæredeſve ejus creditoribus eſſe agendi facultatem. Curia non audiendos creditores impræſentiarum, vernacule, *voor alſnoch*, pronuntiavit. Vereor ut bene, ſi nimirum res cadat in cauſam criminis; niſi forſan nuptas eo ſatis iri deterritas à fraude conſtitutioni facienda judicaverit Curia, quod ſoluto matrimonio vel ipſa, vel hæredes ejus, ad exſolvenda debita poſſint conveniri, adeoque non ſit periculum, ne delicta maneant impunita; vel potius civilem rationem legiſlator intenderit, ut, qui foro cedere paranti in occultandis bonis fert opem, conſideretur in eadem cauſa eſſe, ac ſi hæreditati alicui jacenti ſemet immiſcuiſſet, adeoque oneribus obligaſſet hæreditariis; ut tum uxor, per quaſi contractum ſcilicet obligata, vivo marito eo nomine non extimeſcat judicium.

VIII. *Quid ſi mulcta deſcendat ex cauſa civili?*

Hæc ita in cauſa criminali, vel ex cauſa delicti ſi damnatus ſit conjux: alia ratio eſt ejuſmodi mulctarum, quæ non tam ex delicto, quam negligentia qua-

dam frustratione aliqua in civili causa infliguntur: ut, si ob appellationem temerariam, aut ex contumacia mulctetur maritus, damnum illud cedat communioni, eo quod in causa civili vigeat potestas illa maritalis, cujus ratione gestis maritalibus uxor obligatur: quod enim maritus in civilibus tam uxorio quam suo, in criminalibus suo duntaxat nomine intelligatur stare in judicio, illud ipsum documento est, obtinere in illis potestatem, in his autem cessare. Et quidem in hanc sententiam placitum profert Lucius *allegat. à* Papon. *lib.* 15. *tit.* 2. *art.* 3.

TITU-

TITULUS TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De jure maritorum circa actiones civiles.

SUMMARIUM.

DE extrajudicialibus egimus hactenus, transeamus ad judicialia: & quidem de civilibus prior sit commentatio, de criminalibus posterior. In judicialibus hæc laudatur regula. Maritorum est uxorum nomine excipere judicia civilia

 omnia,

omnia, adeo ut in illis non ſtent mulieres, neſciis maritis. Quid autem! adeone forenſium controverſiarum expertes ſunt maritatæ, ut, quidquid inconſulto marito egerint, omnino nullum ſit? an vero hactenus irritatur, ne ſit illud marito fraudi, ut tamen ipſarum mulierum perſonæ efficaciter eo nomine teneantur, ſoluto matrimonio ſubiturę excutionem? De iis moribus, quibus nuptæ innuptęque pariter ſine curatore ad negotia inhabiles ſunt, palam eſt nullam unquam produci obligationem: quod enim mulieris cauſa comparatum eſt, quo ſexus imbecillitati conſulatur, nullo non tempore eſt profuturum. Nec aliud dicendum de moribus eorum, quibus non in univerſum ſtatus mulierum afficitur, ſed nuptarum duntaxat; quæ tamen, cum ea laborent inhabilitate, ut ex contractu clam virum inito, nec diſſoluto matrimonio teneantur, conſequens eſt dicere, nec unquam conſtringi eaſdem judicio clam viros ſuſcepto, eo quod in judiciis dicamur quaſi contrahere. Verum ad noſtrates mores adſpicienti plus habere dubitationis quæſitum videtur: quippe apud nos hactenus duntaxat contrahere mulier vetatur, ut eo nomine, vivo conjugum utroque non detur judicium, adeoque contractus ejuſdem non aliter ſubſiſtat, quam ut diſſoluto demum matrimonio, vel ipſa mulier, vel hæredes ejus, ex eo queant conveniri. Quare de judiciis eodem modo reſpondendum videtur, ut conſiſtant quidem illa ſuſcepta cum muliere, cæterum tamen judicatum non niſi à morte viri in eandem mandetur excutioni; cum utrobiq; non cedat res mariti detrimento; quod tamen ipſum duntaxat legiſlatores noſtrates videntur voluiſſe avertere.

Verum

I. *An omnino nullum eſt, quicquid ſine marito mulier egit in judiciis?*

Verum magis eſt, ut adverſa ſit amplectenda ſententia, quod à contractibus ad judicia ducta argumentatio firma non ſit; ut & minoris exemplo ſupra adſtruximus: In propoſito certe, alia judiciorum, alia contractuum ratio eſt; quod & honoris mariti interſit, ne litigatum eat uxor, cauſaſque apud tribunalia, forenſemque turbam proſequatur, cujus partes ſunt totam domi eſſe in rerum domeſticarum tuitione; ut propterea & majori cum uxoris avocamento conjuncta foret hæc litigandi libertas, quam quæ contingeret contrahendo. Eaque dubitationem vix habent, ſi ad patrii ſtatuti verba proprius attendamus, quibus expreſſim cautum eſt de ejuſmodi contractu uxorio datum non iri judicium, dum vir mulierque in vivis ſunt; ſed à morte demum alterutrius jus ſuum in uxorem hæredeſve ejus perſequi creditori liberum fore: vernacule. *Daer af en ſalmen geen regt doen ſo lange Man ende Wijf beyde in levenden lyve ſijn, maer nae de doot van een van hun beyden mach die gene diemen ſchuldich ware die ſchult met recht vervolgen op het Wijf of hare goederen, indien de Man eerſt aflyvich worde, ofte op haer Erfgenamen ofte hare goederen als 't Wijf aflyvich geworden is.* Ut plane appareat omnem conſtante matrimonio inhibitam eſſe agendi in nuptam facultatem.

II. *An alieno nomine ſtat in judiciis maritata?*

Negavimus mulieri copiam eſſe ſuo nomine excipiendi judicia. Quid ſi vero alterius quam mariti nomine agat, poteritne eo inſcio procuratrix exiſtere? Non poſſe dicendum videtur, ſi res dijudicetur à jure civili, non niſi pro parente ad poſtulandum mulierem nuptam innuptamq; admittente *l. fœminas* 41. *ff. de proc.* quo jure & Geldri Friſiique fere utuntur, juxta Jo. à Sand. *deciſ. Friſicar. lib.* 1. *tit.* 3.

deffin. Sand. ad consuet. feudales Geldriæ tract. 3. *cap.* 2. Contra quod Batavorum ac nostratium moribus observatur; quod iis innuptæ per procuratores à se constitutos litigent, nec ipsæmet judiciis intersint. *Vid. adductos à Groeneweg. ad l. alienam C. de procuratoribus.* Maritatas vero per statutum aut consuetudinem prohibitas stare in judicio, intelligi prohibitas nomine proprio, non alieno, multis adstruit Tiraq. *ad ll. connub. gl.* 5. *num.* 171. idemque tenet Chassan. *ad consuet Burgund. Rub.* 4. *des droicts & appartenances* §. 1. *num.* 24. *ibi limita quarto.* Quanquam si modo supra scripto marititi jus expendamus, mulier inscio marito ad exercendas lites & frequentanda tribunalia admittenda non videtur, quod hæc ejusmodi sint, ut totum in se hominem soleant avertere, adeo ut omnino intersit mariti non defraudari uxoris opera, quam domesticis illa rebus impendere addicta est, cujus mariti gratia comparatum est, ne mulier semet invito excipiat judicia. Quare infirma est illa Tiraquelli consecutio, alieno nomine contrahit mulier, ergo & litigat: leviculum quippe illud est, quod extra judicium celebret aliquando contractum mulier, præ eo, quod prosequatur judicia, litiumque subeat sufflamina: ne repetam vel honoris mariti interesse ne forensem illam turbam, quæ sectatur causidicinam, se inscio frequenter adeat, compellat, præhenset uxor. Atqui in nuptis non commodum tantum, sed & honorem mariti intuemur, cujus gratia quoque mulieri ademptus usus fori. Observatio est Harbaji §. 26. *de jure maritorum.* Et certe alienas res curare volenti mulieri adeo non favet Romanorum jus, ut etiam tum cum proprio nomine ad

ad litigandum admittitur mulier, repellatur tamen agere volens alieno. Nec movet quod minor qui ſine curatore non litigat, litigèt tamen ex quorundam recentiorum opinione nomine procuratorio, juxta ea quę tradit Sand. *deciſ. Friſ. lib.* 1. *tit.* 3. *defin.* 3. Illic quippe ſolius conſtituentis vertitur incommodum, qui de ſe queri debet, quod minorem procuratorem elegerit; cum in propoſito contra mariti commodum ac honorem ſit, ut uxor ſe neſcio lites aliorum proſequatur. Unde & Harbajo §. 14. *in fine.* alia quanquam in ſpecie, recte placuit vel ſolius honoris mariti cauſa conſenſum ejus requirendum eſſe. Itaque Curia noſtra anno 1650. menſe Aprili in cauſa *van-de Mangelaers*, maritatam, alterius nomine, neſcio marito, ex mandato agentem, poſtulatu partis adverſæ à judicio ſubmovit.

III. *Quid ſi à marito conſtituta ſit procuratrix?*

Quod diximus mariti cauſa à judiciis arceri mulierem, per ſe alioquin ſtandi in illis perſonam habentem, commonſtrat recte tradidiſſe conſuetudinum illuſtratores à marito conſtitutam mulierem procuratricem, poſſe ejus nomine contendere in judicio; tum quippe perdit officium, quod jure civili generatim ſcriptum eſt, mulieres à viris, non viros à mulieribus defendi æquum eſſe Vid. Grot. *in ſijn inleydinge. Lib.* 1. *part.* 5. *verſ. hier tegens een gehoude Vrouw.* Groenewegen *ad l. alienam C. de procurator.*

IV. *Quid de maritata tutrice?*

Quęſitum eſt an mulier, liberorum prioris matrimonii tutelam gerens abſque auctoritate viri, negotiorum tutelarium nomine conſiſtat in judicio. Quæſtio noſtris & Hollandorum moribus videri poterat ſupervacua, quibus ad

ad ſecunda vota tranſeuntes mulieres tutela excidunt. Verum fac mulierem binubam, connivente marito, tutelari functione non abſtinuiſſe. Illud quidem conſtat perinde teneri eam, ac quemvis alium, qui finita tutela pro tutore negotia impuberis gerere non deſierit; cum & jura eo uſque proſpexerint pupillis, ut & ſecundi mariti bona pro ratiociniis muliebribus tutelę obnoxia reddiderint *l. penult. C. in quib. cauſ. pign. tacite contrahitur*. Vid. Chriſtin. *ad ll. Meglin. tit.* 9. *art.* 10. *n. final.* Gail. *lib.* 2. *obſervat.* 90. *nu.* 2. Qui ex Baldo monitorem agit, ut ſibi caveant juvenes à ducendis viduis tutricibus, quæ rationes tutelæ necdum confecerint. Cæterum an ipſamet illa tutrix in judicio experiundi habeat facultatem, & an major factus pupillus ab ea repoſcat adminiſtratæ tutelæ rationes, an vero utrobique uxoris nomine litigandi partes expleat maritus, quęſtionis eſt; quod ipſum & eo loci moveri poterit, iteratis ubi nuptiis tutela perdurat. Putaveris forſan, cum mulieri tutelæ officio fungi, vel tutelæ judicio ſemet obnoxiam reddere ſit conceſſum, & illud una conceſſum intelligi, ut eo nomine & intendere judicium, & excipere poſſet: argumento ducto *ex l.* 2. *ff. de juriſdict.* qua traditur conceſſo aliquo, & illa conceſſa accipi omnia, ſine quibus illud non poteſt expediri. Verum aliter de ea re apud illum erit, qui preſſius conſideraverit argumentationem; quoniam, ut maxime ſemet obligaverit uxor, nulla tamen eſt neceſſitas conſiſtendi eo nomine in judicio: quod & in iis, quæ ad œconomiam ſpectant, contrahere videas uxorem efficaciter; cæterum tamen in judicio defendi per maritum; argumento minoris

ris, qui, licet apud Romanos per contractum obligandi semet haberet facultatem, litigabat tamen per curatorem; adeoque cum & maritus uxoris audiat tutor, & ejusdem judicia excipere eum oportet omnia, etiam tum, cum rite se illa obligaverit. Proinde Chassanæo nihil causæ fuisse videtur, cur iterato super ea quæstione hæsitaret.

V. *Quid de executrice?*

Idem, quod de muliere tutrice diximus, obtinebit & in ea, quæ constituta est executrix (nam & testamenti adimplendi curam fas esse suscipere mulieri satis constat ex *l. à filio. in princip. ff. de aliment. & cibar. legat.* Et communiter placuit. Vide Oldendorp *in tract. de executorib. ultimar. volunt. tit.* 5. Chopin. *ad ll. Andegav. lib.* 3. *tit.* 4. *de leg. præst. n.* 4. Peleus *quæst. illustr.* 31. Christin. *tit.* 17. *art.* 5. *in annotat. num.* 2. Hinc & generaliter expressum est à Neostadio *in pact. antenupt. obs.* 9. *in not. in fine.* Uxorem, quam diu vivat maritus, personam standi in judicio non habere. Unde, si qua mulieri necessitas fuerit litigandi in judicio, testamenti exequendi ergo, judicium uxorio nomine, ut in aliis omnibus, suscipiet maritus. An autem per novas nuptias executrix esse desinat, perinde ac perdit tutelam mulier. Item, an curationis onus recipere in se marito poterit invito, viderimus suo loco.

VI. *An sufficit mariti sciẽtia, ut valeat judicium?*

Ex eo, quod diximus mariti duntaxat causa repelli apud nos à judicio mulierem, ne illa nimirum damno aliquo, aut incommodo virum afficiat, per se alioquin consistendi in judicio facultatem habens, argumento est recte tradidisse nos, inscio demum marito in judiciis mulierem non stare, quomodo & loqui amat Groenewegen

ad tit. C. qui personam standi in judicio. Ac consequenter appareat sciente marito, velut impedimento sublato, mulierem litigandi potestatem habere; nec enim fit injuria volenti. Idque ipsum judicato non uno comprobat literatissimus J^ctus. Mornacius *ad l. ult. C. qui personam standi in judicio.* Christin. *vol. 2. decis.* 153. *num.* 4. Consimiliter judicatum nuperrime à Curia nostra, ante festum Pentecostes in causa *van Maria van Drielenburch contra Maria van Osch anno* 1651. qua in lite constabat ex actis habuisse maritum uxoriæ litis notitiam. Ut omnino audiendus non sit Charondas, nec standum judicato in hoc prolato *en ses pandectes lib. 2. cap. 5. fol. mihi* 198. quod interesse existimet, quibus verbis conscribatur auctoritatis interpositio, ut si vir permittat duntaxat mulieri litem prosequi, non autem fiat auctor, judicatum exequendum sit in uxoria bona, non in communia; aut quæ viri sunt. Recte contra traditum est apud Imbert. *in Enchirid. in verbo Vir & mulier an invicem.*

VII. *Unde scientia eliciatur.* Porro quam congessere huc auctores quęstionū sylvam.

An auctoritas nimirum viri colligatur ex eo, quod solitus mariti procurator pro uxore occupaverit? De qua Mornac. *ad l. ult. C. qui personam standi.*

An, si causam ab uxore institutam sollicitaverit vir?

Si instrumenta litis subministraverit?

Si juris vel facti suggestione juverit? De quibus Argent. *ad cons. Britann. art.* 104. *gl.* 4. *& Tiraquellus ibidem alleg.* Et si qua de hoc genere, formam probandæ maritalis scientiæ concernentia, plura sunt, huc non spectant. Hoc spectat, cum consensus mariti roboret contractum uxorium,

non

non qua per se sexus sit inhabilis ad contrahendum, sed qua cederet ea res in mariti detrimentum, ut consequens sit dicere tam sequi posse consensum, quam antecedere, quomodo & judicatum testatur Sand. *lib.* 2. *tit.* 4. *definit.* 3. *in versic. porro* tam tacite, quam expresse, tam sine scriptura, quam in scriptis, aut per procuratorem interponi posse, de quibus alioquin magna est inter DD. pugna. VIII. *An revocandi consensus jus sit marito?*

Sed nec illa hujus loci quæstio est, quam tamen hic tractant Doctores: Utrum consensus jam præstiti jus sit revocandi marito; si nimirum quæsiveris illud cum Doctoribus respectu alterius, qui cum muliere in judicio est; eo quod tum in maritali hac revocatione nihil obtineat aliud, quam in alterius cujuscunque, adeoque pertineat hæc quæstio ad locum illum generalem de revocando consensu, decidenda communi distinctione. Ut si jus alicui quæsitum sit, ejus prejudicio in cassum intendatur revocatio; extra quod quo minus revocetur consensus, nihil sit impedimento. Cui vacat super eo videre plura, adeundi sunt Tiraq. *ad leges connub.gl.*8.*n.*125. Chassan. *Rub.* 4.§.1.*verb. sans licence.* Peck. *de testament. conjug.* 3. *cap.* 21. IX. *An respectu uxoris?*

Cæterum ad ipsam si adspexeris mulierem, videndum est, an per consensum semet uxori obligaverit maritus, quo necesse habeat pati, ut lis ab eadem instituta peragatur. Et magis est vi potestatis suæ in manu mariti esse, quod jussit, passusve est, contrario imperio tollere: haud aliter ac si uxori quam hactenus passus est propalam negotiari, ulteriori mercationi interdicat maritus. arg. *l.* 11. §. *de quo palam. ff. de instit. action.* ducta scilicet à contractibus ad judicia argumentatione.

X.
An, si mulier sit victrix, teneat judicium?

Egit, vel conventa judicium suscepit mulier, nescio marito, abstulitque sententiam pro se, valebitne judicium? Affirmant Tiraquellus *ad leges connub. gl.* 8. *num.* 75. Chassan. *Rub.* 4. §. 1. *num.* 25. *circa finem.* Adducto in sententiæ suæ confirmationem argumento *ex lege Non eo minus sententia C. de procuratorib.* qua dicitur sententias pro minore latas viribus subsistere, etiam tum cum nulla intervenisset auctoritas, quod ætas minoribus subvenire in damnis, non rebus prospere gestis, obesse consueverit. Sed illud tamen minorem inter & maritatam interest, quod in ipsius minoris favorem comparatum sit, ne sine curatore litiget; cum uxoria gesta non sua causa irritentur, sed tertii, mariti nimirum, ne res sit ipsi fraudi. Unde potius ad ratificandi vim ac potestatem locus hic referendus videtur, ut quod ex re sua, maritique gesserit uxor, ejus ratificandi jus sit marito, cujus solius adspectu mulier litigare prohibetur; exemplo patris ratum habentis contractum filii familias *l. ult. C. ad S^tum. Maced.* Vel potius dicendum videtur, victo à muliere nihil juris esse comparatum, quo judicium infringat, quemadmodum & cogere posse mulierem eum, qui secum contraxit, ut observet contractum, non male adstruit Tiraquell. *ad leges connub. gl.* 8. *nu.* 91. marito autem ad avertendum duntaxat dispendium exceptionem contra rem judicatam proditam esse, qua si vel ipse, vel hæredes ejus non utantur, quo minus consistat judicatum, nihil videtur esse impedimento; cum *ex d. l. non eo minus* constet claudicationem hanc inæqualem tolerari aliquando legibus, ut pars altera teneatur obligatione, altera sit libera; adeoque hoc sibi imputan-

imputandum habeat, qui tali cum persona judicium exercuerit.

Diximus de muliere quæ judicio utiliter experta est. Quid autem si insignis aliqua utilitas litem suadeat instruere, maritusque præsens recuset auctor fieri? Partes suas interponet judex, auctoritatemque vel invito accommodabit marito: nec enim malitiis hominum est indulgendum. Mecum sentit Argentr. *art.* 424. *glo.* 1. *num.* 3. quanquam hoc ipsum cogitandum relinquat Tiraq. *ad leges connub. gl.* 8. *num.* 134.

XI. *Quid si recuset maritus auctor fieri?*

Fac tamen tristiorem in judicio calculum tulisse mulierem, poteritne ad exitum deduci judicatum adversus recusatorem marirum? Chopinus *ad leges Parisienses lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 17. ejus est opinionis, ut existimet judicem, qui, causa cognita, auctoritatem ad litigandum pro invito interposuit marito, sententiam in eundem posse exequi. Cui, vix est, ut consentiam. Quippe contra maritale jus est ac imperium, ut ingratiis suis per uxorem sibi damnum accersat maritus, aut detrimentum. Proinde ita demum contra reluctantem virum uxor juvanda videtur, si non cedat ea res in denegantis mariti detrimentum; cum & in hoc ipsum maritale in uxorem imperium vir habeat, ne per gesta uxoria cogatur rei suæ facere jacturam. Proinde bene se habent quæ scripsere Argentr. *d.n.* 3. *circa finem* & Tiraquel. *d.n.* 134. hactenus nimirum judicem mulieri auctorem fieri posse, quatenus id fiat citra fraudem ac dispendium mariti: adeoque utroq; pollice laudanda illa Lutetianorum patrum definitio, cujus *d. loco.* meminit Chopinus, qua ea lege auctoritatem

XII. *Quid si tum succubuerit uxor?*

suam, abnuente viro, interposuit Curia, ut judicata facienda essent ex uxorio patrimonio solo, seu ex parte uxoria communium bonorum, dissoluta nimirum conjugali societate. Secundum quod Guenois *sur l' Enchiridion d' Imbert. des successions des conjoincts par mariage* testatur hodie apud Gallos judicari, producto exemplo, ubi expressim caverat judex, arresta si qua darentur in illa causa, exequenda fore in bona communia, societate finita, aut uxoris propria, reservato marito eorum usufructu. Quod posterius eo loci procedere dixeris, ubi marito inhibita eorum alienatio. Sane, si fas uxori foret quotiescunque vel litigare, vel contrahere induxerit in animum, à denegante auctoritatem viro appellare judicem, ut is auctoritatem accommodet, quis non videt nancisci uxorem indirecte contrahendi litigandique potestatem, nec parum labefactari maritale in uxorem imperium, præberi præterea ansam mulieri, qua ad lubitum viro exhibeat negotium?

XIII. *De marito qui bonis cessit,*

Videamus de marito, qui bonis cessit, poteritne ille auctoritatem impartiri mulieri judicium edunti, vel accipienti? non posse putat Chopin. *ad leg. Paris. d. loc. num.* 16. eo quod inhibitum sit ei actionis exercitium *l. item si unus ff. de recept. arbitr.* & quod absurdum sit, cui alienare non licet, ei agere permitti *l. ajit Prætor* §. 2. *ff. de jure Delib.* Verum cum hodie maritali in uxorem non cedat imperio, qui cedit bonis, nec aliter is agere aut conveniri prohibeatur, quam ratione bonorum, quæ dereliquit, extra quæ si quid postmodum acquisierit, vel per leges regionis sibi servaverit uxor, apparet apud

nos

nos forenſium controverſiarum eum expertem non eſſe: quemadmodum & in Gallicis tribunalibus admitti eum ad litigandum, præſtita tamen ante de judicato ſolvendo cautione, multoties judicatum aſſerit Chopin. *d. loco*, quam cautionem in foro noſtro poſtulatu alterutrius præſtat litigantium uterque. Utique conſequens erit dicere, auctorem fieri poſſe uxori & ejuſmodi maritum, qui bona ſua dereliquerit propalam.

XIV. *Separatus eſt ab uxore?*

Separatione bonorum virum inter & uxorem facta, ſtatne hæc in judicio ſine illo? Variatum Doctorum opinionibus ac judicum ſententiis. Sunt, qui exiſtimant facta ſeparatione ſolvi ac corruere poteſtatem maritorum, permanente duntaxat matrimonii vinculo. Moulin *ad art.* 170. *conſuet. Borbon.* Chopin. *ad leg. Pariſ d. loco. verſ. mulier abſque mariti.* Cocq. *ſur les conſtumes des Nivernois tit. de duaire art.* 6. Neoſtad. *de pact. dotal. obſerv.* 8. *in annot.* Peck. *de teſtam. conjugum lib.* 4. *cap.* 12. *n.* 2. 3. Sunt qui id ipſum omnino negant: Papon. *in collectione ſua arreſt. lib.* 15. *tit.* 3. *arreſt.* 4. quod late admodum perſequitur Charond. *en les Reſponſ.* quamvis ſibi videatur non nihil contrarius *ſur les couſtumes de Pariſ. art.* 223. *& ſeqq.* & certe qui per ſeparationem maritalem poteſtatem in totum negant interire, forſan recte ſcripſiſſe dixeris: quippe vinculum matrimonii cum perduret, & maritale imperium, quod inde proficiſcitur, perduret neceſſe eſſe videtur, cujus poteſtatis effectus hactenus tantum circumſcribitur, quatenus mulieri viri culpa de patrimonio periclitanti ſuccurratur, inhibita marito de rebus uxoris diſponendi, eandemque obligandi poteſtate, à permiſſa uxori rerum ſuarum admi-

administratione, ut se, suosque valeat exhibere; quibus tamen administrandi terminis non venit rerum immobilium alienatio, aut hypothecæ datio, similisve actus, quæ alienationis vicem, aut similitudinem obtinet, juxta Harbaji. *tit.* 13. §. 6. Sand. *defin. Fris. lib.* 2. *tit.* 4. *defin.* 2. Argentr. *tit. des mariages art.* 210. *gl.* 2. *num.* 3. unde nec alienare aut contrahere separatam a viro mulierem, quo bona vel alienet, vel pignori det, multis arrestis firmat Louet *en son recuil. lit. F. cap.* 30. Molinæi opinionem jam diu reprobatam, & ab usu fori remotam attestans: illudque ipsum se accuratissime notasse scribit Mornac. *ad l.* 21. *C. de Procurator.* Unde est, quod non nisi pro administratione bonorum, & sua suorumque tuitione obligari ejusmodi mulierem tenet Papon. *lib.* 7. *tit.* 1. *arrest.* 10. *in annotat.* Idque & hanc in proposito rationem habet, quod mariti, facta licet separatione, interesse tamen non desinat uxoriam substantiam haud temere alienari, sed dispensari probe, ut ex ea semet, liberosque ac aliquando uxorem quoque valeat sustentare; cum & à morte uxoris alendorum liberorum onus, quod illa toleraverat, redundet ad maritum, si bona liberis non suppetant aliunde. Ex quibus omnibus, ut ad propositum deveniam, pro consectario effici videtur ei quæ alienandi potestate destituta est, judicium exercere non permitti *l. ajit prætor.* §. 2. *ff. de jure deliberandi.* quod tamen argumentum non adeo procedere ostendunt *l.* 1. §. *sufficit. & seqque. l.* 3. §. *apparet. D. de administ. tutor. l.* 3. §. *item quæri potest &* §. *seq. ff. de reb. eor. qui sub tutel. vel cura*, & doctissimo nostro Mathæo observatum est *in disput. de Curator. num.* 21. nisi forsan de eo litiget

get mulier, quod demandatam ſibi œconomiam ſpectet, vel creditum ſit in iis,quæ alendę familię ſunt neceſſaria, quę tamen ita accepta volueris,ut,ſi urgens ęris alieni neceſſitas rerum diſtractionem ſuadeat,cauſa apud judicem probata vel alienādi bona,vel hypothecæ ſupponendi facultas ei non denegetur,quod ipſū quotidiano uſu probari pluribus tradit Louet *d.loc.in annot.in fine.* contra quod tamen ſcripſit Peck. *d. loco.* qui mulieri ſeparatæ à viro alienandi, ac oppignerandi poteſtatem attribuit, prolato & in hoc Senatus Meglinienſis decreto. Apparet igitur ſuper hac re inter D D. ac tribunalia nonnihil eſſe diſſidii. Quę, ſi aptaveris ad mores noſtrates,hac diſtinctione componenda putaverim. Aut ſeparatio coram Notario ſpontanea ſit voluntate,ut maxime permittente judice inter acta publica relata ſit,dummodo tamen cauſa ſeparationis à judice non ſit expenſa,nedum ipſi probata;quo caſu manet haud dubie maritalis poteſtas, nec adminiſtratio, viro lege decreta privato conjugum pacto adimitur: ut recte traditum eſt apud Neoſtad.*de pact. dotalib.def.*8.*in not.*ac conſequenter uxor ſine viri auctoritate illa non litigat, nec ſemet ipſam,nec virum obligatura,niſi forſan inſtrumentum ſuper diviſione conſcriptū det mulieri litigandi licētiam,ut tum illa ex mandato viri, vel ſaltem ipſo ſciente, dicenda ſit conſiſtere in judicio. Aut vero probata judici ſeparationis cauſa marito bonis in univerſum,vel uxoriis tantū,publice interdicitur, ac palam proſcribitur:pro caſu ex aſſe mariti aboletur poteſtas,adminiſtratioq;ejus corruit in totū,nec deinceps alterum alterius geſta obligant. Ita moribus hodiernis convenire docent Neoſt.*d.loc.* Perez.*n.*4.*ad tit.C.de*

jure dot. num. 4. Chriſtin. *ad leges Meglinienſ. tit.* 9. *art.* 4. *in annotat. num.* 1. Et idem velle videtur Grot. *in manuduct. part.* 5. *lib.* 1. *verſ. hoewel nu. in fine.* Et de ejuſmodi muliere loqui Peckium *d.loc.* apparet ex eo, quod in principio capitis ſcribat, eam thori ſeparationem poſtulaſſe à judice. Quare concludendum videtur mulieri hunc in modum à viro ſeparatæ ſuper rebus quibuſcunque, etiam ſoli, ſine marito litigandi facultatem eſſe, inque eam ſententiam bis judicatum teſtatur Gamma *deciſ.* 357. *num.* 2.

XV. *Abſens.*

Minus habet difficultatis, ſi maritus ſit abſens, ut permittat judex mulierem pro eo intervenire, judiciumque peragere: rationis enim eſt, cum maritus non ſit in medio ut ſuſcipiat judicium, uxorem in ea cauſa eſſe, ut à ſe maritoque damnum poſſit avertere, cedente hic moribus jure Romano, quo ſolum parentes permittur ei defendere *l.*41.*ff. de Procurat.* Exſtat pro ſententia noſtra judicatum apud Friſios, tradente Sand. *deciſ. Friſ. lib.* 1. *tit.* 5. *defin. unica.* conſentit Barboſ. *ad l. ſi longius* 18. §. *filium famlias n.* 46. & 47. *ff. de jud.* Atque hæc de ea, quæ pro marito intervenit convento, adeoque negotio fungitur neceſſario. Quid autem, ſi ex re ſit, ut ipſamet experiatur judicio, actionemq; intendat alii? hunc inter & præcedentem caſum illud intereſſe apparet, quod priori in ſpecie neceſſitate impellatur mulier ad interveniendum pro abſente marito, alioquin ex contumacia damnando; hoc vero ſolius utilitatis ergo ad litigandum ſe accingat uxor, adeoque actus ex mera proficiſcatur voluntate. Commodiſſime tamen deſumi poterat argumentum à contractibus, quos

quos sibi ineundos putat mulier, negotium solummodo commendante utilitate, quando mariti absentis auctoritatem judiciaria suppleri docent Chassan. *droicts apparten. à gens. Rub.* 4. *in verb. contracts* §. 1. *nu.* 25. Sande *lib.* 2. *tit.*4. *defin.*4. Chopin. *loc. supra citato.* Unde, cum eadem absentiæ, eadem utilitatis ratio quæ subest in contrahendo, & in litigando obtineat, idem quoque juris in utroque obtinere debere rationis est.

XVI. *Exul.*

Damnato in exilium marito, num & tum citra ejus auctoritatem judicia exerceat mulier? Quæstio non æque expedita est, nec eodem modo scriptoribus definita. Chassaneus auctoritatem mariti advocandam negat *d. loc. num.* 50. quocum stant Ferronius & Lamb. laudati à Christinæo *ad leges Meglinienf. tit.* 9. *art.*4. *num.* 23. contra quos sentire videtur Tiraquel *ad l. connub. gl.*8.*n.*40. vel potius lectorem dimittit illo sibi usitato dicto, *tu cogita.* Et verius est banno quod more hodierno frequentatur non amitti maritalem potestatem, pœna licet sit imposita capitalis ni pareat bannitus, & exilium in perpetuum irrogetur: quippe lubet attendere deportationi Romanis usitatæ bannum hodiernum non esse consimile: constat quippe deportatum illic civiliter mortuum esse; ita ut bona amittat omnia, proscriptum, seu civitate ejectum apud nostrates non item, nec bona hujus proximis personis deferuntur, adeoque tradita D. Antonii Matthæi Jurisconsultissimi juxta ac litteratissimi viri *in tract. de criminib. tit. de inquisit. cap.* 3. *num.* 5. *& seqq.* de usu aliorum, Gallorum puta, non de more nostrate accipienda videntur. Nam & Tuldenus observat *ad tit. C. de bonis proscri-*

*ptor. & damnat.*deportationem, qua omnis juris civilis deinceps incapax efficitur reus, prorſus hodie exoleviſſe, niſi forſan eam ad bannitos quoſdam imperii, qui inſtar hoſtium ſunt, aptaveris. Vid. Bronchorſt *ad l.97.de reg.jur.* & Gudel. *de jure noviſſimo lib.5. cap. 15. verſic. ignis in fine.* & nuperrime notat Groeneweg. *ad tit.ff.de interdict.& relegat.& ad l.2.C.de bonis proſcript.ad l.17.ff. §.ſunt quidam ff. de Pœn.*deportationis effectus noſtri temporis bannitis minime congruere. Cui conſonat Carpzov. *in praxi crimin. part. 3. quæſt. 130. n.13. juncto n.52.* tradens abrogata deportatione, non niſi relegationem in uſu eſſe, qua jura civitatis non amittantur. Idem vel ex ipſo confirmatur matrimonio, permiſſionem in exilium non intereunte; *l.13. §.1.ff.de donat. inter vir & uxor.*ut conſequenter nec maritalis ceſſet poteſtas, quæ matrimonii effectus eſt, quemadmodũ per bannum nec illam expirare poteſtatem, quę patri competit in liberos, notat Tuld. *ad tit. Inſt.quib.mod. jus patriæ poteſtate ſolvitur. cap. 3.* Ne huc adducam, quod placuit nonnullis, teneri hodie mulierem maritum bannitum ſequi. Vide laudatos à Groenewegen *ad l.5.ff.de bonis damnator.*& Mev. *ad jus Lubecenſe lib.1.tit.5 art.10. n.60.& ſeqq.*Quare dicendum putaverim, ea in civitate, unde ejectus eſt maritus, cum præpediatur negotia vel lites exercere, poſſe eum abſentiam ſupplere per procuratorem, per epiſtolam, aliove modo expreſſam voluntatem nullius juris futurũ expertem, quo ſententiæ tenor non infringitur. Quanquam apud Gallos non ignorem regno univerſo in perpetuũ exulare juſſos, inſtar deportatorũ haberi, ut nec ad agendum admittantur. Louet *lit.B.n.17.& lit.S. n.15.in*
annot.

annotat. in fine. finibus territorii Curiæ Parisiensis, certave Provincia interdictos, aut ad tempus, non item. Et certe apud illos ipsosGallos, qui ex contumacia damnantur, interim contrahunt, ut proscripti & banniti, qui bona & bonorum administrationem retinent & rebus suis supersunt, & commercia miscent, & liberos retinent in potestate: verba sunt Argentr. *ad consuetudines reformatas Britanniæ quæ post veteres comparent ad art.* 658. Ita apud nos non ita pridem ex causa homicidii in exilium actum, pęna capitis ni pareat, imposita, lites movere interim, & ad extremam usque instantiam prosequi vidimus. Et nuperrime cum contra bannitum postulasset creditor decerni citationem in commnni forma, qua citaretur reus, ut ad certum diem vel ipse compareret, vel per procuratorem, Curia, causa cognita, immutata duntaxat ex parte citationis formula, per procuratorem bannitum adesse jussit, ut ipsemet compareret, non jussit. Nec in diversum me movet, quod publicatis universis socii bonis distrahi societatem jure nostro proditum sit, eo quod pro mortuo tum habeatur §. 8 *inst. de societ.* Alia quippe ab hac nostrę societatis natura est. Legalis illa multis modis dissolvitur, & rerum causa inita, sublatis iisdem, dissolvitur. Connubialis arctissima amplissimaq; est, communitatem complexa totius vitæ, omniumque, quæ ad vitam pertinent, religionis, familiæ, domicilii, rerum & societatis domesticæ; cujusmodi societatis jus sola rerum in commune collatio non inducit, locum etiam habiturum, licet conjugum alterutri bona nulla suppeti issent. Adhæc, quod caput est, maritalis potestas, cujus beneficio pro uxore in judicio stat maritus, separatam

omnino causam à rerum communione habet; potestate namque & tum obtinente, cum vel ab initio exclusa sit illa communio. Quare uxori auctor essem, ut postulet à judice dissolvi societatem, sibique committi rerum suarum administrationem; non minus audienda, quam si ex causa dissipationis eadem interdici marito, ac eam in se transcribi postularet.

XXII. *Furiosus, mente correptus, aut prodigus est.*

Quid si maritus inciderit in furorem, aut ita mente correptus fuerit, ut rebus suis præesse nequeat? Sunt, qui putant tum fere cum muliere contrahi tanquam cum innupta. Vid. Tiraquell. *ad ll. connub. gl.* 8. *num.* 32. 33. 34. *&* 40. Chassan. *Rub.* 4. §. 1. *num.*48. 49. Verum haud immerito displicuit ea sententia doctissimo Herbajo *rer. quotid. cap.* 13. §. 19. cum eo enim, qui furiosus est matrimonium manet, *l.* 22. §. *si maritus ff. solut. matrimonio l.* 8. *ff. de his qui sunt sui vel alieni.* Manet igitur & jus mariti, tanquam concomitans ejusdem, aut sequela. Esto; non habeat furiosus juris illius exercitium, propterea tamen non excidit jure ipso, cum & statum retineat, & dignitatem, aliaque *l.*20. *de statu hominum. l.*8.§.1.*ff.de tutor. dat.* Atque ita quidem diluit Harbajus pręcedentium opinionem. Cæterum, nec hoc illi probatur, pertinere uxorem ad curationem illius, qui furiosi mariti rem administrat, ad exemplum furiosi patris libros in potestate retinentis: quando, inquit, non ea potestas viri in uxorem, quę parentis in liberos. Verum, an æque recte & hoc tradiderit, non immerito addubites: fac enim Romano jure potestatem patris maritorum jus supergressam, utique non antestabit ea hodiernæ virorum potestati, cum in conflictu utriusque

que illa huic cedat, paternumque imperium poſthabeatur maritali, ſi quando mandata eunt in diverſa, juſſa ſcilicet uxore derelictis parentibus adhærere viro. Præterea non male & huc traxeris duplicem rationem, qua liberos in poteſtate patris furioſi permanere tradit Ulpianus *in d. l.* 8. nam primo, quod ait, non poſſe deſinere quem habere in poteſtate, niſi exierint liberi quibus caſibus ſolent, id & ad maritalem poteſtatem retuleris, quæ & ipſa ſuos modos, quibus finitur, habet, ſaltem, eodem Herbajo adſtruente, furore mariti non exſpirat: deinde quod adjicitur in fine *d. l.* 8. *ff. de his qui.* adeo retinere jus poteſtatis patrem furioſum, ut & acquiratur illi commodum ejus quod filius acquiſivit, adeoque apparet rationem haberi in eo commodi paterni, conſimiliter dici poteſt intereſſe mariti, ratione communionis, ex bonis uxoriis vel acquiri aliquid, vel nihil ei decedere, ut propterea curatoris marito dati ſollicitudo videretur & ad uxorem pertingere. Quid igitur? an pertinebit mulier ad curam ejus, qui viro præeſt? ne hoc quidem intrepide dixerim. Movet, quod mulier viro nupſerit conſenſu ſuo, ſuapte voluntate eundem ſibi tutorem conſtituerit ac dominum, non gravata ſcilicet bona arbitratrui ejus ſubmittere, cui ſe ipſam quaſi mancipavit; cum contra filii familias in poteſtate patris naſcantur: ut perquam durum foret mulierem invitam ſupponi alterius tutelæ, quam mariti; quæ, ſi cælebs eſſet, nullius omnino tutelam agnoſceret, ea ſcilicet mente ac ætate prædita, ut adminiſtrationi rerum ſuffecerit; ne dicam inconveniens eſſe externum adminiſtratorem recipi in alienos penates manen-

manente conjugio, qua ratione Argentreus utitur *ad art.* 495.*gl.*1. Unde recte obſervatum Harbajo, vix eſſe, ut commodi maritorum talis habeatur ratio, ut ſub alia quam mariti cura mulier eſſe debeat. Sed quid tandem hac de re videtur dicendum? Herbajus nihil fidenter auſus eſt ſtatuere. Mihi ſic videtur, cum furioſus per omnia, & in omnibus abſentis vel quieſcentis habeatur loco, utique nihil aliud hic definiverim, quam quod Doctores de marito reſpondent abſente, judiciariæ nimirum auctoritatis adhibitione maritalem abſentiam ſuppleri, vel potius, ſi ſpes reſipiſcendi decollaverit, uxorem poſſe præfici tam ſuarum rerum, quam quæ viri ſunt, adminiſtrationi. Vid. Grot. *in ſua manuduct. lib.* 1. *part.* 11. *verſic. een gehuwede Vrouwe in fin.* ſi nimirum reperiatur ea tantæ adminiſtrationi idonea; quanquam ſupervacua videatur Grotii diſtinctio aſſerentis uxorem prodigo viro curatricem non dari, eo quod illa non ſit ſuæ tutelæ, verba ſunt, *als onmundig ſijnde* ſed committi ei nonnunquam bonorum adminiſtrationem; quippe nę vir doctus hic verbis pugnat, non re. Si propterea à cura viri arceatur mulier, quod minorennis habeatur, qui poterit ei committi ulla bonorum adminiſtratio, quæ quoque nemini defertur, qui ſuæ non ſit tutelæ? Adhæc, quid intereſt, uxorne fiat viri curatrix, an bonorũ gerat adminiſtrationem? Quippe non curator æque ac tutor datur perſonæ: an non partes illius ſunt tueri bona? proinde recte patriæ ſuæ conſuetudinis ſenſum expreſſit Argentreus, eo ipſo mulierem viro datam curatricem declarans, quod admittatur ea ad gubernationem, aut adminiſtrationem bonorum *ad art.* 495. *gl.* 1. *num.* 1.

num. 1. *in summario.* Et certe, si verum amamus, uxor per se minorennis non est: nec enim ob imbecillitatem consilii datus ei tutor maritus, sed respectu duntaxat ac contemplatione imperii marito competentis, ut nimirum solus ille rei familiaris arbiter cluat; quod imperium, vel potius cujus imperii exercitium cum quiescat in furioso, nihil præterea est, quod uxori possit esse impedimento. Illud forsan objecerit quispiam, pugnare cum honore & reverentia marito ab uxore debita, si præficeretur illa viro, cui per nuptias fuit supposita: quæ enim carior persona rem mariti curare poterit, quam uxor, vitæ socia? sane ob affectionis vel pietatis rationem furiosæ matri curator datur filius *l.* 4. *ff. de curator. furios.* quin nec ipsi patri filium curatorem dare dubitat Prætor *l.* 2. *ff. eodem.* Adhæc, quæ tandem ratio est habenda maritalis imperii in furioso? quæ in prodigo? qui posterior, cum tam prave abusus sit imperio, detrimento uxoris, cujus bona juxta ac sua dilacerando ac dissipando profundit, hoc ipsum videtur promeritus, ut uxoris in se curam cogatur agnoscere. De eo prodigo loquor, cui per sententiam promulgatam bonis est interdictum: nam illorum opinionem, qui notorie prodigi contractus infringunt, æque atque interdicti, usus explosit, publice interesse ducens, nemini rerum arbitrium à natura datum, sine prævia judicis causæ cognitione auferri; ut maxime incurreret in oculos protervia, seque ita componeret aliquis, ut patrimonium suum, velut amaram sarcinam festinaret abjicere.

XVIII. *An conveniri, arresto includi possit nupta mercatrix?*

Illud quæsitum est. Si mulierem propalam tractare mercimonia passus sit maritus, poteritne illa absque ejusdem auctoritate pulsari judicio? De eo satis constat, posse mulierem mercatricem contrahere; quod consensum tacite censeatur ei accommodasse maritus, eo ipso, quod patiatur uxorem propalam mercatui operam dare; ac id negotii nequiret alioquin explicari, nisi simul data contrahendi licentia: ut hoc ipsum non tam sit exceptio à regula, qua statuitur mulierem citra mariti consensum semet obligandi facultatem non habere, quam potius actus gestus ex ipsius viri consensu, ac voluntate. *Bifariam* autem hæc quæstio tractari poterit. Contingit frequenter, ut in partem laboris asciscatur uxor, unaque cum viro mercandi curam, ac administrationem suscipiat. Est & cum sola mercaturam profitetur uxor, marito in partem laboris omnino non veniente; quod de iis fere mercibus videas contingere, quarum mulieribus rectior quam viris & æstimatio, & tractatio est. Prima specie cum non seorsum à viro negotiatur uxor, sed una cum ipso mercaturæ vacat, non tam nomine venit mercatricis, quam mariti institrix habetur: quemadmodum & diserte Parisiensium legibus *art.* 235. expressum video ejusmodi mulierem mercatricem esse non intelligi; & tum quidem gestis uxoriis perinde obstringitur maritus, atque institor obligat præponentem ex iis, quæ ad mercis illius, cui præpositus est, obligationem pertinent, ac proinde rationis est, eo nomine cum marito potius, quam cum uxore stante matrimonio judicio experiendum esse: quod & innuere videtur Chopin. *de morib. Paris. lib.* 2. *tit.* 1.

2. *tit.* 1. *num.* 9. & expreſſius *ad leges Andegav. lib.* 3. *tit.* 2. *num.* 6. *fol. mihi* 392. Piere Guenois *en ſes annot. ſur l'Enchrid. d'Imbert. in verb. auctoritè.* Quamvis, ut illud obiter attexam, fruſtra eſt Chopinus *d. num.* 6. probare nitens *ex l. final. ff. de inſtit. actione* inſtitorem non ſemet ipſum, ſed pręponentem duntaxat obſtringere: cum contra electionem nobis eſſe, utrum eorum convenire velimus, conſtet ſatis ex *l.* 1. §. 17. *eſt autem ff. de exercitor. act. l. procurator qui pro ff. de procurator.* & in eandem ſententiam explicata *d. l. final.* docte diſſerit Faber *in rationalib. ad d. l. final.* vid. Weſenb. *ad tit. ff. de Inſt. actione. n.* 6. Curiam tamen Pariſienſem alteram ſententiam aliquando ſecutam eſſe lego apud Coſtal. *ad d. l.* 1. §. *eſt autem.* Sola autem ſi mercaturam mulier exerceat, in aliam concedunt ſententiam recentiorum plerique, omnium copioſiſſime Chaſſan. *Rub.* 4. §. 1. *in verb. ſi elle n'eſt marchande verſic. ſed dubitatur utrum mulier.* Vid. Imbert. *in Enchir. in verb. Authoritas.* Boër. *ad conſuet. Bituricenſes tit.* 1. §. 4. Chriſtin. *ad leges Meglin. tit.* 9. *art.* 4. *num.* 10. *&* 11. Chopin. *d. num.* 6. *in margine.* Mævius *ad jus Lubecenſe lib.* 1. *tit.* 7. *art.* 9. *in fin.* Quorum una omnium eſt opinio, mercatricem ſine viri auctoritate ſe recte ſiſtere judicio, adeo ut adjiciat Chopin. *d. num.* 9. Vinculis eandem nonnunquam cogi æs alienum exſolvere. Palmarium, quo ſe tuentur, argumentum eſt, contrahendi licentiam includere una poteſtatem conſiſtendi eo nomine in judicio: quod alterum ſine altero explicari nequeat, ſed utrumque mutuo indigeat auxilio; ut non putandum ſit ſtatutum ſine curatore permittens contrahere, negare vo-

luiſſe judicia. Verum enimvero, ut apud nos ſe mores habent, vix eſt, ut ei opinioni ſit accedendum. Eſto namque, quod mercium illa tractatio ſine litibus ut plurimum nequeat expediri, quæ inde neceſſitas erit, ut conſiſtat mulier in judicio, cum vir ſit in medio, qui lites ſuſcipiat uxorio nomine? Conſequentia nulla eſt. Obligat ſe virumque ratione negotiationis mulier, ergo agi in eam poterit ſine viri autoritate? Obligat quoque virum mulier ex creditis alendæ familiæ cauſa contractis, adeoque ex quocunque alio contractu, in quantum in rem communem ſit verſum; eo tamen nomine pulſari virum in judicio, non mulierem, quotidiana praxis edocet. Contrahendi ſine curatore licentia ſecum non trahit judicio experiundi poteſtatem: quod vel inde apparet. Minor ſine curatore Romano jure contrahebat efficaciter, litigabat non item. Qui patitur mercari mulierem, eo ipſo litigare non patitur, nec de illo ad hoc argumentum admittunt conſuetudinum illuſtratores. vid. Tiraquel. *ad leges connub. gl.* 5. *num.*210. 211. *&* 212. Quare & complurium Galliæ Provinciarum conſuetudine expreſſum eſt, non ſtare in judicio mulierem mercatricem, ut *Pictavienſ. legum art.* 227. *Laon art.* 19. *Reims art.* 13. referente eam Cocquille *en ſon inſtitution du droict francois tit. du droict des gens maries.* Diximus hæc de muliere, cujus maritus ſit in medio, eo nimirum in loco, ubi conveniri eam expedit creditori, ut ita poſſit vir auctor eſſe uxori. Quid autem? ſi arreſto detineatur vel ſiſtatur alibi mercatrix, viro eo loci non reper-

reperto ? quemadmodum & mulieres aliquando frequentare nundinas videmus. Utique tum in mulierem agi, ac compingi eam in carcerem poſſe, non eſt, quod dubitemus; procedente tum argumento quo utuntur Doctores, quod conceſſo mulieri, ut tractet mercimonia, & illud conceſſum accipiatur, ut eo nomine, ad inſtar virorum, ubique locorum poſſit conveniri.

XXI. *Quomodo ſententia eo nomine lata executioni mandatur in maritũ.*

Ex eo autem, quod diximus ab uxore negotiatrice recte & obligari & conveniri maritum, conſequens eſt latam de ea re ſententiam & in corpus aut perſonam mariti mandari poſſe executioni: ita ut ille contractum æs alienum etiam vinculis cogatur expungere, aut ad facti, à mercatrice promiſſi, compelli poſſit præſtationem. Quid? datur eo nomine in maritum actio, dabiturne ergo & executio? ſine qua omnis actio inanis eſt: ut omnino fruſtra diſtinxeris, in corpus, an in bona dirigatur executio: ſervatur quippe ille exequendi modus, qui more cujuſque regionis eſt inductus; adeo ut tum perluſoria redderentur judicata, cum factum in condemnationem eſt deductum, aut bona debitoris non exiſtunt in medio, quando ſine carcere illis in ſpeciebus judicata apud nos non deducantur ad exitum. Hæc à me dicta non forent, ni protuliſſet Charond. *en ſes pandect. lib.* 4. *cap.* 19. *in fine* rem judicatam in contrarium. Quare quæ in meam ſententiam apud Louetii commentatorem leguntur arreſta *lit. F. cap.* 11. *in annot.* rectiore ſtant talo, moribuſque noſtris congruentiora ſunt.

XX. *De mercatrice nupta, quæ sit minor.*

Diximus uxorem, quæ mercatrix sit, posse conveniri, ubi æque commodum non est agere in maritum: idemne dicendum, si fuerit illa minor? Non putaverim minorem ætatem obstituram, quo minus conveniatur mulier, damnetur, & in bona corpusque juxta subeat sententiæ executionem. Nec id tamen eo firmaverim, quod minor mulier per nuptias evadat major: nam & Grotio notatum, mulierem eo ipso, quod maritata sit, esse minorennem *in manud. lib.* I. *part.* II. *vers. een gehoude vrow.* de quo quid mihi videatur, aperui supra. Verum illud in proposito movet, quod cuicunque negotio mariti auctoritas accesserit, ibi contrahens mulier se maritumque obliget; potest enim vel pupillus negotio præfici: mulier autem propalam mercatui dans operam, viri id agit mandato vel consensu, ut, quidquid istius negotii tractaverit illa, ex auctoritate viri tractasse videatur; non enim ad singula duntaxat negotia, sed in universum, in certum aliquod genus, plura complexum, maritus consensum, aut ratihabitionem potest adjicere, & in hanc sententiam judicatū exstat apud Brodeau sur Louet *lit. F. quæst.* II. *in not. lit. B.*

XXI. *Quid si noluerit uxor, ut vir litiget suo nomine?*

Verum fac noluisse uxorem, ut vir suo nomine vel agat, vel actionem excipiat. Audiendam forsan quis putaverit, cum viderit scriptum esse à Barbosa ex mariti contractu, cui expressim contradixerit, non teneri mulierem. *ad l.* I. *ff. soluto matrimonio part.* 3. *num.* 62. *&* 63. quem laudat Joan. à Sand. *decis. Frisicar. lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 8. Adeoque, argumento a contractibus ad judicia tracto, litem suo nomine intendere volenti marito posse uxorem intercedere. Verum næ illum sua fallit argumentatio: quippe

quippe juges mulieris querelæ impedimento non ſunt, quo minus obligetur illa à marito res ſuas diſperdente, donec ei publice à judice adminiſtratione ſit interdictum, ut dictum ſupra: uſque adeo, ut nec ab hæredibus viri eo nomine ſervanda ſit indemnis mulier, de quo fuſius agemus infra. Quare rectius ſcriptum exſtat apud Tiraquel. *de retract. gentilit.* §. 10. *gloſ. unica. n.* 11. & Chaſſanæum *ad conſuet. Burgund. Rub. des droicts & appartenances* §. 5. *num.* 36. *ibi extende quinto & ibid. quæro de quæſt. num.* 58. mulierem intercedere non poſſe, ne maritus agat ſuo nomine.

Verum illud quærendum eſt, an non opus habeat agendi venia mulier agere volens in maritum? Duo ponenda ſunt hic in percunctando pro decidendæ quæſtionis ratione. Alterum, an obtineat hodieque vocandi in jus ſine venia prohibitio? Alterum, an ea pertineat & ad maritum? De primo variatum eſt interpretum ſententiis. Sunt, qui putant edicto prohibitorio cauſam dediſſe veterem apud Romanos in jus vocandi morem, quo, ni ſequeretur vocatus obtorto collo, injecta manu, rapiebatur in jus: quod ſi ita ſit, mirum profecto videri non debere, ſi tum filius in jus patrem vocare prohibebatur, abſque permiſſu prætoris, ait Duarenus, *ad tit. de in jus vocando cap.* 6. Adſtipulantur Cujacius *obſerv. lib.* 10. *cap.* 10. Donel. 23. *com.* 2. *Grivell. deciſ.* 35. de qua re vide quæ notat D. Ant. Mathæus in politiſſimo illo libello de judiciis *diſp.* 6. *num.* 9. & 10. Quæ ratio prohibendi ſi vera vel ſola fuerit, ſequitur tamen nec hodie poſſe parentes abſque veniæ petitione arreſto ſiſti aut detineri, quod hic arreſtandi

XXII. *An ſine venia in jus vocet uxor maritum?*

ſtandi modus æquipolleat veteri iſti manus injectioni. Unde non ita pridem apud nos duplici judicato memini in irritum deductam detentionem, qua filia uſa fuerat, non petita venia, in patrem, mulctata ea expenſarum damnatione, ac conſequenter extra detentionis ſpeciem, exoleta ductione, una exoleviſſe veniæ impetrationem. Sunt qui exoleviſſe negent. Weſemb. *in paratit. ad tit. de in jus vocando. num.* 12. quem laudat D. Ant. Matthæus *in tractatu de judiciis dict. loc.* quibus ſuffragatur *l. ſed ſi* 10. *§. pen. ff. de in jus vocando*, qua conſtat propterea exactam à prætore veniam, ut videat, qua actione liberi cum parentibus experirentur, permiſſurus, inquit Ulpianus, ſi famoſa actio non ſit, vel pudorem ſugillet; cui rationi cum etiamnum poſſit eſſe locus, cur prohibitorium illud edictum ſtare prohiberetur? Cæterum hæc ipſa ne ſubdubitare ſuadent, an edicti tempore hic rapiendi mos ſit frequentatus, ait enim permiſſurum Prætorem in jus vocationem, ſi famoſa non ſit actio. Num igitur putaveris permiſſurum fuiſſe Prætorem, ut injecta manu obtorto collo in jus rapuiſſent liberi parentes, quibus ab illis honorem & reverentiam præſtari tam enixè Prætor exegit? Mihi ſaltem veriſimile non videtur. Cæterum in opinionum conflictu tutius exiſtimaverim poſteriorem ſententiam amplecti, quod ſumma ratio ſit, quæ pro hac reverentia facit. Unde, & hoc ipſum ſervari ſolere apud Gallos religioſiſſime, teſtatur Mornac. *ad l.* 4. *§.* 1. *ff. de in jus vocando.* Quare conſequens eſt, ut dilabamur ad alterum quæſitum, an & uxorem teneat hæc prohibitio maritum in jus vocaturam? Placuit interpre-

tum

tum plerisque edictum de non vocandis parentibus, aut patronis in jus sine venia, recte produci ad maritum. Cujac. *lib.* 10. *obs.* 10. Balduin. *ad tit. ff. de in jus vocand.* Tiraquell. *ad leges connubial. l.* 1. *num.* 41. & plurimi ibidem allegati. Perez. *n.* 2. *ad tit. C. de in jus vocando.* eo quod reverentiæ pręstatio, edicto causam dans, summa sit exhibenda marito, vel Ulpiano nostro teste *in l.* 14. *in fin. ff. soluto matrimon.* Verum, jus Romanum si spectemus, recte eo nomine reprehensi videntur à Duar. *ad cap.* 4. *de in jus vocando.* eumque sequente D. Ant. Mathæo in laudato commentario *de judiciis disputat.* 6. *num.* 8. lex enim pœnalis personam non transgreditur *l.* 1. *§.* 2. *ff. de constit. Princip.* & quod generaliter Modestinus in jus vocari vetet personas, quibus præstanda est reverentia, de iis cum Duareno nominatim acceperis, quibus ea, necessitate legis, exhibetur, quales sunt parens, & patronus *tit. de obseq.* non autem quibus id fieri suadet naturalis quædam ratio & honestas. Verum tamen, si rationem illius juris potius, quam ipsam dispositionem intuear, non periclitarer dicere nefas esse mulieri pulsare maritum judicio, non petita venia. Ne enim dicam contra bonos mores fore, & receptam reverentiam, quæ maritis exhibenda sit, si ad libitum obtorto collo maritum in jus rapere licuisset uxori: si nimirum iste vocandi mos Romano jure frequentabatur, ut vult Duaren. *d. titul.* Illud movet maxime, quod ideo Prætor ait, in jus, nisi permissu meo, ne quis parentem vocet, ut videat, num famosa sit actio, vel quæ pudorem sugillet *l.* 10. *§.* 12. *ff. de*

in jus vocando. Num igitur uxori liberum erit ejuſmodi actionem intendere in maritum, cujus poteſtati & imperio adeo ſubjecta eſt, ut inconſulto eo agat nihil, eique etiam præ parente obtemperare habeat neceſſe; cum & jure noſtro ob honorem matrimonii ne viro quidem in uxorem turpis actio detur *l.2.ff. de actione rer.am.* vel propter reverentiam perſonarum, ut Paulus loquitur *l.* 3. *§.* 2. *ff. eod.* Ad cujus reverentiæ erga maritum exhibitionem ſacra noſtra pagina excitantur mulieres, exemplo Saræ, virum compellantis dominum. Quanquam, (ut hoc obiter perſtringas) ea hodie ſexus hujus indomita ſuperbia eſt, ut ſe potius dominas, quam maritos dominos & haberi & dici uxores velint. Quin & in jure noſtro animadvertas vix unum atque item alterum locum reperiri (nam unicum de eo exſtare paulo inconſideratius aſſeverat doctiſſimus Mornac. *ad l.* 58. *ea quæ ff. de donat. inter. vir. & uxorem*) in quo maritos domini titulo dignantur uxores, *ut in d.l.ea quæ & l.Lucius* 88. *§.quæ marit. ff. de legat.* 2. Contra paſſim uxores à maritis dominas appellari conſtat *ex l. uxor.* 41. *in princ. de leg.* 3. *& l. ult. §.* 1. *de auro & arg. leg.* Imo *in l. Titia §.* 1. *ff. de annuis legatis* audit uxor à marito domina ſanctiſſima. O abjecti animi viri, dominas eas prædicantes, quibus ipſi dominari juſſi ſunt: quantopere verendum, ne dominio, cui verbis ceſſerint volentes, re excidant inviti. Longe aliter ſenſere Gallorum duo (gentis alioquin ad vernilia vel obſequioſa verba projectiſſimæ) Argentreus atque Tiraquellus, primæ notæ viri; quorum hic bardos vocat viros, qui id honoris uxoribus delatum iverint, adeoque tulit

tulit ægre, quod aliud à se scriptum asseruisset Chassaneus, ut eo nomine corripuerit eum quam acerbissime *ad l. 5. connub. gl. 1. part. 5. num. 14. circa finem.* Ille in uxores se dominas prædicantes dentata hæc verba ejaculatur *ad art. 612. Quæ se dominas vocari volunt, castigationem passuræ non sunt, aut domus aut familia tota fulguribus & tonitruis personabunt indomita pervicacia. Et frustra est maritus si id facere præsumat, quod nec ferrum, nec ignis, nec tonans quidem faceret Iuppiter.* Hæc Argentreus.

TITULUS TERTIUS
CAPUT ALTERUM
De Iudiciis Criminalibus.

DIximus de causis civilibus. Sequens consideratio de criminalibus erit. In quibus uxorem habere personam standi in judicio, marito non auctore, communis Belgii Gallięque mos habet. De illo attestantur Christin. *ad leges Megl. tit.* 9. *art.* 9. *n.* 8. Groeneweg. *ad tit. C. qui legitimam personam stand. n.* 4. *& ad tit. C. de auctoritate præstand.* de hoc Papon. *lib.* 7. *tit.* 1. *arrest.* 10. *in not.* Argentr. *ad art.* 426. *gl.* 1. De more itaq; res explorara est. De ratione moris non ęque. Sunt, qui existiment rationem hujus juris ex eo descendere, quod reus in causis criminalibus proprio ore respondere teneatur, adeoque sit necesse, ut ipsemet in judicio consistat. Verum hæc ratio, ut apud nos mores ac judicia sunt, veritatem quæsiti non adstruit in universum. Constat quippe criminum persecutionem apud nos, tum ordinariam, tum extraordinariam esse. In hac cum ex vinculis & proprio ore respondendum sit, rejicienda quidem videretur auctoritatis adhibitio: cæterum per procuratorem ordinario tramite si decurrat lis, consequeretur eanden potius auctoritatem adhibendam esse; quod tum forma judicii criminalis fere per omnia consonet civili: quin imo apud nos in causis civilibus amplius receptum est, ut ubi in totum causa libellis contestata est, interrogationes fiant de propositis articulis, ad quas uxor proprio ore

ore reſpondere habeat neceſſe; quæ tamen interrogationes fere eſt, ut in criminalibus non admittantur. Proinde in his eo minus videretur exigi, ut ipſamet mulier ſtaret in judicio. Verum cum Doctoribus indiſtinctim traditum ſit uxorem in delictis, & quæ eorum inſtar ſunt, perſonam habere legitimam conſiſtendi in judicio. Boget. *conſuet. Burgund. tit.* 2. *des gens Maries ad* §. 1. *num.* 8. *in verb. faire contracts.* Carpzov. *defin. forenſ. part.* 1. *conſtit.* 1. *defin.* 33. alia hujus juris ratio eſſe videtur, ea nimirum, quæ à maritali petitur poteſtate: quæ ſola efficit, ut uxor viri opus habeat auctoritate: cum igitur ſupra *tit.* 2. *part. altera* diſſeruimus, viri poteſtatem ad delicta non pertingere, ac in delictis conticeſcat maritalis poteſtas, conſequens eſſe videtur, una ſilere hunc ejuſdem effectum, ne nimirum in criminalibus mulier ſine marito ſit in judicio. Idque in tantum putant obtinere Doctores, ut in actione injuriarum excipienda, quæ hodie fere civiliter intentatur, fiſco in partes non veniente, autoritatis adhibitionem inſuper habeant. Boget. *d. loc. num.* 8. Papon. *d. l.* 7. *tit.* 1. *arreſt.* 10. *in annotat.* Quamvis criminali judicio, ut experiatur, aut accuſet nupta, non æque permittant. Papon. *de jure & ſtat. homin. arreſt.* 23. Imbert. *in Enchirid. in verb. auctorité*, adeoque & injuria affectæ ita demum vindicandi jus attribuant, ſi maritus interpellatus auctoritatem impartiri detrectet, ita tamen, ut tum judicis auctoritas maritalis vicem expleat. Chriſtin. *ad leges Meglin. d. tit.* 9. *art.* 9. *n.* 8. Et fere hodie extra injuriarum judicium ob omni

reliquo intentando vel inde remotæ ſunt fœminæ, quod ſolius fiſci ſit vindictam publicam perſequi, relicta privatis ejus quod intereſt perſecutione. Hæc ita ſcriptorum ſententiis congruenter tradita ſunt. Cæterum nihil abſurdi dicturum puto, qui jus faſque eſſe duxerit mariti auctoritatem adhiberi, quoties neceſſitas reſpondendi proprio ore mulierem judicio non jubeat adeſſe, ut puta, ſi ordinario procedatur modo, ad exemplum minoris, qui licet ex delicto teneatur, ſine auctoritate tamen vetatur ad litigandum procedere *l.clarum. C. de auctoritat. præſtand. ubi vid. alleg. à Groenevvegen.* Proinde ut maxime ex delictis obligetur mulier, mariti tamen eſſe videtur ſtare pro eadem in judiciis; & cum maritalis auctoritatis adhibendæ ratio reſpiciat commodum mariti, ne ejus diſpendio quicquam fiat; utique ei in criminalibus potiſſimum locus dandus videtur, ubi infamiæ, qua mulier afficeretur,& maritus particeps futurus eſſet.vid.Argentr. *ad art.* 426. *gl.* 1.

TITU-

TITULUS QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

An tollatur aut circumſcribatur maritalis poteſtas ante matrimonium?

Xoribûs tametſi obſequii gloria relicta ſit, antiquum tamen & vetus eſt, ut in jura maritorum involent, imprimis quibus ab ampla dote pectus amplius eſt:

Nam quæ indotata eſt, ea in poteſtate eſt viri;
Dotatæ mactant & malo & damno viros.

Quid igitur? ſi pudoris,& ſexus oblita mulier imperium in maritum ſibi tabulis antenuptialibus adſcripſerit, adeoq; turbato naturæ ac Dei ordine pepegerit, ut ipſa non in viri,ſed vir è contra in ſua poteſtate foret,vel quod minus videtur,ne ſaltem viro ſit ſubdita, aut ejus in ſe caput cogatur agnoſcere. Et quidem Bodinus *de Republ. lib.* 1. *cap.* 3. *in fin.* non dubitat eo modo in contrahendis nuptiis uxores aliquando ſtipulari conſueviſſe : nec male ſentit pugnare hujuſmodi pacta cum legibus divinis & humanis, omnique honeſtate, adeoque ferenda non eſſe, ut maxime juramento forent roborata. Certe ſi jure noſtro reprobetur pactio,ne inter conjuges judicium de moribus locum habeat *l.* 5. *ff. de pact. dotalib.* Si is, qui in tradendo dixerit ſe ſolum ſine ſuperficie tradere, nihil proficiat, quo minus & ſuperficies tranſeat, quæ natura ſua ſolo cohęret. *l.* 44. *§.* 1. *ff. de ob. & act.* Si pactum inefficax ſit, quod

quod vult filium, qui suis sit suum non esse *l jus agnat. ff. de pactis*. Ne sit liber vel ingenuus, qui liber vel ingenuus est, aut servus, ne sit servus *l. ingenui C. de ingenuis manumiss.* Quæso, qui sustineretur illa pactio, quæ bonos mores plane pervertit, qua cavetur, ut ea, quæ nubit viro, nôn sit viri, vel ut qui dominus evadit, non sit dominus?

De viri in uxorem potestate in universum adimenda, vel transferenda hæc dicta sunto. Quid si pactis hæc egerit uxór, ut in nonnullis duntaxat rebus sui permaneat arbitrii, silere in iis jussa mariti potestate? Cum imperium maritale juris sit naturalis, frustra mulierem esse dixeris: cum jura naturalia divina quadam providentia constituta, firma atque immutabilia perdurent §. 11. *Inst. de jure natur. gent. & civili.* Verum recte notatum est, in totum à jure naturali recedi non posse, nec per omnia juri naturali servire jus civile, sed plerumque ei addere aliquid aut detrahere, prout communis utilitas, aut conditio exegerit. vid. doctiss. Vinn. *ad d. §.* Juris naturę præceptum est. Uxores maritorum potestati subjectæ sunto. Itaque pactum, ne viris subditæ sint, tanquam juris illius everriculum, nullius momenti est. In particularibus autem juris naturalis effectibus aliquid vel lege, vel pacto derogari, nihil est impedimento. Lex enim civilis, quanquam nihil in universum potest præcipere, quod jus naturale prohibet, aut prohibere, quod præcipit: potest tamen libertatem, seu potestatem naturalem circumscribere, & vetare subinde, quod naturaliter licebat, adeoque jus naturale ad soli sui genium accommodare, inconcusso manente ipso naturæ fundamento. Hæc ita generatim dixisse

xiſſe ſuffecerit; nec enim hodie fert animus ad particulares hypotheſes deſcendere; quod materiam pactorum dotalium in genere, ac cohærenter libro ſecundo tractare in animum inducamus.

Quid autem? ſi pacto antenuptiali convenerit, ne debitis, ſtante matrimonio contrahendis, teneatur uxor? pactio quidem illa non oberit creditoribus, recipiet tamen aliunde mulier ex bonis mariti, ſi quid eo nomine ſibi adfuerit, tradentibus Peck. *de jure ſiſt. cap.* 4. *nu.* 10. *verſic. ſecundo arreſtari* Mornac. *ad l.*65.§.5. *ff. pro ſoc.* Goris *adverſar. tract.* 1. *c* 4. *n.* 18. *&* 19. Zand. *deciſ. Friſicar. lib.* 2. *tit.* 5. *defin.* 8. *verſic. ſi mulier.* Quid igitur? ſi tabulæ antenuptiales publicatæ fuerint? Conventionem etiam creditoribus obſtituram aſſerit Zand. *d loc.* Dubitanter autem Goris *d. loc.* Mihi comprobanda ea opinio videtur. Neoſtadius quidem jus Romanum apud Hollandos olim in uſu fuiſſe putat, quo mulieribus dotes reſtituebantur ſalvæ, ac poſtea cum frequentari cepiſſent conventiones communionis bonorum, id quod ut plurimum contrahentes ſtipulabantur, etiam omiſſum ex tacita contrahentium voluntate, pro expreſſo habitum fuiſſe. Unde nullam creditoribus inferri injuriam autumat, ſi præter eorum opinionem ad jus civile, unde conſuetudo pacto diverterat, pacto rurſus redierint conjuges: ita fere *obſervat. dotali.* 9. Verum ut maxime Neoſtadianis præmiſſis conſtaret veritas, de quibus ut dubitem, faciunt ea, quæ ex Grotio, ſtupendæ eruditionis viro, ſupra in Præliminaribus de origine ac progreſſu juris conjugalis diſſeruimus, non efficitur tamen quod inde aſſeritur: deſcenderit enim antea

ex pacto conjugalis communio, cum tamen hodie evaserit illa in jus commune, quis non videt permanere vim argumenti, quod fere in contrarium adduxerat ipsemet Neostadius, pacta nimirum dotalia privatæ esse scientiæ, nec ad eos pertinere, ad quorum notitiam non pervenerunt, adeoque non adstringere alios, nisi propalam facta, ac quodammodo in propatulo posita fuerint; ut quemadmodum juris ipsius notitia publica est, ita & ejusdem derogatio publice innotescat, facile alioquin circumveniendis creditoribus, qui, quid inter virum & uxorem contractu arcano convenerit, nesciant. Frustra esse videtur qui huc detorqueat, debitorum pactionibus creditorum actiones nec tolli, nec imminui posse, nec iisdem derogari juri publico, & siqua ejus notæ plura congessit Goris *d. loco*. Id enim ipsum si ad nostram aptaveris speciem, sequeretur nec publicatis aut propalam factis pactionibus, huic juri occurri posse. Quare dicendum, jus illud esse privatum, nec tolli jus alicui jam quæsitum, sed occurri quærendo, adeoque præpediri duntaxat, ne creditoribus jus novum acquiratur: & quemadmodum constante matrimonio promulgata efficitur separatione ne deinceps ex alterius contractibus in alterum conjugem creditoribus actio quæratur, ita & ante matrimonium eidem rei obviam posse iri rationis esse videtur. Vide eundem Neostad. *de pact. dotalib. obs. 21. versic. hisce tutores*. Quare, cum nihil aliud sit impedimento, quo minus creditores perinde ac contrahentes obligentur, quam quod arcana aliorum gesta ignorantes decipi non oporteat, consequens esse videtur tolli id impedimenti, si publice exponan-

ponantur, quæ pacta fuerant intra penetralia Vestæ. Verum tentari possit, an non suffecerit in acta publica referri tabulas, seu, ut loqui mos est, registrari, eadem ratione, ac fideicommissa, in acta relata, prosunt, nocentque omnibus, præclusa omni ignorantiæ via? Verum cum de pactorum dotalium vi ac efficacia in universum libro sequenti disserere in animum induxerimus, plura hic non persequar; si illud unum addidero, in schedas observatorias ab aliis regestum me vidisse, quod exigens à viduæ hæredibus debitum ante matrimonium à viro contractum, tulerit à Curia nostra repulsam; tum propterea quod actis publicis insinuatæ essent tabulæ dotalitiæ, tum quod creditor, idemque actor, pactorum celebrationi fuisset præsens, adeoque probe conscius ejus clausulæ, qua convenerat, ne alter alterius debitis esset obnoxius, insinuatione forsan per se illud non effectura. *in Aprili* 1637. *tusschen Mr. Bruno Portengen nomine uxoris mede erfgenaem van Mr. Hendrick van Detten, ende de Erfgenamen van Maria Rodius Weduwe van Steven van Reumelaer.* Verum quid inter hanc, & speciem à me propositam intercedat discriminis, libro sequenti, si Deus annuerit laboribus, aperiam.

TITULUS QUARTUS.

CAPUT ALTERUM.

De tollenda, vel circumſcribenda poteſtate maritali ſtante matrimonio.

DIximus pauca de maritali poteſtate tollenda vel circumſcribenda ante matrimonium. Pauciora, aut nihil potius dicemus de eo quod fit ſtante matrimonio; quod is locus proprie ſpectet ad materiam ſeparationis bonorum, aut ſaltem eidem plane ſit annexus. Quare hic mihi prioris libri finis eſto, daturo vobis alterum, ſi Deus vitam ac vires ſuffecerit, nec mea ſperni intellexerim.

INDEX

INDEX.
RERUM,
quæ hoc tractatu continentur.

A.

B.

C.

D.

Dotis

I.

L.

Legatum,

An

 ipsi

Mobili-

N.

P.

Quid si

Prodigus

R.

S.

T.

V.

Quid

FINIS.

